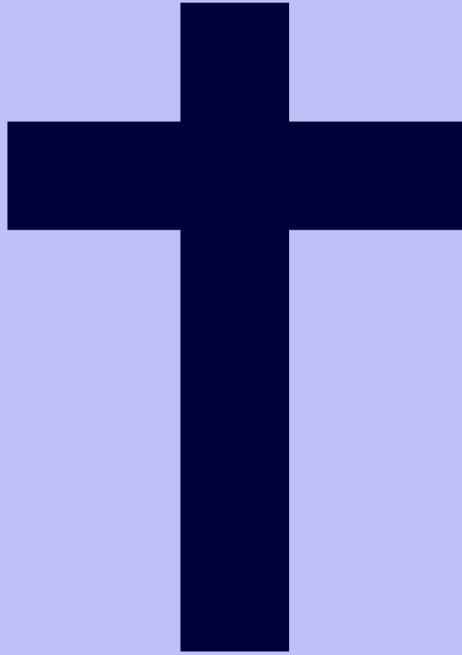

Laro

Laro NT

Laro
Laro NT

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Laro

Contributor: ECS Diocese of Khartoum Translation Department

This text box needs to have content for PT9 to upload is to the DBL.
All rights reserved.

2025-05-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 10 May 2025 from source files dated 10 May 2025
80c639f7-4569-5ffa-a77d-5df4c223631f

Contents

Yuwana	1
Yiiru	40
2 Küründüj	89
Galatiya	103
Abijuj	111
Bilipi	119
Külüji	125
1 Täjlänüki	130
Bilimün	135
Ngwibrü	137
Yagub	154
1 Butruj	160
1 Yuwana	166
Yäwüdü	172
'Täälü	174

Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwullu je Yuwana Äni kitabanu

Yuwana gwuru doo'ra de'te ngwoo'ranu ngwükajäär je ngwudi Yicu 'di na rom (12). Gwullu gitab nggee ngge gendaci Ngwüyawüd na ngwüji ngwu'ter aar änni ndi Yicu. Nginde gwa'ti ondaja elette gwe gwudi Yicu ngwube inggidi yiima na enggaci gwanni gwenggaca gwe Yicu ngwüjü. Giyee yinggidu ndi ari Yicu gwä'tüdi 'didanu diji dümnä 'dogo, ngwube ru 'to Ngwaalu.

Gitab nggee gädäälü enggaci gwe ndi ari Yicu gwuru Ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu gwükajing je gididlä, na ndi ari yi'rany yüngün yadi ani mi'rini nono gwanni gwati äbri keng gwudi ngwüji gididlä na ndi ari nginde gwuru gwanni Gwubrutar yelenya ila gwüngün gwanni gwondaja gwe ngwijir kitabanu ganni gu'rin. (13-17), Yuwana gwututa yi'ral yi'ra yani änni gwudi Yicu gwani ngwo'ra ngwüngün na ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwor'temaja ngwe ngindeng je gidigera dannu dima aar gu määtä. Ndi mi'rä gwudi gitab, gwondaja gwani awa lübidälü Yicu gwe aar pä kü'rälä na awa gwuma 'di'rä giyi'ranyanu ngwütäcä ngwo'ralu ngwüngün yaji yonyadanu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Gwanni Gwubrutar yelenya gwuru ngwuja'ri gwudi gwur'taling (1.1-18)
2. Yuwana Almamadan na ngwoo'ra ngwudi Yicu gwerre gwerre (1.19-51)
3. Yirru yidi Yicu ngwüjänü (2.1-12.50)
4. Yomon gwodan Üräjälim na gito gito Üräjälim (13.1-19.42)
5. 'Di'ri na 'tädinälü gwudi Deleny (20.1-31)
6. A Yicu 'täci ngwo'ralu ngwüngün Jälil (21.1-25)

Kirictu gwuru Ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu

¹ 'Tu'tu gwerre Ngwuja'ri ngwuju, a Ngwuja'ri ngwujaar Ngwaalu ngwe a Ngwuja'ri ru Ngwaalu.

² 'Tu'tu gwerre, nginde gwujaar Ngwaalu ngwe.

³ Yi'ral 'dar yigi'tinä nginde gwe. A yi'ral yere ya'ti ju yigi'tinä, ya'ti gi'tinä nginde gwe.

⁴ Dünggüngün midi gwuju. A midi nggwee gwuru buri gwudi ngwüji.

⁵ Ati buri o'rralu gidirimänü aa'ti be dirim burna ndi lenge.

⁶ A gur ji gani Yuwana gükajä Ngwaalu.

⁷ Ngwilada ndi ondaci ngwüjü buri gwe, nunnu a ngwüji 'dar 'dingini aar änni Ngwaalu nginde gwe.

⁸ Nginde gwani Yuwana giligo'ro lüngün, gwä'tüdi gwanni gwuru buri. Nginde gwändädi 'dogo ndi ondaji buri ngwe.

⁹ Ndi ari buri gwanni gwuru 'didanu gwadi ila gididlä ngwo'rraci ngwüjälü 'dar.

¹⁰ Ngwuja'ri ngwuju gididlä, ngwuru gwanni ngwuge'ta ngwe Ngwaalu didläyü, a je 'ti be ngwüjü ngwudi didlä lingidi.

¹¹ Nginde gwändädi ngwüji ngwüngün, a be ngwüji ngwüngün 'donya.

¹² A be loko lanni gwuma aar gwe änni, lanni lima änni ngwüriny ngwüngün, lima aar je ätäda yelenya aar ru yiji yidi Ngwaalu.

¹³ Ngindenga lä'tüdi yiji yidi Ngwaalu lingini gwe gwudi lingeno, aar 'ti rüdi bupi gwudi diji, aar be ru lingini gwe gwudi Ngwaalu.

Yuwana gwurnidalu Yicu gwe

¹⁴ A ngwuja'ri ngwuma ru diji ngwuma ar le ji 'dengge. A lima engga näjing gwüngün, näji gwudi Giji 'dogo jücü ganni gindi ndi Papa gonyadu gu yimi'ru na 'didanu.

¹⁵ Nginde gwuru gwanni gwurnida gwe Yuwanalu dula gaji ganni giming ge ari, "Nginde gwuru be nggwee gwanni gwaru nyi gwe anni ariny, 'Gwanni nggwo gwändi gwodan, gwupana 'dünggüny ndi ari gwuju gwerre gwerre la'tiny na lingiti.' "

16 Yimi'rü ye yüngün yanni yonyadu, yima aar nje ye onjaci 'dar, o're aar nje ye onjaci.

17 Ndi ari Ngwaalu ngwätädi nje yobo yüngün ndi Müjä a be yimi'rü yüngün na 'didanu, aar nje be ätädi ndi Yicu Kirictu.

18 Dijji dere da'ti ju a'tur dänggädi Ngwaalinga a be Giji ru 'dogo ganni giru Ngwaalu, ganni gijica Ngwaalinga ngwuru Papa kimere, giru ganni gima inggidi ngindeng.

Yuwana gwä'tüdi gwani nginde gwanni Gwubrutaar yelenya

(Mätä 3.1-12; Murkuj 1.1-8; Luka 3.1-18)

19 Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwudi Yuwana ngwanni ngwondajung je anni ma Ngwüyäwüd ngwudi Ürajäliming ükäjä ngwur'dala na Ngwullawi aar otacalu ndi ari nginde gwani yäru.

20 Aa'ti Yuwana nyi'rinä ndi 'täjälü ngwuje 'täcälü tired ngwuje ci, "Äny gwä'tüdi gwanni Gwubrutaar yelenya."

21 Aar ci, "A mine nga gwani yäru? Nga gwuru gwani İliyä?"

Ngwuje ci, "Bäri nggwä'tüdi."

Aar ci, "Nga gwuru dijir danni daru de Ngwaalo?"

Ngwari, "Bäri."

22 Gwur'tal 'di aar ci, "Nga gwani yäru? Enggaci nje nga gwani yäru nyii kwoyalu nyii ondaci ngwüjü ngwanni ngwükäji nje. Nga gwuca ligo'ro lunga a gwani yäru?"

23 A Yuwana apa ngwuja'ri ngwanni ngwondaja je dijir didi Ngwaalu dani Ajaya ngwari,

"Äny gwuru gwani dulu didi ngwuja'ri ngwudi dijji de'te danni durnidalu dula poor gitäny ngwari,
'Gi'tijär Ngwaalu gay mama ngwüdünälü.'"

24 A Ngwübärriji ngwoko ngwükäjäär je

25 otacalu aar ci, "Nga mine arra ma ang nyinyi ngwüjü manari nga gwä'tüdi gwanni Gwubrutaar yelenya nga 'ti rüdi gwani İliyä, nga 'ti rüdi dijir dere didi Ngwaalu?"

26 A je Yuwana ci, "Äny gwadi nyinyi ngwüjü yaw ye 'dogo, a be gwe'te nggwo gidiliganu gwa'ti aang lingidi.

27 Nginde gwuru gwanni gwadi nyi gwujana gwodan gwupana 'dünggüny äny gwa'ti ädi 'dünggüngün ndi nyi jürbälü nyi gwallada ngwaralu mbüny ngwudi ngwüdän ngwüngün."

28 Yi'ral giyee 'dar yiju ngwaalu ngwani Bidaniya dambal ndi ü'rü yaanu yidi Ordoning ngwaalu ngwanni ngwuju gu Yuwana ndi nyinyi ngwüjü.

Yicu gwuru Girany gidi mi'rini nono gindi Ngwaalu

29 Bigänü nggwoo a Yuwana enggada Yicung ndi ila ngwari, "Änggädär Giranyu gidi Ngwaalu giru be nggone ganni gadi äbri keng gwudi ngwüji ngwudi didlä!

30 Gwuru be nggwee gwanni gwaru nyi gwe anni ariny, 'Gwanni nggwo gwindi gwodan gwupana 'dünggüny ndi ari ngwuju gwerre gwerre la'tiny na lingiti.'

31 Äny gwa'ti nyi lingidi, a be yanni yigäbicinny nyi be ilada ndi nyinyi ngwüjü yaw ye, yiru ndi ari nunnu ngwü'tädinälü Yijiräyil."

32 A be Yuwana ondaji ngwuja'ri ngwe ngwari, "Äny gwänggädi Ligirimä lidi Ngwaalu lüllü kerala nono amaam ngwaw nono.

33 Gwa'ti gwaadi nyi lenge a be Ngwaalu ngwanni ngwükäjiny ndi nyi nyinyi ngwüjü yaw ye, ngwuru ngwuciny, 'Gur ganni ga engga a gu Ligirim üllä ngwaw nono, nginde gwuru be gwanni gwadi nyinyi ngwüjü Ligirim le lanni Liju'ru.'

34 Äny gwänggädi ngindeng a nggwondaja ndi ari Giji nggee giru gidi Ngwaalu."

Ngwoo'ra ngwudi Yicu

35 Bigänü nggwoo, a Yuwananga ji ndi dünälä ngwoo'ra ngwe ngwüngün rom ngenone mana.

36 Anni ma Yuwana enggada Yicung gwindädi nono, ngwari, "Änggädär, Giranyu giru be nggee gidi Ngwaalu!"

³⁷ Anni ma ngwoo'ra ngwüngün rom 'dingini nggu ari no, aar aw Yicung giy-ora.

³⁸ A Yicu gwurlalu ngwuje engga gwädäär giyora, ngwuje otacalu, "Nгаа liminä ange?"

Aar ci, "Gwani Doorta,* nga ngwati ji ne?"

³⁹ A je Yicu ci, "Ilar ngaa engga." Lingen lindi be 'di ngwugwurlu ngwuru kwo'rongo digera de ngindenga aar ele 'di aar enggada ndi ari nginde gwati ji ne. Aar le jalu gomom nggoo.

⁴⁰ Gur ge'te ngwoo'ranu ngwoo rom ngwudi Yuwana, gani Andrawuj, gwenggen gwudi Jamaan gwanni gwati aar ci Butruj ngindenga liru lani li'dingina Yuwanang anni ondajung. Aar ru lanni lima aw Yicu giyora.

⁴¹ Nginde ngwumbuji gwenggen gwani Jamaan gwerre gwerre ngwube ci, "Nyii lima mbuja ngindeng gwanni Gwubru-taar yelenya (gwani Kirictu).†"

⁴² A nginde ru gwuma apa Jamaaning aar gwe ila ndi Yicu.

A Yicu ombaji ngwube ci, "Nga gwuru gwani Jamaan giji gidi Yuna." A be nga gwadi ani Japa (gwani ngwur'da).

⁴³ Bigänü nggwoo a Yicu di'ri gwadi ele Jälil. Ngwumbuji guru gani Bilipüj ngwuci, "Gwujaniny."

⁴⁴ Bilipüj gwati ji kündär gani Bid Jäyidä gündär ganni gati gu Andrawu-jinga Butruj gwe ji.

⁴⁵ A Bilipüj ele ngwumbuji guru gani Nataniyal ngwuci, "Änyängä limbuju dijü dannu daru de Müjä kitabanu gidi Yobo na dannu daru de ngwüjir ngwudi Ngwaalu giyitabanu yanni yullaar je, Yicu gwudi Najrang giji gidi Yüjib."

⁴⁶ A Nataniyal ari, "Najra! Giru ange gere gidi Najrang gijaw?"

A Bilipüj ci, "Ila 'dogo ang engga."

⁴⁷ Anni ma Yicu engga Nataniyaling ndi ila nggwe ari, "Nggwo ngene gwanni gwuru Dijiräyil 'didanu yere ya'ti gu yiru 'tur."

⁴⁸ A Nataniyal otacalu ngwuci, "Nga gwülingidiny ne?"

A Yicu ci, "Äny gwänggädängä 'tu'tu anaku ja gu na ndi jalu gidimnigoranu, gaji ganni ga'ti ara ge na Bilipüj urnidu."

⁴⁹ A Nataniyal ari, "Gwani Doorta, nga gwuru Giji gidi Ngwaalu, nga gwuru De-leney didi Yijiräyil."

⁵⁰ A Yicu ci, "Nga gwämnä 'dünggüny ndi ari nggwuma ang ci ng-gwänggädängä ndi jalu gidimnigoranu. Ya je engga yanni yipana giyi'ral giyee."

⁵¹ Ngwo're ngwugendaci ngwuci, "Äny gwadi ang ondaci 'didanu ndi ari, nga gwa enggada gere ga igitini, a gwa eng-gada yi'rrä yidi Ngwaalu yändi aar üllä Gijü nono gidi Dijü dümnä."

2

Yicu gwapu yiima Kana Jälil

¹ Bigi nggwo, a yi'rinyinä yidi gi'tidi kay ji kündär gani Kana ngwaalu ngwani Jälil. A gu nanni ji gwudi Yicu 'to

² aar gu urnida Yicung je ngwo'ra ngwe ngwüngün 'to aar ilada gi'rinyinä ngenone.

³ Anni ma ngwüji ngwudi yi'rinyinä iyi di'rica 'di ngwumedadi, a nanni gwudi Yicu ci Yicung nu, "Di'rica dima medadi."

⁴ A Yicu ci, "Gwani daw, gaji güny ga'tina indi, a gwarra miny änjii giyi'ralanu giyee?"

⁵ A nanni gwüngün ci ngwünädä, "Yi'ral yere yanni yadi ara je ye ci, ärrär je."

⁶ Ngenone ngwiti ngwuru yo'rr ngwuju ngwupa ngwupa ngwongranu ngwuru nyärläl (6) ngwati ape yaw yi'dukuranu küü'ri (20) ya küü'ri na 'di (30). Yati ye Ngwüyäwüd gä'rini.

⁷ A Yicu ci ngwünädä, "Onjajar je yaala." Aar je onjajala 'dar ki'rony.

⁸ Ngwuje be ci, "Bälär je be ngaa je ätäädä guru giru gi'ra gidi yi'rinyinä ngwuje ngille." Aar je bälil aar je ätäädä.

⁹ A je gur nggoo giru gi'ra gidi yi'rinyinä ngille, ngwuje mbuji yima gwurli di'rica. Ngwu'ti lingidi ndi ari di'rica ndee da-paar ne, ngwünäd ngwanni gwapu yaw,

* **1:38 1.38** Ngwuja'ri ngwee Yärmiyängä ngwani Rabbil. † **1:41 1.41** Ngwüriny ngwani Kirictu Yigiriyängä aar ani Micaya Yibriyängä, 'dün ngwani gwanni gwubru-taar yelenya.

ngwülingidí gu. A gur giru gi'ra urindi damal danní dadi agu

¹⁰ ngwuci, “Ngwüjü 'dar ngwati ape di'rica danní dami gwerre gwerre a ngwüjü iyí, ma be ari ngwuma rláli, aar je be átädä danní diki ngwulem gwodan. A be nga gwümätädí di'ricalu danní damana nga apalu gwodan.”

¹¹ Yi'remna yidi yiima yiru giyee yanni yärrä je Yicu gwerre gwerre kündär gani Kana gidi Jälil, a nginde inggidi yiima yüngün yidi näjü a ngwoo'ra ngwüngün ämni 'dünggüngün.

¹² Anni ma yi'rinyinä medadi, a Yicu na nanni gwüngün na ngwenggen na ngwoo'ra ngwüngün, aar 'di'ri aar ele Kaprnawum, ngenone, aar gu jalu yomon cong.

A Yicu linynya ngwüjü Kobo

(Mätä 21.12–13; Murkuj 11.15–17; Luka 19.45–46)

¹³ A anni ma yomon ji gito yidi Yi'rinyinä yidi Ngwüyäwüd yidi eny Ligi'ra lidi Dambdani, a Yicu 'di'ri ngwele kündär gani Üräjälim.

¹⁴ Anni mung obani ngwämrä kobo, ngwumbuji ngwüjü ngwati ellang ngwürä aar ellang ngwangala, na amaam ati aar üpiyi 'to ngwü'rinyänü ngwudi gatalu kobo.

¹⁵ Ngwume diruula diru gar ngge linynya ngwüjälü 'dar ngwong ngwanu ngwanni ngwuju ngenone, ngwürä na ngwangal ngwüdigir bartadanu gwudi ngwü'riny gwati ngwüjü üpiyanü ngwügwü'rübäji ngwümbürälü.

¹⁶ Ngwuci ngwüjü ngwanni ngwilli amaam, “Tüyär ngwony ngwee a ngwe ele poor! Nga larra ngaa be ädini ngwu'dun ngwudi Papa gwüny ngaa je ruji ngwaalu ngwudi ngwiliny!”

¹⁷ A ngwoo'ra ngwudi Yicu diwayini ndi ari ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwüllinä kitabanu ngwaru, “Eny giligoranu gwani ngwu'dun ngwunga gwati nyi u'diyanu nono ligä.”

¹⁸ A be Ngwüyäwüd bupi gi'remna giru yiima 'dünggüngün. Aar otacalu aar ci, “Gi'remna giru ange giru yiima ganni

gadi ang ärrü nyii lenge ndi ari nga gwäti yelenya ndi ärrü yi'ral giyee?”

¹⁹ A je Yicu ci, “Kiyar ngwu'duna ngwee aar ndralu gidiyängälü, yomon 'tä'ril 'dogo ngwunje 'di'riyälü mana.”

²⁰ A Ngwüyäwüd ci, “Ngwu'dun ngwee ngwüädäär je ngwüdläyü küü'ri rom na nyärläl (46) nga be ari ngwa je 'di'riyälü yomon tä'ril (3) awa?”

²¹ A be ngwu'dun ngwanni ngwäbingädi gu Yicu, lingenö lüngün liru.

²² Anni mung aji aar 'di'riyälü giyi'ranyanu, a gu be ngwoo'ra ngwüngün diwayini ndi ari nginde gwabingana, aar ämni ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwüllinä kitabanu na ngwanni ngwondaja je Yicu.

²³ Gaji ganni gima ge Yicu ji kündär gani Üräjälim Giyi'rinyinä yidi Dambdani, a ngwüjü ngwonyadu engga yi'remna yidi yiima yanni yiming je ärrü aar ämni ngwüriiny ngwüngün.

²⁴ A je 'ti be Yicu gätijä ngwäy ndi ari nginde gwülingidí yigor 'dar yidi ngwüjü ngwümnä. Nginde gwa'ti ami'ratu nunnu ngwubupi

²⁵ ngwuja'ri ngwudi diji dümnä ngwani nginde, ndi ari nginde gwülingidí yiru ange giyo giligoranu lidi diji dümnä.

3

Yicunga Nikidimüj gwe

¹ A gur ge'te ju giru Dibärrüji gani Nikidimüj giru gi'ra ngwelenyanu ngwudi ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd.

² Gi'di'rü gomon ge'te dilu de ngwelaca Yicung 'dunu ngwuci, “Gwani Doorta, änyängä lilingidí ndi ari nga gwuru diji dükäjä Ngwaalu. Yi'remna yidi yiima yanni yata je ärrü, diji dere da'ti dati je ärrü 'dogo manari dükäjü Ngwaalu.”

³ A Yicu ci, “Nggwa ang ondaci 'didanu ndi ari diji dere da'ti da engga yelenya yidi Ngwaalu mung 'ti linginä lingining gwanni gwuyang.”

⁴ A Nikidimüj ci, “Awa a be diji dilinginä gwele 'di ngwupe ngwube o're ngwülingini mana yomonanu rom. Awa mana ngwube o're gilaranu lidi nanni?”

5 A Yicu ci, “Äny gwa ang ondaci 'didanu, ndi ari diji dere da'ti da engga yelenya yidi Ngwaalu da'ti linginä yaw ye na Lig'i'rim le.

6 Diji dilinginä gilingeno diru lingenno, a diji dilinginä Giligi'rim diru lig'i'rim.

7 ‘Aa'ti nga gwallalu ndir ma ang ci ndi ari nga nga 'dar aang lingini lingining gwanni gwuyang.’

8 Dirun dati arada kuyala ganni gindingu. Nga be 'dingini aring gwungun, nga 'ti be lingidi ndi ari dindi ne na dadi elada ne. Yiru gu 'to no gidiji dilinginä Giligi'rim.”

9 A Nikidimuj ci, “Awa gu aar gu be ru no?”

10 A Yicu ci, “Nga gwuru doorta dipa didi Yijirayil, nga 'ti be lingidi ngwuja'ri ngwee yorto ye ngwaalinga?

11 Äny gwa ang ondaci 'didanu, änyängä lati ondaji ngwuja'ri gwanni ngwulingidi nje, na nje inggidi gwanni gwänggädi nje, a be nga nga la'ti ämnä ngwuja'ri ngwäri.

12 Nga nga lati 'ti ämnä manari lima je ondaci ngwuja'ri ngwe ngwudi didlä ndee a be awa nga je be 'dingini ngwudi geraling manari ngwuma ar je ngwe ondaci?

13 Diji dere da'ti däändi kerala a be Giji gidi Diji dümnä ru ge'te pu ganni gwüllü kerala.”

14 A Yicu ari, “Anaku allija gu gwerre Müjä düüngäyü diru laaba kü'rälä poor gitäny, Giji gidi Diji dümnä gadi aar gu alliji 'to no kü'rälä.

15 Nunnu gwanni gwa ämnä 'dünggüngün, gwa mbuji miding gwudi gwur'taling.”

Ämnä gwudi Ngwaalu

16 A Yicu ari, “Ndi ari Ngwaalu ngwämnä ngwüjü ngwudi didlä gwuleny 'di ngwududiyi Gijü güngün ganni giru ge'te pu 'dogo nunnu ngwüllä ngwayi ngene nunnu gwanni gwa ämnä 'dünggüngün, gwa'ti gwa ayi ngwube mbuji miding gwudi gwur'taling.

17 Ndi ari Ngwaalu ngwa'ti ükäjä Gijü güngün gididlä nunnu ngwape yelenya a ngwüji ayi, ngge be mi'rini nono nunnu ngwape yelenya a ngwüji gilängidini nginde gwe.

18 Gwanni gwämnä 'dünggüngün gwa'ti aar gwe obalu ngwayi, a be gwanni gwa'ti gwa ämnä 'dünggüngün, gwuru gwanni gwa aar gwe obalu gwa ayi, nunnu gwuma 'ti ämnä ngwüriiny ngwudi Giji gidi Ngwaalu ganni giralu ge'te pu 'dogo.

19 Yeleny yiru giyee yanni yadi obalu ngwüji ngwe, ndi ari buri gwuma ila gididlä, ngwüji ngwuma be ämnäni dirimü ngwaalu ngwudi buri ndi ari apepe gwegen gwuki.

20 Gwere gwanni gwati ape gwuki, gwati 'ti ämnä buri na ngwati 'ti eella giburalu, a gwa'ti gwila giburalu ndi ari gwa yedeny eny ndi ari apepe gwüngün gwanni gwuki gwa 'tädlü.

21 A be gwanni ngwati eelle 'didanu gwe, gwati ele giburalu nunnu aar engga ndi ari apepe gwanni gwating ape gwäpinä yiima ye yidi Ngwaalu.”

Yicu na Yuwana

22 Anni ma ngwuja'ri ngwee medadi, a Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün 'di'ri aar ele ngwaalu ngwani Yäwüdiyä, aar ngwe jalu yomon cong ngwünyinyi ngwüjü yaw ye.

23 A Yuwana Almamadan ji 'to ndi nyinyi ngwüjü kibüng ngwaalu ngwani Äyinün ngwuju gito ngwaalu ngwani Jälim ndi ari yaw yiralü ngwaalu ngwoo, ati gu be ngwüji o'rajidalu pid pid ngwuje nyinyi.

24 (Ngwuja'ri ngwe ngwuju gwerre gwerre a be aji aar määtä Yuwanang aar giki korkon.)

25 A ngwoo'ra ngwudi Yuwana ngwoko garnati Diyäwüd de de'te gidimürä didi gä'rini.

26 Ngindenga aar ele ndi Yuwana aar ci, “Gwani doorta gur gidi gomom nggong gija ge dambal Ordon, ganni gondaja ge gimbujiiny ndi nyinyi ngwüjü yaw ye ngwüji 'dar ngwuma o'rada 'dünggüngün.”

27 A je Yuwana ci, “Diji dere da'ti däti gony gere manari gima 'ti Ngwaalu ätädi kerala.

28 Nga nga yigo'ro yalu liru ladi ondaji ndi ari äny gwaru nu, ‘Äny gwä'tüdi

gwanni Gwubrutar yelenya nyi be ru gwükäjäär nyi mädinijä.’

²⁹ Gaga giru gidi gur ganni gadi agu. Dimaad dannni dati jici gur nono ganni gadi agu, gating geraci läni ngwüdünici ngwujayanu manari giming 'dingini gondaju. Jayanu nggwä'di gwüny gwuru gwuma be mbuti gwene.

³⁰ Nginde gwuru gwadi elada gweere nyi be o'ra gwodan.”

³¹ Nginde gwanni gwüllü kerala gwuru gwupana giyi'ral 'dar, gwanni gwati ji gidüängälü gwudi diyäng gwuru gwati ondaji ngwuja'ri ngwudi diyängälü. Gwanni gwüllü kerala, gwupana giyi'ral 'dar anaku raar gu.

³² Nginde gwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwänggädäng je ngwuje 'dingini, a be diji da'ti dere dannni dämna ngwuja'ri ngwüngün.

³³ Diji dannni dima je ämni dima ondaji ndi ari Ngwaalu gwuru 'didanu.

³⁴ Ndi ari nginde gwanni gwükäjü Ngwaalu, gwondaja ngwuja'ri ngwanni ngwükäjä ngwe Ngwaalu. Ndi ari Ngwaalu ngwati ätäda Lig'i'rimä lanni lati 'ti ami'ratu.

³⁵ Ngwaalu gwuru Papa gwämnä Gijü a giming ätäda yi'ralalu 'dar kuyanü güngün.

³⁶ Gwere gwanni gwämnä Kiji, gwäti miding gwudi gwur'taling a be gwanni ngwa obe Gijü gora ge, gwa'ti gwengga miding gwudi gwur'taling, ndi ari gwa gu güündä ji gidi Ngwaalu.

4

Daw diru Dijamir

¹ A Ngwübärriji 'dingini ndi ari Yicu gwuma nyinyäni gwuma biledani ngwo'ra ndi Yuwana,

² a be yanni yiru 'didanu, Yicu gwä'tüdi gwünyinyä ngwüjü, a be ngwoo'ra ngwüngün ru ngwünyinyä je.

³ Anni ma gu Yicu lenge, ngwü'di'ri ngwugatani ngwaalinga ngwoo ngwani Yäwüdiyä ngwukwoyalu mana Jälil.

⁴ A Yicu 'di'ri ngwele gay ge gidi Jamrang.

⁵ No ngwele ngwobani ngenone Jamra kündär gani Jugar giju gito gito gidüäng dannni dätädi Yagub gijü güngün gani Yüjib.

⁶ Del diju gu didi yaw yidi iyü dannni dilutu Yagub. A Yicu ila gwugakidu dilä ngwele ngwujalu gidelalu. Lingen le lidünälä.

⁷ Anni ma daw 'de'te diru Dijamir elada ndi angi'ri, a Yicu ci, “A gwuny gätijä yaw nje iye?”

⁸ (Kaji nggoo, ngwoo'ra ngwüngün ngwuma 'di'ri aar ele ndi minä ngwony gwudi eny kündär nggoo.)

⁹ A daw ndoo diru Dijamir ci Yicung nu, “Nga gwuru Diyäwüd nyi be ru Dijamir, awa nga be ätäda yaw yidi iyü?” (Ndi ari Ngwüyäwüd ngwati aar 'ti apajidu Ngwujamir ngwe.)

¹⁰ A Yicu ci, “Adinari nga gwülingidi angidacing gwudi Ngwaalu nga lenge ndi ari yäru gwuru nggwee gwucanga ätädiny nyi iyü, gwadi ang otacalu gwadi ang ätä yaw yanni yimidu.”

¹¹ A be daw ci, “Gwani doorta, nga gwa'ti äti gony gada ge aga yaw a del dolanu. Nga gwadi apa yaw ne giyee yimidu?”

¹² Nga gwupana gidigüurnä däri dani Yagub gwanni gwülütiji nje delo ndee nggu iyü a gu yiji yüngün iyü 'to a gu ngwüra iyü na yoo'ra yüngüne?”

¹³ A Yicu ci. “Diji dannni dadi iyü yaw giyee yara ye da ngwäädä eny mana,

¹⁴ a be dere dannni dadi iyü yaw yanni yinje ätäda, da'ti ba be da ngwäädä eny bupud. 'Didanu da gu manni ngwäy gwudi yaw yanni yinje ätäda obalu yirälü 'dünggüngün aar ru midi gwudi gwur'taling.”

¹⁵ A daw ci, “Gwani doorta, ätädiny yaw giyee nunnu aa'ti ba be ngwäädä ngwuny eny ndi o're'ta ngene ndi angi'ri yaw.”

¹⁶ A Yicu ci, “Indi, ang urnida duru dunga nga de ila ngene.”

¹⁷ A daw gwä'räcänü ngwuci, “Nggwa'ti äti duru.”

A Yicu ci, “Yijaw yunga yäti ngwäyänü anni aranga nggwa'ti äti duru.

18 Ndi ari gwerre a gwäti ngwuru 'tudini (5) na dannu nda de gwenene, dur dunga dä'tüdi. Yunga yanni yara ye yäti ngwäyänü."

19 A daw ci, "Gwani doorta, ng-gwänggädängä nono a gwuru dijir.

20 Ngwügüürnä ngwäri ngwäpijä Ng-waalinga yobo ngene ken nggee ngaa be ari liru Ngwüyäwüd ngwaalu ngwere ngwa'ti ngwa gu ngwüji äpiji Ngwaalinga yobo aar be ru ngwe'te pu 'dogo gwani Üräjälim."

21 A Yicu ci, "Ämnäciny gwani daw ndi ari gaji nggo gändi ganni ga'ti ga aar ge äpiji Papang yobo ken nggee na Üräjälim.

22 Nga nga liru Ngwujamir lati äpiji Ng-waalinga yobo ngwa'ti aang lingidi yorto ye ngwaalinga. A be änyängä ngwati nje äpiji yobo gwanni ngwülingidi nje, ndi ari gilang gwadi ila Ngwüyäwüd.

23 A be gaji nggo gändi a nggo gima ila gwenene, ndi ari lanni lati äpiji Ng-waalinga yobo 'di'didanu, la äpiji Papang yobo giligi'räm na 'didanu, ndi ari liru yigor yanni yibupa je Ngwaalu.

24 Ngwaalu ngwuru ligi'räm a lanni lati äpiji Ngwaalinga yobo, aar je äpiji giligi'räm na 'didanu."

25 A daw ci, "Nggwülingidi ndi ari gwanni Gwubrutar yelenya (gwani Kir-ictu) gwadi ila, mung ila gwunje be eng-gaci ngwuja'ralu 'dar."

26 A be Yicu ari, "Äny gwuru nggwee gwani nginde gwondacanga gwenene!"

27 Kaji nggoo no, a ngwoo'ra ngwüngün o'ra a je le ngwaalu elalu anni ma aar mbuji aar ji ndi ondaji daw de. Aa'ti be diji dere 'denggenanu otacalu ngwuci, "Giru ange gimining gidaw?" na "Darra ma de abingi?"

28 A daw 'di'ri ngwugatani dukulalu ng-wukwoyalu kündär ngwondaca ngwüju ngwuje ci,

29 "Ilar aang engga diju denggaciny yi'ralalu yüny 'dar yanni yärrä nje! Aa'ti gwa ru gwanni Gwubrutar yelenya?"

30 A ngwüji ngwudi gündär 'tüdä aar gu ilada 'dünggüngün.

31 A gaji ge nggoo, a ngwoo'ra ngwüngün ji ndi päcälü nunnu ngweny. Aar ci, "Gwani doorta, iti gwooko."

32 A je be Yicu ci nu, "Nggwäti ngwony ngwüny ngwudi eny ngwa'ti ngwe lingidi yorto ye ngwaalinga."

33 Aa'ti ngwoo'ra ngwüngün otajidalu aar ari, "Gwuma tani diji dimine äpijä ngwony ngwere ngwudi enye?"

34 A Yicu ari, "Eny gwüny gwani ärrä buping gwudi Ngwaalu ngwuru Papa gwanni gwükäjiny, nyi medaji yiiru yüngün.

35 Ngaa lati 'ti aru, 'Giruny ga jalu ngwüwäyü kwo'rongo ga aar be une?' A be äny gwada je ci gätär manni ngwäyälü ngwalu aang ombaji ngwuruny! Ndi ari yona yima ojeme gaji gidi uni gegen gima ila.

36 A gwenene däänü didi uni dadi gwalli gu'ru güngün ngwuni yona gwani midi gwudi gwur'taling. Nunnu gwanni gwükwüdi na gwanni gwunu aar jayanu 'dün.

37 Yäti ngwäyänü yanni yaru nu, 'Gwe'te gwati kwoy a gwe'te gwati uni.'

38 Äny gwükäjä je ndi aang uni yona ya'ta gu iyü dirbä dere, ngwüji ngwoko ngwüyü gu dirbä ngaa je be uni yidi dirbä degen."

39 Lonyadu lidi Jamirang kündär nggoo aar änni 'dünggüngün gwani ngwuja'ri ngwudi daw ndoo ngwaru, "Denggaciny yi'ralalu yüny 'dar yanni yärrä nje."

40 No anni ma ngwüji ngwudi Jamirang elaci, aar päcälü ndi ari aar le jalu, aar le jalu yomon rom ngeno.

41 A gwani ngwuja'ri ngwüngün, a ngwüji ngwonyadana änni 'dünggüngün.

42 Aar ci dayu, "Änyängä gwenene la'ti ba be ännä nunnu gwani ngwuja'ri ngwunga 'dogo, änyängä gwenene lima 'dingini yigo'ro ye yäri a nyängä lilingidi ndi ari gur nggee, 'didanu nginde gwuru gwanni gwuru Gilang gwudi ngwüji ng-wudi didlä."

Yicu gwu'riya giju nono gidi gur giru deleny

43 Anni ma yomon ele aar ru rom(2) a Yicu 'di'ri ngwele Jälil.

44 (Yicu gwaru gwerre nu dijir didi Ngwaalu dati 'ti ngwüji näjä ngwuja'ri ken güngün.)

45 Anni ma Yicu obana Jälil, a Ngwüjälil ape aar gwä'ri. Anaku änggädär gu yi'ral 'dar yanni yärrüng je Üräjälim kaji ganni giju ge Yi'rinyinä yidi Dambdani. Ndi ari ngindenga liju gu 'to Giyi'rinyinä giyoo.

46 A Yicu obani Kana Jälil mana, ngwaalu ngwanni ngwügwürling gu yaw aar ru di'rica. A ngwaalu ngwani Kaprnawum, giji gidi dinäd didi deleny gümä gu.

47 Anni mung 'dingini ndi ari Yicu gwändi Yäwüdiyä gwuma ila Jälil, ngwü'di'ri ngwelaci ngwuci nu aar gwe ülli Kaprnawum nunnu ngwu'riya gijü nono güngün ndi ari gümä gani yi'rany.

48 A be Yicu ci, "Nga nga lati 'ti ämnä ngwuja'ri ma aang 'ti änggädi yi'remna yidi yiima na allalu ndir."

49 A deleny ci, "Gwani doorta, üllädä gwänü nda giji güny ayi!"

50 A Yicu ci nu, "Indi, giji gunga ga midi."

A gur ämnäci Yicung ngwuja'ri ngwüngün ngwü'di'ri ngwele.

51 Anni mung ji ndi ülli aar mbudi ngwinäd ngwe ngwüngün kay aar ondaci aar ci giji gima midi.

52 Anni mung utalu gaji ge ganni gu'rung ge nono, aar ci, "Gu'ru nono lungge gaji ge ge'te pu gilingen ligwurlu."

53 A gu mbumbu lenge ndi ari gaji giru ganni gima ge Yicu ci ndi ari, "Giji gunga ga midi." No nginde na ngwüji ngwüngün gidrü 'dar aar gwe ämni.

54 Yiima yiru mana yomon rom (2) yanni yärrä je Yicu anni mung gatana Yäwüdiyäng ngwo'ra Jälil.

5

Ape yiima kibüng

1 Anni ma ngwuja'ri medadi ngwee, a Yicu 'di'ri ngwallu kündär gani Üräjälim giyi'rinyinä yidi Ngwüyäwüd.

* 5:3 5.3 Yitab yoko yati ari, Gomon ge'te gi'rr gidi (Ngwaalu) gati üllä ngwulagaji yaanu ma be ari ngwüji ngwuma engga yaw ma aar lagananu, aar be doglati ndi ülli a be diji danni dadi madinani gwerre gwerre, ngwu'ri dümdü nono düngün

2 Ngenone Üräjälim gito gito gilängir lati gu ngwangala 'tü, gibüng giju gani Bidajida Yibriyängä gü'ridi yurdalu 'tudini.

3 Ngwüji ngwundru gu ngwonyadu ngwümä, ngwoko ngwürimü ngwäy na ngwoko ngwuru ngwumjo na ngwoko ngwuru ngwurga. Ngwati jalu aar dünici yaw nunnu aar je lagajanu.*

5 Ngenone gur ge'te giju gu ganni gümä 'di ngwäti ngwüdläyü 'di tä'ril na 'dübä (38).

6 Anni ma Yicu engga gindralu ngenone, ngwulenge ndi ari gümä ngwüdläyü ngwolanu ngwotacalu ngwuci, "Nga gwümünü ndi u'ri nono?"

7 A gur ci Yicung, "Gwani doorta, äny gwa'ti äti dijälü dere danni dadiny dege'daji nunnu nyi ülli giyaanu, manari yaw yima lagananu ati aar nyi ngwüji dal-macani aar nyi gatanalu, aar ülli giyaanu gwerre gwerre."

8 A Yicu ci, "Di'rü ang apani gilälälü gunga ang ele."

9 No a gur u'ri nono ngwü'di'rälü ngwape gilälälü güngün ngwele. Gomon ganni gäpädi ge Yicu yiima, gomon giru ganni giru Kwo'ra tä'ril.

10 No a ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ci guru nggoo gäpädäär yiima, "Gomon gidi gweneneng giru ganni giru Kwo'ra tä'ril, yiru drü ndi ape gilälä gunga!"

11 A je gur ci, "Gwanni gwäpädi nyi yiima gwuru gwuciny, "Di'rälü ang apani gilälälü gunga ang ele.' "

12 Aar otacalu aar ci, "Yärü gwuru gwanni gwucanga apa gilälälü gunga ang ele?"

13 A be gur ganni gäpädi Yicu yiima, ga'ti lingidi ndi ari yärü gwuru gwanni gwäpädi yiima, ndi ari Yicu gwuma ari mi'rony ngwüjänü ngwonyadu ngwuju ngwele.

14 Kaji gi'ter a Yicu mbuji guru nggoo gäpäding yiima kobanu, ngwuci, "Nga nggwo gwuma u'ri nono, aa'ti ba be a gwa ärrü yi'ral yanni yiki, yaa a gwa o're ya je mbuji yanni yikana."

15 A gur 'di'ri ngwele ngwondaci Ngwüyäwüd ndi ari Yicu gwuru gwanni gwäpädi yiima.

Papa na Giji

16 No nunnu Yicu gwärrü yi'ral giyee gomom ganni giru Kwo'ra tä'räl, a Ngwüyäwüd 'di'ri aar übinälü.

17 A je Yicu ci, "Papa gwüny nggwona gwapu yiiru gweneno na äny 'to nggwo gwapu yiiru."

18 Yiru giyee yanni yigäbäcä Ngwüyäwüd aar minäni ndi 'rinnye. Gwati aar minü ndi 'rinnye 'dogo nunnu gwuma kiyi gomomanu giru Kwo'ra tä'räl, aar be ru ndi ari gwaru Ngwaalu ngwuru Papa gwüngün ngwübidiyi ligo'ranu lüngün Ngwaalu ngwe.

19 A je Yicu ci, "Äny gwenggaca je ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyänü, ndi ari Giji gati 'ti apu yiiralu yere giligor lüngün, nginde gati ape yiiru yanni yänggädäng je ndi Papa gwüngün yärräng je, a je be Giji ärrä 'to.

20 Ndi ari Papa gwämnä Gijü ngweng-gaci yi'ral 'dar yanni yating je ärrä. Nginde yäy genggacung yi'ral yanni yipana giyi'ral giyee ya je enggada yaji ya je allijalu ndr.

21 Ndi ari anaku ati gu Papa 'di'riyi ngwüjalü ngwayu ngwuje midiyi, yiru gu 'to Kiji güngün. Giji ga midiyi ngwüjü 'to ngwanni ngwüjäding je ndi midiyi.

22 A mana ya'ti ani Papa gwuru gwanni gwadi obalu diji de a be nginde gwuma ätäda Gijü yelenyalu 'dar

23 nunnu a Giji näjini yelenya anaku näjinä gu Papa yelenya. Gwere gwanni gwuma 'ti näjä Gijü, gwa'ti gwa näji Papang, gwanni gwükäjä."

'Di'ri giyi'ranyanu ndi midi

24 A Yicu ari, "Nggwa je ondaci 'didanu, diji danni da 'dingini ngwuja'ri ngwüny ngwube änni nginde gwanni gwükäjäny, gwa mbuji midäng gwudi gwur'taling. A nginde gwa'ti ba be gwa aar gwe obalu. Nginde gwuma dambu yi'rany gwuma ele ndi midi.

25 Äny gwondaca je 'didanu ndi ari gaji nggo gändi a nggee gima ila ganni gadi

ge ngwüji ngwanni ngwayu 'dingini dula didi Giji gidi Ngwaalu a lanni li'dingina la midi.

26 Ndi ari anaku ati gu Papa midiyi giligo'ro lüngün, nginde gwuma ätäda 'to Gijü midiying giligo'ro lüngün.

27 A giming ätäda yelenya ndi obalu ngwüji ngwe ndi ari giru Giji gidi Diji dümnä."

28 A je Yicu ci, "Aa'ti nga la dibi ngwuja'ri ngwee, gaji gadi ila ngindenga 'dar ngwumomanu layu la 'dingina dula düngün

29 a la 'tädä. Lanni lärrä yi'ral yanni yijaw la 'di'rälü la aar je ätäda midäng na lanni lärrä yi'ral yanni yiki la 'di'rälü la aar le obalu giyi'rany.

30 Äny gwa'ti gwärrä yi'ral yere guy ge güny, yatiny ye obalu 'dogo anaku 'dingini nje gu Ngwaalu na obalu gwüny gwüdünälü. Ndi ari äny gwa'ti minü ndi jada ligor lüny, nyi be mini ndi jada ngindeng gwanni gwükäjäny."

Papa gwondaja Giji ge

31 A Yicu ari, "Adinari äny gwati ondajaji giligo'ro lüny, ngwuja'ri ngwüny ngwa'ti ngwadi äti ngwäyänü.

32 A be nggwo gwu'ter gwanni gwati ondaji ngwuja'ri ngwani ligo'ro lüny nyi be ari ngwuja'ri ngwüngün ngwäti ngwäyänü."

33 A je Yicu ci, "Nga nga lükäjä ngwüjü ndi Yuwana ngwuje ondaja ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyänü.

34 Ya'ti ani ndi ari äny gwämnä onda-jäng gwudi diji dümnä a be äny gwaru gu nunnu ngaa gilängidini.

35 Yuwana anni indäng, gwuru nono buri gwanni gwu'du ngwo'rralu, nga lima jayanu buri gwe gwüngün gaji gooko."

36 Ngwari, "A be ondaji gwani äny gwätiny gwanni gwupana gu'ru ndi ondaji gwudi Yuwana gwani äny. Ndi ari yi'ral yanni yükäcär nje gu Papa ndi ärrä, yiru yanni yadi inggidi ndi ari Papa gwuru gwükäjäny.

37 A Papa gwanni gwükäjäny nginde giligo'ro lüngün gwondaja ngwuja'ri ngwani äny. Nga nga gwa'ti aang 'dingina

dula dūngūn gomōn gere a'tur ngaa 'ti ānggādi ngwāyānū ndi ari gwuru 'taa.

³⁸ Yiru yanni yīgābīcā je ngaa la'ti āmnā 'dūnggūngūn gwanni gwūkājīng, ngwuja'ri ngwūngūn ngwa'ti giyigoranu yalu a'tur.

³⁹ Ngaa lati ombaji Yitabanu yanni yūllīnā nunnu aang mbuji miding gwudi gwur'taling. A be Yitab yanni yūllīnā yinggidu ngwuja'ri ngwani āny

⁴⁰ ati a be 'donya ndi ila 'dūnggūny nunnu aang mbuji miding gwudi gwur'taling."

⁴¹ Ngwuje ci, "Āny gwa'ti mīnā ortadang gwudi ngwūjī

⁴² a be āny gwūlingīdā je. Āny gwūlingīdā je ndi ari ngaa la'ti ātī ānnīng gwudi Ngwaalu giyigoranu yalu.

⁴³ Āny gwīndī ngwūrīny ngwe gwudi Papa gwūny nyii be 'donya, ma be ari dījī di'ter dima ila ngwūrīny ngwe gwudi ligo'ro lūngūn ngaa be ānnācī.

⁴⁴ Awa ngaa be ānnācī Ngwaalinga manari ngaa lati ortajidi yigo'ro yalu ngaa 'ti be undu ngwāy ngaa mātā ortadang gwanni gwīndī Ngwaalu 'dogo?"

⁴⁵ Ngwuje ci, "Aa'ti ngaa lari āny gwuru gwada je ū'rīdā ngwuja'ri nono ndi Papa. Dījī ndo danni dada je ū'rīdā ngwuja'ri nono Ngwaalu. Mūjā gwuru gwanni nggwo gwūgātādā gu ngwāyānū.

⁴⁶ Adinari ngaa la ānnācā Mūjāng, ngaa laadiny ānnācī. Ndi ari Mūjā gwuru gwanni gwallu ngwuja'ri ngwani āny.

⁴⁷ A be anni aa'ti aang āmnā ngwuja'ri ngwanni ngwullung je, a mine awa ngaa je be ānnī ngwanni ngwa je ngwe ci?"

6

Yicu gwiya ngwūjū ngwūū'ri tudini (Mātā 14.13-21; Murkuj 6.30-44; Luka 9.10-17)

¹ Anni ma gaji nggoo ele, a Yicu 'di'ri ngwū'rū yaanu yidi Jālīling (yati aar je ci 'to yaw yidi Tābiriyāng.)

² A ngwūjī ngwonyadu gwujani anaku ma aar gu enggada yi'remna yidi yi-ima yanni yārrūng je ngwūjī ngwanni ngwūmā.

³ A Yicu 'di'ri aar allu kenala ngwoo'ra ngwe ngwūngūn aar jalu ngenone.

⁴ Yomon yidi Yī'rīnyīnā yidi Dambdani yidi Ngwūyāwūd aar ji gito.

⁵ A Yicu 'di'rīyī ngwāy ngwengga ngwūjū ngwonyadu ngwelaca, ngwuci Bilipūjīng nu, "Ngwūjī ngwee 'dar ngwadi ar je illijā yona ne aar je eny?"

⁶ Gwutalu no nunnu ngwīdājī ngindeng. Ndi ari nginde gwūlingīdī yi'ral giligoranu lūngūn nunnu gwadi ārrī ange.

⁷ A Bilipūj ci nu, "Ma ar ni ari a lima illa yona yidi ngwū'rīny ngwudi yiiru ngwūūwāyū 'dūbā, ya'ti ya mbuti nunnu a dījī agu ngwūgātīnī ngwulemanu!"

⁸ A doo'ra dūngūn di'ter ngwoo'ranu, Andrawuj gwenggen gwudi Jamaan gwani Butruj ngwū'di'ri ngwari,

⁹ "Gījī ge'te nggo ngene gāti yona 'tudini na ngwuum rom ngwani ngwooko. A be ngwa ar je ātādā yārūng ngwee ngwūjī ngwee ngwonyadu?"

¹⁰ A je be Yicu ci, "Ge'tar ngwūjū aar jalu." Ngwaalu ngwo, ngwū'tūdī gu yanya yonyadu. No a ngwūjī jalu, ngwur ngwuru ngwūū'ri tudini (5000).

¹¹ A Yicu ape yona ngwuci Ngwaalinga yāy 'tu ngwuje be gegenaci ngwūjū ngwanni ngwujalu ati dījī ape anaku mīning gu. Ngwo're nggu ārrī ngwuuma mana ngwuje gegenaci.

¹² Anni ma aar eny 'di aar pe, a Yicu ci ngwo'ra ngwūngūn, "Utar yonalu ngwuum ngwanu ngwanni ngwuma i'dālū ngwū'rī'tānū. Aa'ti ngwere ngwa geradalu."

¹³ No anni ma aar je gwā'rājī gi'du aar je ape yi'rāmanu 'di na rom ngwudi yon tudini yanni yima aar je eny 'di aar je gwā'rī.

¹⁴ Anni ma ngwūjī enggada yiima yanni yima je Yicu ārrī, aar ari, "'Didanu dījīr didi Ngwaalu diru ndee danni dadi ila gīdīdlā."

¹⁵ A Yicu lenge ndi ari ngindenga līmīnū gwadi aar ruji deleny degen yiima ye, ngwū'di'ri ngwele ngwukwoyalu gwe'te pu kenala.

Yicu gwīndī giyaala (Mātā 14.22-33; Murkuj 6.45-52)

16 Anni ma ngwalu ru digera, a ngwoo'ra ngwudi Yicu 'di'ri aar ülli giyaw

17 aar äni gibälükänü aar ü'rü yaanu aar elada Kaprnawum. Gaji nggoo a ngwaalu ru dilu, a je 'tina Yicu bürnädi.

18 A dirun 'di'ra a dudu ji diki giyaanu ngwulagaji yaanu.

19 Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu ruyi bälükä 'di ape bränü tä'räl (3) gwalla bränü tä'räl na gwü'ränü (3.5), aar enggada Yicung gwändi giyaala ngwelada bälükä nono a je yedeny eny.

20 A je be Yicu ci nu, "Äny gwuru ara je 'ti yedeny iti."

21 Anni ma aar gatu yigoralu aar äniji gibälükänü no aar mbuji ndi ari lima obani kimämü ngenone ngwaalu ngwanni ngwändädäär gu.

22 A bigänü nggwoo, anni ma ngwüji ngwonyadu ngwanni ngwujalu dambal ngenone, aar engga ndi ari bälükä gwuru gwe'te pu 'dogo ngenone a gu 'ti Yicu janu aar be ruyi bälükä jücü.

23 A be ngwübälükä ila ngwu'ter ngwaalu ngwani Täbiriyä aar dünü ngwaalu ngwanni ngwiya gu Yicu ngwüjü yona anni ma Deleny ci Ngwaalinga yäy 'tu.

Yicu gwuru eny gwudi midi

24 Anni ma ngwüji lenge ndi ari Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün la'ti ngenone, aar 'di'ri aar äni ngwübälükänü aar ele ngwaalu ngwani Kaprnawum ndi mini Yicung.

25 Anni ma aar mbuji dambal ngenone aar ci, "Gwani doorta, nga gwuma ila jadu ngene?"

26 A je Yicu ci, "Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari nga nga la'tiny minä ndi ari nga nga länggädi yi'remna yidi yiima, aar be ru ndi ari ngaa liti yona nga je pe.

27 Aa'ti ngaa lapada yiiru ngwong ngwudi eny ngwanni ngwati 'digi'ri ngaa be apada yiiru ngwong ngwudi eny ngwanni ngwati midiyi miding gwudi gwur'taling gwanni gwadi aar je Giji gidi Dijä dümnä ätädä nginde gwe, gwuma gu Ngwaalu ngwuru Papa mi'ra dämi'ra."

28 Aar be otacalu aar ci, "Änyängä ladi ärrä ange nunnu nyii ärrä bupi gwudi Ngwaalu?"

29 A je Yicu ci, "Yiiru yidi Ngwaalu yiru giyee, ndi änni 'dünggüngün gwanni gwükäjing."

30 No aar ci, "Yiima yiru ange yanni yadi je ärrä 'di nje engga ara gu ännäci? Yiru ange yanni yada je ärrä?"

31 Ngwügüürnä ngwäri ngwiti män poor gitäny a yüllinä kitabanu ndi ari, 'Ngwüllücäär je yona kerala aar je eny.' "

32 A je Yicu ci, "Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari Müjä gwä'tüdi gwüllücä je yona kerala a be Papa gwüny ru gwanni gwätädä je gwenene yona yanni ru 'didanu yüllü kerala.

33 Ndi ari eny gwudi Ngwaalu ngwuru ngwani nginde gwanni gwüllü kerala ngwätädä ngwüjü miding."

34 Aar ci, "Gwani doorta, 'tu'tu gomoni gidi gweneng ätädä nje yona giyee."

35 A Yicu ari, "Äny gwuru eny gwudi midi. Gwanni gwadi ila 'dünggüny gwa'ti gwa ngwamu enyanu na gwanni gwadi änni 'dünggüny gwa'ti gwa ngwäädä eny a'tur.

36 A be anaku ca je gu nunnu ngaa liminy engga ngaa 'tina be ännä 'dünggüny.

37 'Dar lanni lätdäär nje Papa la ila 'dünggüny a gwanni gwila 'dünggüny gwa'ti gwunyi linyini.

38 Ndi ari äny gwüllü kerala gwa'ti üllädi ndi ärrä yiiru yidi ligo'ro lüny nyi be üllädä ndi ärrä yiiru yidi nginde gwanni gwükäjiny.

39 Na bupi gwudi nginde gwanni gwükäjiny gwuru nggwee ndi ari aa'ti gwunyi gäbicä gwere gwa dudi gwanni gwuma aar nyi ätädä nje be 'di'riyalü komon nggä'di gidi mi'ra.

40 Ndi ari bupi gwudi Papa gwuru ndi ari dijä dere dannu da ombaji Gijü nggu ännädä, da mbuji miding gwudi gwur'taling na diny 'di'riyalü komon nggä'di gidi mi'ra."

41 A Ngwüyäwüd 'di'ri aar äbingini giyenenanu ndi ari Yicu ondaja ndi ari, "Äny gwuru eny gwanni gwüllü kerala."

42 Aar ari, "Yicu nggwee gwä'tüdi mine giji gidi Yüjib, gwanni gwülingidär gwe papang gwüngün na nanni gwüngüne?"

Awa gwenene ngwube ari, 'Nggwüllü kerala'?"

43 A je Yicu ci, "Nгаа 'ti äbinginü giyenenanu yalu!

44 Diji dere da'ti da ila 'dünggüny manari Papa gwüny gwanni gwükäjäny gwä'tüdi gwanni gwüktädi 'dünggüny a diny 'di'riyälü komon nggä'di gidi mi'rä.

45 Yullu je ngwijir ndi ari, 'La je Ngwaalu enggaci ngindenga 'dar.' Diji dere danni da 'dengenaci Papang ngwulenge 'dünggüngün, dila 'dünggüny.

46 Diji dere da'ti danni dänggädi Ngwaalinga ngwube ru gwe'te pu gwanni gwändi Ngwaalu. Gwuru 'dogo jücü gwanni gwänggädi Ngwaalinga.

47 Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, gwanni gwänni gwa mbuji miding gwudi gwur'taling.

48 Äny gwuru eny gwudi midu.

49 Ngwügüürnä ngwalu ngwiti män poor gitäny ngwuma be ayi.

50 A be ngene eny nggwo gwanni gwüllü kerala, ma diji eny da'ta be da ayi.

51 Äny gwuru eny gwanni gwumidu gwanni gwüllü kerala. Manari diji dere dima eny enying nggwee, da midu gwur'tal. Eny nggwe gwani lingeno lüny lanni ladiny ge'te gwani midu ngwudi ngwüji ngwudi didlä."

52 A Ngwüyawüd garnatajidi gwulleney aar ari, "Awa aar nje be ätäda lingeno lüngün aar eny?"

53 A je be Yicu ci, "Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari manari ngaa lima 'ti itü lingeno lidi Giji gidi Diji dümnä, ngaa iyü yinä yüngün, midu gwa'ti 'danggalu.

54 Gwere gwanni gwa eny lingeno lüny na ngwiyi yinä yüny, gwa mbuji miding gwudi gwur'taling, a gwunyi 'di'riyälü komon nggä'di gidi mi'rä.

55 Ndi ari lingeno lüny liru eny gwanni gwuru 'didanu na yin yüny yiru iyü gwanni gwuru 'didanu.

56 Gwere gwanni gwa eny lingeno lüny na ngwiyi yinä yüny gwa matinalü 'dünggüny a nggwa ji 'dünggüngün.

57 Anaku ükäjäär nyi gu Papa gwanni gwumidu, a gwani Papa, äny nggwo gwumidu. No, gwanni gweny gilingeno lüny gwa midu 'to gwani äny.

58 Eny gwuru nggwee gwanni gwüllü kerala. Ngwügüürnä ngwalu ngwiti män ngwuma ayi, a be gwanni gweny ndi eny nggwee gwa midu gwur'tal."

59 Ngwuja'ri ngwee ngwondaja je Yicu kaji ganni gijung ge ndi enggaci ngwüjü ngwämrä ngwalu gwani Kaprnawum.

Ngwo'ra ngwudi Yicu ngwümimänü

60 Anni ma ngwoo'ra ngwonyadu ngwudi Yicu 'dingini nggu ondaji no aar ari, "Ngwuja'ri ngwuru ange ngwee ngwojema gu no yärü gwanni ngwadi je änni?"

61 Anni ma Yicu lenge ndi ari ngwoo'ra ngwüngün ngwo ndi äbingini giyenenanu, ngwuje otacalu ngwuje ci, "Ngwuja'ri ngwee ngwuma gu obalo?"

62 Ma be ari ngaa lima engga Gijü gidi Diji dümnä gima 'di'ri ngwo're ngwaalu ngwanni ngwujung gu gwerre, ngaa la be ärrü ange?"

63 Ligi'rim lidi Ngwaalu liru lanni lati apa miding, a be lingeno la'ti äti gony gere. Ngwuja'ri ngwanni ngwondaca je ngwuru ligi'rim aar ru midu.

64 Loko gilona 'danggalanu la'ti ämnä Ngwaalu." Ndi ari Yicu gwülingidi gu 'tu'tu gwerre ndi ari yärüngä lanni la'ti ännäci na yärü gwadi gwe gwurlanu.

65 Ngwo're ngwari, "Yiru giyee yanni yigäbiciny nga ja be ci diji dere da'ti da ila 'dünggüny manari Papa gwä'tüdi gwügäbicä."

66 'Tu'tu kaji nggoo, ngwoo'ra ngwüngün ngwonyadu o're aar gatani aar 'ti ba be gwujana.

67 A Yicu otaci ngwo'ralu ngwüngün ngwo ngwuru 'di na rom (12) ngwuje ci, "Nгаа lä'tüdi ladi o're 'to?"

68 A Jamaan gwani Butruj ci, "La ang gatani nyii be ele ndi yärü gwani Deleny? Nga gwuru gwäti ngwuja'ri ngwudi midu gwudi gwur'taling.

69 Änyängä lämnä na nyii lenge ndi ari nga gwuru gwanni Gwuju'ru gwudi Ngwaalu!"

70 A be Yicu ari, "Äny gwä'tüdi gwuta janu liru 'di na romo (12)? A be gwe'te nggwo 'danggalanu gwuru dijego'rr."

71 (Ngingde gwäbingädi ndi Yäwüdä gwanni gwuru giji gidi Jamaan gwani Äjigäriyüti. Ngingde gwuru doo'ra de'te ngwoo'ranu ngwoo gwuru 'di na rom gwanni gwuma ji ngwugwurlanu ngingde gwe.)

7

A Yicu ele Yäwüdiyä

1 A be aji a Yicu 'di'ri ngwele ngwulandalu Jälil nunnu ngwü'tänü ngwaalu ngwani Yäwüdiyä ndi ari gwüminä Ngwüyäwüd gwadi aar 'rinye.

2 A be anni ma Yi'rinyinä yidi Gä'tä yidi Ngwüyäwüd ji gito,

3 a ngwenggen ci nu, "A gwa 'di'ri ang gatani ngwaalinga ngwee ang ele Yäwüdiyä nunnu a ngwoo'ra ngwunga engga yiima yanni yati je ärrä.

4 Gwa'ti gwere gwati ape yiiru yu'rimi manari gwüminä a ngwüji enggada ngwulinginni. Anni ati ang ape yiima giyee, enggaca be ngwüjü gididlä ligo'ro lunga."

5 'Di ngwenggen ngwüngün 'to aar 'ti ämnä 'dünggüngün.

6 Yäy gu no a je be Yicu ci, "Gaji gwüny nggona ga'ti indä a be gaji galu giru.

7 Ngwüji gwudi didlä ngwa'ta je ki ngwäy, nje be ke ngwäy nunnu äny gwondaja ndi ari yi'ral yegen yanni yati aar je ärrä ya'ti jaw.

8 Ändär nga nga jücü giyi'rinyinä nggwa 'ti gwallu gwenene ndi ari gaji güny ga'tina indä."

9 Anni mung ondaji ngwuja'ri ngwee, ngwube jalu Jälil.

10 Anni ma ngwenggen di'ri aar allu giyi'rinyinä, ngwü'di'ri gwodan ngwallu 'to ngwu'ti be 'täcä ligo'ralu lüngün ngwube änälü.

11 Ngenone giyi'rinyinä, a ngweleny gwudi Ngwüyäwüd ji ndi minälü aar gwe otaci ngwüjalü aar ari, "Gur ganna ge nggoo?"

12 A gwe ngwüji badalu ngwuja'ri ngwonyadu ngwani ngingde. A loko ari, "Ngingde gwuru diji dijaw." A ngwoko ari, "Bäri, ngingde gwati dudiyi ngwüjü."

13 Aa'ti be diji dere ämnä ndi ondajalu ngingde gwe ngwüji ndi ari ngwiti je yedeny ngweleny gwudi Ngwüyäwüd.

A Yicu enggaci ngwüjü kobo

14 Anni ma ngwüji arra yi'rinyinä 'di aar übidi yomonanu, a Yicu allu ngwämrä kobo ngwuji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri.

15 A Ngwüyäwüd engga a je le ngwaalu elalu, aar abingi aar ari, "Awa ngwube lenge ndi ondaci ngwüjü gwa'ti aar äpädi ngwalu yuuli yidi yobo?"

16 A je Yicu ci, "Ngwuja'ri ngwondaji nje ngwä'tüdi ngwüny, ngwindi 'dünggüngün gwanni gwükäjäny.

17 Gwere gwanni gwüminä ndi ape buping gwudi Ngwaalu, gwa lenge ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwüny ngwindi Ngwaalu gwalla nggwondaja ligor le lüny.

18 Gwanni gwati ondaji ngwuja'ri ngwudi ligor lüngün, gwati ondijaji ndi näji ligo'ro lüngün. A be gwanni gwäpijä ngindeng yiiru yidi näji gwanni gwükäjä, gwuru gwanni gwuru 'didanu. Ya'ti gu yere yanni yiru yi'duru.

19 Müjä gwa'ta je ätädi yobo? A be gwere gwa'ti 'danggalanu gwanni gwümati yobo. Ngaa larra ngaa be ari ngaa liny 'rinye?"

20 Aar ci Yicung, "Nga gwürlälü ki'ranu, yäru gwuru gwanni gwüminä ndi aar ang 'rinye?"

21 A je Yicu ci, "Äny gwapu yiima ye'te pu, ara je be allijalu ndir 'dar.

22 Äny gwadi ari Müjä gwenggaca je ngwuja'ri gwudi ü'ri'täni. Ngwuja'ri ngwee Müjä ngwä'tüdi gwapu je, (ngwuja'ri gwudi ngwügüürnä ngwalu gwuru), no ati aa be ü'ridä gijü komon ganni giru Kwo'ra tä'räl.

23 Ma be ari ngaa lati ü'ridä gijü komon ganni giru Kwo'ra tä'räl, nunnu aa'ti ngaa la kiyi yobo yanni yaru ye Müjä, nyi mine kijänü gwedang ndi ari äny gwu'riya diju lingina ku komon ganni giru Kwo'ra tä'räl?"

24 Gäbicär ngwuja'ri ngwani obalu ngwüjü ngwe engga gwe gwudi ngwäy, übidärälü ngwüjü ngwe gay ge ganni gidünälü."

Yicu gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya?

25 Yi'ral ye giyoo, a ngwüji ngwudi Üräjäliming ngwoko ondaji aar ari, "Gur nggee gätüdi manni ganni giminäär ndi aar 'rinye?"

26 Nggo pa gondaju ngwuja'ralu 'dar kibeny aa'ti be diji dere ädinä ndi otacalu. Ngweleny ngwege 'didanu ngwuma änni ndi ari nginde gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya?"

27 A be a lilingidi ndi ari manari gwanni Gwubrutaar yelenya gwuma ila, gwere gwa'ti gwa gu lenge ndi ari gwindi ne gwe. A be gwülingidar ndi ari gwudi neng gwuru."

28 A je be Yicu ca dula gwujuna ndi enggaci ngwüjü ngwämrä kobo ngwari, "Yäy ngaa lilingidiny ngaa lenge ndi ari äny gwindi ne gwe! Äny gwa'ti indi ngene giligor lüny, a be gwanni gwükajiny, nginde gwuru gwanni gwuru 'didanu gwa'ti aang lidingi."

29 A be äny gwülingidiny ndi ari äny gwütüdi 'dünggüngün a nginde gwuru gwükajiny."

30 Ngwuja'ri ngwee, a Ngwüyäwüd ngwoko mini ndi aar gu matäda, aa'ti be gwere ädinä ndi maata ndi ari gaji gwüngün ga'tina indi.

31 A ngwüji ngwonyadu änni 'dünggüngün aar ondaji aar ari, "Ma ji manari gwanni Gwubrutaar yelenya gwuma ila, ii gwa ape yi' remna yidi yiima yonyadana kur nggee?"

32 A Ngwübärriji 'dingini ngwuja'ri ngwondaja je ngwüji ngwani Yicu. A be ngwur'dal ngwanni gwuru yi'ra na Ngwübärriji ükäjä ngwangida ngwegen ngwudi gobo nunnu aar maata Yicung.

33 A je Yicu ci, "A ladi jalu gwooko 'dogo nga je be gatani nyi o're nyi o'raci ngindeng gwanni gwükajiny."

34 Ngaa liny minälü ngaa la'ti liny mbuji ngaa la'ti la burni ndi ila ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ji."

35 A ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd otajidalu ndi ari, "Nginde gwaru gwadi ene 'di gwa'ti gwa ar mbuji? Nginde gwadi 'di'ri ngwele giyen yidi Ngwügirig yanni giyo yibadu gu ngwüjalü ngwege ngweng-gaca Ngwügirigo?"

36 Yiru ange yarung ye anni arung, 'Ngaa liny minälü ngaa la'ti liny mbuji' na 'Ngaa la'ti la burni ndi ila ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ji'?"

Gwanni gwiti ngwäädä aar nyi elaca

37 Gomon gidi badi gidi yi'rinyinä, gomon gati aar ge'te ngwujayani, a Yicu 'di'ri ngwüdünälä ngwabingi dula ngwari, "Gwanni gwiti ngwäädä aar nyi elaca ngwiyi."

38 Gwanni gwa änni 'dünggüny anaku aru gu gitab ndi ari, gwa gu ngwäy ngwudi yaw yanni yimidu irälü."

39 Yicu gwondijaja ngwaalu ngwudi Ligi'rim lanni Liju'ru lanni ladi ji ngwüjänü ngwanni ngwa änni 'dünggüngün. Kaji nggoo, Ligi'rim la'ti gu na indi ndi ari gaji nggoo, Yicu gwa'ti gu na näjinä.

40 A be anni ma gu ngwüji ngwanni ngwuju ngeno 'dingini ngwuja'ri ngwee, a ngwoko ari nu, "Didanu gur nggee giru dijir."

41 A ngwoko ari, "Nginde gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya."

A be ngwoko utalu aar ari, "Awa a be gwanni Gwubrutaar yelenya 'tuda Jälil?"

42 Gitab ga'ti aru nu, gwanni Gwubrutaar yelenya gwadi ila gilängir lidi Däwüd kündär gani Bidilam ganni giju Däwüd gwerre?"

43 No a ngwüji ü'ridinänü ngwuja'ri ngwani Yicu.

A ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd 'donya ndi ännä ndi Yicu

44 A ngwoko mini ndi maata, aa'ti be gwere ädinä ndi allija guy nono.

45 Gwodanalü a ngwangida ngwudi gobo ngwanni ngwükajäär je o'raci ngwur'dala ngwanni gwuru ngweleny na Ngwübärriji aar je otacalu ndi ari, "Gwuma arra ma aang 'ti mati ngaa gwe ila?"

⁴⁶ Aar je ondaci ndi ari, “Gwere gwa'ti nyii änggädi a'tur gwondaja nono gur nggee.”

⁴⁷ A güündä ape Ngwübärriji aar je gwä'räcänü, “Gwuma je dudiyi 'to?”

⁴⁸ Ngaa länggädi yärüngälü ngwelenyanu ngwuru Ngwübärriji gwämnäcä ngindeng?

⁴⁹ Bärü gwa'ti! A be ngwüji gi'du ngwee 'dar ngwa'ti lingidi yobo ye yorto ngwaalinga ngwü'täjäär je gu ngwünyü.”

⁵⁰ A be gur gani Nikidimuj giru deleny ngwelenyanu ngwuru Ngwübärriji ganni gelaca Yicung gomon ge'te gwerre.

⁵¹ Ngwü'di'ri ngwutalu ngwuje ci, “Ngwuja'ri ngwudi yobo yege yidi Ngwaalu yati obalu diji de gwerre gwerre da'ti aar otacalu yi'ral ye yanni yärrüng je?”

⁵² Aar ci, “Nga 'to gwuru gwudi Jälilingo? Utalu mama nga lenge ndi ari dijir da'ti di'tüdi Jälil.”*

⁵³ [Aar be 'di'ri'ti aar badi a diji o're 'dunu gwüngün.

8

Daw dimätäär je dur de

¹ A be Yicu 'di'ri ngwele ngwallu Gidotr gidi Ngwüminiti.

² Anni ma ngwaalu u'ri ngwukwotalu ngwo'ra ngwämrä kobo a ngwüji ngwonyadu o'rada nono, ngwujalu nding je enggaci.

³ A Ngwübärriji na ngwoorta ngwudi yobo apana dayu de'te laru dimätäär ndi mi'ri ngwäyanü aar ila aar dünäjälä gidiliganu ngwüji.

⁴ Aar ci Yicung, “Gwani Doorta, daw ndee dimätinä ndi mi'ri ngwäyanü.

⁵ Müjä gwondaja ngwuja'ri kitabanu gidi Yobo gwaru nu, daw dannu diru gu no, aar aci yo'rr ye 'di ngwayi. A be nga gwaraa gweneno?”

⁶ Ngindenga lotalu no, nunnu aar mbójaji ngwuja'ri nono ngwere ngwanni ngwadi je gäbici aar gu määtäda.

A be Yicu üllänü ngwulli gomon ge gidiyängälü.

⁷ Anni ma aar ji ndi o're'taci aar otacalu gwur'tal, ngwü'di'rädälä ngwuje ci, “Diji dannu da'ti äti yi'ral nono yere yanni yiki, gäbiciär ngwape go'rra gwerre gwerre ngwaw.”

⁸ Ngwo're ngwüllänü ngwulli gomon ge gidiyängälü.

⁹ Anni ma gu ngwüji 'dingini no, aar 'tü ngwere ngwere ngwanni ngwupana aar 'tü gwerre gwerre 'di aar gatani Yicungalu daw de jücü didünädälä.

¹⁰ A Yicu 'di'rädälä ngwotalu ngwuci, “Gwani daw ngwüji ngwuma ene, gwere gwa'ti gwuma gwe obalo?”

¹¹ A daw ari, “Bärü gwere gwa'ti gwani Doorta.”

A be Yicu ci, “A mine äny 'to nggwa'ti gwa gwe obalu. İndi be gwenene aa'ti be ya je ärrü yunga yanni yiki mana.”]

Äny gwuru buri gwudi didlä

¹² Anni ma Yicu ondaci ngwüjü mana ngwuje ci, “Äny gwuru buri gwudi didlä, gwanni gwuny gwujani gwa'ti gwele gidirimänü, a be gwäti buri gwudi midi.”

¹³ A Ngwübärriji iyanu aar ci, “Nga gwenene gwuruca ligo'ro lunga. Ngwuja'ri ngwunga ngwa'ti äti ngwäyanü.”

¹⁴ A je Yicu ci, “Minyi na ondaji ngwuja'ri ngwudi ligo'ro lüny, ngwuja'ri ngwüny ngwäti ngwäyanü äny gwülingidi ligo'ro lüny ndi ari äny gwüdü ne gwe a nggwadi elada ne gwe. A be ngaa la'ti lingidi ndi ari äny gwüdü ne gwe a nggwadi elada ne gwe.

¹⁵ Ngaa lati obalu ngwuja'ri ngwe ngwüji liru ngwüji ngwümnä. A be äny gwa'ti übidälü diji de ngwuja'ri ngwere.

¹⁶ A be manari äny gwuma obalu diji de ngwaalu ngwere, yäti ngwäyanü ndi ari äny gwä'tüdi gwe'te pu. Änyängä lidünü Papa gwe gwanni gwükäjäny.

¹⁷ Yüllinä kitabanu gidi yobo yalu ndi ari ngwuja'ri ngwudi ngwüji rom (2) ngwäti ngwäyanü.

¹⁸ Äny gwuru gwondaja ngwuja'ri giligo'ro lüny, na Papa gwüny gwanni

* 7:51 7.51 Täjiniyā 1.16 7:52 7.52 Ngwuja'ri ngwee ngwudi Yuwana 7.53—8.11, ngwa'ti giyitabanu yanni yirana yu'rin. 8:5 8.5 Ngwullawi 20.10

gwükäjäny gwuru gwanni gwadiny ruci ngwuja'ri ngwüny."

19 Aar be otacalu aar ci, "Papa gwunga gwanna gwe?"

A je Yicu gwä'räcänü ngwuje ci, "Nga nga la'tiny lingidi ngaa 'ti lingidi Papang gwüny. Adinari nyii lenge, ngaa ladi lenge Papang gwüny 'to."

20 Yicu gwondaju ngwuja'ri ngwee, gajiganni gijung ge ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwämrä kobo gito gito ngwaalu ngwanni ngwati aar gu ge'te ngwonyalu ngwudi gatalu. Aa'ti diji dere alliju guy nono nding määtä, ndi ari gajigüngün ga'tina indi.

Yiru ange ya ji ma ämnü Ngwaalu erne

21 O're a je Yicu ondaci ngwari, "Äny gwa je gatani nggwele a ngaa liny mini ngaa la ayi giyi'ralanu yalu yanni yiki, ngwaalu ngwanni ngwunyi gu ele, ngaa la'ti la burni ndi gu ila."

22 A ngwuja'ri ngwee gäbici Ngwüyäwüd aar utalu ndi ari, "Gwadi 'rinye ligo'ro lüngüne? Yiru yigäbicä ngwube ari, 'Ngwaalu ngwunyi gu ele, ngaa la'ti la burni ndi gu ila?'"

23 Ngwube o're gwondaji ngwuje ci, "Ngaa liru lidi diyängälü. Äny gwuru gwudi gerala. Ngaa liru lidi didlä ndee. A be äny gwä'tüdi gwudi didlä ndee.

24 Äny gwondaca je ndi ari ngaa la ayi giyi'ralanu yalu yanni yiki, manari ngaa lima 'ti ämnä ndi ari äny gwuru gwanni gwaru äny gwuru, ngaa la ayi giyi'ralanu yalu yanni yiki."*

25 Aar otacalu aar ci, "Ngaa gwani yäru?"

A je Yicu ci, "Yiru yanni yondaca je ye 'dar 'tu'tu gwerre.

26 Yäti nje yonyadu yada je ye obalu yigo'ro yalu. A be gwanni gwükäjäny gwuru 'didanu a yanni yi'dingini nje 'dünggüngün, yiru yanni yondaci nje ngwüjü ngwudi didlä."

27 Aar 'ti be lingidi ngwuja'ri ngwüngün ndi ari nginde gwondijaja ndi Papa gwüngün.

28 No a je Yicu ci, "Ma ji ma ang alliji Gijü gidi Dijü dümnä kü'rälä ma aang 'rinye, ngaa la be lenge ndi ari äny gwuru gwanni gwaru äny gwuru a ngaa la lenge ndi ari yere ya'ti yati nje ärrü ligo'ro le lüny yanni yati nje ondaji yiru yanni yenggacaar nje Papa.

29 Nginde gwanni gwükäjäny nggwo gwüjüny gwe, nginde gwa'tiny gatanalu jücü, ndi ari yati nje ärrü yomon 'dar yanni yati jadanu."

A Yicu gwä'dä ngwinädälü giyinäd

30 Anni ma Yicu ji ndi ondaji ngwuja'ri ngwee a ngwüjü ngwonyadu ämnü 'dünggüngün.

31 Ngwuci Ngwüyäwüd ngwanni ngwuma ämnü 'dügüngün, "Manari ngaa lima mätinälü ngwuja'ri ngwee ngwüny, ngaa la ru ngwoo'ra ngwüny ngwanni ngwuru 'didanu.

32 Ngaa la lenge ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu na ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu, ngwa je gwä'dälü giyinäd."

33 Aar ci, "Änyängä liru yiji yidi Äbräyüm, gomom gere änyängä lä'tüdi ngwinäd ngwudi diji dere. Awa nga be ari nyii gwä'dänälü?"

34 A je Yicu ci, "Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari gwanni gwati ärrü yi'ral yanni yiki gwuru dinäd didi yi'ral yanni yiki."

35 Dinäd dati 'ti rüdi didi ngwu'dun pupud, a be giji ru gati ru gidi ngwu'dun pupud.

36 No manari Giji gima je gä'dälü, ngaa la gä'dänälü 'didanu.

37 Äny gwülingidi ndi ari ngaa liru yiji yidi Äbräyüm a be ngaa gilo liju mama ndi nyi 'rinye. Ndi ari ngwuja'ri ngwüny ngwa'ti mbuja ngwaalinga giyig-oranu nunnu ara je gu üllänü.

38 Äny gwondaja ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwänggädi nje ndi Papa ngaa be ärrü yi'ral yanni yi'dingina je ndi papa gwalu.

39 Aar ari, "Äbräyüm gwuru papa gwäri."

* 8:24 8:24 Yicu gwondaja ngwuja'ri ngwe ngwanni gwondaca je Ngwaalu Müjäng kitabanu gidi Gwuruj 3.14.

A je Yicu ci, “Adinari a Äbräyīm ru papa gwalu, ngaa laadi ärrī yi'ral yidi Äbräyīm.

⁴⁰ A be ngaa liminā ndiny 'rinye äny gwuru gwanni gwondaca je ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingini nje Ngwaalu ngwanni ngwuru 'didanu, yi'ral giyee ya'ti je Äbräyīm ärrü.

⁴¹ Ngaa lärrü yi'ral yidi papa gwalu yanni yating je ärrī.”

A Ngwüyäwüd pīnī nono aar ari, “Änyängä lä'tüdi yījī yidi yījin yapaar jalu mbūny, änyängä läti Papang gwe'te pu gwuru Ngwaalu.”

⁴² A je Yicu ci, “Adinari a Ngwaalu ru Papa gwalu, ngaa laadi nyi ännī, ndi ari äny gwīndī Ngwaalu a gwenene äny nggwo ngene. Äny gwa'ti indī ligo'ro le lūny, a be nginde ru gwükājīny.

⁴³ Ngwuja'ri ngwūny ngwarra ma aar 'ti linginna ngwäyänü 'danggalu? Ndi ari ngaa la'ti burna ndi 'dingini ngwuja'ri ngwūny.

⁴⁴ Ngaa liru yījī yidi papa gwalu gwuru dijego'rr, yiru yanni yīgābicā je ngaa gwuji ndi ärrī yi'ral yidi papa gwalu yanni yati jadanu. Nginde gwuru gwanni gwu'rinyidu 'tu'tu gwerre. Nginde gwa'ti mätinälü ngwuja'ri ngwere ngwanni ngwuru 'didanu. Ndi ari yanni yiru 'didanu ya'ti 'dūnggūngūn. Gwati ü'rū yi'duru, gwati ondaji ngwuja'ri ngwudi drü dūngūn ndi ari nginde gwuru di'duru, ngwuru papa gwudi ngwu'duru.

⁴⁵ A be nunnu äny gwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwāti ngwäyänü ngaa 'ti be ännä 'dūnggūny.

⁴⁶ Yärü gwanni gwadiny enggaci yi'ral yere yanni yiki yärrī nje? Ma be ari äny gwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwāti ngwäyänü ngaa be arra ma aang 'donya ndi ännī 'dūnggūny?

⁴⁷ Dījī didi Ngwaalu dati 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, a be ngaa lä'tüdi lidi Ngwaalu, no yiru yata je gābicī ngaa 'ti be 'dingina ngwuja'ri.”

⁴⁸ A be Ngwüyäwüd ci, “Ngwuja'ri ngwārī ngwa'ti mene äti ngwäyänü minyī ari nga gwuru Dijamir a gwätinā di'rillā nono?”

⁴⁹ A je Yicu ci, “Äny gwa'ti ätinā di'rillā nono a be äny gwünājā Papang gwūny nyī be ärrälü nyidang.

⁵⁰ Äny gwa'ti minā ndi näjī ligo'ro lūny. A be nggwo gwanni gwatiny minījī näjī na gwuru gwanni gwati pī yelenya.

⁵¹ 'Didanu nggwa je ci gwanni gwa 'dingini ngwuja'ri ngwūny gwa'ti gwa engga yi'rany gwükü'rüm a'tur.”

⁵² Ngwuja'ri ngwe ngwee, a Ngwüyäwüd ondaji dulala, “Änyängä lima lenge gwenene ndi ari nga gwätinā di'rillā nono. Äbräyīm na ngwījir ngwudi Ngwaalu ngwuma ayi nga be ari gwanni gwa ang 'dengenaci ngwuja'ri ngwunga gwa'ti gwa engga yi'rany gwükü'rüm a'tur.

⁵³ Nga gwupana ndi papa gwārī gwani Äbräyīm? Gwanni gwuma ayi, na ngwījir ngwudi Ngwaalu ngwuma ayi a be nga gwucu ligo'ro lunga yärü?”

⁵⁴ A je Yicu ci, “Manari äny gwati näjī ligo'ro lūny, näjī gwūny gwa 'tur. A be Papa gwūny gwuru gwanni gwara gwe gwuru Ngwaalu ngwalu, gwuru gwanni gwatiny näjī.

⁵⁵ Gwa'ti aang lingīdī a be äny gwuru gwūlingīdī. Manari äny gwuma je ci gwatiny lingīdī, nggwa ru di'duru nono ngang je. A be gwūlingīdīny äny gwu'dengenaciny ngwuja'ri ngwūngūn.

⁵⁶ Papa gwalu gwani Äbräyīm gwūjädi ngwuge'taji ndi engga gomōn gūny ngwengga ngwujayānu.”

⁵⁷ A Ngwüyäwüd ci, “Nga gwa'tina obana ngwüdläyü 'di tudini (50) nga be engga Äbräyīmīng awa!”

⁵⁸ A je Yicu ci, “Di'didanu nggwa je ondaci ndi ari gwerre gwerre ndi aar linge Äbräyīmīng, äny gwuru gwanni gwaru äny gwuru.”

⁵⁹ A je ngwuja'ri ngwee gābicī aar uti yo'rralu aar minī ndi aci, a je be Yicu ändälü ngwü'tüdä kobo ngwele.

9

A Yicu u'riyi guru nono gilinginā girimū ngwäy

1 Anni ma Yicu ji ndi ele kayalu ngwengga guru girimü ngwäy 'tu'tu lingining gu.

2 A be ngwoo'ra ngwüngün otacalu aar ci nu, "Doorta, yärü gwanni gwapu yi'ral yanni yiki, gur nggee gwalla ngwüji ngwanni ngwülingiti 'di ngwülinginä girimü ngwäy?"

3 A je be Yicu ci nu, "Nginge gwä'tüdi na ngwüji ngwä'tüdi ngwanni ngwülingiti ngwuki, a be gilinginä gu no nunnu a gu yiuru yidi Ngwaalu inggidini 'dünggüngün.

4 Anni jina lingen, yädi gu ndi ar äpiji Ngwaalinga yiuru ngwanni ngwükäjäny. Dilung ndo dindi da'ti da de diji dere burni ndi ape yiuru.

5 Anni jiny gididlä, äny gwuru buri gwudi didlä."

6 Anni mung gu ari nu, ngwugwonyalu gidiyängälü, ngwur'tol gilü yonyo ye ngwape ngwumaji guru ngwäy.

7 Ngwube ci nu, "Indi ang una ngwäyänü kibüng gidi Jalum." (Ngwuja'ri ngwee gwani gwükäjäär Yibriyängä). No a gur ele ngwuni ngwäyänü no ngwo'ra 'dunu gombajidalu.

8 Ngwüji ngwanni ngwujacidaar le a lanni gwülingidar gwerre gwati geraci ngwüjü guy aar utalu, "Gur nggee gä'tüdi mene ge'te ge'te ganni gati jalu ngwugeraci ngwüjü guye?"

9 A loko ari nginge gwuru.

A loko ari, "Bäri, nginge gwä'tüdi gwo'ranning 'dого."

A je be gur ci nu, "Äny gwuru."

10 Aar be otacalu aar ci, "A mine a gwuma u'ri ngwäy awa?"

11 Ngwuje be ci nu, "Gur gicaar Yicu gir'tülidi gilü aar nyi maji ngwäy. Aar nyi ci indi kibüng gidi Jalum ang uni ngwäyänü. No nyi ele nyi una ngwäyänü äny gwuma be u'ri ngwäy."

12 Aar be ci nu, "Gur ganna ge nggee?"

Ngwuje ci, "Ndä be."

13 Aar ape guru nggoo girimü ngwäy gwerre aar ge ele Ngwübärriji.

14 Gomon ganni gir'tülidi ge Yicu gilü ngwu'riyi guru ngwäy, giru ganni giru Kwo'ra tä'ril.

15 Yäy gu no a Ngwübärriji otacalu 'to ndi ari gwu'ru ngwäy awa. A je gur ci nu, "Gwumajiny gilü ngwäy, anni minyi uni ngwäyänü nyi u'ri ngwäy."

16 A Ngwübärriji ngwoko ari, "Gur nggee ga'ti indi Ngwaalu ndi ari ga'ti mäti yobo yidi gomon Kwo'ra tä'ril."

A be loko ari nu, "A mine awa a be diji dannu diki ärrü yi'remna yidi yiima nono giyee?" No, aar ü'ridinänü gwani ngwuja'ri ngwee.

17 Gwodanalü aar gwurlada guru nono nggoo girimü ngwäy gwerre mana aar ci nu, "Nga gwaraa gwani nginge? Ndi ari ngwäy ngwunga ngwuru ngwanni ngwu'riyaar je nono."

A je gur ci nu, "Nginge gwuru diji."

18 Aa'tina Ngwüyäwüd ämnäcä ndi ari nginge gwürimü ngwäy gwerre gwuma be u'ri nono 'di aar ükäjidi ngwüji ngwüngün.

19 Aar je otacalu, "Giji galu giru nggee? Giru nggee ganni gara ge gilinginä girimü ngwäy? Gima mine u'ri ngwäy awa gweneno?"

20 A ngwüji ngwüngün ari, "Änyängä lilingidi ndi ari giji gäri giru, na ndi ari nginge gilinginä girimü ngwäy.

21 A be awa ndi ari gima u'ri ngwäy, na ndi ari yärü gwuru gwanni gwu'riya ngwäy, ya'ti je lingidi. Otacaralu, nginge gwupa be gwondaji ligo'ro le lüngün."

22 Ngwüji ngwüngün ngwaru gu no ndi ari ngwiti je yedeny ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd. Ndi ari ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ngwuge'ta ndi ari ma aar mbuji diji dere dannu dadi ondajalu ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya, da aar linynyi ngwämra ngwegen.

23 Yiru giyee yanni yigäbicä ngwüji ngwüngün aar be ari, "Otocaralu. Nginge gwupa be."

24 O're aar urnida guru nggoo girimü ngwäy gwerre aar ci nu, "Näjä Ngwaalinga. Änyängä lilingidi ndi ari gur nggee giru diji diki."

²⁵ Ngwuje ci nu, “Mung ke ngwu'ti ki, ya'ti nje lingidi. Yi'ral ye'te pu yilingidi nje. Any gwuju gwürimü ngwäy a be gweneno any gwombajidalu!”

²⁶ Aar be otacalu mana aar ci nu, “Yiru ange yanni yärrijärä je? Gwu'riyanga ngwäy awa?”

²⁷ Ngwuje be gwä'räcänü ngwuje ci nu, “Nggwondaca je ngaa 'ti ämnä ndi 'dingini, a mine arra ma aang minä ndi 'dingini mana? Ngaa liminä 'to ndi ru ngwoo'ra ngwüngüne?”

²⁸ Aar määtä aar lo aar ci, “Nga gwuru gwanni gwuru doo'ra düngün! Anyängä liru ngwoo'ra ngwudi Müjä!”

²⁹ Nyii lilingidi ndi ari Müjä gwondaca Ngwaalu, a be gur nggee, ga'ti nyii ge lilingidi ngwaalinga ndi ari nginde gwindi ne.”

³⁰ A je gur ci nu, “Ngwuja'ri ngwuru ange ngwuru gu no gwenene! Giminy mine u'riyi ngwäy ngaa be ari ga'ta ge lingidi ngwaalinga ngwinding gu awa.”

³¹ A lilingidi ndi ari Ngwaalu ngwati 'ti 'dengenaca ngwüjü gwanni ngwuki, ngwati 'dengenaci ngwüjü gwanni gwati denya Ngwaalinga aar ape drü düngün.

³² Dijji dere da'ti a'tur 'dinginar de ndi ari du'riya dijju nono dilinginä dirimü ngwäy.

³³ Adinari gur nggee ga'ti indä Ngwaalu, ga'ti gaadi ärrä yi'ral yere.”

³⁴ A je yi'ral giyee gäbici aar ci nu, “Nga gwülinginä gwuki, a be ädini ndi ari a gwunje enggace?” Aar määtä aar linynya aar 'tüyä poor.

³⁵ A Yicu 'dingini ndi ari gima aar linynyi gima aar 'tüyä poor. Anni mung mbuji ngwuci nu, “Nga gwämnä Kiji gidi Dijji dümnä?”

³⁶ A be gur ci nu, “Yärü gwani doorta, enggaciny nunnu nyi gwe ämnä.”

³⁷ A be Yicu ci nu, “Gwanni gwänggädängä gweneno, 'didanu gwuru nggwee gwondaja gwe.”

³⁸ Ngwube ci nu, “Any gwämnä gwani Deleny.” Ngwukwucalu yirku ye.

³⁹ A be Yicu ari nu, “Any gwändädi ndi ape yelenya gididlä ndee nunnu gwanni

gwürimü ngwäy ngwombajidalu, a lanni lombajidalu aar rimü ngwäy.”

⁴⁰ A Ngwübärriji ngwoko gwanni ngwujaar ngwe aar 'dingini ngwari ngwuja'ri ngwee, aar otacalu aar ci nu, “Ngwuru ange! Anyängä lirimü ngwäy 'to?”

⁴¹ A je be Yicu ci nu, “Adinari ngaa rimü ngwäy, a la'ti laadi äti keng nono gwere. A be anni arangaa gweneno ngaa lombajidalu, ke gwalu nggwo na gwujalu.”

10

Yicu gwuru Doo'ra Dijaw

¹ O're a Yicu ari, “Nggwa je ondaci 'didanu, diji danni dati 'ti ändi gilängir lidi dilagany didi gi'du gidi ngwangal, ngwube 'di'rälä gidilganyala, diru du'ram dindädi ndi obe.

² A be diji danni dati äni gilängir lidi dilagany didi gi'du gidi ngwangal, diru danni diru doo'ra didi ngwangal.

³ Dati dangida gilängir igitacälü a ngwangal 'dingini yal yüngün. A ngwuje urnidi ngwüriny ngwe ngwegen ngwuje iginijä ngwuje 'tüyä poor.

⁴ Mung je 'tüyä ngwüngün 'dar, ngwuje iginiji a ngwangal gwujani, ndi ari nunnu ngwülingidi yal yüngün.

⁵ A be ngwa'ti ngwa gwujani dirnü da'ti aar lingidi. 'Didanu gwati abri yal yidi ngwürnü ndi ari ya'ti aar je lilingidi.”

⁶ Yicu gwümü'ricä ngwüjü ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwee, aa'ti be ngwüji lingidi ndi ari Yicu gwondijaja kang.

⁷ Yäy gu no a je be Yicu ci mana nu, “Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari any gwuru längir lidi ngwangal.

⁸ 'Dar lanni limadinana gwerre 'dünggüny liru ngwu'ram aar elada ndi obe a je 'ti be ngwangal 'dengenaca.

⁹ Any gwuru längir, diji danni dadi äni any gwe, da gilängidini. A da äni gidrü da 'tüdä poor da mbuji daama.

¹⁰ Du'ram dati elada 'dogo, ndi eny yu'rimi, ngwu'rinyidi, ngwugerajalu, a be any gwindi nunnu aar mbuji miding na aar mbuji gwanni gwujayana.”

11 A Yicu ari, “Äny gwuru Doo'ra dannu Dijaw, a doo'ra dannu dijaw dati dudiyi ligo'ro lüngün gwani ngwangal ngwüngün.

12 Gwanni gwati iye a ngwangal ngwüngün ngwä'tüdi, gwä'tüdi nono doo'ra didi ngwangal no mung engga dimüda ndi ila ngwugatani ngwangala mbüny ngwabri a dimüd obe ngwangal ngwe ngwuje bädiyä ki'du.

13 Gwanni gwati iye gwati abri ngwugatani ngwangala ndi ari nginde gwiya 'dogo, gwa'ti gi'tijä ngwangala ligor.”

14 A Yicu ari, “A be äny gwuru doo'ra dannu dijaw, nyi lenge ngwangala ngwüny, aar nyi ngwangal ngwüny lenge.

15 Anaku lüngidäär nyi gu Papa na nyi lenge Papang, äny gwadi dudiyi ligo'ro lüny lani ü'ra ngwangalalu ngwüny.

16 Äny nggwo 'to gwäti ngwangala ngwu'ter ngwanni ngwa'ti gidilaganyanu ndee ngwadi nje gu apada 'to. Nunnu 'to aar 'dingini yal yüny a nunnu aar ji ki'donga ge'te pu a doo'ra ru de'te pu.

17 Yanni yati gäbici Papa gwüny aar nyi be änni, yiru ndi ari äny gwududiya ligo'ralu lüny nunnu nyi gwä'ri mana.

18 Gwere gwa'ti gwüny apada ligo'ro lüny a be lidudiyiny ligor le lüny, äny gwäti yiima ndi nyi dudiyi a nyi äti yiima ndi nyi gwä'rajä. Ngwuja'ri ngwee ngwape nje ndi Papa gwüny.”

19 A ngwuja'ri ngwee gäbici Ngwüyäwüd o're aar ü'ridinänü mana.

20 A lonyadu ari nu, “Nginde gwätinä di'rillä nono dati gäbici ngwondijajalu mbüny. Gwadi aang geraci ngwäni gwedang?”

21 A be loko ari nu, “Ngwuja'ri ngwee ngwä'tüdi ngwudi diji dätinä di'rillä nono. Diji dannu dätinä di'rillä nono däti yiima ndi u'riyi diju nono dannu dirimü ngwäye?”

A Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya

22 A gaji ila gidi Yi'rinyinä yidi Ga'ru gobo Ürajälim. Digo de diru

23 a Yicu ji kobanu, ngwuji ndi ele kurdanu gidi Jiliman.

24 A Ngwüyäwüd o'rada nono aar ci nu, “A gwadi nje ji ndi gäbici nyii 'ti lüngidä yi'ral yorto ye ngwaalinga 'di a jadu ru? Manari nga gwuru gwanni Gwubrutar yelenya, ondaci njalu kirtün.”

25 A je be Yicu gwä'räcänü ngwuje ci, “Nggwuca je gu ngaa 'ti be ännä. Yiima yanni yati nje ärrä ngwüriny ngwe ngwudi Papa gwüny, ya ondaji gwani äny.

26 A be ngaa la'ti ännä, ndi ari ngaa lä'tüdi ngwangal ngwüny.

27 Ngwangal ngwüny ngwati 'dingini yal yüny. Nje lenge, aar nyi gwujani.

28 Nje ätäda miding gwudi gwur'taling, a ngwa'ti ngwa bali a'tur. A gwere gwa'ti ngwa aar nje apada kuyanu güny.

29 Papa gwüny gwanni gwätädi nje, gwupana 'dar, gwa'ti gwere gwanni ngwung je apada Papang gwüny kuyanu güngün.

30 Änyängä Papa gwe liru le'te pu.”

A Ngwüyäwüd mini ndi 'rinye Yicung

31 O're a Ngwüyäwüd uti yo'rralu gwadi aar aci.

32 A je be Yicu ci nu, “Nggwenggaca je yiima yonyadu yijaw yidi Papa gwüny yindä ne ye'te ye'te yanni yadiny gu acijaji?”

33 A be Ngwüyäwüd ci, “Nyängä lä'tüdi lading acijaji giyiima yere giyee, a be nunnu nga gwaru ngwulem ndi ari nga gwuru diji dümnä nga be ci ligo'ro lunga nga gwuru Ngwaalu.”

34 A je Yicu gwä'räcänü ngwuje ci nu, “Ya'ti üllinä kitabanu galu gidi yobo ndi ari, 'Nggwuma je ci ngaa liru ngwaalo'?”

35 Ma be ari licaar je 'ngwaalu' lanni lätädäär je ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu a no gitab ga'ti ga kini.

36 A mene gwanni gwäbrü Ngwaalu ngwuge'taji 'ter ngwuru gwüngün nunnu ngwükajä gididlä gwadi ar be ci yäru? Ngaa larra nyi be üpäci ngwuja'ri ndi ari äny gwaru ngwulem anni ariny nu, 'Äny gwuru Giji gidi Ngwaalu.’

³⁷ Aa'ti ngaa liny ämnäcī manari ng-gwa'ti ärrä yiima yanni yati je Papa gwüny ärrī.

³⁸ A be manari yati nje ärrī, miny 'ti ämnäcä, ämnär giyiima, nunnu ngaa lenge ngaa bebere ndi ari Papa nggwo 'dünngüny, nyi ji ndi Papa."

³⁹ O're aar ru gwadi aar määtä ngwuje be gwanna ngwele.

⁴⁰ A Yicu o're ngwü'rü yaanu yidi dibirta didi Ordoning ngwudambu dambal ngwaalu ngwanni ngwünyinyä gu Yuwana ngwüjü giyomon yanni yima ele gwerre. Nggü ji ngenone

⁴¹ ati gu ngwüjī ilijä ngwonyadu. Aar ari, "Yuwana gwa'ti apa yiima yere, a be ngwuja'ri ngwanni ngwondajing je kur nggee, ngwäti ngwäyänü."

⁴² Ngwaalu ngwoo, a ngwüjī ngwonyadu änni ndi Yicu.

11

Yi'rany yidi Liyajir

¹ A be gur gani Liyajir ümī gati ji ngwaalu ngwani Bidaniya 'dunu gwudi Märīyämīngä gwenggen gwe gwani Marja.

² Märīyäm nggwee gwuru gwenggen gwudi Liyajir nggwo gwundru gwümä. Gwuru gwe'te gwanni gwübälājä Yicung yila nono gi're'reny ngwü'dämī'ri yora nono yüngün ngwä'rü ngwe ngwüngün.

³ No a yera yengga rom giyoo ükājīdī ndi Yicu aar ci, "Gwani Deleny, gwanni gwati ang änni nggwo gwümä."

⁴ Anni ma Yicu 'dingini ngwari, "Dümdī ndee dä'tüdü didi yi'rany. Bärī, diru didi näjī Ngwaalinga a nunnu a de Gījī gidi Ngwaalu näjīnī."

⁵ Yicu gwati änni Marjang na Märīyäm na gwenggen gwegen gwani Liyajir.

⁶ A be anni mung 'dingini ndi ari Liyajir nggwo gwümä, ngwujalu 'di ngwape yomon rom (2) ngwube ele.

⁷ Ngwube 'dī'rī ngwuci ngwo'ra ngwüngün, "'Dī'rär aar o're Yäwüdiyä."

⁸ A be ngwoo'ra ngwüngün ci, "Gwani Doorta, yomonau giyee ya'tina olanu, ngwüjī ngwaru gwadi ang aca yo'rr ye nga be ari ang o're ngenone mana?"

⁹ Ngwuje be gwä'räcänü ngwuje ci, "Gaji gä'tüdü 'dī na rom (12) gilingen le'te po? Gwanni gwati ele lingen le ngwati 'ti übädälü ndi ari gwati ombajidalu ndi ari gwati lingen lidi dīdlä o'rracalu.

¹⁰ Yiru gu ndi ari gwati obalu gwanni gwati ele dilu de ndi ari gwa'ti äti buri."

¹¹ Anni mung gu ari ngwuja'ri ngwee, ngwo're ngwuje ci, "Dimaad dege dani Liyajir dima ndri. Dadi nyi ele nyi 'ritiya."

¹² A ngwoo'ra ngwüngün ci nu, "Gwani Doorta, manari gwundru, gwa 'dī'rälü gwu'ru nono."

¹³ Yicu gwondijaja giyi'rany yidi Liyajir a be ngwoo'ra ji ndi ari gwondijaja ndi ari gwundru a'tur.

¹⁴ A je Yicu ondacalu kibeny ngwuje ci, "Liyajir gwuma ayi.

¹⁵ Äny gwujayanu gwani nga nga ndi ari äny gwa'ti ju ngenone nunnu ngaa änni. A be 'dī'rär aar elaci ngenone."

¹⁶ A be Tumaj gwanni gwati aar ci Dänggīl ngwuci ngwo'ra ngwudi Yicu, "'Dī'rär aar le ele aar le ayi gwüpäng."

Äny gwuru 'dī'rī na midī

¹⁷ Anni ma Yicu obani kündär gani Bidaniya, ngwumbuji ndi ari Liyajir gwuma aar gatu gwäti yomon kwo'rongo gidimomanu.

¹⁸ Kündär gani Bidaniya gola bränü rom Üräjälīm.

¹⁹ A ngwüjī ngwonyadu ilada ndi ombaji Marjanga je Märīyäm gwe aar je or'temaji anaku ma gu gwenggen gwegen dudi.

²⁰ Anni ma Marja 'dingini ndi ari Yicu nggwo gwīndī, ngwü'tü ngwugwomanu, a be Märīyäm jalu 'dunu.

²¹ A Marja ci Yicung, "Gwani Deleny, adinari nga ji ngene, gwänggärī gwa'ti gwadi dudi."

²² A be äny gwämnä ndi ari Ngwaalu ngwati ang 'dengenaci ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwata je bupi.

²³ A Yicu ci, "Gwanggalu gwa 'dī'rälü gwumidu."

²⁴ A Marja ari, "Äny gwülingīdī ndi ari gwa ji gwa 'dī'rä komon gidi 'dī'rī giyi'ranyanu gidi mī'rä."

25 A Yicu ci, “Äny gwuru gwanni gwuru 'di'ri, gwanni gwadi änni 'dünggüny mung ayi gwa midi.

26 Gwanni nggwo gwumidu mung änni 'dünggüny gwa'ta be gwa ayi mana a'tur, nga gwämnä ngwuja'ri ngwee?”

27 Ngwuci, “Yäy gwani Deleny, äny gwämnä ngwuja'ri ngwee ndi ari nga gwuru gwanni Gwubrutar yelenya gwuru Giji gidi Ngwaalu ganni gadi ila gididlä.”

A Yicu ari

28 Anni ma Marja ari no, ngwü'di'ri ngwele ngwurnidada gwenggen gwani Märüyäm gay ge'te ngwuci, “Doorta ndo ngene diminängä.”

29 Anni ma gu Märüyäm 'dingini no, ngwüdi'ri ngwele ndi Yicu.

30 Yicu gaji nggoo gwa'ti gu na obana ngwu'dunanu gwaju na ngwaalu ngwanni ngwumbuja gu Marja.

31 Anni ma ngwüji engga ndi ari Märüyäm gwuma 'tü püd, aar ji ndi ge'taji gwadi ele gidimomo didi gwenggen ndi ari ngenone, aar gwujani.

32 Anni ma Märüyäm obani ngenone ngwaalu ngwanni ngwuju gu Yicu, ngwengga ngwadacalu yirku ye ngwuci, “Gwani Deleny, adinari nga ji ngene, gwänggäri gwa'ti gwadi dudi!”

33 Anni ma Yicu enggada nginding gwaru, na Ngwüyäwüd ngwanni ngwindädi ndi ombaji aar ari 'to, a ligi'rim ape Yicung giligor gwulleney.

34 Ngwuje otacalu ngwuje ci, “Gwuma aang gatu ne gwe?”

Aar ci, “Gwani Deleny, ila ang engga ngwaalinga.”

35 A Yicu ari.

36 A Ngwüyäwüd ondaji aar ari, “Ombajar kuni anaku änning gul!”

37 A be ngwoko ari, “Nginde gwu'riya guru nono girimü ngwäy, gwa'ti gwadi ünnici Liyajiring ndi aye?”

'Di'riyi Liyajirng giyi'ranyanu gwumidu

38 O're a ligi'rim ape Yicung giligor gwulleney, ngwele gidimomalu, ngwumbuji dimomo dimillidinä di'rimün de kiy.

39 Ngwuje ci, “Äbrär di'rimünä.”

A be gwenggen gwudi gur nggoo gayu gwani Marja ci, “Gwani Deleny, nginde gwuma äti gwene yomon kwo'rongo gidimomanu gwa be 'digi'ri.”

40 A Yicu ci, “Äny gwa'ti ang ca ndi ari manari nga gwämnä, nga gwengga yiima yidi Ngwaalo?”

41 Aar äbräji di'rimünälü, a Yicu 'di'riyi ngwäy ngwombajidi kerala ngwari, “Papa nggwa ang ci yäy 'tu ndi ari nga gwu'dengenaciny.

42 Äny gwülingidi gu ndi ari yomon 'dar nga gwatiny 'dengenaci. A be äny gwotacangalu gwani ngwüji ngwee ngwüdünädälä ngene nunnu aar änni ndi ari nga gwükajiny.”

43 Anni mung gu ari no, ngwube urindi gwulleney ngwari, “Liyajir, 'tüdä!”

44 A gur nggoo gayu 'tüdä ganni gigezana ngwuyalu ngwugekani yoralu gipänä dired nono diru lari ngwüpäni direda ngwäyanü. A Yicu ci ngwüjü, “Gwä'dädärälü ngaa gatalu ngwele.”

Aar iniji ndi 'rinye Yicung

45 No a Ngwüyäwüd ngwonyadu ngwanni ngwindädi ndi ombaji Märüyämning anni ma aar engga yi'ral yanni yima je Yicu ärrü, aar änni ndi Yicu.

46 A be ngwoko ele aar ondaci Ngwübärrüji yi'ral ye yanni yärrü je Yicu.

47 A be ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra na Ngwübärrüji o'radalu ngwämrä aar otajidalu.

Aar ari, “Yiru ange yanni yima aar je ärrü? Gur nggee nggo gapu yi'remna yidi yiima yonyadu.

48 Manari aar gu ombaci no, ga gu ngwüjü ngwonyadu ännädä a ngwüji ngwila ngwudi Rumang ngwunje apada gobo gege na ngwüji ken gege.”

49 A gur ge'te 'denggegenanu gani Giyaba giru dir'dal dannu diru gi'ra didläyü ndoo ngwondaji ngwari, “Ngaa la'ti lingidi yi'ral yorto ye ngwaalinga!

50 Ngaa la'ti lingidi ndi ari yiyayana 'danggalu ndi diji ayi de'te pu ngwü'ridä ngwüjälü ndi ari a ngwüji ayi 'dar ken.”

51 Nginde gwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwe giligor lüngün, anni rung dir'dal dannu

gi'ra didläyü ndoo, gwondaja yijirä ndi ari Yicu gwadi ayi gwani ü'ridä Ngwüyäwüdälü ken.

⁵² Ngwayi 'to gwani ü'ridä ngwüjälü ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju ngwubadalu giyen yi'ter ngwuje gwä'räjidi ki'du ge'te pu aar ru ngwe'te pu.

⁵³ No, 'tu'tu kaji nggoo aar iniji nunnu aar 'rinye.

⁵⁴ No, ati 'ti ba be Yicu elellalu no nunnu a Ngwüyäwüd engga, ngwü'di'ri ngwele kündär gani Abrayim giju gito gito ngwaalu ngwuru yilu'ri aar gu ji ngenone ngwoo'ra ngwe ngwüngün.

⁵⁵ Anni ma gaji ji gito gidi dimürä didi Yi'rinyinä yidi Dambdani yidi Ngwüyäwüd, a ngwüji ngwonyadu 'di'ri'tä ngwaalu ngwegen aar ilada ndi gä'rini Üräjälim gomom ga'tina indi gidi Yi'rinyinä.

⁵⁶ Aar ji ndi minä Yicung aar o'rajidalu ngwämrä kobo aar gwe otajidala aar ari, "Ngaa laraa? Gwä'tüdi gwadi ilada giyi'rinyinä gwene a'ture?"

⁵⁷ A be ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra na Ngwübärriji ondaci ngwüjü ndi ari manari diji dere dima lenge Yicu gwe ngwaalinga, aar ila aar je ondaci aar määtä aar gwe ji guy ge.

12

Aar bruti Yicunga yelenya Bidaniya (Mätä 26.6-13; Murkuj 14.3-9)

¹ Anni ma yomon diwayinalu nyärläl (6) yidi Yi'rinyinä yidi Dambdani, a Yicu ila ngwaalu gwani Bidaniya, ngwati gu Liyajir ji gwanni gwü'di'riyüng giyi'ranyanu.

² Ngenone aar gi'tiji Yicung enying gwudi yirnü. A je Marja ji ndi äpiji yiuru a be Liyajiringa ji ndi ndraci dimbürälü ngwurel ngwe Yicunga le.

³ A Märiyäm apa yila yiru gi're'reny yü'rü gijajanu yonyadu ngwiliny yicaar je nardin ngwuje bäläji Yicung yora nono ngwuje be bruti nono ngwä'rü ngwe ngwüngün. A yila ape ngwu'dunanu 'tur.

⁴ A be doo'ra düngün dani Yäwüdä Äjigäriyüti gwanni gwuma aji nggwe gwurlanu ari,

⁵ "Ange gwuru aa'ti be yila giyee 'dar illinä, aar ape ngwilinya aar ngwe gataji ngwuwaya düwä? Yonyadu gu'ru gidi yiuru didläyü."*

⁶ Nginde gwa'ti gu aru no nunnu gwati ngwuwayi inä, nggu be ari no ndi ari gwuru du'ram. Gwuru gwämätiyäär dürädä didi ngwü'riny ating je be obeda ngwoko giligo'ro lüngün.

⁷ A be Yicu ari, "Gäbücär, nginde gwügi'tinä yilalu giyee nunnu aar nje bäläji nono gomom gidi gatidi gwüny.

⁸ Ngwuwayi ngwa le ji yomon 'dar, a be a la'ti la ji yomon 'dar."

⁹ Gaji nggoo Ngwüyäwüd ngwonyadu lengeda Yicu ngwe ngwaalinga aar ila. Aar 'ti indi 'dogo gwani ngindeng, aar be ila 'to ndi ombaji Liyajiring gwanni gwuma aar 'di'riyälü giyi'ranyanu.

¹⁰ No, a ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra gege'te yi'ral nunnu aar 'rinye Liyajiring 'to,

¹¹ ndi ari yi'ral ye giyee yüngün yima gäbici Ngwüyäwüd ngwonyadu aar gwuji Yicu aar gwe änni.

A Yicu äni Üräjälim (Mätä 21.1-11; Murkuj 11.1-11; Luka 19.28-40)

¹² Bigänü nggwo, a ngwüji ngwoo ngwonyadu ngwanni ngwändädi giyi'rinyinä 'dingini ndi ari Yicu nggwo kay gwadi ilada Üräjälim.

¹³ Aar määtä aar allijaji yi'rinala yidi ngwi'di, aar elngala aar ari, "Gwortana!

Gwonjacaar gwanni gwändi ngwüri ny ngwe ngwudi Deleny!

Gwonjacaar gwanni gwuru Deleny didi Yijiräyil!"

¹⁴ A Yicu mbuji gindü'ri ganni gooko, ngwape nggu allala, anaku üllinäär gu ndi ari,

¹⁵ "Aa'ti yedeny ya ang eny gwani gera gidi Jäyün.

Lingidi ndi ari Deleny dunga ndo dindi

* **12:5 12.5** Gu'ru gidi yiuru didläyü, giru dinar küü'ri tudini tä'rül **12:13 12.13** Mäjimür 118.25-26 **12:15 12.15** Jäkariyā 9.9

dändi kindü'rälä ganni gooko."

16 Gwerre gwerre aa'ti ngwoo'ra ngwüngün lüngidi ngwuja'ri ngwee 'dar yorto ye ngwaalinga a be anni ma aji a Yicu näjini, aar gu be lenge ndi ari ngwuja'ri ngwee 'dar ngwüllinä ngwani nginde na ndi ari yi'ral giyee yärrijäär je 'dar yani nginde.

17 Ngwüji ngwanni ngwujaar le gaji ganni giming ge urnidi Liyajiring gidimomanu ngwü'di'riyälü giyi'ranyanu gwumidu, aar ni ji ndi bädiyi ngwuja'ralu.

18 Anni ma gu ngwüji ngwonyadu 'dingini ndi ari Yicu gwärrü yiima giyoo, aar ila ndi aar ombaji.

19 No, a be Ngwübärriji ondajidi aar ari, "Ombajar ngwarang ngwärrär je, änggädär 'di ndi ari gwuma ngwüji gwujanalulu pipi'ri'ti!"

20 Ngwanni ngwändädi ndi äpiji Ngwaalinga yobo giyi'rinyinä, ngwüji ngwuju gwanu ngwuru Garany.

21 Ngindenga aar ila ndi Bilipuj gwudi gündär gani Bid Jäyidä ngwaalu ngwani Jälil aar otacalu aar ci, "Gwani mengga, änyängä liminä ndi engga Yicung."

22 A Bilipuj ele ndi ondaca Andrawujing. A ngindenga 'dün aar ele aar ondaca Yicung.

23 A je Yicu gwä'räjänü ngwari, "Gaji gima ja gito ganni gadi ge Giji gidi Dijj dümnä näjini.

24 Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, manari gon läy gima 'ti gätinä gidiyäng ngwayi, gati gu jalu gwur'tal ngwuru läy le'te pu. Ma be ari gima gätini gidiyäng mung ayi, ga 'tüdä ga 'ri'ri ngwäy ngwonyadu.

25 Gwanni gwati änni ligo'ro lüngün ling dudiyi na gwanni gwuma dudiyi ligo'ro lüngün gididlä ndee, ling ge'talu lani midi gwudi gwur'taling.

26 Gwanni gwatiny äpiji yiiru, aar nyi gwuji. A ngwaalu ngwunyi gu ji, gwanni gwuru dinäd düny gwa gu ji 'to. Gwanni gwatiny äpiji yiiru, gwa Papa gwüny näji."

A Yicu ondaji gwani yi'rany yüngün

27 A Yicu o're ngwari, "Gweneno ligor gilo limi'ridinyänü, a be nggwadi araa? Gwani Papa gilängidiyiny kaji nggee? Bäri, a be yiru 'tu giyee yanni yändädi nyi gu kaji nggee.

28 Gwani Papa, näjinä ngwüriny ngwunga!"

A be dulu üllä kerala daru nu, "Ngwuminje näji a ngwunje näji mana."

29 Ngwüji ngwonyadu ngwuju ngenone aar 'dingini aar ari, gere giru gimi'rinänü. A ngwoko ari gi'rr giru gwondaca.

30 A Yicu ari, "Yal giyee yärrjäär je ngang je ya'ti ani äny.

31 Gaji giru be nggee gidi obalu ngwüji ngwudi didlä ndee! Gweneno deleny didi didlä ndee dadi aar be 'tüyü poor!"

32 A be äny, manari äny gwuma äpinälü gidiyängälü nyi ällinä, linje oktani 'dar 'dünggüny."

33 Yicu gwaru gu ngwuja'ri ngwee no nunnu ngwinggidi yi'rany yiru 'taa yanni yading je ayi.

34 A ngwüji ondaji aar ari, "Yobo yidi Ngwaalu yaru nu, gwanni Gwubrutaar yelenya gwadi jadalulu gwur'tal no awa nga be ari, 'Giji gidi Dijj dümnä ga ällinä?' Yäru gwuru gwani 'Giji gidi Dijj dümnä?'"

35 A je be Yicu ci, "Nгаа ladi jalu buringa le gaji ga'ti olanu, elellaar gu be ara je o'rracalu, ndi aji a dirim ila ara je üminici ngwaalinganu. Dijj danni dati ele gidirimänü, dati 'ti lüngidi ndi ari ndo dindi ne.

36 Ännär be giburi anni janga buringa le, nunnu ngaa ru yiji yidi buri." Anni ma je gu Yicu ondaci ngwuja'ri ngwee no, ngwü'di'ri ngwuje ändädälü ngwele.

Ami'rati ämning Ngwaalu

37 Yicu gwapu yi'remna yidi yiima giyee 'dar ngwäyänü ngwüji, aa'ti be ngwüji minä ndi änni 'dünggüngün.

38 Nunnu a ngwuja'ri äti ngwäyänü ngwanni ngwaru ngwe dijir didi Ngwaalu dani Ajaya ndi ari,

"Gwani Deleny, yäru gwuru gwanni gwuma änni ngwuja'ri ngwäri na yärüngä lanni lima je yiima yidi guy gidi Ngwaalu enggaci?"

³⁹ Yiru giyee yanni yigäbica je aar 'ti be ämnä Ngwaalu anaku aru gu 'to dijir dani Ajaya ngwuja'ri ngwe ngwu'ter ndi ari,

⁴⁰ “Liming je rimiyi ngwäy ngwegen nunnu ma aar ombajidalu aar 'ti änggädi

na liming je 'rinnye yigor yegen nunnu ma aar je ondaci, aa'ti la lenge.

Manari lima 'dingini, la jo'renyana la kwodalulü ling je u'riyi nono.”

⁴¹ Ajaya gwondaju yijir ye ndi ari gwänggädi näjing gwudi Yicu nggwe ondajalu.

⁴² Yäy a gwe ngweleny ngwudi Ngwüyawüd ngwonyadu ämni. A je be yedeny Ngwübärriji ndi aar 'täci ämningälü Ngwaalu gwegen nunnu la aar je linynyi ngwämrä.

⁴³ Ndi ari ngindenga lati ämni a je ngwüji näji ndi aar ämni näjing Ngwaalu.

Buri gwudi ämni Ngwaalu

⁴⁴ A Yicu ondaji dula ngwari, “Ma diji ämni 'dünggüny, da'ti ämnä 'dünggüny jücü. Dämna 'to 'dünggüngün gwanni gwükäjäny.

⁴⁵ Ma aar nyi engga, gwuma engga ngindeng gwanni gwükäjäny.

⁴⁶ Äny gwuru buri gwindi gididlä, nunnu aa'ti diji danni dadä ämni 'dünggüny da ji gidirimänü.”

⁴⁷ Ngwari, “A be gwanni gwadi 'dingini ngwuja'ri ngwüny, aar je 'ti be 'dengenaca, ngwätüdi gwadi nyi otacalu. Äny gwa'ti indädi ndi otaci ngwüjälü ngwudi didlä, nggwändädi ndi nje gilängidiyi.

⁴⁸ Otacalu gwa ji gidiji danni dadiny 'donya ngwu'donya ngwuja'ri ngwüny. Ngwuja'ri ngwe ngwe'te ngwe'te ngwanni gwondaji nje, ngwuru ngwanni ngwa ji ngwotaci ngwüjälü komon nggä'di gidi m'ra.

⁴⁹ Äny gwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwere ligor le lüny. Äny gwondaja ngwuja'ri ngwanni ngwucaar nyi ngwe Papa gwanni gwükäjäny na awa nje ärrä.

⁵⁰ Äny gwülingidi ndi ari ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwaru ngwe, ngwäti miding gwudi gwur'taling. Yäy gu no, yere 'dar yanni yati nje ondaji, yiru gi'ra ge'te ge'te yanni yicaar nyi ye Papa.”

13

A Yicu uyi ngwo'ra ngwüngün yora nono

¹ Gomon giru kaji nggoo gwerre gwerre ndi gomon gidi Yi'rinyinä yidi Dambdani i'di, Yicu gwülingidi ndi ari gaji güngün gima medadi gididlä ndee gwadi be o're ndi Papa gwüngün. Anaku ämning gu ngwüjü ngwüngün ngwanni ngwuju gididlä, ngwuje enggaci ämning gwüngün gwanni gwämni je gwe gwumedadu.

² Anni ma aar je gi'tijälü ladi eny digera dalu, a dijego'rr dima gu be äni giligoranu lidi Yawüda Äjigäriyüti gwuru giji gidi Jamaan nunnu ngwugwurlanu Yicu ngwe.

³ Yicu gwülingidi ndi ari gwätädi Papa yelenya 'dar yidi yi'ralalu pipi'ri'ti na ndi ari nginde gwindi Ngwaalu na gwadi o're Ngwaalu.

⁴ No, ngwü'di'rälü kinyalu ngwügwä'dä diredalu düllaning ngwugekanalu dired de diru lari gidiriny.

⁵ Ngwube ape yaw ngwuje bäläji konganu ngwuyi ngwo'ra ngwüngün yora nono ngwuje be bruti nono dired de diru lari danni digekaning dalu gidirinyanu.

⁶ Anni mung ila ndi Jamaan gwani Butruj, a Butruj ci, “Gwani Deleny, ii a gwadi nyi uyi yora nono yüny?”

⁷ A Yicu ci, “Nga gwa'ti lingidi yi'ral yorto ye ngwaalinga giyee yärrä nje gwenene, yaji ya je be lenge gweere.”

⁸ A Butruj ci, “Bäri nga gwa'ti gwuny uyi yora nono a'tur.”

A Yicu ci, “Manari nggwuma ang 'ti uyu yora nono, nga gwa'ti gwäti gu'ru gere 'dünggüny.”

⁹ A be Jamaan gwani Butruj ci, “Gwani Deleny, nyi 'ti uyu yora nono 'dogo, uyi ngwuy nono na gi'ra ganu 'to.”

¹⁰ A Yicu ci, “Gwanni gwunu nono gwati 'ti ba be minü uning nono gwati uni yora

nono 'dogo. Ngwangina ngwüngün 'dar ngwujaw nono. A ngaa lijaw nono a be ngaa la'ti gu jaw nono ku."

¹¹ Ndi ari gwülingidi ndi ari yäru gwuru gwanni gwadi gwurlanu. No ngwube ari, "Nga la'ti jaw nono ku."

¹² Anni mung medaji uying ngwo'ra ngwüngün yora nono, ngwü'di'ri ngwülläni direda düngün ngwo're ngwaalu ngwüngün ngwujalu. Ngwuje be otacalu, "Ngaa lilingidi yi'ral ye yorto ye ngwaalinga giyee yima je ärrije?"

¹³ Ngwuje ci, "Ngaa latiny ci, 'Doorta' nyii ci, 'Deleny', a yäti ngwäyänü, ndi ari äny gwuru gu.

¹⁴ A be gwenene, äny gwanni gwuru Deleny dalu nyi ru Doorta dalu, äny gwuya je yora nono, nga nga 'to oyajidar yora nono yalu.

¹⁵ Äny gwuma je enggaci gay nunnu ngaa je gu ape 'to anaku äpijä je gu.

¹⁶ Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, dinäd da'ti pana yelenya gidoorta düngün na gwanni gwükajäär gwa'ti pana yelenya nginde gwanni gwükajü.

¹⁷ Ngaa lima lenge ngwuja'ri ngwee manari yima je ärrä, la je be onjaci."

¹⁸ "Äny gwa'ti ondjaja 'danggalu 'dar anaku raa gu. A be äny gwondijaja ngwüji ngwanni gwülingidi nje ngwäbrä nje. A be yiru giyee ndi ari a ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu kitabanu äti ngwäyänü ngwanni ngwaru nu, 'Gwanni gwemadiiny gwe kiny güny gwuminy gwe gwurlanu.'"

¹⁹ Ngwuje ci, "Nggwondaca je gwenene giyona ya'ti ju nunnu ma ji ma aar ji, ngaa änni ndi ari äny gwuru.

²⁰ Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, gwere gwanni gwa änni dijü dänni dükäjiny, nginde gwämniny. Na gwere gwanni gwuny änni, gwämnä ngindeng gwanni gwükajiny."

A Yäwüdä gwurlanu Yicu gwe

(Mätä 26.20-25; Murkuj 14.17-21; Luka 22.21-23)

²¹ Anni ma Yicu ondaji ngwuja'ri ngwee, a ligi'rim mi'ränü giligoranu lüngün ngwondaji ngwari, "Nggwa je ondaci

'didanu ndi ari gwe'te 'danggalanu gwadi nyi gwe gwurlanu."

²² A ngwoo'ra ngwüngün pinidi ngwäy ngwe nono a je gwe ngwaalu elalu ndi ari yäru gwuru 'denggenanu gwarung gwe.

²³ A doo'ra de'te dänni dati Yicu änni, ndraccalu direl de gito gito,

²⁴ a Jamaan gwani Butruj ci milang ngwuci, "Otacalu ndi ari yäru gwuru ngwanni ngwarung gwe."

²⁵ A doo'ra ndra Yicung nono ngwotacalu ngwuci "Gwani Deleny, yäru gwuru?"

²⁶ A Yicu gwä'räcänü ngwuci, "Nginde gwuru gwanni gwadi nyi ätäda yona giyee minje duwaji." Yäy gu no ngwuduwaji yona ngwuje ätäda Yäwüdäng gwani Äjigäriyüti giji gidi Jamaan.

²⁷ Anni ma Yäwüda eny yona giyo no, a gu dijego'rr änni. A Yicu ci, "Yanni yada je ärrä, ärrä je puprang."

²⁸ Aa'ti diji dere ndi eny lüngidi ndi ari ange gwuru gwucaja gu Yicu ngwuja'ri ngwee.

²⁹ Aar be ge'taji ndi ari, anni ati Yäwüda ru gwati määtä ngwü'rinyä, a be loko ge'taji ndi ari gwuca Yicu ngwilla ngwony aar ngwe ape yi'rinyinä ya nunnu ngwape gwoko ngwätäda ngwuwaya.

³⁰ Anni ma Yäwüda ape yona, ngwü'tü püd. Kaji nggoo ngwaalu ngwuma gu ünnänü.

Ngwuja'ri ngwanni ngwuyang

³¹ Anni ma Yäwüda 'tü, a Yicu ari, "Gwenene Giji gidi Dijü dümnä gadi be näjini a Ngwaalu näjini nginde gwe.

³² Ma Ngwaalu näjini nginde gwe, Ngwaalu ngwa näji Gijü 'dünggüngün a ging näji puprang."

³³ A je Yicu ci nu, "Lani yiiji yüny, a ladi jalu 'dogo yomon cong, ngaa liny mini, na anaku ondaciny gu Ngwüyäwüd gwerre, nggwa je gu ondaci 'to ndi ari, ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ele, ngaa la'ti la gu burni ndi ila."

³⁴ Ngwuje ci, "Nggwa je ätäda ngwuja'ri ngwuru ngwuyang ndi ari ännäjidär. Anaku ma je gu änni, no ännäjidär gu be 'to.

³⁵ Ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwüji 'dar ngwa be lenge ndi ari ngaa liru ngwikirijin ngwüny, ma aang ämnäjädi."

Yicu gwondaja yjirä ndi ari gwa Butruj nyi'rini

(Mätä 26.31-35; Murkuj 14.27-31; Luka 22.31-34)

³⁶ A Butruj gwani Jamaan otacalu ngwuci, "Nga ngwadi ene gwani Deleny?"

A Yicu ci, "Ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ele, nga gwa'ti gwa burni ndi nyi gwuwa gwenene. A be gaji nggo a gwa ji a gwuny gwuwa."

³⁷ O're a Butruj otacalu, "Ange gwuru gwani Deleny nyi 'ti be burna ndi ang gwujani gwenene? Äny gwa dudiyi ligo'ro lüny gwani nga."

³⁸ A be Yicu ci, "'Didanu nga gwa dudiyi ligo'ro lunga gwani änye? 'Didanu nggwa ang ci, gwerre gwerre ndi gokto urri, nga gwuny nyi'rini yomonanu tä'ril!"

14

Äny gwuru gay nyi ru 'didanu na midi

¹ Ngwuje ci, "Aa'ti yigor ya je mi'ränü, gätädär ngwäyanü Ngwaalu, gätädär ngwäyanü 'dünggüny 'to.

² Ngwu'dun ndi Papa gwüny, ngwäti yimbang yonyadu. Adinari aar gu 'ti rüdi, nggwada je gu ci. Äny gwadi ele ngenone nda je gi'tijä ngwaalinga mama.

³ Na manari nggwuma ele ma je gi'tijä ngwaalinga mama, nggwa be o'ra nggwa je apani ar ji, nунnu ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ji, ngaa gu ji 'to.

⁴ Ngaa lilingidi gay gidi ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ele."

⁵ A Tumaj ci, "Gwani Deleny, nyii la'ti lilingidi ndi ari ngaa gwadi ene, awa nyii be lenge gay?"

⁶ A be Yicu ci, "Äny gwuru gwanni gwuru gay nyi ru 'didanu na midi. Gwere gwa'ti gwanni gwa ila ndi Papa gwüny 'dogo äny gwe.

⁷ Manari ngaa lilingidiny 'didanu, ngaa la lenge Papang 'to. Gomom gidi gweneng, gwuma aang lenge gwuma aang engga."

⁸ A Bilipuj ci, "Gwani Deleny, enggaci nje Papangalu kirtün yiru yanni yimini nje."

⁹ A be Yicu ci, "Bilipuj, a liju yomon giyee 'dar yolanu nyi 'tina be linge? Gwere gwanni gwuminy engga, gwuma engga Papang. Awa nga be ari, 'Enggaci nje Papang'?"

¹⁰ Nga gwa'ti ämnä ndi ari äny nggwo ndi Papa na Papa nggwo 'dünggüny? Ngwuja'ri ngwata je ondaci, ngwä'tüdi ngwuja'ri ngwudi ligor lüny. A be Papa ru gwanni nggwo 'dünggüny gwanni gwapu yiiru giyee.

¹¹ Ämnäciny miny ari äny nggwo ndi Papa na Papa nggwo 'dünggüny. Na ämnär 'dogo gwani inggidi gwudi yiima yanni yärrinä.

¹² Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari gwere gwanni gwäti ämning 'dünggüny, gwa ärrä yi'ral yanni yärrä nje. Ying je ärrä yipana giyi'ral giyee ndi ari äny gwadi ele ndi Papa.

¹³ A yere 'dar yanni yada je mini ngwüriiny ngwe ngwüny yinje ärrä, nунnu a Giji näji Papang.

¹⁴ Manari ngaa lima utalu yi'ral ye yere ngwüriiny ngwe ngwüny, yinje ärrä."

Yicu gwondaja Giligirim lanni Liju'ru

¹⁵ A je Yicu ci, "Manari ngaa lämniny, ngaa la 'dengenaci ngwuja'ri ngwee ngwanni ngwuca je ngwe.

¹⁶ Na äny gwa otaci Papangalu ara je ätäda dedere di'ter ngaa le ji giyomonalu pipi'ri'ti.

¹⁷ Ligirim lanni liru 'didanu lanni lä'tüdi ladi ngwüji ngwudi didlä ämni. Ndi ari la'ti aar änggädi aar 'ti lilingidi. Ngaa be lenge, ndi ari lata le ji na ladi ji 'danggalu.

¹⁸ Nggwa 'ti gwa je gatanalu yimi'runu, äny gwa je o'raca.

¹⁹ Gito gwuru a ngwüji ngwudi didlä ngwa 'ti ba be ngwuny engga a be ngaa liny engga. Ndi ari äny gwumidu na ngaa la midi 'to.

²⁰ Gomom nggone, ngaa la be lenge ndi ari äny nggwo ndi Papa gwüny, ngaa ji 'dünggüny nyi ji 'danggalu.

21 Gwere gwanni gwäti ngwuja'ri ngwüny ngwuje 'dengenaci, nginde gwuru gwanni gwämniny. Gwanni gwatiny änni gwa Papa gwüny änni a gwuny änni 'to a gwuny enggaci änying."

22 A be Yäwüdä gwu'ter (Äjigäriyüti gwä'tüdi) ci, "A be ange gwuru gwani Deleny nje be enggaci ngang nga 'ti be enggaci ngwüjü ngwudi didlä?"

23 A je Yicu gwä'räcänü ngwari, "Gwere gwanni gwa ari gwuny änni, gwa 'dengenaci ngwuja'ri ngwüny. Gwa Papa gwüny änni a äny na Papa nyii ila gwunyii le ge'te ngwu'duna ngwäri 'dünggün gwunyii le ji.

24 Gwanni gwatiny 'ti ännä, gwa'ti gwa 'dengenaci ngwuja'ri ngwüny. Ngwuja'ri ngwee ngwu'dingina je ngwüny ngwä'tüdi ngwudi ligor lüny. Ngwudi Papa ngwuru gwanni gwükäjäny."

25 Ngwuje ci, "Äny gwondaca je ngwuja'ri ngwe 'dar anni jarna ngene gididlä.

26 A be dedere dani Ligir'rim lidi Ngwaalu lanni Liju'ru lanni ladi ara je Papa ükacä ngwüri'ny ngwe ngwüny, liru lanni lada je enggaci yi'ral 'dar ara je diwayiniyi yi'ralalu 'dar yanni yica je ye."

Adatalu gwudi Yicu

27 A Yicu ari, "Nggwa je gätijäniji adatingalu gwüny. Adatalu gwüny gwa je gätijäniji. Gwa'ta je ätädi nono ati gu ngwüji ngwudi didlä ätädi. Aa'ti ngaa la gäbici yigor yalu ya je m'ränü aa'ti yedeny ya je eny.

28 Ngaa li'dingininy nyi ari, 'Nggwada je gatani nyi ele a je be o'raca.' Adinari ngaa lämniny, ngaa ladi jayanu ndi ari äny nggwadi ele ndi Papa, ndi ari Papa gwupana 'dünggüny.

29 Äny gwuma je be ondaci ngwuja'ri ngwe gwerre gwerre ngwa'tina ju. Ndi ari ma ji ma aar gu ru, ngaa la änni.

30 Äny gwa'ta be rüdi gwada je ondaci gwonyadu, ndi ari deleny didi didlä ndee ndo dändi. Da'ti äti yiima yere ndi aar nyi määtä.

31 A be nunnu a ngwüji ngwudi didlä lenge ndi ari äny gwämnä Papang na ndi

ari yärrü nje gu gi'ra yanni yicaar nyi ye Papa. Ilar be ar ele."

15

Dügiri danni diru 'didanu

1 "Äny gwuru dügiri danni diru 'didanu, a Papa gwüny ru diji didi daarti.

2 Gwati ü'ri'tä yi'rinalu mbüny 'dünggüny yanni yati 'ti 'ri'ru, a be yanni yati 'ri'ri, yating je branu nunnu aar 'ri'rani.

3 Nga nga lima je ju'riyi nono ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwuma je ngwe ci.

4 Mätinälü 'dünggüny äny gwa mätinälü 'danggalu. Gi'rina gere ga'ti gati 'ri'ri gwu'ren, mung 'ti mätinälü gidügiri, no ngaa, la'ti la 'ri'ri manari ngaa lima 'ti mätinälü dünggüny.

5 Äny gwuru dügiri ngaa liru yi'rina yidi dügiri, manari diji dima mätinälü 'dünggüny na minyi mätinälü 'dünggüngün, nginde da 'ri'ri yuula yonyadu. Manari ngaa lima 'ti mätinälü 'dünggüny, ngaa la'ti la burni ndi ärrü yi'ral yere.

6 Manari gwere gwuma 'ti mätinälü dünggüny, gwa ru nono gi'rina ganni gigätinä mbüny ngwundi. Yanni yiru gu no yati aar je utalu aar je gatu giligä aar u'di.

7 Manari ngaa lima mätinälü 'dünggüny, ara je gu ngwuja'ri ngwüny mätinälü, utar yalu yanni ya je minni na ya je ärrüji.

8 Yiru giyee yani näji gwudi Papa gwüny ndi ari, ngaa 'ri'ri yuula yonyadu ngaa inggidi yigo'ro yalu ndi ari ngaa liru ngwikirijin ngwüny."

9 Ngwuje ci, "Anaku ännär nyi gu Papa gwüny, äny gwämnä je gu 'to. Gwenene mätinär bälü ndi änni gwüny.

10 Manari ngaa lima 'dengenaci ngwuja'ri ngwüny ngwanni ngwuca je ngwe, ngaa la mätinälü ndi änni gwüny nono anaku 'dengenaci nyi gu ngwuja'ri ngwanni ngwucaar nyi ngwe Papa gwüny nyi mätinälü ndi änni gwüngün.

11 Äny gwuma je ondaci ngwuja'ri ngwe ndi ari a jayanu gwüny ji 'danggalu na jayanu mbuti."

12 Ngwuje ci, “Ngwuja'ri ngwüny ngwuru ngwee ndi ari, ämnäjäädär anaku ma je gu ämni.

13 Ämni gwanni gwupana gu'ru gwuru nggwee ndi ari ngwügäbici dijü ngwuduyi ligo'ro lüngün gwani ngwumaad ngwüngün.

14 Ngaa liru ngwumaad ngwüny, manari ngaa lima 'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe.

15 Äny gwa'ti ba be gwa je ci ngwünäd ndi ari dänäd dati 'ti lüngidä yiiru yidi deleny düngün. A be manni äny gwa je ci ngaa ru ngwumaad ngwüny. Ndi ari ngwuja'ralu 'dar ngwanni ngwenggacaar nje Papa gwüny, ngwuma je enggacalu 'dar.

16 Ngaa lä'tüdi lurnidiny, äny gwuru gwurnida je nga je äbrü ndi ari ngaa ele ngaa 'ri'ri yuula yanni ya'ti ya medadi. No Papa gwüny gwa je be ätäädä ngwuja'ri ngwanni ngwa je münü ngwüriny ngwe ngwüny.

17 Ngwuja'ri ngwüny ngwuru ngwee ndi ari, ämnäjäädär.”

A ngwo'ra ke ngwüjü ngwäy ngwudi didlä

18 A Yicu ari, “Manari ngaa lima ke ngwüjü ngwudi didlä ngwäy, lüngidär ndi ari liki nje ngwäy gwerre gwerre.

19 Adinari ngaa ru lidi didlä, ngwüjü ngwudi didlä ngwada je ämni. Ngaa lä'tüdi lidi didlä. Äny gwurnida je 'dogo ngwüjänü ngwudi didlä. No, yiru yanni yigäbicä ngwüjü ngwudi didlä ara je be ke ngwäy.

20 Diwayinar ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe, 'Dänäd da'ti pana yelenya gideleny düngün.' Manari liminy übinälü, la je gu übinälü 'to. Manari li'dengenaca ngwuja'ri ngwüny, la je 'dengenaci ngwuja'ri ngwalu 'to.

21 Ngindenga la je gu ärrü ngwuja'ri ngwee no 'dar gwani ngwüriny ngwüny. Ndi ari ngindenga la'ti lüngidä ngindeng gwanni gwükäjäiny.

22 Adinari äny gwuma 'ti indä nje ondaci, ya'ti yaadi aar je äti nono yere yanni

yiki. A be gwenene, ngindenga la'ti äti 'tüyüing yigo'ro ndi ke gwegen.

23 Gwanni gwati nyi ke ngwäy gwati Papa gwüny ke ngwäy 'to.

24 Adinari äny gwuma 'ti ärrü yi'ral yere 'denggenanu yanni ya'ti je dijü dere ärrü, laadi gu be ari ndi ari la'ti ki. A be gwenene ngindenga länggädi yiima giyee nje be ke ngwäy a je Papa gwüny ke ngwäy.

25 A be yiru gu no nunnu aar mbuti yanni yaru ye yobo yegen ndi ari, 'Liki nje ngwäy a'tur.”

26 Ngwuje be ci, “Ma ji manari dedere dima ila dänni dadi nyi ükäjä ndi Papa, Lig'i'rim lanni liru 'didanu ladi 'tüdä ndi Papa, liru lanni lada je enggaci ngwuja'ri gwani äny.

27 A nga nga 'to ngaa linggidi ngwuja'ri ngwani äny ndi ari ngaa liru lanni liju nyii le 'tu'tu anaku 'di'riny gwälü yiiru ye yüny.”

16

1 A je Yicu ci, “Nggwondaca je ngwuja'ri ngwe 'dar ndi ari aa'ti ngaa la dudi ngwaalu ngwere.

2 Ngindenga la je linynyi la je 'tüyü poor ki'du gidi ngwämrä a 'did ndi ari gaji ga ji gila ganni gadi ara je ge 'rinnye aar be ge'taji ndi ari gilo ndi äpiji Ngwaalinga yiiru.

3 Ngindenga la ärrü yi'ral giyee ndi ari ngindenga la'ti lüngidä Papang gwüny aar nyi 'ti lüngidä.

4 Äny gwondaca je ngwuja'ri ngwee nunnu ma ji manari gaji gima ila ganni gadi aar ge ärrini, ngaa lenge ndi ari äny gwuma madini nggwuma je girinya. Äny gwa'ta je ondaca ngwuja'ri ngwee 'tu'tu gwerre ndi ari a liju.”

Yiiru yidi Lig'i'rim lanni Liju'ru

5 A je Yicu ci, “A be gwenene äny gwadi o'raci ngindeng gwanni gwükäjäiny. Gwere gwa'ti gwotacinjalu ndi ari äny gwadi ene.

6 Anni ma je ondaci ngwuja'ri ngwee, runi gwuma je ji giyigoranu gwupa.

⁷ A be äny gwa je ondaci 'didanu ndi ari yijayana ndi nyi ele manari äny gwuma 'ti indī, dedere da'ti dila, ma be ari äny gwuma ele, da je be ükacä.

⁸ Ma be ari dima ila, da be enggaci ngwüjü ngwudi didlä yi'ral yegen yanni yiki, na ngwuje enggaci yanni yidünälü na ngwuje enggaci yani obalu.

⁹ A be yanni yiki, yiru ndi ari ngwüji ngwa'ti ämnä 'dünggüny

¹⁰ a be yanni yani dünälü, äny gwadi o'raci Papang ngaa la'ti ba be liny engga.

¹¹ Na yanni yani obalu, ndi ari deleny didi didlä ndee ndo dima aar de obalu."

¹² Ngwuje ci, "Äny gwäti ngwuja'ri ngwonyadu ngwüminä nda je ondaci. A be ngaa ya'ti ya je määtä giyee 'dar.

¹³ A be manari Ligir'rim lima ila lanni liru 'didanu, la je be üktini kay gidi ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwuru 'didanu. Ndi ari lä'tüdi ladi ondaji ligo'ro le lüngün, a be ladi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwading je 'dingina. Ara je enggaci ndi ari yiru ange yanni yadi ji gweere.

¹⁴ Nginde gwuny näji ndi ari nginde ying je apa yüny yanni yadi nyi ye ari ara je ondaci.

¹⁵ 'Dar yidi Papa, yüny yiru. Yiru yanni yigäbici nyi be ari Ligir'rim ladi apa ngwuja'ri 'dünggüny ara je be enggaci."

¹⁶ Ngwuje ci, "Gito gwuru ngaa la'ta be liny engga, a gito gwuru ngaa la o're liny engga."

Runi gwuma ru jayanu

¹⁷ Ngwoo'ra ngwoko ngwüngün utalu aar ari, "Yiru ange yarung ye yani, 'Gito gwuru ngaa la'ta be liny engga, a gito gwuru ngaa la o're liny engga,' na 'Nunnu äny gwadi ele ndi Papa gwüny'?"

¹⁸ Aar gu ji ndi gwä'ri'täjänü ndi ari, "Yiru ange giyee yondajung je yani, 'A gito gwuru'? Ngwuja'ri ngwee ngwa'ti ar je lingidi."

¹⁹ A Yicu lenge giyigoranu yegen ndi ari gwadi aar otacalu ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwuje be ci, "Ngaa lotajidalu ngwuja'ri ngwee ngwaru nyi ngwe ngwani ange ndi ari, 'Gito gwuru ngaa la'ta be liny engga a gito gwuru ngaa la o're liny engga'?"

²⁰ Nggwa je ondaci 'didanu, ngaa la ari ngaa la runi a be ngwüji ngwudi didlä ngwa jayanu. Ngaa la runi a be runi gwalu gwa gwurli gwa ru jayanu.

²¹ Ma 'tina daw lingiti, dati yajima enyanu ndi ari gaji güngün gima ila. A be ma ji mung lingeta, dati dodani yajima yanni yitänü ngwujayanu ndi ari giji gima lingini gididlä.

²² Yiru gu 'to no 'danggalu, gwenene ngaa la runi a be nggwa je engga mana ngaa la jayanu a gwere gwa'ti gwa je apada jayinganu gwalu.

²³ Gomom nggone, ngaa la'ta be liny otacalu yi'ral ye yere. Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari Papa gwüny gwa je ätäädä yi'ral yere 'dar yanni ya je mini ngwüri nyi ngwe ngwüny.

²⁴ Ngaa la'tina 'di kaji nggee, utalu yi'ral ye yere ngwüri nyi ngwe ngwüny. Utaralu la je ätäädä a jayanu gwalu gwa mbuti."

Dami didläyü

²⁵ Ngwuje ci, "Äny gwümi'ricä je ngwuja'ri ngwe giyi'ral giyee. A be gaji ga ji gila nggwa je ondacalu kibeny Papa gwe, nggwa'ti gwa je mi'rici ngwuja'ri.

²⁶ Gomom nggä'di, ngaa la utalu ngwüri nyi ngwe ngwüny. Äny gwa'ti aru ndi ari nggwotaci Papangalu gwani nga nga.

²⁷ Bäri Papa nginde giligo'ro lüngün gwata je änni nunnu ngaa liminy änni na ngaa lima änni ndi ari äny gwü'tüdi 'dünggüngün.

²⁸ Äny gwü'tüdi ndi Papa nyi üllä gididlä na nggwadi be gatani didläyü nyi o'raci Papang."

²⁹ A be ngwoo'ra ngwüngün ci, "Nga gwenene gwuma ondajalu kibeny nga gwa'ti nje ba be mi'ricä ngwuja'ri.

³⁰ Gwenene nyängä lima lenge ndi ari nga gwülingidi ngwuja'ralu 'dar, nga gwa'ti minä ndi aar ang diji otacalu. No yiminje gäbici nyängä lima änni ndi ari nga gwüdi Ngwaalu."

³¹ A je be Yicu ci, "Ngaa lima be ännälü gwodane?"

³² A be gaji nggo gindi, a gima ila gweneno ndi ari ngaa la badalu, diji da ele 'dunu 'dünggüngün. Ngaa liny gatanalu

jücü. A be äny gwä'tüdi jücü, änyängä gilo Papa gwe gwüny."

³³ Ngwuje ci, "Äny gwondaca je ngwuja'ri ngwee 'dar nunnu ngaa adatalu 'dünggüny, ndi ari ngaa gididlä, ngaa la mbuji yi'rendenya, a be or'temajar ndi ari äny gwuma dami didläyü!"

17

A Yicu otaci Papangalu gwani näji gwüngün

¹ Anni ma Yicu medaji ngwuja'ri ngwee, ngwü'di'riyi ngwäy ngwombajidi kerala ngwari, "Papa, gaji gima be ila, näjä Gijü gunga nunnu aar ang Gijü gunga näji.

² Ndi ari gima ang ätäda yelenya ngwüjälä 'dar, nunnu ngwätäda ngwüjü ngwanni gwuma je ätäda miding gwudi gwur'taling.

³ A gwenene midi nggwee gwudi gwur'taling, gwuru ndi aar aang lenge ndi ari nga gwuru 'dogo Ngwaalu ngwanni gwuru 'didanu na aar lenge Yicu Kirictung gwanni gwükäjängä.

⁴ Äny gwuma ang näji ngene gidiyängälü, medaji gwe yiuru yanni yätädi nje nje ärrü.

⁵ Näjiny be gwenene ngwäyänü ngwunga gwani Papa, näji gwe gwanni gwäti nda gwele gwerre ndi didlä ji."

A Yicu otaci Papangalu gwani ngwoo'ra ngwüngün

⁶ Ngwuci, "Lanni lätädi nje ngwüjänü ngwudi didlä, lima je enggaci liru lunga gwele nje be ätäda a lima 'dengenaci ngwuja'ri ngwunga.

⁷ Gweneno ngindenga lima lenge ndi ari yi'ral 'dar yanni yätädi nje, yindi 'dunggunga.

⁸ Ndi ari liminje enggaci ngwuja'ri ngwanni ngwätädi nje gwuma aar je änni. Na lima gu lenge 'didanu ndi ari äny gwü'tüdi 'dunggunga, a lima änni ndi ari nga gwuru gwükäjäny.

⁹ Äny gwotacangalu gwani ngindenga, äny gwa'ti ang otacalu ngwüji ngwudi didlä, a be äny gwotacangalu ngwüji ngwanni ngwätädi nje, ndi ari ngwunga ngwuru.

¹⁰ Yere 'dar yüny, yunga yiru, na yere yunga 'dar yüny yiru. A nggwuma näjini ngindenga le.

¹¹ Gito gwuru nggwa'ta be gwa ji gididlä a be ngindenga la ji gididlä, a nggwadi ila 'dunggunga. Gwani Papa gwanni Gwuju'ru, rimiti je yiima ye yidi ngwüriiny ngwunga, ngwüriiny ngwanni ngwätädi nje nunnu aar ru le'te pu, anaku ru nda gu le'te pu.

¹² Anni jüiny le, lati nje rime nje gu etadi ngwüriiny ngwe ngwunga ngwanni ngwätädi nje, gwere gwa'ti gwuma dudi ngwube ru gwe'te pu gwudi yi'rany, ndi ari yanni yüllinä kitabanu aar mbuti.

¹³ A be gwenene äny gwadi ila 'dunggunga, nyi be ondaji ngwuja'ri ngwee äny nggwona ngene gididlä ndi ari a je gu jayanu gwüny onjadala.

¹⁴ Liminje enggaci ngwuja'ri ngwunga lima be ke ngwüjü ngwäy gwudi didlä, ndi ari ngindenga lä'tüdi lidi didlä anaku aa'ti nyi gu rüdi gwudi didlä.

¹⁵ Otacalu gwüny gwa'ti ani nunnu nga je 'tüyü gididlä, a be nunnu nga je gu etadi gidijego'rr.

¹⁶ Ngindenga lä'tüdi ngwüji ngwudi didlä, anaku aa'ti nyi gu rüdi gwudi didlä.

¹⁷ Ju'riya je 'didanu gwe, ngwuja'ri ngwunga ngwuru ngwanni gwuru 'didanu.

¹⁸ Anaku ükäjäny gu gididlä, liminje ükäji 'to gididlä.

¹⁹ Gwani ngindenga, äny gwäbrinä nunnu a ngindenga 'to aar äbrini 'didanu."

A Yicu otaci Papangalu gwani ngwükirijün 'dar

²⁰ Ngwari, "Otacalu gwüny gwa'ti ani ngindenga 'dogo jücü, äny gwotacangalu 'to ngwüji ngwanni gwadi änni 'dünggüny ngwuja'ri ngwe ngwegen.

²¹ Ndi ari 'dar, aar ru le'te pu gwani Papa, anaku ja gu 'dünggüny nyi ji 'dunggunga. Ngindenga 'to aar ru le'te pu 'dengge, nunnu a ngwüji ngwudi didlä änni ndi ari nga gwükäjäny.

²² Liminje ätäda näjüng gwanni gwätädiny ndi ari aar ru le'te pu anaku ru nda gu le'te pu.

²³ Äny nggwo 'denggegen, nga ji 'dünggüny. Gäbicä je aar gekajidi aar ru le'te pu aar gäbicä ngwüjü ngwudi didlä aar lenge ndi ari nga gwükäjäny na ndi ari lämnä je anaku ämniny gu."

²⁴ Ngwari, "Gwani Papa, limini nje lanni liminje ätäda nyii le ji ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ji, aar engga näjing gwüny gwanni gwätädiny, ndi ari nga gwämniny 'tu'tu didlä da'tina ju.

²⁵ Gwani Papa gwanni gwüdünälü, ngwüji ngwudi didlä ngwa'ti ang lingidi, a be nggwülingidängä, a gilee lüny lima lenge ndi ari nga gwuru gwükäjäny.

²⁶ Liminje enggaci ngang, na la o're linje enggaci mana, nunnu ämnä gwanni gwämniny gwe ngwuji 'denggenanu a äny nyi ji 'denggenanu."

18

Aar määtä Yicung

(Mätä 26.47-56; Murkuj 14.43-50; Luka 22.47-53)

¹ Anni ma Yicu medaji otacing Ngwaalingalu, aar 'di'ri ngwoo'ra ngwe ngwüngün aar dambu Gülä gidi Kidroning. Dambal ngenone, daarti diju gu didi ngwüminiti aar gu äni ngwoo'ra ngwe ngwüngün.

² A be nggwo gwani Yäwüda gwanni gwuma gwurlanu Yicu gwe, gwülingidi ngwaalinga ngwoo ndi ari Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün lati gu jalu pid pid.

³ No a Yäwüda ila gidaartanu ngwoktana gi'du gidi gwu'tulu na ngwangida ngwudi gobo ngwükäjä je ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na Ngwübärriji. Aar ila ligä länü yü'ri ye, ngwamba na yiiri.

⁴ Yilingidi je Yicu 'dar ndi ari yiru ange yanni yadi ji 'dünggüngün. Ngwü'tu ngwuje otacalu, "Yäru gwuru gwanni gwüminängää?"

⁵ Aar ci, "Yicu gwudi Najrang."

A je Yicu ci, "Äny gwuru nggwee." A Yäwüda nggwo gwuming ge gwurlanu gwuju gwüdünädäär le.

18:14 18.14 Yuwana 11.49-50

⁶ Anni ma Yicu ari, "Äny gwuru nggwee," ngindenga aar o'rada giluru aar ir'di gidiyängälü.

⁷ Ngwo're ngwuje otacalu mana, "Yäru gwuru gwanni gwüminängää?"

Aar ci, "Yicu gwudi Najrang."

⁸ A je Yicu ci, "Äny gwuca je äny gwuru nggwee." Ngwuje ci, "Manari ngaa limininy, gäbicär je gilee aar ele."

⁹ Yi'ral giyee yiju nunnu a ngwuja'ri äti ngwäyanü ngwanni ngwaru ngwe ndi ari, "Lanni lätädi nje, gwuminy 'ti dudiya gwere."

¹⁰ A Jamaan gwani Butruj gwäti galala ngwugwalli ngge mi'ri dinäda didi dir'dal dannu diru gi'ra ngwü'ridä länälü lidi gaama. (Dinäd ndo dani Malguy.)

¹¹ A Yicu girinya Butrujing ngwuci, "Gwä'räjä galala käl güngün. Äny gwa'ti gwa iyi dirbä dannu dätädäär nyi Papa?"

Aar ele Yicu gwe ndi Ananiya

¹² A gwu'tulu gurnga le giru gi'ra gegen na ngwangida ngwudi gobo ngwanni ngwükäjä je ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd määtä Yicung. Aar giki

¹³ aar ape aar gwe ele gwerre gwerre ndi Ananiya gwanni gwuru dünä ndi Giyaba gwuru dir'dal diru gi'ra didläyü ndoo.

¹⁴ Giyaba gwuru gwanni gwülädi Ngwüyäwüd ndi ari yijayana ndi diji de'te pu ayi ngwü'ridä ngwüjälü.

A Butruj nyi'rini Yicung

(Mätä 26.69-70; Murkuj 14.66-68; Luka 22.55-57)

¹⁵ A Jamaan gwani Butruj na doo'ra de'te mana gwujani Yicung. Ndi ari dilingidi dir'dal dannu diru gi'ra aar äni Yicunga le kubanu gidi dir'dal ndo diru gi'ra.

¹⁶ A be Butruj dünä gilängir poor. A doo'ra ndoo dindär Butruj gwe dilingidi dir'dal dannu diru gi'ra, kwodalü ngwondaci dinäda dannu diru gera dannu etadu gilängir, aar gäbicä Butrujing ngwäni.

¹⁷ A dinäd diru gera gilängir otacalu ngwuci, "Nga gwa'ti mene rüdi gwe'te ngwoo'ranu ngwüngün. A gwä'tüde?"

A Butruj ci, “Äny gwä'tüdi.”

¹⁸ Gaji nggoo dirun dijilü a ngwinäd ngwangidanga le ngwudi gobo ngwükäjä je Ngwüyäwüd aar muji ligä aar gu ji a Butruj 'to aar le ji ndi ji ligälü.

A dir'dal danni diru gi'ra otaci Yicungalu

(Mätä 26.59-66; Murkuj 14.55-64; Luka 22.66-71)

¹⁹ Kaji nggoo a dir'dal danni diru gi'ra otaci Yicungalu gwani ngwoo'ra ngwüngün na ngwuja'ri ngwanni ngwat-ing je enggaci ngwüjü.

²⁰ A Yicu ci, “Äny gwondaca ngwüjü ngwudi didlä gilingenalu. Äny gwati ji giy-omon 'dar ndi enggaci ngwüjü ngwämrä na kobo ganni gati gu Ngwüyäwüd o'rajidalu gwüpäng. Nggwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwere yu'rimi.

²¹ Nga be arra miny otacalu? Otaca jalu lanni li'dingininy. Ngindenga 'didanu lilingidi ngwuja'ri ngwanni ngwondaji nje.”

²² Anni ma gu Yicu ari no, a dangida de'te mi'ri ngwäyänü tired ngwuci, “Nga gwarra a gu be ondaci dir'dala diru gi'ra no.”

²³ A Yicu ci, “Manari äny gwabingu ngwuja'ri ngwere ngwanni ngwuki, inggida je, ma be ari ngwabingu nje ngwanni ngwäti ngwäyänü, nga be arra miny mi'ri?”

²⁴ A be Anan gwanni gwuru dir'dal danni diru gi'ra ape ngwudinga gwugekanalu ndi Giyaba gwanni gwuru dir'dal danni diru gi'ra.

²⁵ Anni ma Jamaan ji ndi ji giligä, aar otacalu aar ci, “Nga gwuru gwe'te ngwoo'ranu ngwüngüne? A gwä'tüde?”

A Butruj nyi'rini ngwari, “Äny gwä'tüdi.”

²⁶ A dinäd de'te ngwinädänü ngwudi dir'dal danni diru gi'ra dataär gilinge dinäd de danni dü'ridädi Butruj länälü, ngwiyanu ngwuci, “Äny gwa'ta je änggädi ngaa liju Yicunga le gidaartanu didi ngwüminite?”

²⁷ O're a Butruj nyi'rini ngwari gwä'tüdi. Kaji nggoo a gokto urra!

Aar ele Yicu gwe ndi Bilatij

(Mätä 27.1-2,11-14; Murkuj 15.1-5; Luka 23.1-5)

²⁸ Aar 'di'ri aar ape Yicung ndi Giyaba aar gwe ele ngwu'dun ngwudi yeleny gideleny didi Rumang. Gwapaar dilu danu a Ngwüyäwüd 'donya ndi äni ngwu'dun ngwudi yeleny ndi ari aa'ti la rngi nono gwani yobo yegen nunnu aar jayi nono aar ele ndi eny Giyi'rinyinä yidi Dambdani.

²⁹ No a deleny dani Bilatij 'tüdä ngwuje otacalu ndi ari, “Yi'ral yiru ange yanni yärrä je diji ndee?”

³⁰ Aar ci, “Adinari da'ti ärrü yi'ral yere, da'ti dadi ar ang äpijä!”

³¹ A je be Bilatij ci, “Apar be ngaa gu päda yelenya anaku aru gu ngwuja'ri ngwudi yobo yalu.”

Aar ci, “Änyängä la'ti äti yelenya yanni yadi nje gäbici nyii 'rinye diju ndee.”

³² Ngwuja'ri ngwee ngwärrinä nunnu aar mbuti yanni yaru ye Yicu ngwinggidi ndi ari gwadi ele ndi ayi awa.

³³ A Bilatij äni gidrü ngwurnida Yicung ngwotacalu ngwuci, “Nga gwuru Deleny didi Ngwüyäwüde?”

³⁴ A Yicu ci, “Ngwuja'ri ngwee ngwunga ngwuru gwalla ngwüji ngwuru ngwuca gu?”

³⁵ A be Bilatij ci, “Äny gwuru giülü gidi Ngwüyäwüde? Ngwüji ngwalu na ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ngwalu ngwuru ngwäpijiny ngang. Yiru ange yanni yärrä je?”

³⁶ A Yicu ci, “Yeleny yüny yä'tüdi yidi didlä ndee, adinari a yeleny yüny ru yidi didlä ndee, ngwüji ngwüny ngwadi dugidi nunnu aa'ti ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ngwuny määtä. A be gwenene yeleny yüny yiru yidi ngwaalu ngwu'ter.”

³⁷ A Bilatij otacalu ngwuci, “A be nga gwuru delenye?”

Ngwube ci, “Nga gwätiyä ngwuja'ri ngwäyänü ndi ari äny gwuru deleny. 'Didanu yiru giyee yanni yigäbici nyi ila nyi lingini gididlä nunnu nyi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu.

Ngwüjji ngwanni ngwugwuja 'didanung, ngwatiny geraji läni."

³⁸ A Bilatij ci, "Yiru ange yanni yiru 'didanu?" Yi'ral ye giye, ngwütüda mana ngwuci Ngwüyäwüd nu, "Äny gwa'ti mbojaja guru nggee yi'ral nono yere yadi nyi gu gekaji.

³⁹ A be yiru gidimürä dalu Giyi'rinyinä yidi Dambdani ndi ari äny gwata je gwä'däcä dijälü de'te pu gididlä danni diminängä nda je gwä'däcälü. A be gwenene, ngaa liminä nda je gwä'däcä yärüngälü, nga je gwä'däcä 'Delenyalu didi Ngwüyäwüde?'"

⁴⁰ Aar ürri dula 'dar aar ari, "Bäri, aa'ti gwa ang gwä'dädälü! Gwä'däci nje Barabajingalu!" (Barabaj gwünyürtijä ngwelenyanu ngwuru du'ram.)

19

A Ngwüyäwüd 'tüyä ngwuja'ri aar 'rinye Yicung

¹ A deleny dani Bilatij ape Yicung aar pi lalac le.

² A gwu'tulu kwoy ngwügä dir'ta aar je giki Yicung ki'ra. Aar ape direda duri aar ülläci.

³ Aar elada o're elada mana aar picälü yora ye aar ari, "Agannar delenya didi Ngwüyäwüd?" Aar pi ngwäyanü.

⁴ O're mana a deleny dani Bilatij 'tuda ngwuci Ngwüyäwüd nu, "Äny gwada je 'tücä ngindeng nga je enggaci ndi ari gwa'ti nyi mbojaja yi'ral nono yere yanni yadi nyi gu gekaji."

⁵ Anni ma aar 'tüyä Yicung gwugenna ngwügä ki'ra na direda duri, a je deleny dani Bilatij ci, "Nginde gwuru nggwee!"

⁶ No, anni ma ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na ngwangida ngwegen engga, aar ürri dula ari, "Pädi kü'ri! Pädi kü'ri!" A je be Bilatij ci, "Apar nga nga ngaa pä kü'ri. Äny gwa'ti nyi mbojaja yi'ral nono yere yadi nyi gu gekaji."

⁷ A Ngwüyäwüd mi'rinalü ndar aar ari, "Änyängä läti yobo yäri a yobo yaru nu nginde gwa ayi. Ndi ari nginde gwuca ligo'ro lüngün gwuru Giji gidi Ngwaalu."

⁸ Anni ma gu Bilatij 'dingini ngwuja'ri ngwee no, a yedeny itani.

⁹ Ngwo're gidrü ngwu'dun ngwudi yeleny ngwotaci Yicungalu ngwuci, "Nga gwindi ne gwe?" A Yicu gwugwundi ngwu'ti ondaca.

¹⁰ A Bilatij ci, "Nga gwu'donya ndiny ondaci?" Ngwuci, "Nga gwa'ti lingidi ndi ari äny gwäti yelenya ndi ang gatalu nyi äti yelenya ndi ang pä kü're?"

¹¹ A be Yicu ci, "Nga gwa'ti gwaadi äti yelenya yere a'tur 'dunggüny adinari aar je 'ti ätädi kerala. A gu no, gwanni gwapeny aar nyi ätäda ngang, gwuru gwanni gwärrä yi'ral yanni yikana."

Aar obalu ndi ari a Yicu ayi

¹² 'Tu'tu kaji nggoo, ati Bilatij minä ndi gata Yicungalu, a be Ngwüyäwüd 'donya aar ürri dula aar ci, "Manari nga gwuma gatu guralu nggee ngwele, nga gwä'tüdi dimaad didi Gayijar deleny didi Rumang. Ndi ari gwere gwanni gwaru gwuru deleny, gwuru güwän gidi Gayijar deleny didi Rumang."

¹³ Anni ma Bilatij 'dingini ngwuja'ri ngwee, ngwütüyä Yicung poor, ngwujalu gididur'ala didi yeleny ngwaalu ngwucaar je ngwur'da ngwujalu mi'der a ngwani, "Jäbätä" Yibriyängä.

¹⁴ Komon nggoo giru gidi Ja'rimani gwudi Ngwüyäwüd giyomon yidi Yi'rinyinä yidi Dambdani lingen le lidünälä.

A Bilatij ci Ngwüyäwüd "Deleny dalu diru ndee."

¹⁵ Aar be 'donya aar ürri dula aar ari, "Apa! Apa! Pädi kü'ri." A je Bilatij otacalu, "Ii a je 'rinyiji delenya dalu?" A ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ci, "Änyängä la'ti äti delenya dere, deleny däri dani Gayijar diru 'dogo de'te pu didi Rumang."

¹⁶ Gwodanalü a je Bilatij ätäda Yicung nunnu aar pä kü'ri.

Aar pä Yicung kü'rälä gimamindanu (Mätä 27.32-44; Murkuj 15.21-32; Luka 23.26-43)

¹⁷ No a gwu'tulu ape Yicung ngwüpini güü'ri güngün aar ele ngwaalu ngwani guya gidi gi'ra gidi diji, (aar ani Jüljüjä Yibriyängä).

18 Ngeneno aar gu pä kù'rälä ngwu'raminga le rom. De'te aar pädä kuyala gidi gängir na de'te kuyala gidi gaama. Aar be pä ngindeng gidiliganu.

19 A Bilatij ulli ngwuja'ri ngwuje mī'rä kü'rī ngwaru nu, YICU GWUDI NAJRANG DELENY DIDI NGWÜYÄWÜD.

20 Ngwüyävüd ngwonyadu aar uli ngwuja'ri ngwee ngwüllinä ngwullaar je Yibriyängä, a Lätiniyängä na Yigirigiyängä. Ndi ari ngwaalu ngwanni ngwüpädäär gu Yicu kü'rī, ngwa'ti olanu kündär.

21 A be ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny 'donya aar ci Bilatijing, "Nga 'ti ulla, 'Deleny didi Ngwüyävüd,' A be ndi ari gur nggee giru garu giru deleny didi Ngwüyävüd."

22 A je Bilatij ci, "Yanni yiminje ulli, yiminje ulli."

23 Anni ma gwu'tulunga pä Yicung kü'rī, aar ape ngwureda ngwüngün aar je ge'te gu'ranu kwo'rongo ati dījī ape gu'ru ge'te ngwube jalu didi ngwanginu düg'rīnā laranu le'te pu 'tu'tu ki'ra 'di ngwobani koralu.

24 Aar ape aar ari, "Aa'ti da ar diritanu. Gäbicär ar gatu yi'ru yärü gwuru gwanni gwadi ape."

Ngwuja'ri ngwee ngwuju nunnu yanni yüllinä gwerre kitabanu gidi Ngwaalu, aar mbuti ndi ari, "Lapu ngwureda ngwüny aar je genatanu aar gatu yi'ru ngwured ngwüny." No yiru giyee yanni yärrī je gwu'tulu.

25 A nanni gwudi Yicu düni gito gito ngwaalu ngwanni ngwüpädäär gu Yicung kü'rī na gwenggen gwudi Märiyäm gwuru gera na Märiyäm gwuru daw didi gur gani Kelobaj na Märiyäm gwani Mäjidäliyä.

26 Anni ma Yicu engga nanning gwüngün na doo'ra düngün danni dating änni didünäcälü, ngwuci nanning gwüngün gwani Märiyäm, "Gwani daw, gījī gunga giru nggoo."

27 Na ngwuci do'ra düngün ndoo, "Nanni gwunga gwuru nggwoo." 'Tu'tu

kaji nggoo a doo'ra ndoo ape nggwe ele 'dunu 'dünggüngün.

Yi'rany yidi Yicu

(Mätä 27.45-56; Murkuj 15.33-41; Luka 23.44-49)

28 Anni ma ji a Yicu engga ndi ari yi'ral giyee 'dar yima ärrinī nunnu aar mbuti yanni yüllinä kitabanu ganni gu'rin, ngwari, "Ngwäädä ngwitiny."

29 Diti de'te diju ngeno donyadu di'ricala dula. Aar gu irtiyi libä, aar gekaji gidirula didi didirun aar gī'tijī ngwulem nunnu ngwiyi.

30 Anni mung je drü, a Yicu ari, "Yima mbuti." Ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwümi'rī gi'ra ge a lig'rim 'tü.

31 Gomon giru gidi Ja'rimani gidi Ngwüyävüd nunnu dilu danu ndoo, gomom gadi ru ganni giru Kwo'ra tä'rīl gīnī. La'ti minä ngwangina ngwudi ngwüjī ngwayu aar ji giyü'rälä gomom nggee giru Kwo'ra tä'rīl. Aar ci Bilatijing aar je pī yoranu yegen aar ayi puprang aar je ülläjälü.

32 No, a gwu'tulu ila ngwüpi yoranu yidi gur gidi gwerre gwerreng ganni gipädäär je kü'rī Yicunga le, o're aar je pänü yidi gur nggoo gi'ter.

33 A be anni ma aar ila ndi Yicu, aar mbuti gwuma ayi, aar 'ti kiya yora yüngün.

34 A be manni gwu'tulu gwe'te dugi giiri ge kimeranu a yin bälädälü na yaw kimeranu.

35 Gwanni gwänggädi yi'ral giyee, gwuru gwondaja ngwuja'ri ngwee a ngwuja'ri ngwüngün ngwäti ngwäyänü. Nginde gwülingidi ndi ari nginde gwati ondaji ngwuja'ri ngwäti ngwäyänü, ngwube ondaji ngwuja'ri ngwee nunnu ngaa änni.

36 Yi'ral giyee yärrinā nunnu a ngwuja'ri ngwaru ngwe gitab äti ngwäyänü ndi ari, "Guya gere güngün ga'ti ga aar kiyi."

37 A ngwe'te mana 'ter ngwaru, "Gwa ji gwa aar ombaji gwanni gwudugaar."

Gatidi gwudi Yicu
(*Mätä 27.57-61; Murkuj 15.42-47; Luka 23.50-56*)

³⁸ Gwodanalü, a gur ge'te ila gani Yüjib gati ji kündär gani Rama, ngwotaci Bilatijingalu ngwangina ngwe ngwudi Yicu. Kaji nggoo Yüjib nggwee gwuru doo'ra didi Yicu yu'rimi. Ndi ari gwiti yedeny Ngwüyäwüd. Ngwapa ngwuja'ri gideleny dani Bilatij ngwila ngwape ngwangina ngwudi Yicu ndi gwu'tulu ngwe ele.

³⁹ Ländi Nikidimuj gwe gwanni gwelaca Yicung gomom ge'te gwerre dilu de a Nikidimuj apana ngwuwa ngwülägänänü gündil ge ngwa ru rotela 'di kwo'ra tä'ril na tudini (75).

⁴⁰ A Ngindenga rom ape ngwangina ngwudi Yicu aar je bruti ngwuwa ngwe aar je pä direda nono diru lari. Ngwüyäwüd ngwati gu ape dimürä didi gatidi.

⁴¹ Ngwaalu ngwanni ngwüpädäär gu Yicu kü'ri, daarti diju gu däti dimomo dipädäär diyang da'ti aar gu gäti dijänü dere a'tur.

⁴² Ndi ari gomom giru nggoo gidi Ja'rimani gidi Ngwüyäwüd, na anni ju dimomo gito gito, aar gu gatu Yicung ngeno.

20

Dimomo dundanu
(*Mätä 28.1-8; Murkuj 16.1-8; Luka 24.1-12*)

¹ Gomom ganni giru gi'ra giyomon Kwo'ra tä'ril, ngwaalu ngwalu tümün tümün, a Märüyäm gwani Mäjidäliyä 'di'ri ngwele gidimomalu ngwumbuji ndi ari di'rimün kiy gidi dimomo dima äbränälü mbüny.

² No a nginde kwodalü ngwugwala-janu ngwila ndi Jamaan gwani Butruj doo'ra de dannu dati Yicu änni ngwuje ci, "Ngwüjü ngwuma ape Delenya gidimomanu da'ti nyi de lingidi ngwaalinga dima aar ge'te ne!"

³ No Butruj na doo'ra ndoo di'ter 'di'ri aar ele gidimomalu ndi aar ombaja yi'ral giyee.

⁴ Aar be gwalajanu ngindenga rom a gur nggoo gindär Butruj gwe, dalmacani ngwugatani Butrujing 'di ngwombani gwerre gwerre gidimomalu.

⁵ Ngwüllänü ngwombajidalu gidimomanu ngwenggada direda diru lari dipädäär Yicung nono dijalu ngwu'ti be ändi.

⁶ A be Jamaan gwani Butruj gwuwa gwodan anni mung obana, ngwani gidimomanu ngwengga ngwureda

⁷ na dired didi gatidi na 'to dannu dipädäär gi'ra nono, dipänidälü ngwügi'tinälü 'ter ngwured ngwoo.

⁸ Gwodanalü a doo'ra äni 'to ndoo dele dobana gidimomalu gwerre gwerre. Ngwengga yi'ral giyee ngwänni.

⁹ (Ngindenga kaji nggoo la'ti gu na lingidi ngwuja'ri ngwudi gitab ndi ari Yicu gwadi 'di'ri giyi'ranyanu.)

¹⁰ A ngwoo'ra ngwo kwodalü aar o're 'dunu 'denggen.

A Yicu 'tädlü a Märüyäm gwani Mäjidäliyä engga
(*Mätä 28.9-10; Murkuj 16.9-11*)

¹¹ A be Märüyäm jina ndi dünädälä poor gidimomalu ngwuji ndi ari. Anni mung ji ndi ari, ngwüllänü gwadi ombajidi gidimonanu,

¹² ngwenggada yi'rrä rom yigenna ngwureda ngwubidu pupu'rul yijalu ngwaalu ngwanni ngwügätäär gu Yicung. Ge'te jada ki'ra na ge'te jada giyora.

¹³ Aar otacalu aar ci, "Gwani daw, a gwarra ma ang ari?"

Ngwuje ci, "Lima ape Delenya dünü, a gwa'ti nyi gwe lingidi ngwaalinga gwuma aar ge'te ne."

¹⁴ Ngwuja'ri ngwe ngwee, nggwurlalu ngwengga Yicung gwüdünü ngenone, ngwu'ti be lingidi ndi ari Yicu gwuru.

¹⁵ A Yicu ci, "Daw ndee, nga gwarra ma ang ari? Yärü gwuru gwüminängä?"

Ngwuji ndi ari diji diru didi daarti ndoo, ngwuci, "Gwani doorta, manari gwuma ang ape, enggaciny gwe ngwaalinga ngwanni ngwuma gu ge'te nyi ape."

¹⁶ A Yicu ci, "Märüyäm."

* 20:16 20.16 Ngwuja'ri ngwee Yärmüyängä ngwari Rabbüni.

Ngwugwurla nono ngwurnidi gwelleny Yärmiyängä ngwuci, “Gwani Doorta düny!”*

17 A Yicu ci, “Nyi 'ti akana nono. Ndi ari äny gwa'tina indî ndi Papa gwüny. O'ra manni ang ele ngwänggäri nga je ci, 'Äny nggwadi o're ndi Papa gwüny na Papa gwalu, nyi o're Ngwaalu ngwüny na Ngwaalu ngwalu.’ ”

18 A Märiyäm gwani Mäjidäliyä ape ngwuja'ri ngwuje äpiji ngwo'ra ngwudi Yicu, ngwuje ci, “Äny gwuma enggada Delenya!” Ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwucung ngwe.

A Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün
(Mätä 28.16–20; Murkuj 16.14–18; Luka 24.36–49)

19 Gomon nggoo giru gi'ra giyomon Kwo'ra tä'rîl digera de, anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu o'rajidalu gwüpäng, aar längitini gidrü yedenyo ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd. A Yicu ila ngwuje aganni ngwüdünä gidiliganu 'degegen. Ngwuje aganni ngwuje ci, “A adatalu ji 'danggalu!”

20 Anni mung je gu ci no, ngwuje enggaci yubu'ru yidi ngwümmä ngwuy na kimere. Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu engga Yicung, a je jayanu apani.

21 A je Yicu aganni mana ngwuje ci, “A adatalu ji 'danggalu! Anaku ükäjäriñy gu Papa nggwa je ükäji 'to.”

22 Ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwuje büdä nono düwä de ngwuje ci, “Apar Ligi'rîmä lanni Liju'ru.

23 Ma aang düdäniji dijänü dere ndi ape gwüngün gwanni gwuki, da aar düdänijänü, ma aang 'ti düdänijänü, da'ti da aar düdänijänü.”

A Yicunga mbudi Tumaj gwe

24 A Tumaj gwanni gwuru Dänggîl gwuru ngwo'ranu ngwudi Yicu ngwoo 'di na rom (12) gwa'ti aar ju ngwoo'ra ngwe ngwudi Yicu gaji ganni gindî ge Yicu.

25 A be ngwoo'ra ngwoko ngwoo ondaci aar ci, “Änyängä länggädi Delenya.”

Ngwuje be ci, “Minyi 'ti änggädi yubu'ru yidi mijamir ngwuy ngwüngün nyi ge'te gomom güny ngwaalu ngwanni

ngwüpädäär gu mijamir na nyi ge'te gyy güny kimere ganni gidugaar gu, ya'ti yinje änni.”

26 A gomom gi'ter giyomon kwo'ra tä'rîl, o're a ngwoo'ra ngwudi Yicu ji ndi o'rajidalu ngwu'dun ngwe'te ngwe'te aar ji Tumajinga le ngwängir ngwülängitinä. A be Yicu ila ngwüdünälä gidiliganu 'denggen ngwuje aganni ngwuje ci, “A adatalu ji 'danggalu.”

27 Ngwube ci Tumajing, “Ge'ta gyy gunga ngene, änggädi ngwuy ngwüny dingada gyy gunga kimere güny. Gäbicî ümimîngänü nga änni.”

28 A Tumaj ci, “Gwani Deleny düny na Ngwaalu ngwüny.”

29 A Yicu ci, “Nunnu a gwuminy engga nga be änni 'dünggüny. Lonjacaar je lanni la'ti nyi änggädi, aar be änni 'dünggüny.”

30 A Yicu ärrî yi'remna yidi yiima yonyadanu ngwäyänü ngwudi ngwoo'ra ngwüngün, ya'ti üllinä kitabanu nggee.

31 A be giyee yüllinä nunnu ngaa änni ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya, gwuru Giji gidi Ngwaalu na änni gwe 'dünggüngün, ngaa la mbuji mid-ing gwudi gwur'taling ngwüriny ngwe ngwüngün.

21

A Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwoko ngwüngün

1 O're mana a Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün gito gito giyaw yani Täbiriyä. Yi'ral giyee yiju no,

2 Butruj gwani Jamaan na Tumaj (gwuru Dänggîl) na Nataniyal gwanni gwati ji ngwaalu gwani Kana Jälîl, na yiji yidi Jäbädi rom, na ngwoo'ra mana rom, ngindenga 'dar liju gwüpäng.

3 A Jamaan gwani Butruj 'di'ri ngwuje ci, “Äny gwadi ele ndi umma ngwuuma.”

Aar ci, “Ar ele gwüpäng.” Aar 'tü ar ülli gibälükänü aar 'ti mäti gonyalu gere dilunga ndoo.

4 'Tu'tu dilu danu, a Yicu ele ngwüdünä kimämü, aa'ti ngwoo'ra ngwüngün lîngidî ndi ari gwuru.

⁵ Ngwuje urnidi ngwuje ci, “Lani ngwumaad ngwüny, ngaa la'ti mäti ngwu-umalu ngwere?”

Aar ci, “Bäri.”

⁶ Ngwuje be ci, “Gätädär ngwü'dibä kuyala gidi gaama gidi bälükä ngwa je be mbuja ngwoko.” Anni ma aar gatu ngwü'dibä, a ngwuum i'däti ngwonyadu 'di a je ngwü'dibä näci ndi aar je oda.

⁷ A doo'ra danni dati Yicu änni ci Butrujing, “Deleny diru!” Anni ma gu Jamaan gwani Butruj 'dingini ngindeng no ndi ari, “Deleny diru,” ngwape direda düngün ngwüpäni nono (ndi ari gwujalu ngwangu ngwanu) ngwumi'ri giyaw.

⁸ A ngwoo'ra ngwoko gwujani bälükä gwe aar oda ngwuuma ngwü'dibä ngwe ngwonyadu ndi ari la'ti ola ngwaalinganu kimämü gito gito ngwaru bränü küü'ri tudini (100).

⁹ Anni ma aar 'tädä kimämü, aar engga ligä liru yirang limüjinä liju gu ngwu-umala a yon ji.

¹⁰ A je Yicu ci, “Ilar ngwuum ngwe ngwoko ngwanni ngwuma je umma gwenene!”

¹¹ A Jamaan gwani Butruj allu gibälükälä ngwülläjä ngwü'dibälü kimämü. Ngwü'dibä ngwonyadu ngwuumanu ngwuru küü'ri tudini na 'di tudini tä'r'il (153). Ngwuum ngwe ngwee ngwonyadu no, aar 'ti ü'ri'tiyä ngwü'dibänü.

¹² A je Yicu ci, “Ilar ang eny.” Aa'ti gwere ngwoo'ranu ngwüngün ädinä ndi otacalu ndi ari, “Nga gwani yärü?” Ngindenga lilingidi ndi ari nginde gwuru gwani Deleny.

¹³ A Yicu ila ngwape yona ngwuje ätädä ngwuje ätädä 'to ngwuum.

¹⁴ Ngwuja'ri ngwee ngwuru ngwanni ngwuru yomonalu tä'r'il (3) a ye Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün anaku ma gu Ngwaalu 'di'riyälü giyi'ranyanu.

A Yicu iye Butrujinganu

¹⁵ Anni ma aar medaji enying, a Yicu ci Butrujing, “Gwani Jamaan giji gidi Yuna, nga gwämnäniny 'didanu ngindenga gilee?”

A Butruj ci, “Yäy gwani Deleny, nga gwülingidi ndi ari äny gwämnängä.”

A Yicu ci, “Iya ngwangala ngwüny.”

¹⁶ O're a Yicu ci, “Gwani Jamaan giji gidi Yuna, nga gwämniny 'didano?”

Ngwuci, “Yäy gwani Deleny, nga gwülingidi ndi ari äny gwämnängä.”

A Yicu ci, “Ombaja ngwangala ngwüny.”

¹⁷ Ngwo're mana gomonanu 'tä'r'il ngwuci, “Gwani Jamaan giji gidi Yuna, nga gwämninye?”

A Butruj ümi ligoranu ndi ari gwuma Yicu otacalu yomonanu tä'r'il ndi ari, “Nga gwämninye?” Ngwuci, “Gwani Deleny, nga gwülingidi yi'ralalu 'dar. Nga gwülingidi ndi ari äny gwämnängä.”

A Yicu ci, “Iya ngwangala ngwüny.”

¹⁸ Nggwa ang ondaci 'didanu ndi ari, Ma ang 'di'rälü gwuru damal, nga gwati genne gwu'ren nga ele ngwaalu ngwaru ngwe ligor lunga. Ma be ru dimäyän, nga gwati gwalli gyanu aar ang diji giki di'ter aar ang okta ngwaalu ngwa'ti je ligor lunga minä nda gu ele.”

¹⁹ Yicu gwondaja ngwuja'ri ngwee nunnu ngwinggidi yi'rany yanni yadi je Butruj ayi ngwuye näji Ngwaalinga. Ngwube ci, “Gwujaniny!”

²⁰ Anni ma Butruj gwurlalu ngwengga gilo ligwujana je doo'ra danni dati Yicu änni. (Doo'ra diru ndee danni dindrädi Yicung nono gwerre gaji ganni gijaar ge ndi eny digera de. Ngwuci, “Gwani Deleny, yärü gwuru gwanni gwada gwe gwurlanu?”)

²¹ Anni ma Butruj engga, ngwutalu ngwari, “Gwani Deleny nda mine nginde?”

²² A Yicu ci, “Manari gwümininy nding jalu gwumidu 'di nyi o'ra, nga gwäti gu ange? Gwujaniny nga.”

²³ A ngwuja'ri ngwee badalu ngwengganu 'dar ndi ari doo'ra ndoo da'ti da ayi. A be Yicu gwa'ti aru nginde gwa'ti gwa ayi. Gwaru 'dogo, “Manari gwümininy nding jalu 'di nyi o'ra, nga gwäti gu ange?”

²⁴ Doo'ra ndoo diru ndee dondaja ngwuja'ri ngwee ngwuru danni dullu je.

A lilingidi ndi ari ngwuja'ri ngwungun
ngwäti ngwäyanü.

²⁵ Yi'ral yi'ter yonyadu yärrä je Yicu 'to.
Adinari yullaar je 'dar, ngwaalu ngwa'ti
ngwadi ji gididlä ngwudi ape yitab yanni
yaadi üllini.

Yiiru yidi Ngwoo'ra Ngwükäjäär je Äni kitabanu

Luka gwuru gwallu gitab nggee. Gitab nggee giruya ngwuja'ri ngwanni ngwädi ngwe Lukalu kitabanu gidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw. Gitab nggee ginggida awa ngwoo'ra ngwudi Yicu, yiima ye yidi Ligirrim lanni Liju'ru, ngwübädiyä ngwuja'ralu ngwanni ngwujaw ngwani nginde, “kündär gani Üräjälim na Yäwüdiyä 'dar na Jamra 'di aar obani ngwaalu 'dar gididlä” (Yiiru 1.8). Ämnä Ngwaalu gwudi ngwikirijin, gwädälü ngwüjänü ngwuru Ngwüyäwüd ngwube badalu ngwüji 'dar gididlä.

Ligirrim liru lanni Liju'ru lüllü kerala liru yiima ngwüllü ngwoo'ranu ngwudi Yicu Üräjälim komon gidi Yirinyinä yidi Uni yidi Ngwüyäwüd ngwuje üktini ngwuje ojemeye nono lanni liru yi'ra yidi gi'doonga aar 'di'ri ndi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwanni ngwo ngwüllinä kitabanu nggee. Luka gwinggida awa Ngwaalu ngwapu yiiru ndi elelle gwudi ngwikirijin ngwündäjinä na ndi acajidi gwudi yi'doonga yidi Ngwaalu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Ja'rimani mama gwani inggidi ngwuja'ri (1.1–26)
2. Ngwuja'ri ngwümi'rädi ngwe Yicu na ngwaru ngwe (1.1–14)
3. Mandi ngwaalu ngwudi Yäwüdä (1.15–26)
4. Inggidi gwudi ngwuja'ri Üräjälim (2.1–8.3)
5. Inggidi gwudi ngwuja'ri Yäwüdiyä na Jamra (8.4–12.25)
6. Yiiru yanni yapa je Bulij (13.1–28.31)
7. Yiiru yanni yiru gi'ra yi'di'ri ye Bulij (13.1–14.28)
8. O'rajidalu gwanni gwaju Üräjälim (15.1–35)
9. Yiiru yanni yiru gi'ra rom yi'di'ri ye Bulij (15.36–18.22)

10. Yiiru yanni yiru gi'ra tä'ril yi'di'ri ye Bulij (18.23–21.16)

11. Ji gwudi Bulij korkon Üräjälim na Gäyijäriyä na Ruma (21.17–28.31)

*A Yicu 'di'ri ngwallu kerala
(Murkuj 16.19–20; Luka 24.50–53)*

¹ Mengga gwani Yabuluj, kitabanu ganni gullu nyi gwerre, nggwenggaca gu yi'ralalu 'dar yanni yärrü je Yicu na yanni yenggacing je ngwüjü 'tu'tu gaji ganni gi'di'rüng ge yiiru ye

² 'di a gomom ila ganni giming ge 'di'ri ngwele kerala. Gaji ganni ga'ting ge na 'di'rü, gwondacana ngwo'ra ngwükäjäär je ngwüngün ngwanni ngwäbrüng je Ligirrim le lanni Liju'ru.

³ Anni ma Yicu iyü dörbä ngwayi ngwüdi'rä giyi'ranyanu, ngwujalu ngwäti yomon küü'ri rom (40). Ating enggani ngwäyälü yomonanu yonyadu ndi aar lenge 'didanu ndi ari gwuma 'di'rä giyi'ranyanu. Aar le ondaji ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwe ngwudi yeleny yidi Ngwaalu.

⁴ Gomom ge'te anni ma aar le ji ndi eny gwüpäng, ngwuje ondaci ngwuje ci nunnu, “Aa'ti ngaa la gatani Üräjäliming ngaa be dünici angidacing gwudi Papa gwanni gwarung gwe gwanni gwu'dingina gwuca je gwe.

⁵ Ndi ari Yuwana gwünyinyü yaw ye a be yomon cong ngaa la nyinyini Ligirrim le lanni Liju'ru.”

⁶ Anni ma Yicunga mbudidi ngwoo'ra ngwe ngwüngün gwüpäng, aar otacalu aar ci, “Gwani Deleny, jadu gwuru gwanni gwada gwe gwä'racä Yijiräyil yelenya?”

⁷ Ngwuje ci, “Ngaa la'ti äti kaji na giyomon yanni yige'ta je Papa yeleny ye yüngün.

⁸ A be ma ji ma ara je gu Ligirrim lanni Liju'ru üllänü, la je be onjaji yiimala ngaa ru lanni ladi inggidi gwani äny kündär gani Üräjälim na Yäwüdiyä 'dar na Jamra 'di ngaa obani ngwaalu 'dar gididlä.”

⁹ Anni mung ari ngwuja'ri ngwee, ngwü'di'ri ngwäyanü ngwegen ngwallu kerala 'di ngwäni giyibä'ranü ngwü'rinyänälü ngwäyanü ngwegen.

¹⁰ Aar ji ndi ombajidi kerala 'ti'tog anni mung ji ndi allu, puprang no a ngwüji rom (2) ngwugenna ngwureda ngwubidu 'tädlü aar je ci,

¹¹ "Ngwüji ngwee ngwudi Jäliling, ngaa larra ngaa be dünä ngene ndi ombajidi kerala? Yicu nggwee gwanni gwuma aar 'di'riyi 'danggalanu gwuma aar gwe ele kerala, gwa ji gwo'ra 'to anaku änggädä ge gwuma ele kerala."

A Mitiyaj mandi ngwaalu ngwudi Yäwüdä

¹² Aar kwodalu aar gatana Gidotra gidi Ngwüminiti aar ila Üräjälim ga'ti ola ngwaalinganu ndi ele anaku ari gu dimürä didi gomon giru Kwo'ra tä'ril.*

¹³ Anni ma aar obana aar allu ngwu'dun alu nggwe kimbanu ganni gati aar gu ji. Lanni ju liru lani, Butruj na Yuwana na Yagub na Andrawuj na Bilipuj na Tumaj na Bartumawuj na Mätä na Yagub giji gidi gur gani Albayu na Jamaan gwanni gwati ligor enyanu gwani gen na Yäwüdä giji gidi Yagub.

¹⁴ Ngindenga 'dar lo'rajidalu gwüpäng anaku äbräjäär gu ndi otaci Ngwaalingalu ngindenga ngwawnga le na Märüyäm nanni gwudi Yicu na ngwenggen.

¹⁵ Giyomon giyoo, a Butruj 'di'ri ngwükirijinanü, ngwa ru küü'ri nyärläl (120), ngwüdünälä gidiliganu

¹⁶ ngwari, "Lani ngweengga, ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe gitab gwerre ngwäti ngwäyanü anaku aru gu Ligirrim lanni Liju'ru ngwulemanu ngwudi Däwüd kur gani Yäwüdä gwanni gwuma ru guy gidi ngwüji ngwanni ngwuma määtä Yicung.

¹⁷ Yäwüdä gwuru doo'ra de'te 'dengganu gwacajidar le giyiuru giyee."

¹⁸ (Ngwube ellang giruny ngwiliny ngwe ngwanni gwuma aar je ätäädä gwani yiuru yüngün yiming ye gwurlanu

Yicu gwe gwuma gu i'di ngwümi'rälü yidül ye 'di a ngwanginu ngwüngün ubi a ngwüw 'tädlü mbüny.

¹⁹ A gu ngwüji 'dinginalu 'dar ngwudi Üräjäliming aar ätäädä giruny nggoo ngwüri ny ngwani Akildama ngwuja'ri ngwee ngwani Yärmiyängä, 'Giruny gidi Yin.)

²⁰ No, a Butruj ari, "Yüllinä kitabanu gidi Mäjimür ndi ari,

'A ngwu'dun ngwüngün undanu, diji dere da'ti da gu janu.'

A mana ngwaalu ngwu'ter yüllinä 'to ndi ari,

'A diji di'ter mandi giyiuru yüngün.'

²¹ Yäy gu no, ya gu jayi ndi ari ar bupi diju danni dacajidar le giyiuru giyee gaji ge 'dar ganni gapu ge Deleny dani Yicu yiuru 'dengganu,

²² 'tu'tu gomon ganni ginyinyä ge Yuwana ngwüjü 'di a gaji ila ganni gima ge Yicu 'di'ri aar nje gatani ngwallu kerala. Ndi ari diji de'te 'dengganu ar le ru ladi inggidi gwani 'di'ri gwüngün."

²³ No aar apa ngwüjü rom (2), Yüjib gwani Barjabaj (gwati aar ci 'to Yuctuj) na Mitiyaj.

²⁴ Aar otaci Ngwaalingalu aar ari, "Gwani Deleny, nga gwuru gwülingidi ligor lidi diji, enggaci nje diju ngwüji ngwee rom (2) danni dinananga

²⁵ ndi ape yiuru giyee yidi ükäji, yanni yima je Yäwüdä gatani gwuma ele ngwaalu ngwanni ngwädi nono."

²⁶ Aar be gatu yu'ru, aar i'dädä ndi Mitiyaj aar ape aar gendaji ngwoo'ra ngwükäjäär je ngwuru 'di na gwe'te (11).

2

Üllä gwudi Ligirrim lanni Liju'ru

¹ Anni ma gaji ila gidi gomon gidi Yi'rinyinä yidi Uni yidi Ngwüyäwüd, ngwoo'ra 'dar ngwudi Yicu ngwuju aar ji gwüpäng ngwaalu ngwe'te pu.*

* **1:12 1.12** Ngwaalu ngwaru bränü küü'ri rom na 'di (50) ndi ele yora yalu. **1:20 1.20** Mäjimür 69.25 **1:20 1.20** Mäjimür 109.8 * **2:1 2.1** Yi'rinyinä giyee yati ji ma yomon küü'ri rom na 'di (50) abralu yidi Yi'rinyinä yidi Dambdani.

² Puprang no, a yal aranu kerala nono yal yidi dirun diru dudu ngwüllä 'di ngwonyadi ngwu'dunala ngwoo ngwujaar gu ndi jalu.

³ Aar engga ngwungla ngwuru nono gwele lingla lidi ligä ngwüllä ngwubadalu ngwaci ngwüjäla 'dar ngwanni ngwuju ngeno. ⁴ A je Ligi'rim lanni Liju'ru onjadala ngwuje ätädä yiima aar ondaji ngwuja'ri ngwungla ngwe ngwu'ter.

⁵ Giyomon giyoo Üräjälim, Ngwüyäwüd ngwonyadu ngwanni ngwüdiyädi Ngwaalinga ngwuju. Ngwändi ngwaalu mbüny mbüny giyen gididlä.

⁶ Anni ma aar 'dingini yal giyee, A ngwüji ngwonyadu o'rajidalu aar ji 'ril ndi ari diji de'te de'te di'dinginu ngwuja'ri ngwudi lingla lüngün ngwündäjinä.

⁷ A je le ngwaalu elalu aar utalu aar ari, "Ngwüji ngwee 'dar ngwondaju ngwä'tüdi ngwudi Jälilingo?"

⁸ Aar mine arra 'dar ma ar je 'dingini aar ondaji ngwuja'ri ngwudi yüülü yege 'dar anaku rar gu?"

⁹ Alanga liru Ngwübriti na Ngwumadi na Ngwulami, ngwüji ngwati ji Mijuputumiya na ngwanni ngwati ji Yäwüdiyä na Gäbüdükiyä, na Bunduj na Ajiya,

¹⁰ na Birijiyä na Bämiliyä na Mijir na ndi elada Libiyä gwe ngwaalu gito gito ngwucaar je Giruwan na ngwüji ngwuru ngwörnü ngwändi Ruma,

¹¹ ngwuru Ngwüyäwüd na ngwanni ngwändi giyobo yidi Ngwüyäwüd. A gu ngwüji janu ngwuru Ngwükirid na Ngwädigü. Ngwu'dinginar je ngwondaju giyiima yidi Ngwaalu ngwungla ngwe ngwege."

¹² Aar ji 'ril a je ngwe ngwaalu elalu aar otajidalu aar ari, "Yiru ange giyee?"

¹³ A je be loko ondajaji ngwu'dera nono aar ari, "Lima iyä di'rica donyadu diming je rläiyi?"

A Butruj ondaji

¹⁴ A Butrujinga 'di'rälü ngwoo'ra ngwe ngwoo ngwuru 'di na gwe'te (11), a Butruj ondajala gwulleney ngwondaji ngwari, "Lani ngweengga ngwuru Ngwüyäwüd

na nga nga 'dar lanni lati ji Üräjälim, gerajiny lani ngaa je enggaci ngaa lenge ngwuja'ri ngwee.

¹⁵ Ngwüji ngwee ngwa'ti rlälü anaku ara gu. Ngwaalu ngwona ngwuru dilu danu gaji giru tudini kwo'rongo (9).

¹⁶ A be yiru giyee yanni yari ye diji dani Yüwül ndi ari,

¹⁷ 'Ngwaalu ngwari nu yiru giyee yanni yadi nje ärrü giyomon giyä'di yidi gwodaning, äny gwa bäläjä ngwüjü 'dar Ligi'rimä nono lüny.

A yiji yalu yanni yiru ngwur na yera ya alliji yijirä, na ngwamal ngwalu ngwätü ngwäy ngwudi engga ngwuja'ri, na ngwümäyin ngwalu ngwa je ngwulingid eny.

¹⁸ Yäy 'di 'to ngwinäd ngwüny ngwanni ngwuru ngwur na ngwaw, ngwunje bäläji Ligi'rimä nono giyomon giyä'di ngwa alliji yijirä.

¹⁹ Äny gwa ge'te yi'ral yidi allalu ndir kerala na yi'remna ya ji yiru 'ter gidiyängälü, ngwaalu ngwa ru yin, ngwa ru ligä na ngwa ru dilü dipa gi'ranu.

²⁰ Lingen la gwurli la ru dirim na düüwä da gwurli da ru yin a ya ji giyee gwerre gwerre 'di a be gomon ila nggä'di gipa gidi näji gidi Deleny.

²¹ Na diji danni durnidi ngwüriiny ngwudi Deleny, da gilängidini."

²² A Butruj ari, "Gerajar ngwäni ngwüji ngwudi Yijiräyil ngaa 'dingini ngwuja'ri ngwee, Yicu gwudi Najrang gwuru diji dingida de Ngwaalu ndi ari dükäjing 'danggalanu yiima ye na allalu ndir na yanni yiru yi'remnalü 'ter yanni yärrü je Ngwaalu 'danggalanu nginde gwe, yilingidä je yigo'ro yalu.

²³ Yicu nggwee gwügäbicijärä je Ngwaalu yiiru ye yanni yilingiding ye yorto ye ngwaalinga 'tu'tu gwerre, ngaa ape ngwuy ngwe ngwudi ngwüji ngwuru

Garany, ngaa pä kü'rälä ganni gimamin-danu ngaa 'rinye.

²⁴ A be Ngwaalu 'di'riyälü giyi'ranyanu yiima ye yüngün gwuma aar gwä'dälü giye'rendenyanu yidi yi'rany ndi ari yi'rany ya'ti äti yiima ndi aar määädälü.

²⁵ Deleny dani Däwüd dondaja Kirictu gwe kitabanu ngwari,

'Nggwänggädi Delenya ngwäyänü ngwüny yomonalu 'dar.

Ndi ari ngwujicinyalu kaama, nunnu aa'ti nggwa lagadalu.

²⁶ Yäy gu no nggwujyanu giligoranu lüny nyi elnge gwujyanu.

Ngwangina ngwüny 'to ngwa jici ge'tajing gwudi midi.

²⁷ Ndi ari nga gwa'ti gwuny gatanalu gidel didi yi'rany

na ndi ari nga gwa'ti gwa gäbici ngin-deng gwunga gwanni Gwuju'ru gwa 'digi'ri.

²⁸ Nga gwuminy enggaci gay gidi midi

na nga gwuny gäbici nggwa jyanu gwulleney 'dunggunga.'"

²⁹ A Butruj ari, "Lani ngweengga, nggwa je ondaci ndi ari nggwicinanü ndi ari papa gwege gwani Däwüd gwuma ayi gwuma aar gatu na dimomo düngün ndo ngene 'di gomom gidi gweneng.

³⁰ A be nginde gwuru dijir gwülingidi ndi ari gwümi'ricä Ngwaalu yi'rany ngwuci nu, gwa alliji gijü güngün ge'te gididu'rala didi yeleny.

³¹ A Däwüd engga yi'ral yanni yadi ele ndi ji gweere, ngwondaji 'di'ri gwe gwudi nginde gwanni Gwubrutar yelenya ndi ari gwa'ti gwa aar gatanalu gidelanu didi yi'rany na ndi ari ngwa'ti ngwa 'digi'ri ngwanginu ngwüngün.

³² Ngwaalu ngwuma 'di'riyi Yicung nggwee gwumidu na nyii gilee 'dar liru länggädi 'didaning nggwee.

³³ Gwuma aar 'di'riyi gwuma aar näji näjing gwupa ge'te gwalu kaama gidi Ngwaalu gwuma Papa ätäda Lig'i'rimä lanni Liju'ru larung le lima aar nje bäljä nono gilee länggädängää ngaa 'dingini gweneno.

³⁴ Ndi ari Däwüd gwa'ti 'di'rü ngwallu kerala ngwube ru gwaru nu,

'Deleny dica Delenya düny, Jalu ngene kaama güny

³⁵ 'di ngaa gi'tiji güwänälü gunga nga ro'talu giyoranu yunga.'

³⁶ Yäy gu no, a gu ngwüji lenge 'dar ngwudi Yijiräyil ndi ari, Yicu nggwee gwü'rinyitängää, gwuru gwuge'ta Ngwaalu ngwuru Deleny ngwuru gwanni Gwubrutar yelenya."

³⁷ Anni ma gu ngwüji 'dingini ngwuja'ri ngwee no, aar je dugi yigor aar ci Butrujing je ngwoo'ra ngwe ngwükäjäär je, "Yiru ange yanni yadi nje ärril lani ngweengga?"

³⁸ A je Butruj ci, "Jo'renyanar ara je nyinyi 'dar ngwüriy ngwudi Yicu Kirictu ara je Ngwaalu düdänijänü gwalu gwanni gwuki, la je be angidaci Lig'i'rimä lanni Liju'ru.

³⁹ Ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwaru ngwe Ngwaalu, ngwalu ngwuru aar ru ngwudi yiji yalu aar ru ngwudi ngwüji 'dar gwanni ngwütüdänü Ngwaalu, ngwüji 'dar gwanni ngwa je Ngwaalu ngwee ngwuru Deleny urnidi."

⁴⁰ A je Butruj ondaci ngwuja'ri ngwe ngwonyadu ngwuje le rimalu ngwuje päcälü, "Gilängidiyär yigo'ro yalu ki-maadanu nggee giki gidi didlä ndee."

⁴¹ Ngwüji ngwonyadu gwanni ngwuma änni ngwuja'ri ngwüngün aar je nyinyi yaw ye ngwa ru ngwüü'ri tä'rül (3,000) aar je gendani ngwikirijin komon nggoo.

Acajidi gwudi ngwikirijin

⁴² Ati aar jalu yomon 'dar ndi aar 'täji ngwäyänü nda je ngwoo'ra ngwükäjäär je enggaci ngwuja'ri aar acajidi gwüpäng ndi eny na ndi acajidi ndi otaci Ngwaalin-galu.

⁴³ A yi'ral yanni yati je ngwoo'ra ngwükäjäär je ärril, aar je iye yedenyo, a ngwoo'ra ngwükäjäär je ape yi'ral yidi allalu ndir na yi'remna yidi yiima yipa.

⁴⁴ Ngwikirijin 'dar ati aar ji gwüpäng ati aar emadi giyi'ralanu 'dar gwüpäng.

⁴⁵ Ati aar ellang ngwony ngwegen ngwanni ngwätäär je ati aar ätäädä ngwengga ngwanni ngwa'ti äti.

⁴⁶ Aar äbräji giyomonalu 'dar ndi o'rajidalu ngwämrä kobo. Ati aar acajidi gwüpäng ndi eny ngwu'dun ngwegen aar emadi ndi eny gwüpäng yigor ye yijayanu yiru 'didanu.

⁴⁷ Ati aar ortada Ngwaalinga ati aar jayi ngwüjü ngwäy 'dar. Ati je Deleny gendaca ngwüjü ki'doonga gegen yomon 'dar ngwanni ngwuma gälängidinä.

3

A Butruj u'riyi dirga nono

¹ Gomon ge'te Butrujinga Yuwana gwe ländädi kobo gaji ge giru tä'räl (3) gidi otaci Ngwaalingalu lingen le ligwurlu.

² Ngenone gälängir licaar Längir lanni Lijaw, gur giju gu giru dirga anaku lingidäär gu, gapaar ating jalu yomon reny längirü nono ndi geraci ngwüjü guy ngwanni ngwati ilada ngwämrä kobo.

³ Anni mung engga Butrujing je Yuwana gwe liju gito ndi äni kobanu, ngwuje geraci guy nunnu aar ätä gony gere.

⁴ A Butruj alliji ngwäy nono ngwombaji jicom na Yuwana 'to. A Butruj ci, "Ombaji nje!"

⁵ No, ngwuje alliji ngwäy nono ngwuje ombaji, ngwuge'taji ndi ari gwadi aar ätäädä gony gere.

⁶ A be Butruj ci, "Dab na buta gwa'ti nyi äti, a be yanni yäti nje, ya je ätä. Ngwüriiny ngwe ngwudi Yicu Kirictu gwudi Najrang, nggwang ci 'di'rü nga ele!"

⁷ Ngwube 'di'riyälü gaama ge ngwudige'dajala. Puprang no, a yora ji 'däny ngwü'di'rälü prüd ngwüdünädälä.

⁸ Ngwü'di'ri'tälä yora ye yüngün ngwuje gagitu ngwele. Ngwuje be gwujani aar le ele aar äni ngwämrä ngwudi gobo ngwele ngwü'di'ri'tälä ngwortada Ngwaalinga.

⁹ Anni ma ngwüji ngeno engga gwindälü ngwortada Ngwaalinga,

¹⁰ aar lenge ndi ari gur giru ganni gati jalu gälängir lidi gobo licaar Längir lanni

Lijaw ndi geraci ngwüjü guy, aar allalu ndir a je le ngwaalu elalu giyi'ral yanni yima ji 'dünggüngün.

Ngwuja'ri ngwudi Butruj kobanu

¹¹ Anni ma gur ji ndi mätinädä ndi Butrujinga Yuwana gwe, a ngwüji 'dar allalu ndir, aar je rükädä nono ngwaalu ngwucaar je Gurd gidi Jiliman.

¹² Anni ma Butruj engga ngwüjü aar gu ru no, ngwuje ci, "Lani ngwüji ngwüny ngwudi Yijiräyil, yi'ral yarra giyee ma ara je allijalu ndir? Ange gwuru nje be alliji ngwäy nono no, nono ma yiima na jayi gwäri ru gwu'riya dijü nono ndee ngwele?"

¹³ Ngwaalu ngwudi Äbräyim na Ngwaalu ngwudi Ijaag na Ngwaalu ngwudi Yagub, Ngwaalu ngwudi ngwügüürnä ngwege, ngwuma näji dinädä düngün dani Yicu. Nginde gwanni gwuma aang määtä ngaa ätäädä ngwelenya nunnu aar 'rinye, ngaa nyi'rini ngindeng ngwäyänü gideleny dani Bilatij anni mung ru gwading gatalu.

¹⁴ Ngaa linyi'rinä ngindeng gwanni Gwuju'ru Gwüdünälü, ngaa be bupi ara je Bilatij gätijä guralu ganni gige'ta giimra.

¹⁵ Ngaa 'rinye ngindeng gwanni gwuru gay gidi midi gwuma be Ngwaalu 'di'riyi giyi'ranyanu, nyii liru länggädi yi'ral giyee.

¹⁶ Änni gwe ngwüriiny ngwudi Yicu, gwuru gwuma u'riyi guru nono nggee gänggädängää ngaa lenge gima ojeme nono. Yiru ngwüriiny ngwe ngwudi Yicu na änni gwe 'dünggüngün gwanni gwuma u'riyi nono, anaku änggädä gu nga nga 'dar.

¹⁷ A be gweneno lani ngweengga, äny gwülingidi ndi ari yanni yärrä je ngwelenyinga le, yärrä je gu ngaa la'ti lingidi.

¹⁸ A be yiru giyee ndi ari awa Ngwaalu ngwuma ätiyi ngwuja'ri ngwäyänü ngwondacung ngwe ngwüjirä 'dar gwerre ngwari, nginde gwüngün gwanni Gwubrutar yelenya, gwa aar ärrü yündä.

¹⁹ Jo'renyanar be, ngaa o'raca Ngwaalinga nunnu ara je düdänijänü ndi ke

gwalu. Nunnu a gaji gidi obe düwä de ila Gideleny.

²⁰ Gwa je be ükacä ngindeng gwanni Gwubrutaar yelenya gwanni gwäbräjäärä je gwani Yicu.

²¹ Ndi ari gwa jalu kerala 'di a gaji ila ndi ari a yi'ral 'dar aar gi'tini yiyang, anaku ondaca gu Ngwaalu ngwijirä ngwüngün gwanni ngwuju'ru gwerre.

²² Ndi ari Müjä gwaru nu, 'Deleny diru Ngwaalu ngwalu da je ükcä dijirä nono ükäjäär nyi gu, a nginde gwadi 'tüdä 'danggalanu. Gwa aang 'dengenaci giyi'ral 'dar yanni yadi ara je ye ci ngaa je ärrä.

²³ Dijä dänni da'ti da 'dengenaci dijirä ndoo, da aar linynyi ngwüjänü ngwudi Ngwaalu.'

²⁴ A ngwijir 'dar gwanni ngwuma je Ngwaalu ükäjä ngwuja'ri ngwe, ngwätinä Jämüwilingänü na lanni lima gwujana gwodan, londaja yi'ral ye yidi yomon giyee.

²⁵ Na ngaa liru ngwu'rin ngwudi ngwijir ngaa ru 'to ngwu'rin ngwudi gekajidi gwanni gwugekajidu Ngwaalu ngwügüürnäängä le ngwalu. Anaku mi'ricing gu Äbräyiming yi'rany ngwuci, 'Gilinge ge gunga, nggwa onjaci ngwüjü 'dar gidüängälü.'

²⁶ A no, Ngwaalu ngwü'di'riyä dinädälü düngün dani Yicu ngwükäjä gwerre gwerre 'danggalu nunnu ara je onjaci gwä'rä gwe dijü de'te de'te 'danggalanu ndi elelle kay güngün ganni giki."

4

A Butruj na Yuwana dünä ngwäyänü ngwämrä

¹ Butruj na Yuwana liju ndi ondaci ngwüjü kobanu anni indä ngwur'dal na Ngwüjäändügi na dangida didi ngwangida ngwudi gobo.

² Aar ila likanu ndi ari Butrujina Yuwana gwe londaci ngwüjü ndi ari 'di'ri giyi'ranyanu nggwo Yicu gwe.

³ Aar määtä Butrujing je Yuwana gwe aar je gekajalu korkon 'di a bigänü ru

ndi ari ngwaalu ngwuma ru degera kaji nggoo.

⁴ A be ngwüjü ngwonyadu gwanni ngwuma 'dingini ngwuja'ri, aar änni Ngwaalu, gwanni ngwuru ngwur, aar gendadi 'di aar ru ngwüü'ri tudini (5,000).

⁵ Anni ma dilu danu ru, a ngweleny na mbumbunga na ngwoorta ngwudi yobo o'rajidalu Üräjälim.

⁶ A gu dir'dal dänni diru gi'ra dani Anan ji na dir'dal dani Giyaba na Yuwana na Älijikändär na 'dar lidi gubu gidi dir'dal dänni diru gi'ra.

⁷ Aar apa Butrujing na Yuwana aar je dünäji gidiliganu 'denggen aar je otacalu aar je ci, "Yeleny yidi yärü na ngwüriiny ngwudi yärü ngwärrä ngwe yi'ral giyee?"

⁸ A Butruj 'di'ri gwonyadu Ligirimälä lanni Liju'ru ngwuje ci nu, "Lani ngweleny na mbumbunga lidi ngwüjü,

⁹ manari ngaa lotaci njalu gwene gwani yi'ral yanni yijaw yanni yiminje ärrä gidirga, nje otacalu nunnu du'ru nono awa?

¹⁰ Längidär be yi'ral giyee nga nga na ngwüjü ngwudi Yijiräyil 'dar ndi ari nyii lärrü yi'ral giyee ngwüriiny ngwe ngwudi Yicu Kirictu gwudi Najrang, gwanni gwüpädängää kü'rälä ganni gimamin-danu gwuma be Ngwaalu 'di'riyälü giyi'ranyanu. Ngwüriiny ngwüngün ngwuru ngwu'riya, guru nono nggee gidünädälä ngwäyänü ngwalu.

¹¹ Yicu gwuru gwanni gwondaja gwe gitab ndi ari,

'Go'rr ganni gima aang 'donyadadalu nga nga lanni lati oda,

giyu gima ru gidingo gidi ngwu'dun.'

¹² Gilang gwa'ti gidijä dere di'ter ndi ari dijä dere da'ti gididlä 'dar dänni dapu Ngwaalu nunnu aar nje gilängidüyi."

¹³ Anni ma aar engga Butrujing gwu'ranu na Yuwana, aar je lenge ndi ari liru ngwüjälü nyidang ngwa'ti bebera, a je le ngwaalu elalu, aar lenge ndi ari ngwüjü ngwee ngwujaar Yicunga le.

¹⁴ Aar 'ti be längidä ladi aar je ca ange ndi ari länggädi guru nggoo gima u'ri nono gidünäär le.

15 Aar je 'tüyä poor ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd aar jalu ndi otajidalu.

16 Aar ari, "Yiru ange yanni yadi aar je ärrī ngwüjü ngwee? Ndi ari ngwüjü ngwudi Üräjäliming ngwülingidī yiima 'dar yanni yiralu 'ter yärräär je ya'ti ya ar je nyi'rini.

17 A be nunnu aa'ti ngwuja'ri ngwee ngwa badalu a je ngwüjü 'dingini ngwonyadu, ar je iyiyi yedenyo ndi ari aa'ti londaci dijü dere ngwüriiny ngwe ngwee."

18 Aar je apa aar je ondaci ndi ari aa'ti ba be londaji ndi enggaci ngwüjü ngwüriiny ngwani Yicu.

19 A je be Butruj na Yuwana ci, "Manari nga nga liminü ndi ara je 'dengenaji nyii be 'donya ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, enggaci nje yiru giyene yanni yijayana 'danggalu?

20 Nyii la'ti la gwugwundi nyii londaji ngwuja'ri ngwee ngwanni ngwänggädi nje nje 'dingini."

21 O're aar je iyiyi yedenyo aar je be gatalu. Aar 'ti mbuji gay gadi aar je ge reraji ndi ari lima je yedeny eny ngwüjü ndi ari ngwuma jayanu aar ortada Ngwaalinga gwani yiima yanni yima ji.

22 Ndi ari gur nggoo gäpädäär yiima giyee ngwu'ri nono, gümä gonyadana ngwüdläyü küü'ri rom (40).

Otaci Ngwaalingalu gwudi ngwükirijin

23 Anni ma aar gata Butrujingalu na Yuwana, aar kwoyalu aar o'raci ngwenggen aar je ondaci ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwuca je ngwe ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga.

24 Anni ma aar 'dingini ngwuja'ri ngwee, aar alliji dula aar otaci Ngwaalingalu aar ari, "Gwani Deleny nga gwanni gwuge'ta gere na diyäng na yaw na 'dar yanni giyo gu.

25 Nga gwondaja Ligirim le lanni Liju'ru lingla le lidi digüürnä däri dani Däwüd diru dinäd dunga, ngwari, 'Ngwüjü ngwarra ngwudi yen ma aar 'di'ri güündä?

Na ngwüjü ngwarra ma aar iräji ngwäy giyi'ral yiru 'tur?

26 Ngweleny ngwarra ngwudi didlä ma aar ji mama na larra lanni lati ruyi yelenya ma aar o'rajidalu aar iniji Delenya aar iniji ngindeng gwüngün gwanni Gwubrutar yelenya.'

27 'Didanu Yirüdi na Bilatij Bündi liru-cidu ngwüjüngä le ngwuru Garany na ngwüjü ngwudi Yijiräyil kündär nggee aar iniji dinädä dunga dannu Diju'ru dani Yicu nginde gwanni Gwubrutanga yelenya.

28 Yima aar je ärrī 'dar yanni yimädiniyā je nga je ge'te guy ge gunga nunnu aar gu ru anaku bupa gu.

29 Gwani Deleny, ila be nga engga iyiying yedenyo gwegen nje gäbici liru ngwinäd ngwunga nyii 'ranu ndi ondaji ngwuja'ri ngwunga.

30 Dingada guy gunga nga u'riyi ngwüjü nono nga ape yiima yiru yi'remnalu 'ter nga je ärrī yidi allalu ndir ngwüriiny ngwe ngwudi dinäd dunga dannu Diju'ru dani Yicu."

31 Anni ma aar otaci Ngwaalingalu, a ngwaalu ngwanni ngwo'rajidaar gwalu lagadalu. A je Ligirim lanni Liju'ru onjajala aar 'ranu aar ondaji ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

Ati ngwükirijin emadi ngwong ngwegen

32 A ngwükirijin 'dar ru yigor ye'te pu aar ru ya'ranya ye'te pu. Ati 'ti diji dere aru ngwong ngwüngün ngwuru ngwee ngwanni ngwätäng je ati aar be emadi ngwong 'dar gwüpäng.

33 A ngwoo'ra ngwükajäär je äti yima yipa ndi enggaci ngwüjü 'di'ri gwe giyi'ranyanu gwudi Deleny dani Yicu. A je gu yimi'rü yidi Ngwaalu ji 'dar yirälü.

34 A gu 'ti diji dere janu dinyangiralu. Ndi ari ngindenga 'dar lanni läti diyängü aar äti ngwu'duna, ngwati aar je ellang aar apa ngwilinya

35 aar je ätädä ngwo'ra ngwükajäär je aar je gegenaci ngwüjü ngwanni ngwunyangiralu.

36 Na gur ge'te gani Yüjib gwati ngwoo'ra ngwükajäär je ci Birnaba yani

ndi ari gwati or'temaji ngwüjü, gwuru Dillawi* gwülinginä Gabruj.

³⁷ Nginde gwäti diyängü didi kwoy ngwape ngwellang ngwapa ngwilinya ngwuje ätäda ngwo'ra ngwükajäär je.

5

Yi'rany yidi Ananiyanga Jäbirä gwe

¹ A be gur gani Ananiya daw de düngün dani Jäbirä ellang 'to diyängü degen.

² Ngwube gwä'rini ngwilinya ngwoko a gu daw düngün lenge, ngwuje be apa ngwoo ngwü'dälü ngwuje ätäda ngwo'ra ngwükajäär je.

³ Anni ma Ananiya äpiji ngwoo'ra ngwükajäär je ngwilinya, a Butruj ci, "Ananiya, nga gwarra nga be gäbici dijego'ro ngwonyadi ligorala lunga no 'di nga idäji Ligir'rimänü lanni Liju'ru äniji gwe ngwilinyalu ngwoko ngwudi diyäng danni dillängä?"

⁴ Dalu dä'tüdi gwele gaji ganni ga'ta ge na ille? Na anni mung illini, ngwiliny ngwa'ti ju kuyan galo? Yiru ange yanni yima gäbici ligor lunga nga je be ärrä giyee yiru gu no? Ya'ti ani ndi ari nga gwuma idäji ngwüjänü, a be Ngwaalu ru ngwuma je idäjänü."

⁵ Anni ma gu Ananiya 'dingini no, ngwü'di ngwayi. Anni ma gu ngwüji 'dar 'dingini yi'rany ye yüngün, a je yedeny eny.

⁶ A ngwamal ngwoko ända aar päda ngwureda nono aar ape aar gwe ele ndi gata.

⁷ Anni ma aar jalu 'di a gaji ru tä'räl (3), a daw düngün ända, nginde ya'ting je lingidi yanni yima mbuji duru düngün.

⁸ A Butruj otacalu ngwuci, "Enggaciny ngwilinya, ngwuru ngwee ngwudi diyäng danni dillängää dur de dunga dani Ananiya?"

Ngwuci, "Yäy ngwuru."

⁹ A Butruj ci, "Ngaa larra dur de dunga ngaa be gekajidi ndi idäji Ligir'rimänü lanni Liju'ru lidi Deleny? Änggädi! Lanni lima gata duru dunga lima obana gilängir, la ang apalu 'to la gwe ele."

¹⁰ No ngwü'di giyoranu yidi Butruj ngwayi. A ngwamal ända aar apalu aar gwe ele aar je gatajidalu dur de düngün.

¹¹ A yedeny eny ngwikirijinä 'dar ki'doonga na ngwüji 'dar ngwanni ngwuma 'dingini yi'ral ye giyee.

Ngwoo'ra ngwükajäär je ngwapu yiima yonyadu

¹² Ngwoo'ra ngwükajäär je ngwapu yi'remna yidi yiima yonyadanu na yidi allalu ndir ngwüjänü. Na ngwikirijin 'dar ngwati o'rajidalu kurdanu gidi Jiliman.

¹³ Aa'ti diji dere ju dindi poor ndi ari ngwuje gu änanü, ati je ngwüji näji gwulleny.

¹⁴ A ngwur na ngwaw ngwonyadu änni Gideleny dani Yicu aar gendadi yi'ra yegen.

¹⁵ Ati ngwüji apa ngwüjü ngwanni ngwümä aar ngwe 'tuda ngwayalu aar je ndriyalu giyilälälü nunnü ma Butruj millida manari di'rimbil düngün dima ele diju nono, ngwu'ri nono.

¹⁶ Ngwüji ngwonyadu ngwanni ngwati ji giyündär yanni yijacidaralu Üräjälim gwe aar apa ngwüjü ngwümä na ngwanni ngwärrä je ngwü'rillä yündä, 'dar ati aar u'ri nono.

Aar übinä ngwo'ralu ngwükajäär je

¹⁷ A dir'dal danni diru gi'ra ke yi'rinya na gimaad güngün ki'du gidi Ngwüjändügi.

¹⁸ Aar määtä ngwo'ra ngwükajäär je aar je ge'te gorkon gidi ngwüji.

¹⁹ A be dilunga ndoo a gi'rr gidi Deleny ila ngwigiti längirü lidi gorkon ngwuje 'tüyä poor ngwuje ci,

²⁰ "Indär kobanu ngaa ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe 'dar ngwudi midi gwanni gwuyang."

²¹ Aar 'dengenaci ngwuja'ri ngwaru ngwe gi'rr aar 'di'ri 'tu'tu dilu danu aar ele aar äni ngwämrä ngwudi gobo aar enggaci ngwüjü ngwuja'ri.

Anni ma dir'dal danni diru gi'ra gimaad ge güngün obana, aar urnidi ngwüjü gwüpäng ngwudi ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd, o'rajidalu gwudi

* **4:36 4.36** Ngwullawi ngwü'tüdi kilinge gidi Lawi giji gidi Yagub. Ngwati gendaci ngwur'dala guy ndi ape yir'dala kobo.

mbumbunga lanni liru yi'ra yidi Yijiräyil. Aar ükäjidi ngwoo'ra ngwükajäär je korkon aar ngwe ila.

²² A be anni ma ngwangida obani karkon, aar je 'ti mbuju ngenone. Aar kwodalu aar je ondaci aar je ci,

²³ “Änyängä limbuja gorkon gilängitina mama 'dar na ngwangida ngwüdünü ngwängir. A be anni minyii igitalü, nyii 'ti mbuju dijü dere gidrü.”

²⁴ Anni ma gu gur ganni giru gi'ra gidi ngwangida ngwudi gobo na ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny 'dingini ngwuja'ri ngwee, a je le ngwaalu elalu aar ari, “Yiru ange yima ji?”

²⁵ A diji de'te ila ngwuje ci, “Ngwüji ngwele ngwuge'ta je korkon, ngwo ndi dünälä ngwämrä ngwudi gobo ndi enggaci ngwüjü.”

²⁶ A dangida dannu diru gi'ra ele ngwoo'ra ngwe ngwüngün aar je apa minyol ndi ari liti je yedeny nda je ngwüji aca yo'rr ye.

²⁷ Anni ma aar je äniji ngwämrä ngwudi Ngwüyawüd, a je dir'dal dannu diru gi'ra otacalu ngwuje ci,

²⁸ “Lica je aa'ti ngaa linggidi ngwüriny ngwee, ngaa lima be bädiyi ngwuja'ralu ngwee pad Üräjälim ngaa be ari ngaa linje üpiyi yi'rany yidi gur nggee.”

²⁹ A je be Butrujinga ngwoo'ra ngwe ngwükajäär je ci, “Yätänä ngwäyanü ndi nyii 'dengenaci Ngwaalinga ndi ari nyii 'dengenaci dijü dümnä.”

³⁰ Ngwaalu ngwudi ngwügüürnä ngwege ngwuma 'di'riyi Yicungalu giyi'ranyanu gwanni gwüpädängää kü'ri ganni gimamindanu ngaa 'rinye.

³¹ Gwuma be Ngwaalu alliji gwuming ge'talu kaama güngün, ngwuru Deleny ngwuru Gilang, nginde gwe, ngwüji ngwege ngwudi Yijiräyil ma aar jo'renyana, ngwa je Ngwaalu düdinjänü ndi ke gwe-gen.

³² Änyängä liru linggida ngwuja'ri ngwe ngwee na 'to a ngwe Lig'rim lanni Liju'ru inggidi lanni lima Ngwaalu ätäda ngwüjü ngwanni ngwu'dengenaca.”

³³ Anni ma gu ngweleny ngwudi ngwämrä 'dingini ngwuja'ri ngwee, a je

güündä ape aar bupi ndi 'rinye ngwo'ra ngwükajäär je.

³⁴ A be gur gegen gani Gämläyil giru Dibärriji ngwuru doorta didi yobo gati ngwüji denya, ngwüdünälä ngwämrä ngwudi Ngwüyawüd ngwari aar 'tüyä ngwo'ra ngwükajäär je poor gwooko 'dogo.

³⁵ Ngwube ci ngweleny ngwämrä nu, “Lani ngwüji ngwüny ngwudi Yijiräyil, arnganar giyi'ral giyee yige'ta je ndi ärrü ngwüji ngwee.

³⁶ Ndi ari gaji ga'ti olanu gima ele, gur gani Tadj gi'di'ru ngwari gipa a ngwüji gwuji ngwaru küü'ri tudini kwo'rongo (400). Gima aar be 'rinye ngwüji ngwuma badalu 'dar ngwanni ngwugwujana ngwuja'ri ngwegen ngwuma dudi.

³⁷ A be o're a Yawüda gwudi Jäliling 'di'rä gaji gidü'radäär ge ngwüjü a ngwüjü ngwonyadu aw giyora, o're aar 'rinye ngindeng ngwüji ngwüngün ngwuma badi.

³⁸ Yäy gu no, giyi'ral giyee nggwa je ola ndi ari o'raralu ngwüji ngwee, gäbicär je, manari ya'rany giyee na yi'ral yegen giyee yärräär je yidi yigo'ro yegen yiru, ya'ti ya ele gweere.

³⁹ Ma be ari yindi Ngwaalu, 'didanu ya'ti ya je dami, ya be ru ndi ari ngaa lidugudu Ngwaalinga le.”

⁴⁰ A ngweleny ngwudi ngwämrä 'dengenaci olang gwüngün, aar urnida ngwo'ra ngwükajäär je aar je pi ngwacal ngwe aar je 'tüci ngwäyanü aar je ci aa'ti londaci ngwüjü mana ngwüriny ngwe ngwudi Yicu. Aar je be gatalu.

⁴¹ Aar 'tüdä ngwämrä ngwudi Ngwüyawüd lijayanu, ndi ari lima je yirginä mbuji yädi je ngwäy gwani Yicu.

⁴² Ngindenga giyomon 'dar ati aar ji kobo na ati aar ele ngwu'dun ngwu'dun ndi enggaci ngwüjü aar je ondaci ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya. Aar 'ti ju yere yanni yadi je dünäji.

6

Lanni läbräär je kwo'ra tä'rül(7)

¹ Giyomon giyoo, ati ngwükirijin gendada ngwanni ngwuma änni ndi

Yicu. A be ngwīkirījīn ngwanni ngwuru Ngwūyāwūd ngwīndī giyen poor, aar 'di'rī aar ābingīnī giyinenanu gwani ngwīkirījīnā ngwanni ngwuru Ngwūyāwūd 'dunu ndi ari lati i'dādānū ngwedel ngwe ngwegen ndi aar je gegenaci ngwony ngwudi eny ngwanni ngwati aar je gīgini yomon reny.

² A ngwoo'ra ngwūkājāār je ngwuru 'dī na rom (12) urnidi ngwīkirījīnā 'dar gwūpāng aar je ci, "Ya'ti ya gu jayi ndi ari nyii i'dādānū yiiru ye ndi ondaci ngwūjū ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nyii ape yiiru yidi eny.

³ Lani ngweengga, ābrār ngwūjū kwo'ra tā'rīl (7) 'danggalanu ngwulinginna ngwonyadu Līgī'rīmālā lanni Liju'ru aar bebere, nje ge'te aar ape yiiru giyee.

⁴ Nyii be arngani ndi otaci Ngwaalinalu nyii ape yiiru ndi ondaci ngwūjū ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu."

⁵ A ngwuja'ri ngwee gābīcī ngwīkirījīnā 'dar aar jayanu, aar ābrī guru gani Ijitananuj gwātī āmning Ngwaalu gwupa gwonyadi Līgī'rīmālā lanni Liju'ru. Ngindenga ngwoo'ra ngwe ngwani Bilipūj na Brukuruj na Nekonor na Temon na Barmanaj na Nekola gwudi Andakiyang gwanni gwāndī giyobo yidi Ngwūyāwūd.

⁶ Aar apa ngwūjū ngwee kwo'ra tā'rīl (7) aar je āpījā ngwo'ra ngwūkājāār je aar je ātā guy aar abingaci Ngwaalu gwani ngindenga.

⁷ A ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu badalu 'dar, a ngwīkirījīn gendada ngwonyadu Ūrājālīm a ngwur'dal ngwonyadu āmnī ndi Yicu.

Aar määtä Ijitananujing

⁸ Ijitananuj gwuru dijī donjaja Ngwaalu yīmī'rānū na yiima yūngūn ating ārrī yi'ral yidi allalu ndīr na yi'remna yidi yiima yipa ngwūjānū.

⁹ A be Ngwūyāwūd ngwudi Giruwaning na ngwudi Ijīkāndārīyāng na 'to ngwudi ngwaalu ngwani Kilīkiyā na Ajiya, ngwuru ngwudi Ngwāmra ngwudi Gātīnī Linginalu anaku ati aar je gu ci.* Aar be

'donya ngwuja'ri ngwudi Ijitananuj aar le garnati.

¹⁰ Aar 'ti be burna ndi dami Ijitananujing ndi ari nginde gwondaja yiima ye yidi bebere gwudi Līgī'rīm lanni Liju'ru lātādī Ngwaalu ndi ondaji.

¹¹ Aar be ānījī ngwūjū ngwoko bartad nono nyīm nunnu aar ari, "Ānyāngā li'dingina Ijitananujing ngwaru ngwulem Giyobo yidi Mūjā na Ngwaalu."

¹² Yiru giyee yanni yiima je gābīcī aar gwogaji ngwūjū na mbumbunga na ngwoorta ngwudi yobo aar gwurla Ijitananujing nono aar määtä aar gwe ele Ngwāmra ngwudi Ngwūyāwūd.

¹³ Aar apa ngwu'duru aar ū'rīdā yi'duru nono aar ari, "Gur nggee ga'ti dūnājā ngwuja'ri ndi ari ngwulem gwani gobo nggee giju'ru na gwani yobo.

¹⁴ Ndi ari gwu'dinginiiny gwaru Yicu gwudi Najrang gwa pā gobalu mbūny gwa gwūrlī dīmūrālū digātījānār nje Mūjā."

¹⁵ A ngwūjī 'dar ngwanni ngwuja ngwāmra ngwudi Ngwūyāwūd 'dī'riyī ngwāy aar ombaji Ijitananujing ngwugwurlī ngwuru ngwāyānū nono gī'rr.

7

A Ijitananuj ondaji ngwāmra ngwudi Ngwūyāwūd

¹ A be dir'dal dannī diru gi'ra otaci Ijitananujingalu ngwuci, "Ngwuja'ri ngwee ngwaru ngwe ngwūjī gwātī ngwāyāno?"

² A je Ijitananuj ci, "Lani ngweengga na papanga, gerajar ngwānī ngaa 'dingini! Ngwaalu ngwege ngwanni ngwūnājīnā ngwū'tācā digūrnālū dege dani Ābrāyīm gajī ganni gijung ge na ngwaalu ngwani Mijuputumiya, gwerre gwa'tina indī ndi jī kūdār gani Araan.

³ A Ngwaalu ci, 'Gatana geno gunga na ngwūjū ngwunga, nga ele ngwaalu ngwanni ngwada je enggaci.'

⁴ No, a Ābrāyīm 'dī'rī ngwugatani geno gidi Ngwukaldan ngwele ngwuji Araan. Anni ma papa gwūngūn ayi, a Ngwaalu apa ngenone ngwila ngwuji ngwaalu ngwee ngwujaa gu gweneno.

* 6:9 6.9 Ngwūyāwūd ngwanni ngwuru ngwīnād gwerre ngwuma be gatu linginalu. 7:3 7.3 Tākūwīn 12.1

⁵ Ngwaalu ngwuma 'ti ätädi Äbräyiming ngwaalinga yu'rina ngwere ngene, 'di ngwaalu ngwere nggu jalu. A be Ngwaalu mi'rici yi'rany ndi ari ngwung je ätäda ngindeng na yijü yüngün gwodan, a be Äbräyim kaji nggoo gwa'ti gu na äti gijälü gere.

⁶ Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwondaca ngwe Ngwaalu Äbräyiming ndi ari, 'Ngwügüürnä ngwunga ngwa ji ngwa ru ngwirnü ken gidi ngwüji ngwu'ter ngwa aar je ruji ngwinäd ngwa aar je ärrü yirginä ngenone ngwüdläyü küü'ri tudini kwo'rongo (400).

⁷ A be äny gwa reraji ngwüjü ngwoo ngwanni ngwärrü je yinädä linje be 'tüyä ken nggoo aar nyi äpiji yobo ngwaalu ngwee.'

⁸ A be Ngwaalu ätäda Äbräyiming geka-jiding gwudi ü'ridäni a gwe Äbräyim ü'ridä gijü güngün gani Ijaag anni ma aar linge ngwäti yomon 'dübä (8). Gwodan aji a Ijaag ü'ridä gijü güngün gani Yagub, aji 'to a Yagub ü'ri'tädä yijü yüngün 'di na rom (12) giyoo yima ru ngwügüürnä ngwege.

⁹ Ngwügüürnä gwege ngwee ngwuru ngwü'düny ndi Yüjib aar ape aar ellada ngwüjü yinädä ken gani Mijir. A be Ngwaalu ru ngwuma gu ge'te guyala.

¹⁰ Ngwü'tiyi giyi'ralanu 'dar yanni yiki, ngwätädä bebereng ngwügäbici Browoning gwudi Mijiring ngwujayi ngwäy ngwuge'te ngwümäätä yelenya Mijir na ngwümäätä ngwu'duna gwudi yeleny yidi Browon 'dar.

¹¹ A be aji a ngwamu määtä ngwaalinga 'dar ngenone Mijir na ngwaalu ngwani Kanaan a ngwamu eny ngwüjü gwul-leny. Aa'ti ngwügüürnä ngwege mbuju ngwony gwudi eny.

¹² A be anni ma Yagub 'dingini ndi ari yon giyo ngenone Mijir, ngwükäji yijü yüngün yiru ngwügüürnä ngwege aar ele ngenone yirnü.

¹³ Anni ma aar kwoyalu gomon gidi gwodaning, a je Yüjib enggaci ligo'ro lüngün ndi ari gwenggen gwegen gwuru,

a Browon 'dingina ngwüji ngwe ngwudi Yüjib.

¹⁴ Ngwükäci Yüjibing ngwükäjidü ndi papa gwüngün gwani Yagub na ngwüji 'dar ngwudi gubu güngün ngwuru 'di kwo'ra tä'ril na tudini (75).

¹⁵ A Yagubinga yiji ye yüngün 'di'rä aar ila Mijir aar gu ji ngenone 'di a gu Yagub ayi ngwügüürnängä le ngwege.

¹⁶ Aar je apa aar le ila ngwaalu ngwani Jikim aar je gatu gidimomo gidiyäng dannu dillädi Äbräyim yijü yidi gur gani Amur ngwiliny ngwe ngwaalu ngwani Jikim.

¹⁷ Anni ma gaji ji ndi ila gito ganni gadi ge ngwuja'ri ji ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu Äbräyiming, gaji nggoo a ngwüji ngwege lingadi aar gendadi aar onyadi Mijir.

¹⁸ A be aji a deleny diru 'ter ape yelenya Mijir da'ti lingidädi Yüjib gwe yorto ye ngwaalinga.

¹⁹ Ngwugwurlanu ngwüji ngwe ngwege ngwuje ärrü yirginä ngwuje übinälü aar gatani yijälü yegen mbüny yilinginä girem nunnu aar ayi.

²⁰ Gaji nggoo aar gu lingeta Müjäng gwujaw yi'remna. Aar ombaji ngwujalu ngwüwäyü tä'ril (3) aar äniälü 'dunu ndi mbumbu gwüngün.

²¹ A be anni ma ngwüji ngwüngün ape aar gatanalu poor, a gera gidi Browon mbuji, ngwape ngwü'rünü ngwuruji giji güngün.

²² Aar enggaci Müjäng 'di ngwubebere ngwuja'ri 'dar ngwudi Mijiring ngwuru diji dojema ngwuja'ri na giyiuru yüngün.

²³ Anni ma Müjä äti ngwüdläyü küü'ri rom (40), ngwü'di'ri ngwari gwadi ele ndi ombaja ngwüjü ngwüngün ngwuru Yijiräyil.

²⁴ Ngwube mbuji gur giru Dimijir ndi pi guru ge'te giru Diyijiräyil ngwube ruci ngwü'rinyiji Dimijira.

²⁵ A Müjä ji ndi ge'taji ngwüji ngwüngün ngwa lenge ndi ari gwapu gwe Ngwaalu yiuru nunnu ngwuje gataji düwä. Aa'ti be ngwüji lingidi yi'ral yorto ye ngwaalinga.

26 Biḡänü a Müjä mbuji ngwüjü rom (2) ngwuru Yijiräyil ndi pidi. Ngwari ngwading je gwä'rajidi ngwuje ci, 'Ngaa liru yengga ange gwuru ngaa be pidi?'

27 A be gur ganni gipidi gwenggen ngwudinga Müjäng gay ge'te ngwuci, 'Yärü gwanni gwuge'tanga nga ru deleny däri ndi nje picī yelenya.

28 Nga gwüminä ndi nyi 'rinye anaku 'rinyitā gu Dimijira lungge?'

29 Anni ma gu Müjä 'dingini no, ngwabri ngwugatani Mijiring ngwele ngwaalu ngwani Midiyān ngwuji yirnu ngenone 'di nggu lingeta yijü rom (2).

30 Anni mung jalu ngenone 'di ngwätī ngwüdläyü küü'ri rom (40), a gi'rr 'täcälü ngwengga lingla lidi ligā lu'du gida'ri gitāny gito gito Ken gani Jinä.

31 Anni ma Müjä engga yi'ral giyee no, ngwudibi giyi'remna giyoo. Anni mung 'dongga gito nunnu ngwombajidi mama, ngwu'dingini a Deleny diru Ngwaalu ondaca aar ci,

32 'Äny gwuru Ngwaalu ngwudi ngwügüürnä ngwunga, Ngwaalu ngwudi Äbräyīm, Ijaag na Yagub.' A Müjä didi'ri nono a yedeny eny ndi ombaji daa'ri.

33 A Deleny ci, 'Gwällädi ngwüdänälü giyora ndi ari ngwaalu ngwoo ngwüdünädä gu ngwuju'ru.

34 Äny nggwänggädi yirginä yanni yärrinä je ngwüji ngwüny Mijir, äny gwuma 'dingina äriñing gwegen nyi be üllädä ndi nje gataji düwä, ila nga ükäji gweneno nga o're Mijir.'

35 Müjä gwuru nggwee gwe'te gwe'te gwanni gwu'donya ngwüji ngwudi Yijiräyil aar ci, 'Yärü gwuru gwanni gwurujanga deleny däri ndi nje picī yelenya?' Gwuru gwurinda Ngwaalu gi'rr ge ganni giju gida'ri ndoo du'du ngwükäji nunnu ngwuru deleny degen ngwuje ü'rälü.

36 Ngwuje 'tüyä Mijir ge'te gwe yi'ral yidi allalu ndir na yi'remna yidi yiima ken gani Mijir ngwe ü'ridä Bar Alamring* aar ngwe ji ngwüdläyü küü'ri rom (40) gitāny.

37 Müjä gwuru gwanni gwondaca ngwüjü ngwudi Yijiräyil ngwuje ci, 'Ngwaalu ngwa ji ngwa je ükäcä dijirä de'te anaku ükäjäär nyi gu 'danggalanu.'

38 A Müjä nggwee gwuru gwujaar ngwüjü ngwe gitāny ngwuru dardan didi gi'rr ganni gondacu Kenala gani Jinä na didi ngwügüürnä ngwege. Aar ätädä ngwuja'ri ngwee ngwudi midi ngwuje apa aar nje enggaci.

39 A be ngwügüürnä ngwege 'donya ndi 'dengenaci ngwuja'ri ngwudi Müjä aar je obe gora ge aar o're yigor ye yegen aar je gwä'rajī Mijir.

40 Aar ci Aruuning, 'Gi'tijī nje ngwaalinga aar nje üktini. A be a'ri nggwee gwani Müjä, gwuminje 'tüyä Mijir, gwa'ti ar gwe lingidi yorto ye ngwaalinga yiru ange yima mbuji.'

41 Kaji nggoo aar ga'riji gi'remna giru dab giru nono gindri aar ruji ngwaalu ngwegen aar rcijī aar mi'rini nono aar äpiji gony yi'rinyinä gige'taar ngwuy ngwe ngwegen.

42 A je be Ngwaalu gwürläcī lu'ra ngwuje gäbici aar ele ndi äpiji yurumu yobo yidi geralang anaku üllinäär gu kitabanu gidi ngwüjir ndi ari,

'Ngwüji ngwudi Yijiräyil, ngaa lircijiny ngaa mi'rini nono ngwüdläyü küü'ri rom (40) gitānye?'

43 Ngaa be ru manni lanni lüpinänä gä'tä gidi bayil gwani Malag na guurum gidi bayil gwani Raban. Yi'remna yanni yige'ta je ngaa je äpiji yobo.

Yäy gu no nggwa je gäbiciji güwänü galu ga je ape ngaa la ele ken gi'ter' gweere Babil.

44 Anni ju ngwügüürnä ngwege gitāny lapana Gä'tä gidi gekajidi gijaar ge. Gipädi Müjä ngwuru nono ganni gänggädīng genggaca Ngwaalu. 45 Anni ma aar ape, a be aji a ngwügüürnä ngwege apana aar ge ila Kanaan a je Jäjiwä ruya anni ma je Ngwaalu linynyiji ngwüjü ngwudi Kanaaning aar määtä geno. A gu Gä'tä ji

7:34 7.34 Gwuruj 3.5,7,8,10 * 7:36 7.36 Yaw giyee giyo gwenene ngwaalu ngwucaar je Gana Juwej. 7:37 7.37 Täjiniyā 18.15 7:40 7.40 Gwuruj 32.1 7:43 7.43 Amuj 5.25

Kanaan 'di a gaji ila ganni gima ge deleny dani Däwüd ape yelenya.

⁴⁶ A Däwüd jayi Ngwaalinga ngwäy, ngwube utalu ndi ari aading odaci Ngwaalinga ngwudi Yagub ngwu'duna.

⁴⁷ A be aji a Jiliman ru gwanni gwuma odaci ngwu'duna.

⁴⁸ A be Ngwaalu ngwupa ngwati 'ti ju ngwu'dunanu ngwanni ngwodana ngwuy ngwe ngwudi diji dümnä. Anaku aru gu dijiir ndi ari Ngwaalu ngwari,

⁴⁹ 'Gere giru ngwaalu ngwudi didu'ri didi yeleny düny,
na diyäng diru ngwaalu ngwati nyi gu ge'te yoralu yüny.

A Deleny ari, Ngwu'dun ngwuru ange ngwanni gwadi nje odaci?

Na ngwaalu ngwuru ngwo ne ngwanni gwadi nyi gu jalu nyi obe düwä de?

⁵⁰ Äny gwä'tüdi manni gwanni gwuge'ta ngwonyalu ngwee 'dare?'"

⁵¹ A je be Ijitabanuj ci, "Nгаа gilee liru ngwüji ngwunyurtanu ngaa undi giyi'ra! Ngwügüürnä ngwalu ngwulingana je ngaa übini Ligirimälü lanni Liju'ru!

⁵² Dijiir dere dindi ne da'ti ngwügüürnä ngwalu übinälü? Ngindenga li'rinyidu 'di aar 'rinye ngwijira ngwükajäär je ngwondaju ngwuja'ri ngwe gweere gwani nginde gwanni Gwüdünälü gwadi ila. A gwenene, gwuma gwe gwurlanu gwuma aang 'rinye.

⁵³ Nga nga liru ngwüji ngwanni ngwapu yobo yatädära je Ngwaalu yi'rr ye, giyo be ya'ta je 'dengenaca."

Aar aci Ijitabanujing yo'rr ye ngwayi

⁵⁴ Anni ma ngweleny ngwudi ngwämrä 'dingini ngwuja'ri ngwee, aar kanu gwuleny 'di aar iyini ngwad gündä.

⁵⁵ A be Ijitabanuj 'di'riyi ngwäy ngwombajidi kerala, a Ligirimä lanni Liju'ru onyadala. Ngwengga näjing gwudi Ngwaalu a Yicu dünäcälä kaama.

⁵⁶ Ngwari, "Äny gwänggädi gere gigitinä nyi engga Giju gidi Diji dümnä gidünäcä Ngwaalingalu kaama."

⁵⁷ A ngindenga 'dar gwü'rübäni ngwuy ngwäni ngwegen aar ürri dula gwuleny aar 'di'rädä Ijitabanujing nono 'dar gwüpäng.

⁵⁸ Aar okta aar gwe 'tüdä poor kündär aar aci yo'rr ye. A ngwüji ngwanni ngwü'ridädi ngwuja'ri nono, aar gwalladani ngwuredalu ngwegen aar je gatanalu gito gito kur giru damal gani Jawul.

⁵⁹ Anni ma aar ji ndi aci Ijitabanujing yo'rr ye gwani yi'rany, ngwänginini Ngwaalinga ngwari, "Gwani Deleny dani Yicu, mäti ligi'rimä lüny guy ge gunga."

⁶⁰ Ngwube jürbälü yirku ye ngwurnidi dulu de gwuleny ngwari, "Gwani Deleny, aa'ti la je dü'räci keng nono nggwee." Anni mung gu ari no, ngwayi.

8

¹ A Jawul ru gwanni gwämnä ndi ari aar 'rinye Ijitabanujing.

A gi'doonga gidi Ngwaalu badalu

Komon nggoo aar übinälü gi'dongalu gidi Ngwaalu gwuleny Ürajälim a ngwikirijin ku badalu pad ngwaalu gwani Yäwüdiyä na Jamra a be ngwoo'ra ngwükajäär je ru ngwuma jalu Ürajälim.

² A ngwüji ngwudi Ngwaalu ila aar ape Ijitabanujing aar gatu aar rüniiji gwuleny.

³ A be Jawul ru gwädinä ki'doonga gidi Ngwaalu ngwübinälü. Ating ele ngwu'dun ngwu'dun ngwokta ngwuralu na ngwaw ngwuje ürrä korkon.

A Bilipüj ele ngwaalu ngwani Jamra

⁴ A be lanni lima abri aar badalu ngwaalu mbüny mbüny aar ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ngwaalu ngwanni ngwuma aar gu badalu.

⁵ A Bilipüj 'di'ri ngwüllü kündär ge'te gidi Jamrang, ngwondaci ngwüjü ngwuja'ri ngenone gwani nginde gwanni Gwubrutar yelenya.

⁶ Anni ma ngwüji 'dingini ngwuja'ri ngwudi Bilipüj aar engga yi'remna yidi yiima yanni yärrung je, ngindenga 'dar aar geraji ngwäni mama ngwuja'ri ngwondajung je.

⁷ Gaji nggoo a ngwüjî ngwonyadu ngwanni ngwätinä ngwü'rillä nono aar u'ri nono, a ngwü'rillä 'tü 'denggegenanu ngwonyadu dulu de dipa. A lonyadu lanni liru ngwurga a lanni layu ngwangina, aar ju'ri nono.

⁸ A jayanu ji gwupa kündär nggoo.

Dima de'te dani Jamaan

⁹ Gur ge'te giru dima kündär nggoo gani Jamaan gati ape yiima gaji golanu ating alliji ngwüjälü ndir ngwudi Jamrang ating iringini ngwari giru dji dojema.

¹⁰ A ngwüjî 'dar, ngwanni ngwoko na ngwanni ngwupa geraci ngwäni aar ämnäci aar ari, "Dji ndee diru yiima na yüngün yiru yiima yanni yojemana."

¹¹ A ngwüjî gwujani ndi ari ngwuma je yima yüngün yanni yiru yi'remnalü 'ter üktini yima aar je engga gaji golanu.

¹² A be anni ma aar änni ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwuma je Bilipüj ondaci ngwani yeleny yidi Ngwaalu na ngwüri ny ngwe ngwudi Yicu Kirictu, aar änni Ngwaalu aar nyinyini ngwuru ngwuru na ngwaw.

¹³ A Jamaan giligo'ro lüngün ngwänni Ngwaalu 'to a Bilipüj nyinyi. Ngwü'di'ri ating gwujani Bilipüj ngwaalu ngwad-ing gu ele, ati gwe ngwaalu elalu mung engga yi'ral na yiima yanni yati je Bilipüj ärrî yojema.

¹⁴ Anni ma ngwoo'ra ngwükäjäär je 'dingina Üräjälim ndi ari ngwüjî ngwudi Jamrang ngwuma änni ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, aar je ükacä Butrujing je Yuwana gwe.

¹⁵ Anni ma aar obana, aar otaci Ngwaalingalu gwani ngindenga ndi ari a je gu Lig'i'rim lanni Liju'ru üllänü.

¹⁶ Ndi ari gaji nggoo, la'ti je gu na Lig'i'rim lanni Liju'ru üllänü. Linyinyäär je 'dogo ngwüri ny ngwe ngwudi Deleny dani Yicu.

¹⁷ No, a je gu Butrujinga Yuwana gwe gatu ngwuyala a je gu Lig'i'rim lanni Liju'ru üllänü.

¹⁸ Anni ma Jamaan engga ndi ari ngwüjî ngwanni ngwännä Ngwaalu ngwati je gu Lig'i'rim lanni Liju'ru üllänü ma je gu ngwoo'ra ngwükäjäär je gatu ngwuy

nono. No ngwü'di'ri ngwape ngwü'rinyä ngwuje geraci Butrujing je Yuwana gwe ngwuje ci,

¹⁹ "Ätädiiny yiima giyee 'to, nunnu dji dere dannu dinyi gu gatu gu y nono, a gu Lig'i'rimä lanni Liju'ru üllänü."

²⁰ A be Butruj ci nu, "Indi ngwü'riny ngwe ngwunga giligä, anni ge'tanga ndi ari a gwadi ellang angidacing gwudi Ngwaalu ngwü'riny ngwe!"

²¹ Nga gwa'ti äti gu'ru giyiuru giyee, ndi ari ligor lunga la'ti dänälü ngwäyanü Ngwaalu.

²² Jo'renyana giyi'ral yunga giyoo yiki nga otaci Delenyalu ndi ari aar ang dädänijänü ndi ge'taji gwudi ligor lunga nggwee gwuru gu no.

²³ Ndi ari äny gwänggädängä gwu'ri giligoranu nga ji giyirna yidi yi'ral yanni yiki."

²⁴ A Jamaan ci Butrujing na Yuwana, "Otar Delenyalu gwani äny, ndi ari yanni yara ye aa'ti ya ji 'dünggüny."

²⁵ Anni ma aar enggaca ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Deleny, a Butrujinga Yuwana gwe o'ra Üräjälim, aar eggacana ngwüjü kay ngwuja'ri ngwanni ngwujaw giyündär yonyadu yidi Jamrang.

Bilipüj na gur giru Djiyüpiyâ

²⁶ A gi'rr gidi Deleny ci Bilipüj ng nu, "Di'ru nga elada kuyala gidi gaama kayalu gidi üllî Üräjälim ngwelada Gaja."

²⁷ No, a Bilipüj ji mama ngwü'di'ri ngwele. Kay aar mbudi gül ge giru Djiyüpiyâ giru dujimid dimäti ngwü'rinyä ngwudi yeleny yidi deleny diru daw dani Kandaka didi Yijüpiyäng. Gur nggee giju kündär gani Üräjälim ndi otaca Ngwaalingalu.

²⁸ Ngwube o'ra ngwuji ndi jalu ngwudu'rala ngwüdi je dimirta ngwuji ndi uli gitab ganni gullu dijir dani Ajaya.

²⁹ A Lig'i'rim lanni Liju'ru ci Bilipüj ng nu, "Donggaca dimirta nga jici gito gito."

³⁰ A Bilipüj gwalajanu ngwujici gito gito ngwü'dingini ndi uli ngwuja'ri ngwudi gitab gidi dijir dani Ajaya. A Bilipüj otacalu ngwuci, "Nga nggwo gwülingidi ngwuja'ri ngwee gwula je?"

31 Ngwuci, “Ngwaadi nje lenge awa ma aar nje 'ti diji enggacu.” Ngwube ci Bilipüjng ngwallu aar gwe jalu.

32 A be ngwuja'ri ngwanni ngwujung je ndi uli ngwuru ngwee,

“Gwüktäär nono dangala dadi aar ele ndi ü'rü ngwulem

na nono giranyu gigwogondacu diju danni diwädädi ngwolalu mbüny, no ngwu'ti igitü ngwulem ngwüngün.

33 Gwa aar ärrü yinäda aar ärrü yirginä.

Yärü gwanni gwadi ondaji gilinge ge güngün?

Ndi ari gwuma aar düdiyiji ligo'ro lüngün ngene gidiyängälü.”

34 A gur nggoo otaci Bilipüjngälü ngwuci nu, “Eggaciny ngwuja'ri ngwee ngwaru ngwe diji, ngwondijaja ndi yärü? Dijir dondaja gwani ligo'ro lüngün gwalla gwani diji di'ter?”

35 A Bilipüj aalu ngwuja'rala ngwoo ngwudi gitab ngwondaci ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw gwani Yicu.

36 Anni ma aar ji ndi ele dimirta de, aar obani ngwaalu ngwäti yaw, a gur nggoo ci Bilipüjng nu, “Yaw yiru pa giyee, yiru ange yadi nyi üminici ndi nyinyini?”*

38 Ngwugirinya aar dünäji dimirta. Aar ülli 'dün giyaanu a Bilipüj nyinyi.

39 Anni ma aar 'tüdä giyaanu no, a Ligirim lidi Deleny ape Bilipüjng aa'ti gur änggädi ba be. A gur nggoo ele dilä düngün gijayanu.

40 A be Bilipüj mbüjini kündär gani Äcidüd ngwü'di'ri ngwellalu ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwele 'di ngwombani kündär gani Gäyjäriyä.

9

A Bulij ämni ndi Yicu (Yiiru 22.6-16; 26.12-18)

1 A be Jawul gwuru gwuma ji ndi iye ngwikirijinä ngwudi Deleny yedenyo ngwari ngwuje 'rinye. Ngwü'di'ri ngwele gidir'dal danni diru gi'ra

2 nunnu ngwülliji ngwuja'ri ngwe ele ngwämrä ngwudi gündär gidi Dimajing, nunnu manari gwuma mbuji ngwüji ngwere ngwudi Gay gidi Deleny dani Yicu, ngwur na ngwaw, ngwuje umma ngwe o'ra Üräjalim.

3 Anni ma Jawul ji ndi ele gidilä düngün ngwuji gito gito kündär gani Dimajig, a buri üllä kerala ngwo'rralu.

4 Ngwü'di gidiyängälü ngwu'dingini ngwuja'ri ngwudi diji dondaju ngwuci, “Jawul Jawul, nga gwarra miny übinälü?”

5 A Jawul ci, “Deleny, nga gwani yärü?”

Ngwuci, “Äny gwuru gwani Yicu, gwanni gwübinängälü.

6 'Di'rälü nga ele nga äni kündär, la ang be eggaci ndi ari nga gwadi ärrü ange.”

7 Ngwüji ngwanni ngwändäär Jawulinga le aar dünälä aar 'ti ondaju ngwuja'ralu ngwere ndi ari ngwändi ngwe ngwaalalu, aar 'dingini ngwuja'ri aar 'ti be änggädi diju dere.

8 A Jawul 'di'rälü gidiyängälü anni mung gatu ngwäälü ngwüngün, ngwu'ti ombajidalu ndi engga gonyalu gere. Aar okta kuy aar gwe äni Dimajig.

9 Ngwujalu yomon tä'räl (3) gwürimü ngwäy, ngwu'ti iyü ngwu'ti iti gonyalu gere.

10 Ngenone Dimajig, doo'ra de'te diju gu dani Ananiya. A Deleny ondaci dilingidu ngwurnidi ngwuci, “Ananiya!”

Ngwangindi ngwuci, “Äny gwangindu gwani Deleny.”

11 A Deleny ci, “Ju mama nga 'di'ri nga ele kayalu ganni gicaar Gidünälü nga ele nga äni ngwu'dun ngwudi gur gani Yäwüdä nga utalu gur ge gindi Tarjuj gani Jawul ndi ari nggo ndi otaci Ngwaalinalu.

12 Dilingidu gima engga guru gani Ananiya ngwändä ngwalliji ngwuy nono ngwüngün nunnu ngwu'ri ngwäy.”

13 A Ananiya ci, “Gwani Deleny, ngwu'dingina ngwüjü ngwonyadu ngwondaja diji de ndee na yi'ral ye 'dar yanni

8:33 8.33 Ajaya 53.7-8 * 8:36 8.36 Yitab yoko gwodan yäti 37 A Bilipüj ci, “Yere ya'ti manari nga gwännä Ngwaalu 'tu'tu giligoranu.” A gur nggoo ci, “Äny gwännä ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya gwuru Giji gidi Ngwaalu.”

yiki yärrüing je ngwüjü ngwunga ngenone Üräjälim.

14 A nginde gwändi ngene yeleny ye ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny ndi ari ngwummi ngwüjü ngwanni ngwapu ngwüriny ngwunga."

15 A be Deleny ci Ananiyang nu, "İndi! Gur nggee gäbriny ngwuru gora ndi ape ngwüriny ngwüny ngwe ele ngwüjü ngwuru Garany na ngweleny ngwegen na ngwüji ngwudi Yijiräyil.

16 Gwunyi enggaci ndi ari nginde awa gwa mbuji yündä yipa gwullen y gwani ngwüriny ngwüny."

17 A be Ananiya ele ngwäni gidrü ngwu'dun, ngwalliji Jawuling ngwuy nono ngwüngün ngwuci, "Diweengga dani Jawul, Deleny dani Yicu gwanni gwü'tacängälü kayalu anni janga ndi ilada ngene, gwükäjiny nunnu nga ombajidalu mana ara gu Lig'i'rim lanni Liju'ru onyadala."

18 Puprang no, a ngwong ngwe'te ngwuru nono gwele ngwarki'ra ngwudi ngwuum mi'ra'tadalu ngwäy ngwudi Jawul, ngwu'ri ngwäy ngwombajidalu mana. Ngwü'di'rälü aar nyinyi,

19 anni ma aar ätädä ngweny, ngwudege'dani ngwangina ngwüngün.

A Jawul jalu yomon yoko ngwükirijiningä le Dimajig.

20 Ngwü'di'ri ngwele ngwondaci ngwüjü ngwonyadu ngwämrä ndi ari Yicu gwuru Giji gidi Ngwaalu.

21 Ngwüji 'dar ngwanni ngwu'dingina, a je ngwe ngwaalu elalu aar utalu aar ari, "Gur gä'tüdi nggee ganni gänijä yedenyalu ngwübini ngwüjälü ngwanni ngwapu ngwüriny ngwee gwani Yicu ngenone Üräjälimo? Nginde gwa'ti indädi ngene ndi ummi ngwüjü ngwe ele ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny?"

22 A be Jawul ojemani nono ngwondaji yiima ye ngwügäbici Ngwüyäwüd ngwanni ngwati ji ngenone Dimajig a ngwe ngwaalu elalu ngwuje enggaci aar lenge ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya.

23 Anni ma yomon ele aar onyadi, a Ngwüyäwüd äniiji yujimidalu gwadi aar 'rinye,

24 a gu be Jawul lenge. Giyomon reny lingen le na dilu de ati aar rbäci ngwängir ngwudi gündär nunnu aadi aar 'rinye.

25 A be ngwoo'ra ngwüngün ape aar ülliyi kundi'rala gidi gündär dilu de gi'ram ge aar 'tüyi ngwele.

26 Anni ma Jawul obani Üräjälim, ating ari ladi acajidi ngwükirijin ngwe ngwudi Yicu a je be yedeny eny 'dünggüngün, aar 'ti ämnä ndi ari nginde gwuma ru dikirijin 'didanu.

27 A be Birnaba ape nggwe ele ngwoo'ra ngwükjäär je. Ngwuje enggaci ndi ari Jawul gwänggädi Delenya kay ginding gu Dimajig na ndi ari awa gwondacu Deleny na ndi ari awa ngenone Dimajig gwondaca ngwüjü gwa'ti yedeny iti ngwüriny ngwe ngwudi Yicu.

28 No, aar le jalu ngwellalu gwügäti linginalu kündär gani Üräjälim, ngwondaci ngwüjü 'dar gwu'ranu ngwüriny ngwe ngwudi Deleny.

29 Ati aar ondaji aar garnati yomon reny Ngwüyäwüd ngwe ngwati ondaji Yigirigiyängä, aar be mini ndi 'rinye.

30 Anni ma gu ngweengga lenge ngwuru ngwükirijin, aar ape aar gwe ülli Gäyijäriyä aar dinga ngwele Tarjuj.

31 A be gaji nggoo a adatalu ij yi'doonga yidi Ngwaalu ngwaalu 'dar Yäwüdiyä, Jälil na Jamra, jalu yadatalu. Aar äti yiima a je Lig'i'rim lanni Liju'ru ojemeye nono aar gendadi aar jalu yidinyädi Delenya.

Aniyaj na Tābijä

32 Ati be aji a Butruj 'di'ri ngwele ngwaalu 'dar. Gomom ge'te ngwele kündär gani Lüdä ndi ombaja ngwükirijinä ngenone.

33 Ngenone ngwumbuji guru gani Aniyaj giru dirga gindru ngwümbür gäti ngwüdläyü 'dübä (8).

34 A Butruj urnidi ngwuci, "Aniyaj, aar ang Yicu Kirictu u'riyi nono. 'Di'rälü nga apani gilälälü gunga." Puprang no, a Aniyaj 'di'rälü.

³⁵ A ngwüji 'dar ngwudi Lüdäng na ngwudi Jaruning engga yi'ral giyee, aar o'raca Delenya.

³⁶ Kündär gani Yapa, dikirijin didi Deleny diju gu dani Täbijä (ngwüriny ngwüngün ma aar je gwürlälü Yigirigiyängä, ngwani Dide), nginde gwati ape yiiru yanni yijaw yomon reny ngwugataji ngwüjü düwä ngwanni ngwunyangiralu.

³⁷ Gaji ge nggoo, ngwümü ngwayi aar uyi aar ape aar ndriyalu kimbanu alu nggwe.

³⁸ Gündär gani Lüdä ga'ti ola ngwaalin-ganu kündär gani Yapa. No anni ma ngwikirijin 'dingini ndi ari Butruj nggwo ngenone Lüdä, aar ukäji ngwüjü rom (2) 'dünggüngün aar päcälü aar ci, "Üllädä gwänü!"

³⁹ A Butruj 'di'ri aar le ele. Anni mung obani, aar ape aar gwe allu kimbanu alu nggwe a ngwedel 'dar o'radi nono aar dugi yal ye, aar enggaci yubana na ngwureda ngwonyadu ngwu'ter ngwanni ngwati je Täbijä ug'ri gaji ganni gati aar le ji gwa'tina ayu.

⁴⁰ A je Butruj 'tüyä 'dar poor, ngwüllü ngwüjürbälü yirku ye ngwotaci Ngwaalingalu, 'di ngwube gwurlada ngwangina ngwudi Täbijä ngwari, "Täbijä, 'di'rälü." Ngwugata ngwäyälü ngwüngün änggädäng gu Butrujing, ngwü'di'rälü ngwujalu.

⁴¹ A Butruj geraci ngwümätä kuy ngwü'di'riyälü ngwüdünäjälä. Ngwube urnida ngwikirijinä na ngwedel ngwuje ätädä Täbijing gwumidu.

⁴² A ngwuja'ri ngwee linginni 'dar kündär gani Yapa a ngwüji ngwonyadu änni Gideleny.

⁴³ A Butruj jalu ngenone Yapa yomon yonyadu gur ge ge'te gani Jamaan gati 'raji ngwurna.

10

A Karnulij urnidi Butrujing

¹ Ngenone kündär gani Gäyjäriyä, gur ge'te giju gu gani Karnulij giru kumndan gidi gi'du gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) gani Italiya.

² Nginde gwuru diji didinyädi Ngwaalinga, ngwüji ngwe 'dar ngwudi ngwu'dun ngwüngün. Gwati gataji ngwuwaya düwä ligor le ating otaci Ngwaalingalu yomon reny.

³ Gomon ge'te lingen le ligwurlu kaji tä'ril (3) ngwengga dilingidu, gi'rrä gidi Ngwaalu ngwila ngwuci, "Karnulij."

⁴ A Karnulij ombaji yedenyo ngwutalu ngwari, "Yiru ange giyo gwani doorta düny?"

A gi'rr ci, "Otaci Ngwaalingalu gwunga na angidaji ngwuwaya gwunga gwuma obana ngwäyänü Ngwaalu ngwuma ang diwayina.

⁵ Gwenene ukäji ngwüjü aar ele ngenone kündär gani Yapa aar gwä'ra guru gani Jamaan gwanni gwati aar ci Butruj.

⁶ Nginde gwüllädälü kur ganni gati 'raji ngwurna gani Jamaan gati ji ngwu'dun ngwe dibirta giläni."

⁷ Anni ma gi'rr ele ganni gondacu, a Karnulij urnidi ngwinädä ngwüngün rom (2) na gwu'tulu gwe'te gwüngün gwati denya Ngwaalinga gwanni gwati arnga ngindeng.

⁸ Ngwuje enggaci yi'ral 'dar yanni yänggädäng je ngwuje be ukäji aar ele ngenone Yapa.

A Butruj engga dilingidu (Yiiru 11.5-14)

⁹ Bigänü nggwoo gilingen lidünälä anni ma aar ele 'di aar ji gito ndi obani Yapa, a Butruj allu ngwu'dun alu nggwe ndi otaci Ngwaalingalu.

¹⁰ A ngwamu enyanu ngwüminä ngwony ngwudi eny. Anni ma aar ji ndi manica, ngwayati giligor ngwengga dilingidu

¹¹ a gere igitinä ngwengga gony giru nono direda dipa laranu dimätäär ngwiil ngwüngün kwo'rongo aar ülliyä gidiyängälü.

¹² Däti ngwängä ngwonyadu yi'ranu ngwanni ngwati elalu yora ye kwo'rongo na ngwanni ngwati elalu ngwari ngwe gidiyängälü na yi'ra yidi gerala.

¹³ A ngwuja'ri ondaja aar ci Butrujing no, "Di'rü nga je dugi nga je eny ngwüdi."

14 A be Butruj ci, “Bäri gwani Deleny, äny gwa 'ti iti gony girngü giru gomom gere a'tur.”

15 A ngwuja'ri ondaci mana aar ci, “Aa'ti aru ngwong ngwürngü ngwanni ngwuma je Ngwaalu ju'riyi.”

16 Ngwuja'ri ngwee aar gu ari yomonanu tä'räl (3) a be dired gwä'rini puprang kerala.

17 Anni ma Butruj ji ndi iriyi ngwäyälü ngwuja'ri ngwee ngwänggädäng je dilingidu, a ngwüji ngwanni ngwükäjä je Karnulij ila aar utalu ngwu'dun ngwe ngwudi Jamaan aar ele 'di aar düni gilängir.

18 Aar urnidi ngwüjü ngwudi ngwu'dun aar je otacalu ndi ari Jamaan gwani Butruj nggwo gwüllädälü genom.

19 Anni juna Butruj ndi iriyi ngwäyälü giyi'ral yanni yänggädäng je, a Ligir'im lanni Liju'ru ci, “Ngwüji ngwo tä'räl (3) poor ngwutalu nga gwe.

20 'Di'rü nga ülli. Aa'ti yedeny ya ang eny ndi ang ngwe ele, äny gwuru gwükäjä je 'dunggunga.”

21 A Butruj ülli ngwuci ngwüjü, “Äny gwuru nggwee gwanni gwüminängää. Giru ange ganni gindädä gu?”

22 A ngwüji ci, “Karnulij gwuru kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) gwükäjä nje. Gwuru diji didünälü didinyädi Ngwaalinga a gwati Ngwüyäwüd 'dar denya. A be gi'rr gidi Ngwaalu ondaci nunnu aar ang urnida nga ele 'dunu 'dünggüngün nunnu ngwu'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwätä je.”

23 A je be Butruj ape ngwuje ülläjälü yirnü 'dunu.

A Butruj ele 'dunu ndi Karnulij

Bigänü nggwoo, a Butruj 'di'ri aar le ele a je ngweengga ngwoko ngwudi Yapang gwujani.

24 Bigi nggwoo, aar obani Gäyijäriyā. Aar mbuji Karnulijing gwuju nding je dünici, gwujaralu ngwüji ngwe ngwüngün na ngwumaad ngwüngün ngwurniding je.

25 Anni ma Butruj ji gito gwadi äni, a Karnulij ila ngwadacalu ngwukwucalu yirku ye gwani denya.

26 A Butruj 'di'riyälü ngwuci, “'Di'rälü, äny gwuru diji dümnä 'dogo.”

27 Anni ma aar gwe ondaji a Butruj äni ngwumbuji ngwüjü ngwo'rajidalu gidrü ngwonyadu.

28 Ngwuje ci, “Nga nga lilängidi ndi ari yiru drü giyobo gidiji diru Diyäwüd ndi aar acajidi ngwaalu ngwe'te pu diji de diru Garany ngwelaci yirnü. A be Ngwaalu ngwuminy enggaci ndi ari aa'ti nggwa ci diju dere dirngü.

29 No anni minyü gu ükäjidä, äny gwuma ila ligor le lijaw. Nggwa je otacalu ndi ari yiru ange yükäjidä gu 'dünggüny?”

30 A Karnulij ci, “Yomon kwo'rongo (4) yanni yima ele äny gwuju 'dunu ndi otaci Ngwaalingalu gilingen ligwurlu liru tä'räl (3) kaji nggee no, a diji ila digenna ngwureda gwaru nggäm nggäm aar nyi dünäcälü.

31 Ngwari, 'Karnulij, Ngwaalu ngwuma 'dingini ngwuja'ri ngwunga ngwanni gwati ang ngwe otacalu na gwuma enggada angidacing gwunga ngwüji ngwanni ngwunyangiralu.

32 Ükäjidä kündär gani Yapa ngwu'dun ngwudi gur gani Jamaan gwanni gwati 'raji ngwurna nggwo ngwu'dun ngwe gidibirta giläni. Gur nggo gu gani Jamaan gwanni gwati aar ci Butruj, gwüllädi gwälü yirnü.’

33 No a gu be ükäjidä puprang, a yijaw ndi ari nga gwuminy 'dengenaca nga gwuma ila. Gwenene änyängä 'dar gilo ngene ngwäyänü Ngwaalu, ladi 'dingini ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwondacara je Deleny ndi nje enggaci.”

A Butruj ondaji

34 A Butruj aalu ngwuja'ri ngwe ngwondaji ngwari, “Äny gwuma lenge gweneno yi'ral ye yorto ye ngwaalinga ndi ari 'didanu Ngwaalu gwati 'ti utanu.

35 Ngwube änni ngwüjü gälü 'dar ngwanni gwati denya ngindeng aar ärrü yi'ral yanni yidünälü.

³⁶ Nga nga lilिंगidī ngwuja'ri ngwanni ngwükäcä je Ngwaalu ngwüjü ngwudi Yijiräyil, ngwondaju ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw ngwani adatalu Yicu Kirictu gwe, gwanni gwuru Deleny didi ngwüjü 'dar.

³⁷ Nga nga lilिंगidī yi'ral yanni yiju ngwaalu 'dar Yäwüdiyä, 'tu'tu Jälil anni ondaja Yuwana ngwuja'ri ngwe ngwani nyinyini.

³⁸ Nga nga lilिंगidī ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingina ngwe ngwudi Yicu gwudi Najrang, ndi ari awa gwubrutu Ngwaalu Ligirim le lanni Liju'ru na yiima. Na ndi ari awa gwulandalu ngwärrī yi'ral yanni yijaw, ngwu'riyi ngwüjü nono 'dar ngwanni ngwätinä dijego'ranu, yiima ye yidi Ngwaalu 'dünggüngün.

³⁹ Änyängä liru länggädi yi'ral 'dar yanni yärrüng je ken gidi Ngwüyäwüd na kündär gani Üräjälim. Aar pädä kü'ri ganni gimamindanu aar 'rinye.

⁴⁰ A be anni mung jalu yomon tä'räl (3), a Ngwaalu 'di'riyälü giyi'ranyanu aar gäbici ngwü'tädälü ngwengani.

⁴¹ Gwa'ti ngwüjü änggädi 'dar, ngwü'täcing jälü 'dogo ngwanni ngwänggädi ngwanni ngwäbrä je Ngwaalu gwerre. Änyängä lanni gwiti nyii le nyii le iyī gaji ganni giming ge 'di'rälü giyi'ranyanu.

⁴² Nginde gwondaci nje ndi ari nyii ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nje enggaci ndi ari Yicu gwuru gwanni gwuge'ta Ngwaalu ndi pici ngwüjü yelena ngwanni ngwumidu na ngwanni ngwayu.

⁴³ Ngwüjir 'dar ngwondaju nginde gwe, ndi ari gwanni gwämnī 'dünggüngün gwa Ngwaalu düdänijänü ndi ke gwüngün ngwüriiny ngwe ngwudi Yicu Kirictu."

A Ligirim lanni Liju'ru üllī ngwüjänü ngwuru Garany

⁴⁴ Anni ma Butruj jina ndi ondaji, a Ligirim lanni Liju'ru üllī ngwüjänü 'dar ngwanni ngwu'dinginu ngwuja'ri ngwüngün.

⁴⁵ A ngwükirijin ngwanni ngwü'ri'tänä ngwuru Ngwüyäwüd ngwanni ngwändäär

Butrujinga le aar dibi, ndi ari Ngwaalu ngwuma angidaji ngwüjü ngwuru Garany Ligirim lanni Liju'ru 'to.

⁴⁶ Ndi ari ngwu'dinginaar je ngwondaju aar orta Ngwaalinga ngwungla ngwe ngwu'ter.

A be Butruj ondaji ngwari,

⁴⁷ "Ngwüjü ngwee ngwuma gu Ligirim lanni Liju'ru üllänü nono alanga je 'to, yäru gwuru gwadi je üminici ndi aar je nyinyi yaw ye?"

⁴⁸ Ngwuje ondaci ndi ari aar nyinyini yaw ye ngwüriiny ngwe ngwudi Yicu Kirictu. A ngwüjü ci aar le jalu yomon cong.

11

A Butruj enggaci ngwüjü Üräjälim

¹ A ngwoo'ra ngwükajäär je na ngweengga 'dar ngenone Yäwüdiyä 'dingini ndi ari ngwüjü ngwanni ngwuru Garany ngwuma ämnī 'to ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

² Anni ma Butruj o'ra Üräjälim, a ngweengga ngwanni ngwubupa ngwüjü aar ü'ri'täni, aar garnati Butrujinga le aar ci,

³ "Nga gwarra nga be ele ngwu'dun ngwudi ngwüjü ngwa'ti ü'ri'tänä ngaa ngwe eny."

⁴ A je Butruj ondaci ngwuja'ri 'dar anaku raar gu 'tu'tu gwerre ngwuje ci.

⁵ "Nggwuju kündär gani Yapa ndi otaci Ngwaalingalu nyi ayi giligor nyi engga dilingidu gony giru nono direda dipa laranu dülliyäär kerala dimätäär ngwiil kwo'rongo ngwüllälü 'di ngwobana 'dünggüny.

⁶ Anni minyi gu ombajidanu nyi gu mbuji ngwängänü ngwati elalu yora ye kwo'rongo ngwudi diyängälü, ngwudi pooring, ngwanni ngwati elalu ngwari ngwe na yī'rä yidi geralang.

⁷ Nyi be 'dingini aar nyi ngwuja'ri ci, "Di'rälü gwani Butruj a je dugi a je eny ngwüdi."

⁸ Nyi be ci, 'Bäri gwani Deleny! Gomon gere a'tur nggwa'ti ngilla gony gere girngü ngwulemanu ngwüny.'

⁹ A ngwuja'ri ondaja mana kerala aar nyi ca, 'Gong ganni gima ge Ngwaalu ari giju'ru, aa'ti ga ge ari girngü.'

¹⁰ A gu ngwuja'ri ngwe ari yomonanu tä'räl (3) aar be gwä'ri direda ngwo're kerala mana.

¹¹ Kaji nggoo, a ngwüji ngwanni ngwükäjä je Karnulij 'dünggüny ngwuru tä'räl (3) ngwändi ngwaalu ngwani Gäyijäriyā, aar obana gilängir lidi ngwu'dun ngwanni ngwuji nyi gu.

¹² Aar nyi Ligir'rim ondaci ndi ari aa'ti nggwa 'donya ndi nyii ngwe ele. Ngweengga ngwee ngwuru nyärläl (6) ngwuji nyii ngwe ngenone gwüpäng, nyii ngwe ele nyii äni ngwu'dun ngwudi Karnulij.

¹³ Aar nje ondaca ngwuja'ri anaku änggädäng gu gi'rrä ganni gi'täcälü 'dunu 'dünggüngün ngwuci, 'Ükäjidä kur gani Jamaan gwati aar ci Butruj nga urnida nggwo kündär gani Yapa.

¹⁴ Nginde gwa ang be enggaci ngwuja'ri ngwanni ngwada je gilängidiyi ngwüji ngwe ngwudi ngwu'dun ngwunga.'

¹⁵ Anni minyi ji ndi ondaci ngwüjü, a je gu Ligir'rim lanni Liju'ru üllänü anaku üllüng gu 'to 'dengganu gwerre.

¹⁶ No nyi diwayini ngwuja'ri ngwanni ngwucaar nje ngwe Deleny ndi ari, 'Yuwana gwünyinyü ngwüjü yaw ye a be nga nga la nyinyini Ligir'rim le lanni Liju'ru.'

¹⁷ Ma be ari langidaca je Ngwaalu Ligir'rimä anaku angidacaar nje gu 'to, lanni lämnä Gideleny dani Yicu Kirictu, nyi be ani yärü ndi ari nyümünici Ngwaalinga."

¹⁸ Anni ma aar 'dingini ngwuja'ri ngwee no, aar 'ti äti ngwuja'ri ngwadi aar ngwe ari aar ortada Ngwaalinga, aar ari, "Yiru gu be no, Ngwaalu ngwuma ätäädä ngwüjü 'to ngwanni ngwuru Garany gay nunnu aar jo'renyana aar mbuji miding."

Gi'doonga gidi Ngwaalu Andakiya Jüriyä

¹⁹ Ngwikirijin ngwanni ngwuma 'di'ri aar badalu gwani übinälü anni ma aar 'rinye Ijitanuujing, aar ele ngwaalu ngwani Bunijiya na Gabruj na Andakiya gündär gidi Jüriyäng ati aar ondaci

ngwüjü ngwuru Ngwüyäwüd 'dogo ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

²⁰ A be loko lanni liru ngwikirijin liru lidi Gabrujing na Giruwan anni ma aar ele Andakiya ati aar ondaci 'to ngwüjü ngwuru Garany ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani Deleny dani Yicu.

²¹ A je gu Ngwaalu gi'tiji yiima yüngün a ngwüji ngwonyadu änni aar o'raci Delenya dani Yicu.

²² A ngwuja'ri ngwee ele 'di a je ngwikirijin 'dingini ngwudi Üräjäliming, aar ükäji Birnabang Andakiya.

²³ Anni mung obani ngenone, ngwumbuji yimi'rü yidi Ngwaalu yiju ngwüji, ngwujayanu gwulleney ngwuje or'temaji 'dar nunnu aar mätinälü 'di'didanu yigor ye yegen 'dar Gideleny dani Yicu.

²⁴ Birnaba ngwuru diji dijaw gwonyadu Ligir'rimälä lanni Liju'ru na ngwäti ämning Ngwaalu. A ngwüji ngwonyadu gendada Gideleny.

²⁵ A Birnaba 'di'ri ngwele kündär gani Tarjuj ndi minä guru gani Jawul.

²⁶ Anni mung mbuja, ngwapa nggwe ila Andakiya. Aar gu jalu ngenone didläyü de'te pu ati aar jalu ngwikirijiningä le aar enggaci ngwüjü ngwonyadu ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. Andakiya, ngwaalu ngwuru ngwanni ngwuma aar gu ätäädä ngwüjü ngwudi Ngwaalu ngwüriny yirnu aar je ci ngwikirijin.

²⁷ Gaji nggoo a ngwijir ngwoko ngwüllü Üräjälim aar ila Andakiya.

²⁸ A de'te 'denggenanu dani Agabuj, ngwü'di'ri ngwüdünälä yiima ye yidi Ligir'rim lidi Ngwaalu ngwalliji yijirä ndi ari ngwamu ngwadi ji ngwupa ngwaalu 'dar ken. Aji a ngwamu ngwee ji 'didanu gididlä gaji ganni gima ge deleny ape yelenya dani Kiludiyuj.

²⁹ A ngwoo'ra ngwudi Yicu mäjidä ngwü'rinyä ngwanni ngwa je diji mbuji nunnu aar je ükäci ngwengga ngwudi Yäwüdiyäng aar je ngwe gataji düwä.

³⁰ A ngindenga lima gu mäjidä 'didanu 'dar aar je ükäci mbumbung je Üräjälim angidacing gwegen aar je ätäädä Birnabang je Jawul gwe aar je äpiji.

12

A Butruj 'tüdä korkon yiima yidi Ngwaalu

¹ Gaji nggoo a deleny dani Yirüdj* 'di'ri ngwummi ngwikirijinä ngwudi gi'doonga gidi Ngwaalu ngwuje übinälü.

² Ngwümäätä Yagubing gwanni gwuru gwenggen gwudi Yuwananga ngwu'rinye galal ge.

³ Anni ma Yirüdj engga ndi ari yi'ral giyee yima jada Ngwüyawüdänü, ngwü'di'ri ngwümäätä Butrujing 'to. Yi'ral giyee yiju gaji gidi Yi'rinyinä yidi Ligi'ra.

⁴ Anni mung määtä, ngwape ngwänijji korkon, ngwube ge'te ngwangida ki'du ki'du yi'ranu kwo'rongo ki'du ge'te pu ati aar gu düni aar angida. Nunnu ma Yi'rinyinä yidi Dambdani abralu, ngwube apada ngwelenyanu nunnu aar gu päda yelenya.

⁵ A Butruj ji korkon a be ngwikirijin jalu ngwäy ngwe aar otaci Ngwaalingalu ligor le 'di'didanu gwani nginde.

⁶ Dilu de gwa'tina Yirüdj äpädi ngwaalu ngwudi pi yelenya, a Butruj ji ndi ndri gwänü ngwangidanu rom (2) gwugekanalu yu'rung ye rom (2), a ngwangida dünälä aar angida längirü.

⁷ A 'dür no, a gi'rr ila gidi Deleny ngwüdünälä ngenone, a buri o'rralu ngwaalu ngwanni ngwuju gu Butruj, ngwümi'ri kimeranu ngwu'ritiya. Ngwuci, "Di'rälü puprang." A yu'rung yanni yigekaning yalu aar gwanna ngwuy aar i'di.

⁸ A gi'rr ci, "Di'rü nga rüjinänü dired de nga genne ngwüdänü." A Butruj 'di'ri ngwärrü yi'ral yanni yica ye gi'rr, ngwo're ngwuci, "Pänä direda nono didi gennala dunga nyi gwujana."

⁹ A Butruj 'di'rälü ngwugwujani aar gwe ele 'di aar 'tü poor, ngwu'ti be lingidi yiru ange giyo ngwüdädigini ngwu'ti lingidi ndi ari ngwuja'ri ngwäti ngwäyanü ngwanni ngwärrü je gi'rr, ngwuji ndi ari gwänggädi yi'ral dilingidu.

¹⁰ Aar ge ila 'di aar gatana ngwangida ngwanni ngwudi gwerre gwerreng na gwudi gwodaning aar ila 'di aar obana gilängir liru laaba lidi 'tü kay gati elada kündär. A je längir igitiji gwu'ren aar gu 'tü. Anni ma aar ü'rü gayanu ge'te, a gi'rr gatani ngwele.

¹¹ A Butruj 'rita ligor ngwari, "Nggwuma lenge 'didanu gweneno ümimänü gwa'ti ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwuju, ngwäti ngwäyanü ndi ari Deleny diru dükäjü gi'rrä güngün nunnu ngwila aar nyi gwalla Yirüdjing ngwomonanu ngwüngün na giyi'ralanu yere yanni yige'ta je Ngwüyawüd giyigoranu."

¹² Anni mung gu lenge yi'ral giyee no, ngwele 'dunu ndi Märüyäm gwuru nanni gwudi Yuwana gwani Murkuj ngenone ngwikirijin ngwo'radi gwalu ngwonyadu aar ji ndi otaci Ngwaalingalu.

¹³ A Butruj ila ngwüpidä längirü poor a dinäd ila diru gera dani Rävüdä ndi igiti dimbüra.

¹⁴ Anni mung 'dingini ngwuja'ri ngwudi Butruj gwondaju poor, ngwujayanu 'di ngwo're kay ngwu'ti igiti dimbüra. Ngwo're gwondaci ngwüjü ndi ari Butruj nggwo gilängir.

¹⁵ A ngwüji ci gijü, "Nga gwari gi'ra milang." Anni mung 'donyalu 'tibüny ndi ari Butruj gwuru, aar ci, "Gi'rr ga ru güngün."

¹⁶ A Butruj jina ndi pi längirü gwur'tal, anni ma ngwüji igitädälü aar engga, a je ngwe ngwaalu elalu.

¹⁷ A je Butruj ci guy ge gwugwundar ngwuje enggaci ndi ari awa gwü'tiyä Delenya korkon. Ngwuje be ci, "Ondacar Yagubing je ngweengga ngwe ngwu'ter ngwuja'ri ngwee." Ngwü'tü ngwele ngwaalu ngwu'ter.

¹⁸ Dilu danu a'ti yigor pi ngwangidanu aar utalu ndi ari yiru ange yima ji ndi Butruj.

¹⁹ Anni ma Yirüdj ükäji ngwuja'ri aar minä 'dar aar 'ti mbuju, ngwü'tiyä ngwuja'ri aar apa ngwangida ngwoo aar je otacalu aar je 'rinye.

* 12:1 12.1 Yirüdj nggwee, gwuru digüürnä didi deleny dani Yirüdj gwanni gwuru mbumbu gwondacaar gwe kitabanu gidi Luka 1.5.

Aar mi'ri Yirüdiŋg dümdä de ngwayi

A be Yirüdiŋ 'di'ri ngwugatani ngwaalinga ngwani Yäwüdiyä ngwele kündär gani Gäyijäriyä ngwujalu ngenone gwooko.

²⁰ Gwapu güündä ngwüji ngwudi yündär yidi Jür na Jäyidä. Aar be o'rajidi gwüpäng aar bupi gweneno nding je 'dengenaci. Anni ma je dinäd didi Deleny dani Yirüdiŋ, dating gu gatada ngwäyanü dani Bilactuj gi'tiji gay, aar ci Delenya dani Yirüdiŋ linana ndi aar le o'rajidi aar jalu ladatalu. Ndi ari ngindenga lati je Delenya dani Yirüdiŋ äpijä yona.

²¹ A gomon ganni gige'taar, a Yirüdiŋ genne ngwureda ngwudi yeleny ngwujalu gididu'rala didi yeleny ngwube ondaci ngwüjü.

²² A ngwüji ortada aar ürri dula aar ari, "Diji dä'tüdi ndee danni dümnä dondaju ngwaalu gwuru ngwondaju."

²³ Kaji nggoo ge'te ge'te anni mung 'dingini ngwuja'ri no, ngwu'ti näjä Ngwaalinga, a gi'rr gidi Deleny agada dindi nono ngwümi ngwondoma 'di ngwayi.

²⁴ A ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu gendadi aar badalu ngwaalu 'dar.

²⁵ Anni ma Birnabanga Jawul gwe medaja yiiru yegen Üräjälim, aar o'ra aar apana Yuwanang gwanni gwati ani 'to Murkuj.

13

Aar ükäji Birnabang je Jawul gwe

¹ Ngenone ki'doonga gidi Andakiyang, ngwüjir na ngwoorta ngwee ngwuju gu, Birnaba, Jamaan gwani Nejer, Lukiyuj gwudi Giruwaning, Maniyan gwanni gwuraar Yirüdiŋ gwe gwuru deleny gi-maad 'tu'tu yogo ye na Jawul.

² Anni ma aar ji ndi äpiji Ngwaalinga yiiru aar määtä ngwädä, a je Lig'i'rim lanni Liju'ru ci, "Äbrüjiny Birnabang je Jawul gwe, aar ele ndi aar nyi äpiji yiiru yanni yornaci nje."

³ No a ngwikirijin otaci Ngwaalingalu aar määtä ngwädä aar je ätä guy aar je ge'te kay aar ele.

Ngenone Gabruj

⁴ No ngindenga rom (2), a je Lig'i'rim lanni Liju'ru dinga aar ele aar obani kündär gani Jälükiyä, aar ü'rü yaanu ngenone aar ele ngwaalu giyaanu ngwani Gabruj.

⁵ Anni ma aar obani kündär gani Jalamaj, aar ondaci Ngwüyäwüd ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwämrä ngenone. Aar ji Yuwananga le gwanni gwati ani Murkuj, ngwuje gataji düwä.

⁶ Aar landalu 'dar kündär giyaanu gidi Gabrujing 'di aar obani kündär giyaanu gani Pabuj. Ngenone aar mbudi dimanga le diru Diyäwüd dati alliji yijirä yi'duru dani Bar Yicu,

⁷ dati mbüjini gideleny danni dimäti yelenya ngwaalu giyaanu dani Järgiyüj Bulij gwuru gur gibebera gwullen, ngwükajidi ndi Birnabanga Jawul gwe nunnu gwubupa ndi 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu 'denggen.

⁸ A be Aliyimaj nggwoo gwuru dima (ngwüriny ngwüngün ngwani gu no Yigirigiyängä) ngwuje be jici kay ngwuje ü'ri'ti ngwäy ngwunani ndi üminici delenya ndoo ndi änni Ngwaalu.

⁹ A be Jawul, gwanni gwani 'to Bulij, gwonyadu Lig'i'rimälä lanni Liju'ru ngwombaji Aliyimajing ngwäyanü 'ti'tog ngwuci,

¹⁰ "Nga nggwee gwudi dijego'rr, nga ru güwän gidi yi'ral 'dar yanni yijaw! Nga gwonyadu i'däjingänü nga onyadi miminäjänü. A'tur nga gwä'tüdi gwadi dünäji yi'rinya ngwuja'ri ngwanni ngwüdünälü ngwudi Delenye?"

¹¹ Gwene ara gwe Deleny ji guy ge nga gwa rimi ngwäy gwene nga jalu gajigooko nga gwa 'ti gwengga buri gwudi lingen." Puprang no a dumbil na dirim gätini ngwäy, ngwakalu ngwuy ngwe ngwümini dijü ndi okta kuy.

¹² Anni ma gu deleny didi ngwaalu ngwoo engga yi'ral giyee yima ji, ngwämni Ngwaalu ndi ari gwindi gwe ngwaalalu ngwuja'ri ngwinggidaar ngwe ngwudi Deleny.

Andakiya gwudi Bijidiyäng

¹³ Ngenone Pabuj, a Bulij na ngwoo'ra ngwanni ngwändäär le, aar ü'rü yaanu

aar ele kündär gani Berga ngwaalu ngwani Bäm̄bīlīyā, a je gu be Yuwana gatani ngwo're Üräjälīm.

¹⁴ Ngenone Berga, aar 'di'ri aar elada gweere 'di aar obani Andakiya gwudi Bījīdiyāng. A gomon Kwo'ra tā'ril, aar āni ngwām̄rā aar jalu.

¹⁵ Anni ma aar uli Yobo yidi Mūjā na Yijir yidi Ngwījir kitabanu, a je be ngweleny ngwudi ngwām̄rā ūkācī ngwuja'ri aar je ci, "Ngweengga, manari ngaa lāti ngwuja'ri ngwere ngwada je ondaji a ngwe or'temaji ngwūjū, ondajar je."

¹⁶ A Bulij 'di'rālū ngwūdūnālā, ngwalliji guyala ngwari, "Nga nga liru ngwūjī ngwudi Yijirāyil na nga nga ngwūjī ngwuru Garany ngaa lanni lati orta Ngwaalinga, 'dinginiiny!

¹⁷ Ngwaalu ngwudi Yijirāyil ngwābrū ngwūgūrnā ngwege, ngwūgābīcī ngwūjū aar gendadi aar onyadi kaji ganni gijaar ge Mijir. Yiima ye yidi gu'ran gūngūn, ngwuje 'tūyā poor ken gidi Mijiring.

¹⁸ Ngwuje mātījī liguri ndi eelle gwe-gen, ngwuje arnga ngwūdlāyū kūu'ri rom (40) gītāny.

¹⁹ Ngwuje līnynyjī ngwūjū giyen kwo'ra tā'ril (7) ngwaalu ngwani Kanaan ngwuje apada dīyāngū degen ngwātādā ngwūjū ngwūngūn ngwudi Yijirāyil yu'rīna.

²⁰ Yi'ral 'dar giyee yiju ngwūdlāyū kūu'ri tudini kwo'rongo na kūu'ri rom na 'dī (450).

Anni ma ngwūdlā medadi ngwee, a je Ngwaalu ātādā ngwūjū aar picī yelenya 'dī a gaji ila ganni gima ge dijir ila dani Jāmūwīl.

²¹ A be aji a ngwūjī 'dī'ri aar ari ngwūmīnū delenya. A je Ngwaalu ātādā delenya dani Jawul gwuru gījī gidi Kij gilāngir lidi Bīnīyāmīn ngwape yelenya ngwūdlāyū kūu'ri rom (40).

²² Anni ma Ngwaalu ābrī delenya dani Jawul, ngwuje āpījā Dāwūding gwuru deleny degen. A Ngwaalu ngwondaju ngwuja'ri ngwe ngwani nginde ngwari, 'Any gwumbuju Dāwūding gwuru gījī gidi Yici gwuru dijī danni dīmīnā ligor

lūny, nunnu aar nyi ārrījī yi'ral 'dar yanni yīmīnī nje nding je ārrī.'

²³ Yicu gwuru gwanni gwuru dīgūūrnā didi Dāwūd gwanni gwuma Ngwaalu ruji Gilang gwudi ngwūjī ngwudi Yijirāyil, anaku arung gu.

²⁴ Gaji ganni ga'ti ge na Yicu indī, Yuwana gwīndī ngwondaci ngwūjū 'dar ngwudi Yijirāyil ngwuja'ri ngwani jo'renyani na nyīnyīnī yaw ye.

²⁵ Anni ma Yuwana ji gito ndi medaji yiiru yūngūn, ngwutalu ngwari, 'Nga nga lanijiny yārū? Any gwā'tūdi gwani nginde nggwā'dī. Nggwā'tūdi, a be nginde nggwo gwīndī gwodan, nggwa'ti mbutu ngwāyānū ndi nyi gwā'dādā ngwūdānālū ngwūngūn.' "

²⁶ Ngwuje ci, "Ngweengga, yījī yidi Äbrāyīm, na 'dar liru Garany lati denya Ngwaalinga, yiru ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwudi gilang ngwūkācāār nje.

²⁷ Aa'ti be ngwūjī ngwudi Üräjälīmīng na ngweleny ngwegen lingīdī ndi ari Yicu gwuru Gilang aar 'ti lingīdī ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe ngwījir. Gwuma aar gwe obalu a gu ngwuja'ri ru ngwanni ngwari ngwe ngwījir ngwati aar je uli yomonalu 'dar komon ganni giru Kwo'ra tā'ril.

²⁸ A be ngindenga gwuma aar 'ti mbojaja yi'ral nono yere ndi aar gu 'rinyada, aar be ondaci Bilatijing ngwu'rinye.

²⁹ Anni ma aar ārrī yi'ral 'dar anaku ondaja gu gitab gwerre gwani nginde, aar ūllājälū kū'rālā ganni gimamindanu aar gwūrīcī gidimomo.

³⁰ A be gwuma Ngwaalu 'dī'rīyālū gidimomanu gwumidu.

³¹ A nginde ngwū'tācā ngwūjälū yomonanu yonyadu ngwanni ngwīndāār ngwe ngwaalu ngwani Jälil aar ila Üräjälīm. Ngindenga liru gwenene lanni gilo gwondajaar gwe ngwūjānū ngwege.

³² Londaca je ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwuca ngwe Ngwaalu ngwūgūrnā ngwege

³³ Ngwaalu ngwuminje gābīcī ngwuja'ri ngwuma ji kaji nggee gege lanni liru yījī yegen, 'dī'rīyī gwe Yicungalu. Anaku

üllinäär gu kitabanu gidi Mäjimür
ki'raany ganni giru rom (2) ndi ari,
'Nga gwuru Giji güny,
gwene äny gwuma ru Mbumbu
gwunga.'

³⁴ Yiru gu giyee ndi ari gwü'di'riyâ Ng-
waalalu giyi'ranyanu gwumidu a gwa'ti
gwayi mana a'tur yondaja ye ngwuja'ri
ngwee ndi ari,

'Nggwa ang ju'riyi gwa ang onjaci 'didanu
anaku ci nyi gu Däwüding.'

³⁵ Yondaja gu no ngwaalu ngwu'ter ndi
ari,

'Gwa'ti gwa ang gatani gwunga gwanni
Gwuju'ru gwa 'dege'ralu gidimo-
manu.'

³⁶ A be Däwüd anni mung medaji yiiru
yidi Ngwaalu kimaad güngün gwuma ayi
gwuma gwujani ngwügürnä gwuma aar
gwürici gwuma 'digi'ri gidimomanu.

³⁷ A be gwanni gwuma Ngwaalu
'di'riyälü giyi'ranyanu gwumidu gwuma
'ti 'digi'ru gidimomanu.

³⁸ Yäy gu no, lani ngwänggäri, lingidär
ndi ari yiru giyee yanni yigäbici nje ara
je be ondaci ndi ari Yicu gwuru gwanni
gwurnidaar gwe ndi düdäniiji ngwüjänü
ndi ke gwegen.

³⁹ Ngwüji 'dar ngwa aar je dünüyälü
Yicu gwe giyi'ral 'dar yanni yiki ma aar
änni Ngwaalu ndi ari dünüyälü gwa'ti
giyobo yidi Müjä.

⁴⁰ Arnganar be ngwuja'ri ngwanni ng-
waru ngwe ngwüjir aa'ti ngwa je mbuji,

⁴¹ 'Ombajar je be, lanni lati münä ng-
wuja'ranu,
übidärälü ngwuja'ri ngwee 'di nga
ayi,

ndi ari äny gwadi ärrü yi'ral ye'te giyomon
yalu

ndi ari ya'ti ya gu änni a'tur,
'di manari a je diji dere ondaci.'"

⁴² Anni ma Bulijinga Birnaba gwe ji ndi
'tüdä ngwämrä, a je ngwüji ci kwodaralu
komon Kwo'ra tä'ril nggä'di gidi gwodan-
ing ngaa ondaji ngwuja'ri ngwe ngwee.

⁴³ Anni ma ngwüji 'tü aar badi, a
ngwüji ngwonyadu ngwanni ngwuru

Ngwüyäwüd na ngwuru Garany ng-
wanni ngwändi giyobo yidi Ngwüyäwüd
ngwüdünyädi Ngwaalinga 'di'ri aar gwu-
jani Bulijing je Birnaba gwe, a je Buli-
jinga Birnaba gwe or'temaji nunnu aar
mätinälü 'di'däny giyim'i'rü yidi Ngwaalu.

⁴⁴ Anni ma aar o'ra komon Kwo'ra tä'ril
nggoo gidi gwodaning aar ila 'dar anaku
raar gu ndi aar dingini ngwuja'ri ngwudi
Ngwaalu ngwanni ngwadi je Bulijinga
ondaji.

⁴⁵ A be anni ma Ngwüyäwüd engga
ngwüjü gwuma ila ngwonyadu a je
yigor enyanu aar 'di'ri aar garnati aar ke
yi'rinya ngwuja'ri ngwudi Bulij aar lo.

⁴⁶ Ngwuja'ri ngwee aar gäbici Bulijinga
je Birnaba gwe aar ojeme nono aar 'ranu
ndi ondaji aar ari, "Yädi gu ndi ara je
ondaci nga nga gwerre gwerre ngwuja'ri
ngwe ngwudi Ngwaalu. A be anni ma je
'donya, ngaa lima obalu yigo'ro ye yalu
ndi ari ngaa la'ti äwdi ndi äti miding
gwudi gwur'taling la je be gatani lele
ngwüji ngwuru Garany nje ondaci.

⁴⁷ Ndi ari Deleny dondaciny ngwari,

'Äny gwurujanga buri gwudi ngwüji ng-
wuru Garany,

nunnu nga ape gilanging a gwe ele
ngwüji gididlä 'dar.'"

⁴⁸ Anni ma ngwüji ngwuru Garany
dingini ngwuja'ri ngwee, aar jayanu aar
näji ngwuja'ri ngwudi Deleny na 'dar
lanni lutaar janu nunnu aar midi miding
ngwudi gwur'taling aar änni Ngwaalu.

⁴⁹ A ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu badalu
ngwaalu 'dar ngenone.

⁵⁰ A be Ngwüyäwüd gwogaji ngwayu
ngwanni ngwuru yi'ra ngwüdünyädi Ng-
waalinga na ngwüji ngwanni ngwuru
yi'ra kündär aar 'di'ri aar übini Bulijing
jalu Birnaba gwe aar je linyni aar je 'tüyi
poor ngwaalu ngwegen.

⁵¹ A je Bulij na Birnaba protada dibu'ra
nono didi yora yegen dani 'donya gwegen
aar 'di'ri aar ele kündär gani Ayikuniya.

⁵² A ngwoo'ra jayanu a je gu Lig'rim
lanni Liju'ru onyadala.

14

Bulijinga Birnaba gwe kündär gani Ayikuniya

¹ A Bulijinga Birnaba gwe 'di'ri ngenone Ayikuniya aar äni ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd anaku äbräjäär gu. Ngenone aar ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu yiima ye 'di aar gäbici ngwüjü ngwonyadu aar änni Ngwaalu ngwuru Ngwüyäwüd na ngwuru Garany.

² A be Ngwüyäwüd ngwoko ngwanni ngwuma 'donya ndi änni, aar 'di'ri aar gwogaji ngwüjü ngwuru Garany aar je änici 'dimänänü aar je gwürli ya'ranya aar gwurla ngwükirijinä nono.

³ No a Bulijinga Birnaba gwe jalu ngenone gaji golanu aar ondaci ngwüjü li'ranu ngwuja'ri ngwani Deleny, a je Deleny gendaci yiima ngwuja'ri ngwudi yimi'rü yüngün ngwuje gäbici aar ärrü yi'remna yidi yiima na yidi allalu ndr.

⁴ A ngwüjü ngwudi gündär nggoo ü'rīdinänü rom (2). Ngwüjü ngwoko aar ji Ngwüyäwüd ngwe na ngwoko aar ji ngwoo'ra ngwe ngwükäjäär je.

⁵ A ngwüjü ngwuru Ngwüyäwüd na ngwuru Garany aar ke yi'rinya aar rucidi ngwelenyinga le ngwegen ndi aar je ärrü yirginä aar je aci yo'rr ye.

⁶ A be anni ma aar gu lenge, aar 'di'ri aar abri aar ele güyündär yidi Lijitrang na Därbī yidi Layikuniyang na yündär 'dar yijidaar ye.

⁷ Aar gu ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

Giyündär yidi Lijitrang na Därbī

⁸ Ngenone Lijitra, gur giju gu gijalu gayu yora giru dirga anaku lingitäär gu gati 'ti indi.

⁹ Ngwugeraji ngwuja'ri läni ngwuji je Bulij ndi ondaji. A Bulij ombaji jicom ngwulenge ndi ari gäti ämning Ngwaalu ndi u'ri nono.

¹⁰ Ngwurnidi ngwuci, "Dünädälä yora ye yunga." Ngwuja'ri ngwe ngwee, a gur 'di'rälü prüd ngwugatu yora ngwele.

¹¹ Anni ma ngwüjü engga yi'ral giyee yima je Bulij ärrü, aar ürri dula lingla le legen lidi Layikuniyang aar ari, "Ngwaalu

ngwuma rudini diji dümnä ngwuma üllä 'dengge."

¹² Aar ätäädä Birnabang ngwüriiny aar ci Jeyoj, na Bulij aar ci Armaj, ndi ari gwuru gi'ra ndi ondaji.

¹³ Gito gito kündär nggoo, gobo giju gu gidi bayil ngwani Jeyoj, a dir'dal didi gobo apa yindri aar 'räjänä yibobo ngwur'ta aar ngwe ila gilängiränü lidi gündär a dir'dal na ngwüjü ngwonyadu aar bupi ndi aar je rciji aar mi'rini nono.

¹⁴ A be anni ma ngwoo'ra ngwükäjäär je Bulijinga Birnaba gwe, 'dingini ngwuja'ri ngwee, aar dirita ngwuredanu aar 'tüdä aar abrada ngwüjü nono poor aar mi'ri dula aar je ci,

¹⁵ "Ngwüjü ngaa larra ma aang ärrü yi'ral giyee? Anyängä liru 'to ngwüjü ngwümnä nono nga nga. Läpījā je ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ar je ondaci nunnu ngaa gwurla giyi'ral giyee yiru 'tur ngaa o'raca Ngwaalinga ngwanni ngwumidu, ngwanni ngwuge'ta gere aar ge'te diyängü na yaw na ngwony 'dar ngwanni ngwo gu.

¹⁶ Gwerre, Ngwaalu ngwügäbicä ngwüjü aar elada giyigor yegen.

¹⁷ Aar 'ti be gäbicä ligo'ro lüngün ndi änälü nunnu aa'ti ngwüjü lingidi. Ngwube inggidi giyomon 'dar inäng gwüngün ndi ari nggwo. Ati ara je niiji giranyu kere ngaa kwoy yuula kaji gegen, ara je agaci ngwonyalu ngwonyadu ngaa eny ngaa pe ngaa jayanu."

¹⁸ Aa'ti ngwoo'ra ngwükäjäär je burna ngwuja'ri ngwe ngwee ndi dünäji ngwüjü ndi aar je rciji aar je gätijälü, a gu ngwoo'ra ngwükäjäär je arri 'di aar je dünäji.

¹⁹ A be Ngwüyäwüd ngwoko ngwändi Andakiya na Ayikuniya aar gwä'räji ngwüjü kuy gegen aar aci Bulijing yo'rr ye aar oktalü aar gwe 'tüdä aar gatu kundi'rr poor gidi gündär aar ji ndi ari gwuma ayi.

²⁰ A be ngwükirijin o'rada nono, ngwüdi'rälü aar o're kündär. Bigänü ngindenga Birnaba gwe aar 'di'ri aar ele Därbī.

A Bulijinga Birnaba gwe o'ra Andakiya gwudi Jüriyäng

21 A Bulijinga Birnaba gwe ondaci ngwüjü ngwudi Därbing ngwuja'ri ngwannu ngwujaw a ngwüji ngwonyadu änni aar ru ngwikirijin. Aar be kwodalu giyündär yani Lijitra na Ayikuniya na Andakiya.

22 Ndi o'ra gwegen aar or'temaja ngwikirijinä aar je ojemeye nono ndi ari aar mätinälü 'di'danu ndi änni Ngwaalu. Aar ari, "Yündä yonyadu yinje mbuji nunnu ar äni giyelenyanu yidi Ngwaalu."

23 A Bulijinga Birnaba gwe 'di'ri aar äbri mbumbung je giyi'doonga yidi Ngwaalu 'dar aar je ge'te aar ru yi'ra yidi yi'doonga yidi Ngwaalu yegen, anni ma aar määtä ngwädä aar otaci Ngwaalinalu aar je gi'tiji Delenya kuyanu dänni dima aar gu ämnädä.

24 Anni ma aar ila Bijidiyā, aar gatana aar ila aar obana Bämiliyā.

25 Anni ma aar ondaca ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwannu ngwujaw ngenone kündär gani Berga, aar ila aar üllä kündär gani Ataliya.

26 Ngenone Ataliya, aar ü'rü yaanu aar o're Andakiya, kündär ganni gi'di'räär gu a je ngwikirijin ükäjä aar je ge'ta kuyanu gidi yimi'rü yidi Ngwaalu gwani yiiru giyoo yima aar je medaja ngeno.

27 Anni ma aar obana Andakiya, aar gwä'räji ngwikirijinä üllä gwüpäng aar je enggaci yi'ral 'dar yanni yima je Ngwaalu ärrü ngindeng je le, na awa ndi ari ngwuma igitiji ngwüjü ngwuru Garany gay aar änni Ngwaalu.

28 Aar jalu ngenone ngwikirijiningä le 'di a gaji olanu.

15

O'rajidalu gwanni gwuju Üräjälim

1 A ngwüji ngwoko üllä Yäwüdiyā, aar üllädä Andakiya aar ji ndi enggaci ngwikirijinä aar je ci, "Manari ngaa lima 'ti ü'rütänä anaku ari gu dimürä didi Müjä, ngaa la'ti la gilang."

2 A ngwuja'ri ngwee gäbici Bulijing je Birnaba gwe aar büdi ngwäy 'ti'tir ndi aar le garnati. No a gi'doonga gidi Ngwaalu ge'te Bulijing je Birnaba gwe ngwikirijiningä le ngwoko nunnu aar allu

Üräjälim aar otaca ngwo'ralu ngwükajäär je na mbumbunga yi'ral ye giyee.

3 A je gi'doonga gidi Ngwaalu ge'te kay, anni ma aar ji ndi ele ngwaalu ngwudi Bunijiyang na Jamra, aar ondaci ngwüjü ndi ari awa ngwüji ngwannu ngwuru Garany ngwuma gwurli ngwuma ru ngwikirijin. A ngwuja'ri ngwee gäbici ngweengga aar jayanu gwulleney.

4 Anni ma aar obani Üräjälim, a je gi'doonga gidi Ngwaalu na ngwoo'ra ngwükajäär je mbumbunga le ge'talu yirnü, a je Bulijinga Birnaba gwe enggaci yi'ral 'dar yanni yima je Ngwaalu ärrü ngindeng je le.

5 A be ngwikirijin ngwoko ngwannu ngwuru Ngwübarriji aar dünälä aar ari, "Ngwüji ngwuru Garany ngwa ü'rütäni aar 'dengenaji Yobo yidi Müjä."

6 A be ngwoo'ra ngwükajäär je na mbumbunga jalu gwüpäng ndi otajidalu giyi'ral giyee.

7 Anni ma aar otajidalu 'di a gaji olanu, a Butruj 'di'rälü ngwuje ondaci, "Ngweengga, ngaa lilingidi ndi ari gaji gwerre gima ele, Ngwaalu ngwäbri nyi nunnu a ngwüji ngwuru Garany 'dingini gilinglalu lüny ngwuja'ri ngwannu ngwujaw aar änni Ngwaalu.

8 Ngwaalu ngwannu ngwülingidi ligor lidi diji, ngwinggidu ndi ari ngwuming je änni anni mung je ätäädä Ligirimä lanni Liju'ru, nono ätäädäär nje gu.

9 Ngwaalu ngwa'ti nje ge'taja gay ge'te ngindenga le ndi ari gwügä'ridi yigor yegen yanni yiki änni gwe gwe-gen gwanni gwuma aar gwe änni 'dünggüngün.

10 A be gweneno, ange gwuru ngaa be idäji Ngwaalinga üpi gwe ngwikirijinä ngwuru Garany yunggu giyigo'ro yanni ya'ti ar je burna na ngwügüürnängä ngwege ndi üpini.

11 Bäre! Alanga lämnä ndi ari yimi'rü ye yidi Deleny dege dani Yicu a ligilängidinä, anaku gilängidinäär gu 'to."

12 A ngwüji 'dar ki'doonga gwugwundi aar geraji Birnabang je Bulij gwe läni ndi ondaji gwani yi'remna yidi yiima

na allalu ndir gwanni gwärrü Ngwaalu ngwüjänü ngwuru Garany ngindeng je le.

¹³ Anni ma aar medaji ngwuja'ri, a Yagub 'di'ri ngwüdünälä ngwondaji ngwari, "Gerajiny läni ngweengga.

¹⁴ Jamaan gwani Butruj gwondaci nje ndi ari awa Ngwaalu gwerre gwerre ngwinggida ligor lüngün uti gwe ngwüjü ngwüjänü ngwuru Garany ngwuje ge'taji 'dünggüngün.

¹⁵ Yijir yanni yallija je ngwüjir yädi ngwuja'ri ngwee anaku üllinäär gu ndi ari,

¹⁶ 'Ma aar ele giyee äny gwo'ra nggwa gwä'räji yelenyalu yidi deleny dani Däwüd.

Yanni yima ke yinje oda mana, a yinje gwä'räjälä mana yanni yipänälü,

¹⁷ ndi ari ngwüji ngwanni ngwuma i'dälü, aar mini Delenya,

na ngwüji 'dar ngwanni ngwuru Garany ngwanni ngwapu ngwüriiny ngwüny,

a gu Deleny ari danni dati ärrü yi'ral giyee'

¹⁸ yanni yima linginni 'dar 'tu'tu gwerre gidlä."

¹⁹ A Yagub ari, "Yäy gu no, ngwänggädi ndi ari aa'ti a la üpi ngwüjü ngwuru Garany ngwanni ngwo ndi o'ra Ngwaalinga yi'ral yini.

²⁰ Ar je be ükaci ngwuja'ri ar je ci aar gäbici enying ngwony ngwudi didülä na yijin aar gäbici enying ngwüdi ngwudi ngwony ngwugogornyana na yin.

²¹ Ndi ari Yobo yidi Müjä yündäjinä yomon 'dar 'tu'tu gwerre giyündär 'dar aar je uli ngwämrä giyomon 'dar yidi gomon Kwo'ra tä'ril."

Ngwuja'ri ngwüllijäär je ngwikirijinä ngwuru Garany

²² A ngwoo'ra ngwükäjäär je mbumbunga le na gi'doonga 'dar gidi Ngwaalu jalu aar gwalli ngwüjü rom (2) 'denggegenanu, Yäwüdä gwani Barjabaj na Jiliwanij, ndi ari liru yi'ra ngweengganu, aar je ükäj Birnabanga le na Bulij aar ele Andakiya.

²³ Aar je ätädäni ngwuja'ri ngwee,

"Ngwuja'ri ngwee ngwindi 'dänggäri liru ngweengga ngwalu ngwuru ngwoo'ra ngwükäjäär je na mbumbunga.

Ngwükäcärä je liru ngwikirijinä ngwuru Garany kündär gidi Andakiyang, na ngwaalu ngwani Jürüya na Kilikiya.

Laganna je.

²⁴ Änyängä li'dingina ndi ari ngwüji ngwoko ngwindi 'dänggäri ngwa'ti nje ükäjü ngwuja'ri ngwe ngwere, ara je lagajanu ara je lagaci ya'ranyanu yalu ngwuja'ri ngwe ngwondajaar je.

²⁵ Nyii be jalu nyii gekajida ndi ari nyii gwalla ngwüjü ngwoko ara je ükacä. Aar ila Bulijinga le na Birnaba liru ngwumaad ngwäri

²⁶ lanni ligäti yigo'ro yegen mbüny gwani ngwüriiny ngwudi Delenya dani Yicu Kirictu.

²⁷ Yäy gu no, lükacä je Yäwüdäng je Jiliwanij gwe ndi ari ara je ondaci ngwulem ngwe ngwuja'ri ngwanni ngwüllijärä je ngene.

²⁸ Ndi ari yiru gu Giligi'rüm lanni Liju'ru na 'dänggäri ndi ari aa'ti la üpiyi ning gwere ba be aar be ru giyee 'dogo nda je ärrü.

²⁹ Gäbicär enying ngwony ngwudi m'riini nono ngwudi didülä na yin na ngwüdi ngwudi ngwong ngwugogornyana na yijin. Ngaa la elelle mama manari ngaa lima gäbici yi'ral giyee.

Jar balu."

³⁰ Aar 'di'ri aar ülli Andakiya, aar gwä'räji gi'dongalu gidi Ngwaalu gwüpäng aar je ätädä ngwuja'ri ngwoo ngwüllinä.

³¹ Anni ma ngwüji uli ngwuja'ri, a je ngwuja'ri or'temaji aar jayanu gwulleney.

³² A Yäwüdängä Jiliwanij gwe lanni liru ngwüjir ondaci ngweengga aar je or'temaji aar je ojemeye nono ngwuja'ri ngwe ngwonyadu.

³³ Anni ma aar jalu ngenone Andakiya yomon yonyadu, a je ngweengga ge'ta kay onjaci gwe gwudi adatalu aar o'ra ngwüji ngwanni ngwükäjä je.*

³⁵ A be Bulijinga Birnaba gwe jalu ngwüjängä le ngwonyadu Andakiya, aar gu enggaci ngwüjü aar je ondaci ngwuja'ri ngwudi Deleny.

A Bulijinga Birnaba gwe badatanu

³⁶ Aji a gaji ele cong, a Bulij ci Birnabang no, "Nda 'di'ri nda kwoyalu ndi nda ombaja ngweengga giyündär 'dar yanni yondaja nda gu ngwuja'ri ngwudi Deleny nda je ombaja ndi ari gilo ländi awa."

³⁷ A be Birnaba nani ndi aar apani Yuwanang gwani Murkuj,

³⁸ a be Bulij engga ndi ari ya'ti gu jaw ndi aar apani ngindeng ndi ari ligataning je ngwo're kay ngwaalu ngwani Bämbiilyä aar 'ti le ju giyiiru.

³⁹ Aar gu garnati gwur'tal 'di aar badatanu. A Birnaba apani Murkujing aar gwe ü'rü yaanu aar ele Gabruj.

⁴⁰ A be Bulij apani Jiliwanijing aar gwe 'tü aar ele. A je ngwikirijin ge'te kuyanu gidi yimi'rü yidi Deleny.

⁴¹ Ngwele Jüriyä na Kilikiyä, nggu ojemeye yi'donga nono yidi Ngwaalu.

16

A Timijawujinga ele Bulij gwe na Jiliwanij

¹ A Bulij 'di'ri ngwele Därbä ngwube aji ngwele Lijitra gwuju gu doo'ra de'te didi Yicu dani Timijawuj, nanni gwüngün gwuru Diyäwüd gwuru dikirijin a be papa gwüngün ru Digirig.

² Ngweengga ngwudi Lijitrang na Ayikuniyang ngwati ondaji ndi ari Timijawuj gwati eelle dilä dijaw.

³ Anni ma Bulij ru gwadi apani Timijawujing gidilä düngün, ngwü'ridä gwani Ngwüyäwüd ngwanni ngwati ji ngwaalu ngwoo ndi ari ngwülingidi 'dar ndi ari papa gwüngün gwuru Digirig.

⁴ Ndi ele dilä degen kündär kündär, aar ätäda ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe ngwoo'ra ngwükäjäär je mbumbunga le Üräjalim nunnu aar ngwe eelle.

⁵ No, ati yi'doonga yidi Ngwaalu ojeme nono ndi änni Ngwaalu aar gendani giyi'ra yomon reny.

A dilingid eny Bulijing ngwenggaci guru gidi Majiduniyang

⁶ A Bulijinga ngwoo'ra ngwe ngwanni ngwändäär ngwe, aar ele dilä ngwaalu 'dar ngwudi Birijiyäng na Galatiya. A je Ligirim lanni Liju'ru etaci ndi ondaji ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ngwaalu ngwani Ajiya.

⁷ Anni ma aar obani ki'raany gidi ngwaalu ngwani Majiya, aar nani ndi änni ngwaalu ngwani Bijiniyä, a je be Ligirim lidi Yicu üminici.

⁸ No, aar ele aar millidi Majiya gwe aar ülli kündär gani Truwaj.

⁹ Ngenone dilu de, a dilingid eny Bulijing ngwengga dilingidu guru gidi Majiduniyang gidünädälä ngwugeraci guy ngwuci, "Dambida Majiduniya nje gataji düwä."

¹⁰ Anni ma Bulij engga yi'ral giyee dilingidu, nyii 'di'ri nyii ji mama puprang ladi ele ngwaalu ngwani Majiduniya, nyii ge'te ndi ari Ngwaalu ngwümini nje ndi ondaci ngwüjü ngenone ngwuja'ri ngwe ngwüngün ngwanni ngwuja'ri.

A Lidiyä ru dikirijin kündär gani Bilipi

¹¹ Ngenone Truwaj, nyii ji mama ladi ü'rü yaanu bälükä gwe nyii ada ngwaalinga ngwani Jamutraj na bigänü nyii obani kündär gani Niyabulij.

¹² Ngenone nyii o're nyii 'di'ri nyii ele 'di nyii obani Bilipi ngwaalu ngwümati gu ngweleny ngwudi Rumang yelenya kündär ge'te gipa gidi Majiduniyang. Nyii gu jalu ngenone yomon yoko.

¹³ Komon ganni giru Kwo'ra tä'räl, nyii 'tü poor kündär nyii ele gidibirta, nyii ge'taji ndi mbuji ngwaalinga ngwudi otaci Ngwaalingalu. Nyii jalu nyii ondaci ngwayu ngwanni ngwo'radalu ngenone.

¹⁴ A nje daw de'te 'dingini ngwawanu dani Lidiyä dati ji kündär gani Tiyatira dati ellang ngwureda ngwu'ri dati äpiji Ngwaalinga yobo. A Deleny igiti ligor lüngün ndi änni ngwuja'ri ngwondaja je Bulij.

¹⁵ Anni ma aar nyinyini yaw ye ngwüji ngwe ngwudi ngwu'dun ngwüngün, aar nje urnidi giyirnu. Ngwari, "Manari ngaa

lari äny gwuma ru dikirijin 'didanu Gideleny, ilar ngaa jalu 'dunu 'dunggüny." Ar nje päcälü 'di nyii ele.

A Bulijinga Jiliwanij gwe ji korkon

¹⁶ Gomon ge'te anni minyii ji ndi ele ngwaalu ngwudi otaci Ngwaalingalu, nyii mbudi geranga le giru dinäd gäti ngwäy ngwati ngwe engga yi'ral yanni yadi ji gweere. Ating mbüjji ngworta ngwüngün ngwü'rinyä ngwonyadu äti gwe ngwäy.

¹⁷ A gera nggee gwujani Bulijingalu na änyängä, ating äri dula ngwari, "Ngwüjji ngwee ngwuru ngwinäd ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwupa ngwudi geralang, ngwondaca je aar je enggaci gay gidi gilang."

¹⁸ Ati aar nje gwoda no 'di ngwonje yomon. 'Di a ligor ape Bulijing ngwugwurlalu ngwugirinya di'rillä ngwuci, "Ngwüri ny ngwe Yicu Kirictu, 'tüdi 'dunggüngünänü!" Gaji nggoo ge'te ge'te a di'rillä gatalu.

¹⁹ Anni ma ngwoorta ngwüngün engga ndi ari gay gidi mbuji ngwü'rinyä gima längitini, aar määtä Bulijing je Jiliwanij gwe aar je ogtalu aar le ele ngweleny ngwaalu ngwudi ngwiliny.

²⁰ Aar je apada ngweleny ngwudi gündär aar ari, "Ngwüjji ngwee ngwuru Ngwüyäwüd ngwuma gatu ngwüjü ngwege kündär giyaränü

²¹ ngwondaja dimürä de diru drü 'dengge ndi ape liru Ngwuruman."

²² A ngwüjji o'rajidi aar 'di'rä Bulijing je nono Jiliwanij gwe a ngweleny ngwudi gündär ari aar je gwalla ngwureda aar je pi.

²³ Anni ma aar je pi gwulleny aar je ape aar je gatu korkon aar ci dangida diru gi'ra ngwuje arngaci mama.

²⁴ Anni ma gu dangida 'dingini no, ngwuje ape ngwuje gatu gidrü gweere aar je gwü'ringgili yora.

²⁵ Dilu de diligeny danu a Bulijinga Jiliwanij gwe ji ndi otaci Ngwaalingalu aar elnge delnga didi Ngwaalu, a je ngwüjji ngwujaar le korkon ji ndi geraji ngwani.

²⁶ No a ngwaalu lagadalu gwulleny 'tu'tu kor'dalu gidi gorkon. Puprang no, a ngwängir 'dar ngwudi gorkon gwallanalu

aar igitini a yu'rung 'dar yigekana ye ngwüjälü ü'ri'tini.

²⁷ A dangida 'rita. Anni mung engga ngwängirü ngwudi gorkon ngwujalu mbüny, ngwugwalli galala gwadi düginä ngwayi nunnu gwuju ndi ari ngwüjji ngwuma 'tü korkon ngwuma abri.

²⁸ A be Bulij aw dulu de gwulleny ngwuci, "Aa'ti a gwärrri ligo'ro lunga yi'ral yere, änyängä 'dar gilo ngene!"

²⁹ A dangida utalu ndi aar ätä ligä ngwule äni puprang gidrü, ngwudididi'ri yedenyo ngwadaci Bulijingalu Jiliwanij gwe giyoranu.

³⁰ Ngwuje be okta poor ngwuji otacalu, "Lani ngwoorta, äny gwadi ärrri ange nunnu nyi gilängidini?"

³¹ Aar ci, "Ämnä Gideleny dani Yicu, nga gwa be gilängidini, nga na ngwüjji ngwunga."

³² Aar be ondaci ngwuja'ri ngwudi Deleny ngwüjängä le 'dar ngwüngün.

³³ Kaji nggoo dilu de ndoo, a dangida ape Bulijing je Jiliwanij gwe ngwuje uyi ngwämä nono. No aar je nyinyi gomom nggoo ngwüjji ngwe ngwüngün.

³⁴ Ngwuje ape 'dunu ngwuje ätäda aar eny. A nginde jayanu gwulleny ndi ari nginde gwuma änni Ngwaalu ngwüjji ngwe ngwüngün 'dar.

³⁵ Anni ma ngwaalu u'ri, a ngweleny ngwudi gündär ukäjida ngwoo'ra ngwengen gidangida aar ci, "Gäti ngwüjälü ngwoo."

³⁶ A dangida ci Bulijing nu, "Ngweleny ngwari ara je gatalu nga nga Jiliwanij gwe. Gweneno, ngaa la be ele. İndär be ladatalu."

³⁷ A be Bulij ci ngwüjü ngwoo ngwükajäär je nu, "Lipidi nje ngwäyanü ngwüjji aar nje 'ti pidiyä yelenya gwerre gwerre nyii be ru Ngwuruman, aar nje gatu korkon. A be gweneno aar be ru ladi nje linyinyi yu'rimi? Bärri! Aar ila ngindenga yigo'ro ye yegen aar nje 'tüyä poor aar nje ge'te kay."

³⁸ A ngwüjji ngwoo ngwükajäär je o're aar ondaci ngwelenya, anni ma aar 'dingini ndi ari Bulijinga Jiliwanij gwe liru Ngwuruman, aar allalu mi'dung.

³⁹ Aar ila aar ci juba, aar je 'tüyä korkon aar je päcälü ndi aar ele aar gatani gündärä.

⁴⁰ Anni ma Bulijinga Jiliwanij gwe 'tüdä korkon, aar ele ngwu'dun ngwudi Lidiyā, ngenone aar gu mbudi ngwikirijiningā le aar je or'temaji aar be 'tū aar ele.

17

Bulijinga Jiliwanij gwe kündär gani Täjlänüki

¹ Anni ma Bulijinga Jiliwanij gwe 'tüdä giyündäränü yani Amibulij na Abuluniya, aar ila kündär gani Täjlänüki, ngenone ngwämrä ngwuju gu ngwudi Ngwüyäwüd.

² Anaku äbräjä gu Bulij, ngwele ngwäni ngwämrä, gomon Kwo'ra tä'rül, yomonanu tä'rül, aar ngwe ombaji kitabanu gidi Ngwaalu.

³ Ngwuje enggaci aar je engga ngwäy yanni yüllinä kitabanu ndi ari gwanni Gwubrutar yelenya gwa yündä mbuji 'di gwayi gwa 'di'rā giyi'ranyanu. Ngwuje ci, "Yicu nggwee gwondaca je gwe, gwuru gwanni Gwubrutar yelenya."

⁴ A Ngwüyäwüd ngwoko gatu yigoralu ngwuja'ri aar gwuji Bulijing je Jiliwanij gwe, na 'to lonyadu lanni liru Ngwügirig lati denya Ngwaalinga ngwaw ngwanu ngwoko ngwulinginna ngwonyadu.

⁵ A be yigor eny Ngwüyäwüdänü, aar gwä'ränni ngwüjü nono ngwändi giyebedalu mbüny aar o'rajidi ki'du aar 'di'rī güündä ge kündär. Aar odena ngwu'dun ngwudi gur gani Yajun aar ji ndi ari Bulijinga Jiliwanij gwe gilo gu nunnu aar je 'tücä ngwüjü poor.

⁶ A be anni ma aar je 'ti mbuju, aar 'di'rī aar okta Yajuningalu ngwikirijiningā le ngwoko aar le ila ngweleny ngwudi gündär aar ürri dula aar ci ngwelenya, "Ngwüjü ngwee ngwärrü yi'ral yanni yiki ngwaalu 'dar 'di aar obana ngene nunnu aar nje lagaci yi'ralanu 'to.

⁷ A je be Yajun ülläjälü 'dunu 'dunggüngün. Ngwügäti ngwuja'ri mbüny ngwudi Deleny didi ngwelenyinga Ruma dani Gayijar aar ari deleny de'te pu ndo di'ter dicar Yicu."

⁸ Anni ma ngwüjü ngwonyadu na ngweleny ngwudi gündär 'dingini ngwuja'ri ngwee, a je güündä ape.

⁹ Aar gäbici Yajuning na ngwüjü ngwoko ge'te ngwü'rinyä aar je gatalu aar ele.

Aar dinga Bulijing je kündär gani Biriyä

¹⁰ Anni ma dilu de ru, a ngwikirijin ape Bulijing je Jiliwanij gwe aar je dinga aar ele kündär gani Biriyä. Anni ma aar obani ngenone, aar 'di'rī aar ele ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd.

¹¹ Ngwübiriya ngenone ngwujayana drü ngwüjü ngwudi Täjlänüking, ndi ari ngwämnä ngwuja'ri puprang yigor ye yibüdänü ati aar ombaji ngwuja'ri kitabanu gidi Ngwaalu yomon reny ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwondaja je Bulij ngwuru gu 'didanu.

¹² A Ngwüyäwüd ngwonyadu ämnä na 'to ngwaw yi'ra yonyadu ngwulinginna ngwuru Ngwügirig na ngwur ngwonyadu ngwuru Ngwügirig.

¹³ Anni ma Ngwüyäwüd ngwudi Täjlänüking lenge ndi ari Bulij nggwo ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ngenone Biriyä 'to, aar 'di'rī aar ele ngenone ndi gwogaji ngwüjü.

¹⁴ Puprang a ngwikirijin ape Bulijing aar dinga ngwele kimämü gidi yaw, a be Jiliwanijinga Timijawuj gwe jalu Biriyä.

¹⁵ A ngwüjü ngwanni ngwuma aar ele Bulijinga le, aar ape aar gwe obani Ätinä aar be o'ra aar apana ngwuja'ri ndi Bulij ndi ari a Jiliwanijinga Timijawuj gwe borna puprang aa'ti la jani.

Kündär gani Ätinä

¹⁶ Anni ma je Bulij ji ndi dünici kündär gani Ätinä, ngwuke nono anni mung engga gündärä gonyadu gu yi'renmanu.

¹⁷ Ngwü'di'rī aar jalu ngwämrä na ngwaalu ngwudi ngwiliny giyomon giyomon aar ondaji Ngwüyäwüd ngwe na Ngwügirig ngwanni ngwüdünyädi Ngwaalinga na ngwüjü ngwanni ngwati ila ngenone.

18 A ngwubalbaj 'di'ri ngwucaar je Ngwübikiri* na Ngwujoyeg† aar le garnati. A loko utalu aar ari, “Gwadi araa nggwee gwonyadu ngwuja'ranu?” A loko gatu ngwuja'ri aar ari, “Nggwo gwuru nono mung ondaji bayil gwe gwindi poor.” Laru gu no ndi ari Bulij gwondaju ngwuja'ri ngwe ngwujaw ngwani Yicu na ngwani 'di'ri giyi'ranyanu.

19 Aar be ape aar gwe ele ngwaalu ngwudi o'rajidalu ngwani Ariyubaguj, aar gu ci nu, “Enggaci nje 'di ngwuja'ri ngwee ngwuyang ngwuru ange gwondaji je nje lenge?”

20 Nga nggwo gwondaja ngwuja'ri ngwu'dingini nje yirnu ngwunani nje ndi nje lenge ngwuru ange.”

21 (Ngwüji 'dar ngwudi Ätinäng na ngwüji 'dar ngwu'ter, ngwanni ngwati ji ngenone, ngwati 'ti ärrü yi'ral yere ngwati jalu 'dogo yomon reny ndi ondaji aar 'dingini ngwuja'ralu ngwere ngwanni gwindi girem ngwuru ngwuyang.)

22 A be Bulij 'di'rälü ngwüdünäci ngwüjälä ngwudi ngwämrä kündär gani Ariyubaguj ngwari, “Nga nga gilee lidi Ätinäng, nggwänggädä je ngwaalu 'dar ngaa liru ngwüji ngwudi yobo.

23 Ndi ari anni landinyalu nyi ombajidalu mama ngwong ngwudi yobo yalu, 'di nyi mbuji dagada düllinä ngwuja'ri ngwee ngwaru, NGWAALU NGWANNI NGWA'TI LINGINNA. Ngwaalu ngwanni ngwata je ortada ngaa je 'ti be lingidi, ngwuru ngwanni ngwada je ngwe ondaci gweneno.”

24 Ngwuje ci, “Ngwaalu ngwanni ngwuge'ta didläyü aar ge'te ngwony 'dar ngwanni ngwo gididlä, ngwuru Deleny didi gere na diyäng, Ngwaalu ngwanni ngwati 'ti ju ngwu'dunanu ngwodana ngwuy ngwe ngwudi diji dümnä.

25 Ngwati 'ti irnidi gony ge gere ndi ari aar je gendaci guy, nono ma aar ni nyangiralu, ngwuru Ngwaalu ngwanni ngwätädä ngwüjü 'dar miding aar je ätädä lingina na yi'ral 'dar.

* 17:18 17.18 Ngwubalbaj ngwucaar je Ngwübikiri ngwati ari yi'ral yanni yijaw ngene gididlä, yani jayanu.

† 17:18 17.18 Ngwubalbaj ngwucaar je Ngwujoyeg ngwati ari jayi drü na dünälü na määtä lingina, yiru yanni yipa gu'ru gididlä.

26 Dijji de de'te pu dige'teng nggu 'tüyä yüülü 'dar yidi ngwüji anaku rar gu, nunnu aar ji ngwaalu 'dar gididlä. Nginde gwuru gwanni gwati lenge gaji ganni gigi'tijing je ngwulenge ngwaalinga mama ngwanni ngwügi'tijing je nunnu aar gu ji.

27 Ngwaalu ngwärrü yi'ral giyee nunnu a ngwüji mini aar gwe utalu aar mbuji. Ngwaalu ngwa'ti ola ngwaalinganu ma ar je mini ngwujalu gito gito 'dengge 'dar.

28 Anaku aru gu diji de'te ndi ari, 'Nginde gwe a limidu ar gwe ele ar gwe ji.' Anaku aru gu ngwüjämbir ngwoko ngwalu ndi ari, 'A liru gilinge gungün 'to.'

29 Yäy gu no anni rar gilinge gidi Ngwaalu, aa'ti a la ge'te ndi ari Ngwaalu ngwanni ngwuru ligi'rim ngwuru nono yi'remna yiru dab aar ru buta na yo'rr; nono ma je diji dümnä ge'te aar je ja'rima ngwuy ngwe.

30 Gwerre ngwa'ti gi'tijä yogonga giyee ngwäy a be gwenene gwondaca ngwüjü 'dar ngwaalu 'dar ndi ari aar jo'renyana.

31 Ndi ari ngwuma ge'te gomom ganni gading ge otaci ngwüjälü 'dar gididlä übidänü gwe diji de danni däbring ngwuge'te. Gwuma enggaci ngwüjü 'dar yima aar je engga ngwäy ngwe ndi ari gwäbrung ngwuge'te, anni ngwuming 'di'riyälü giyi'ranyanu.”

32 Anni ma aar 'dingini ngwuja'ri ngwani 'di'ri giyi'ranyanu, a loko calu mireny, a be loko ari, “Änyängä linana ndi ar ang dingini ngwuja'ri ngwee mana.”

33 A gaji nggoo, a Bulij 'di'ri ngwugatani ngwämrä kündär.

34 A be ngwüji ngwoko ämni aar gwuji Bulijing. 'Denggenanu gur gani Diyanijuj ngwelenyanu ngwudi ngwaalu ngwani Ariyubaguj ngwudi o'rajidalu, na daw de'te 'to dani Damarij, a loko li'ter.

18

A Bulij ele kündär gani Küründüj

1 Anni ma yi'ral medadi giyee, a Bulij gatani Ätänäng ngwü'di'ri ngwele Küründüj.

2 Ngenone aar mbudi gur ge giru Diyäwüd gani Äkillä gilinginä ngwaalu ngwani Bunduj, gindär daw de düngün girem dani Bärjkillä ngwaalu ngwani Italiya aar ila Küründüj. Ndi ari deleny didi ngwelenyinga Ruma dani Kiludiyuj di'tüyä ngwuja'ri ndi ari a Ngwüyäwüd 'dar gatani Rumang. A Bulij 'di'ri ngwele nding je ombaja.

3 Aar le jalu aar le ape yiiru ndi ari yiiru yüngün yiru ye'te ye'te nono yegen lati ug'ri ngwureda ngwudi yä'tä.

4 Ating be 'tü komon giru Kwo'ra tä'rül ngwele ngwämrä aar otajidalu, ngwüminä ndi gwä'ra Ngwüyäwüd na Ngwügirig.

5 Anni ma Jiliwanijinga Timijawuj gwe obana lindi ngwaalu ngwani Majiduniya, a Bulij ge'taji ligo'ro lüngün 'dar ndi ondaci Ngwüyäwüd ngwari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya.

6 A be anni ma Ngwüyäwüd 'donya ngwuja'ri ngwondaja je Bulij, aar ondaji ngwuja'ri ngwa'ti jaw, a Bulij 'di'ri ngwuje düdirä ngwureda nono ngwüngün ngwuje ci, "Nggwuma gwalli ngwuy 'danggalu, yidi yigo'ro yalu yiru, 'tu'tu komon gidi gweneng, nggwele Karany."

7 A be Bulij 'di'ri ngwugatani ngwämrä ngwele ngwu'dun ngwudi gur gani Titüj Yujituj gwuru Garany gwati orta Ngwaalinga, ngwu'dun ngwüngün ngwuju gito gito ngwu'dun ngwudi ngwämrä.

8 A gur gani Kirijibuj giru gi'ra gidi ngwämrä ngwoo aar änni ngwüji ngwe ngwudi ngwu'dun ngwüngün Gideleny. Na ngwüji ngwu'ter ngwonyadu ngwudi Küründüjing ngwanni ngwuma 'dingini aar änni Ngwaalu aar je nyinyi yaw ye.

9 Dilung de'te a Deleny dani Yicu ondaci Bulijing dilingidu ngwuci, "Aa'ti yedeny yang eny, or'temaja nga ondaji aa'ti nga gwa gwugwundi.

10 Nda gilo a diji dere da'ti dang akani nono, äny nggwo gwäti ngwüju ngwonyadu kündär nggee."

11 No, a Bulij jalu ngenone 'di ngwape didläyü na ngwüwäyü nyärläl, ndi enggaci ngwüju ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

12 Anni mäti deleny dani Galilu yelenya ngwaalu ngwani Akayiya, a Ngwüyäwüd ngwudi Küründüjing gekajidi 'dar gwüpäng aar odena Bulijing nono aar määtä aar gwe ila ngwaalu ngwudi pi yelenya.

13 Aar ü'ridä yi'ral nono aar ari, "Gur nggee gati gwä'ri ngwüju aar äpiji Ngwaalinga yobo gay ge ga'ti aar indi yobo ye yege."

14 Anni ma Bulij ji gito gwadi ondaji, a deleny dani Galilu ci Ngwüyäwüd nu, "Adinari ngaa länggädädi guru nggee yi'ral nono yere yanni yiki gwulleny, yaadi gu aw nda je 'dingini.

15 A be anni rar 'dogo ngwuja'ri, na ngwüriiny aar ru yani yobo yalu, ya je be ombaji yigo'ro ye yalu. Nggwa'ti gwa pi yelenya giyi'ral yiru gu no."

16 Ngwuje be linyanya ngwaalu ngwudi pi yelenya aar 'tüdä poor.

17 A ngwüji ngwoo ngwonyadu gwurlada guru nono gani Jujitanuj giru gi'ra gidi ngwämrä aar pi gito gito ngwaalu ngwudi pi yelenya a je gu 'ti deleny dani Galilu ge'taja ngwäyanü.

A Bulij o're Andakiya

18 A Bulij jalu ngenone Küründüj gwooko, ngwube gatani ngwikirijinä ngwü'rü yaanu ngwele Jüriyä, aar ele Bärjkillä gwe na dur düngün dani Äkillä. A be gwerre gwerre nding ele, ngwüwädini gi'ra kündär gani Kanggiriya gwani pi yi'rany ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe.

19 Aar obana Abijuj, a gu Bulij gatani Bärjkillängä je dur de düngün dani Äkillä ngwü'tü ngwele ngwämrä ndi aar ondaji Ngwüyäwüd ngwe.

20 Aar ci gwaadi aar le jalu ngenone yomon yonyadu ngwube 'donya.

21 A be anni mung 'di'ri ngwele, ngwuje be cani nu, "Manari Ngwaalu ngwuma änni äny gwa o'ra." Ngwü'di'ri ngwugatani gündärä gani Abijuj ngwele.

22 Anni mung ülli kündär gito kimämü gani Gäyijäriyä, ngwallu ngwaganna

gi'donga gidi Ngwaalu Üräjälim, ngwube ülli Andakiya.

²³ Anni mung jalu yomon cong ngenone Andakiya, ngwü'di'ri ngwele giyündär mbüny mbüny ngwaalu ngwani Galatiya na Birijiyä, ating gu or'temaji ngwikirijinä.

Abuluj kündär gani Abijuj

²⁴ Gaji nggoo a gur ge'te giru Diyäwüd gani Abuluj gidi gündär gani İjikändäriyä gubu kinene ngwulenge ngwuja'ri ngwudi gitab gidi Ngwaalu mama. Ngwube ila kündär gani Abijuj.

²⁵ Nginde genggacaar ngwulenge ngwuja'ri 'dar ngwani gay gidi Deleny. Ngwondaji yiima ye gwuleny ngwenggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwani Yicu mama. Ngwube lenge 'dogo nyinyining gwudi Yuwana.

²⁶ Ngwü'di'ri gwu'ranu ngwondaji ngwämrä. Anni ma Bärjkillängä dur de düngün dani Äkillä 'dingini, aar 'di'ri aar urnidi aar le ele 'dunu 'denggen aar enggaci gay mama gidi ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

²⁷ Anni ma Abuluj minä ndi ele Akayiya, a ngwikirijän or'temajani aar üllijä ngwikirijinä ngwudi ngenoneng nunnu aar üllälü yirnü. Anni mung obani, ngwugataji ngwikirijinä düwä ngwanni ngwuma änni yimi'rü ye yidi Ngwaalu.

²⁸ Ndi ari ati aar garnati Ngwüyäwüd ngwe ndi ondaji ngwäyanü ngwüjü ating je dami ngwuja'ri ngwe ngwuje enggaci kitabanu ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya.

19

Bulij kündär gani Abijuj

¹ Anni ma Abuluj ji kündär gani Küründüj, a Bulij 'di'ri ngwugatani ngwele gay ge ngwü'rü ngwaalinganu ngwobani kündär gani Abijuj. Ngenone, ngwumbuji ngwikirijinä ngwoko

² ngwuje otacalu, "Anni ma aang ru ngwikirijän, ngaa lima ape Ligirimä lanni Liju'ro?"

Aar ci, "Bäri, änyängä la'ti 'dingina ndi ari Ligirim lanni Liju'ru gilo."

³ A je Bulij ci, "A mene nyinyini gwuru ange gwünyinyinä gwe?"

Aar ci, "Nyinyini gwudi Yuwana."

⁴ A je Bulij ci, "Nyinyini gwudi Yuwana gwuru gwudi jo'renyani giyi'ral yanni yiki. Gwondacu ngwüjü nunnu aar änni nginde gwanni gwaru nggwe nggwo gwändi gwani Yicu."

⁵ Anni ma aar dingini ngwuja'ri ngwee, aar je nyinyi ngwüri ny ngwe ngwudi Yicu.

⁶ Anni ma je Bulij gatu guy nono, a je gu Ligirim lanni Liju'ru üllänü, ngwuje ätä yiima aar ondaji ngwungla le ngwu'ter aar alliji yijirä 'to.

⁷ Ngwüjü ngwuru yi'ranu 'di na rom (12) ngwanni ngwuju ngenone.

⁸ A Bulij ele ngwäni ngwämrä ngenone aa'ti yedeny itä ngwondaji aar anati ngwüjü ngwe nding je gwä'rjä giyelenyanu yidi Ngwaalu. Nggu jalu ngenone 'di ngwape ngwüwäyü tä'rül (3).

⁹ A be ngwüjü ngwoko 'donya ngwuja'ri aar 'donya ndi änni aar 'di'ri aar ondaji aar ci Gayalu mireny nggee gidi Deleny dani Yicu. No, a Bulij 'di'ri ngwuje gatani ngwapani ngwikirijinä ati aar ngwe jalu yomon reny ngwu'dun ngwudi o'rajidalu ngwudi Tiyananuj ati aar gu otajidalu.

¹⁰ Agu yi'ral ele giyee 'di aar ape ngwüdläyü rom (2), ndi ari a Ngwüyäwüd 'dar na Ngwügirig ngwanni ngwati ji ngwaalu ngwani Ajiya, aar 'dingini ngwuja'ri ngwudi Deleny.

¹¹ A Ngwaalu ätä Bulijing yiima ngwuge'te yiima yiralu 'ter.

¹² 'Di ati ngwüjü ape ngwureda ngwudi brütini nono na ngwured ngwanni ngwating je gennala ngwudi yiiru ngwanni ngwa akani ngwangina nono ngwudi Bulij aar je äpiji ngwüjü ngwümä aar je gatu nono a je dümdi abri aar u'ri nono na ngwü'rillä 'tü 'denggenanu.

¹³ A Ngwüyäwüd ngwoko 'di'ri aar landalu ndi 'tüyi ngwü'rillä aar gwurli aar ari ladi girinya ngwü'rillä ngwanni ngwätinä ngwüjü nono ngwüri ny ngwe ngwudi Yicu. Ati aar je ci, "Ngwüri ny ngwe ngwudi Yicu gwanni ngwati gwe Bulij ondaci ngwüjü, nggwucanga 'tüdä poor."

¹⁴ Ati gu yiji kwo'ra tä'räl (7) yidi dir'dal dannu diru gi'ra didi Ngwüyäwüd dani Jikapa arri yi'ral giyee.

¹⁵ A je be di'rillä ci, "Äny gwülingidi Yicung nyi lenge Bulijing gwani yäru a be nga nga lani yärüngä?"

¹⁶ A je gur nggo gätinä di'rillä nono, dami 'dar ngwuje mi'ri 'di aar 'tädä poor aar abri ngwangu ngwanu liru yinä.

¹⁷ Agu Ngwüyäwüd 'dar 'dingini yidi Abijuring na Ngwügirig. A je yedeny eny 'dar, a ngwüji denya ngwüri nyi ngwudi Deleny dani Yicu gwuleny.

¹⁸ A lonyadu lanni lima änni kaji nggoo, aar ila aar 'täji yi'ralalu yegen yanni yiki.

¹⁹ A ngwuma ngwonyadu ürrä yitab yegen yidi yima aar je u'diyi ngwäyänü ngwüji. Anni ma aar i'ra ngwilinya ngwudi yitab giyee, aar je mbuji dinar diru ngwüü'ri 'di tudini (50,000).*

²⁰ Gay ge nggee, a ngwuja'ri ngwudi Deleny gendadi aar badalu yiima ye yipa.

²¹ Anni ma yi'ral medadi giyee, a Bulij 'di'ri ngwari gwadi ele Üräjälim, ngwumillidi ngwaalu ngwe ngwudi Majiduniyang na Akayiya. Ngwari, "Anni minyi ja ngenone, nggwele 'to kündär gani Ruma."

²² Ngwükäji ngwüjü ngwüngün rom (2) ngwanni ngwati gendaji guy Timijawujinga Arictuj gwe aar ele Majiduniya ngwube jalu gwoko ngwaalu gwani Ajiya.

Ürrä dula kündär gani Abijuj

²³ Kaji nggoo a ngwuja'ri gwani Gay gidi Deleny dani Yicu apa yi'ral yikalu gikidang.

²⁴ Dijindala dani Dimitruj dati toy buta ngwuge'te yi'remna yidi bül gwudi bayil gwuru daw gwani Artimaj, ati gu ngwujindala mbojaji ngwü'rinyä ngwonyadu.

²⁵ Ngwurnida ngwujindala gwüpäng na 'dar li'ter lanni lati ape yiiru nono yegen, ngwuje ci, "Ngwo'ra, ngaa lilingidi ndi ari a lati bile ngwü'rinyä yiiru ye giyee.

²⁶ Ngaa gilo be länggädi ngaa 'dingini ndi ari gur nggee gani Bulij gwuma gwä'ri ngwüjü ngwuming je dudiyi ngwonyadu ngwudi Abijuring ya'ti ani 'dogo ngwüji

ngene Abijuj aar be ani ngwaalu 'dar ngwudi Ajiyang. Ngwari yi'remna yidi bayil gwuge'ta ngwüji ngwuy ngwe gwä'tüdi bayil a'tur.

²⁷ Yanni yikana ya'ti ani 'dogo ndi ari ngwüji ngwa kiyi yiiru yege yi'rinya aar be ru 'to ndi ari gobo gidi bayil gwuru daw gwupa gwani Artimaj gwa'ta be ga ru gu'ru na 'to bayil giligo'ro lüngün gwanni nggwo ngwäpüjä ngwüji ngwudi Ajiyang na ngwüji gididlä 'dar yobo, gwa'ta be gwa ngwüji aniji yiima."

²⁸ Anni ma ngwüji 'dingini Ngwuja'ri ngwee, a je güündä ape aar ürrä dula aar ari, "Artimaj gwuru gwanni gwupa gwudi Abijujing!"

²⁹ Puprang no, a ngwüji 'dar kündär 'di'ri güündä. Aar määtä Gayujing na gur gani Arictakuj lidi Majiduniyang lindäär Bulijinga le aar le odena ngwaalu ngwudi o'rajidalu.

³⁰ A Bulij bupi ndi ü'rü ngwüjü ngwäy, a be ngwikirijin üminici.

³¹ Na 'to ngweleny ngwudi Ajiyang ngwuru ngwumaad ngwudi Bulij aar ükäci dijü de'te ngwuja'ri ngwe aar päcälü ndi ari aa'ti gwa gata gora ki'doongalu.

³² Aa'ti ngwüji lingidi yi'ral ye yorto ngwaalinga, a ngwoko ürrä dula giyi'ral giyee, na ngwoko ürrä dula giyi'ral yi'ter. A ngwüji ngwonyadana ngwu'ti lingidi ndi ari giru ange ganni gäpädi je ngenone.

³³ A Ngwüyäwüd dinga guru ki'ra gweere gani Älijikändär, a ngwüji ngwoko ürrä dula nono aar ondaci gwadi araa. Ngwalliji guyala nunnu aar gwugwundi ngwuje enggaci yanni yadi ye ruci ligo'ro lüngün.

³⁴ A be anni ma ngwüji lenge ndi ari giru Diyäwüd, aar ürrä dula 'dar 'di a lingen ele ngwuru rom (2) aar ari, "Artimaj gwuru gwupa, gwuru bayil gwudi Abijujing!"

³⁵ Gwodanalü, a je gur ganni gati ülliji delenya didi kündär burni ndi ondaci aar gwugwundi. Ngwuje ci, "Ngwüji ngwudi Abijujing, ngwüji gididlä ku ngwülingidi ndi ari gündär gidi Abijujing giru dangida didi gobo gidi bayil gwupa gwani Artimaj

* 19:19 19.19 Dinar de'te pu dati de diji ape yiiru gilingen.

na ngwuru dangida didi gi' remna güngün ganni gi'dü kerala.

³⁶ Yi'ral giyee yilinginna übläti gwere gwa'ti gu. A be yijaw ndi aang adatalu ngaa je 'ti büdäcä ngwäy ngaa je ärrä yanni yiki.

³⁷ Ngaa lima apa ngwüjü ngwee rom (20 a ngwe ila ngene ngwa'ti itü yu'rimi kobo aar 'ti aru ngwuja'ri ngwere ngwuki gibayil gwege.

³⁸ Manari Dimitruj na ngwujindala ngwüngün, läti yi'ral yere ngwüjü nono ngwee, ngwaalu ngwo ngwudi pi yelenya a ngweleny ji, gäbicär je aar apada yi'ral yegen ngenone.

³⁹ Ma be ari yere giyo yätää je yi'ter, ya gu be ru ndi ari a ngweleny jalu aar je ombaci.

⁴⁰ Yi'ral giyee yärrinä gu no gwene, ya gäbici ngwelenya ngwunje üpäci yi'ral nono yani yärä. A la'ti läti ngwuja'ri ngwadi ar ngwe ari ndi o'rajidalu nggwee manari liminje otacalu."

⁴¹ Anni mung gu ari ngwuja'ri ngwee, ngwuje bädiyä aar ele.

20

Millidi Majiduniya na Akayiya

¹ Anni ma ngwüji adatalu a Bulij ükäjidi ngwükirijin ngwuje or'temaji, ngwuje ci jar balu ngwü'di'ri ngwele Majiduniya.

² Ngwele ngwulandalu ngwaalu ngwoo ngwor'temaji ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwonyadu. 'Di gwodanalü ngwobani ngwaalu ngwani Girig ngwucaar je 'to Akayiya.

³ Nggu jalu ngenone ngwüwäyü tä'rül. Anni ma ngwuji kay gwadi ele ngwü'rü yaanu ngwele Jüriyä, a Ngwüyäwüd inji ndi aar 'rinnye ngwü'ridini ki'ra ngwukwoyalu gay ge gidi Majiduniyang.

⁴ Aar ele Jupatar gwe gwuru gi'ji gidi gur gani Baruu kundär gani Biriyä, na Arictakuj na Jikanduj kundär gani Täjlänüki, na Gayuj kundär gani Därbä, a gu Timijawuj janu 'to. Na Tiyakuj na Trubimuj lidi ngwaalu ngwani Ajiya.

⁵ Ngwüji ngwee 'dar ngwumadinu aar nje dünici kundär gani Truwaj.

⁶ Nyii be 'di'ri nyii ü'rü yaanu kundär gani Bilipi anni ma Yi'rinyinä yidi Ligi'ra medadi a anni ma yomon ru tudini, njee borna Truwaj nyii gu jalu ngenone yomon kwo'ra tä'rül.

Aar 'di'riyi guralu gayu

⁷ Komon ganni giru gi'ra giyomon Kwo'ra tä'rül, nyii o'rajidalu gwüpäng ndi acajidi ndi eny, a Bulij ondaci ngwüjü na ndi ari gwubupa ndi ele bigänü, ngwondaji 'di a diligeny danu ru.

⁸ Ngwu'dun ngwanni ngwo'radi nyii gwalu alu nggwe, ngwäti ngwamba ngwonyadu.

⁹ A damal de'te dani Yitayuj jadalü gibu'rinyar, a be anni ma Bulij ji ndi ondaji 'di a gaji olanu, ngwör'dätälä ngwundri yaranu 'di ngwumi'ra 'tu'tu ngwu'dun ngwuru yoranyanu rom (2) alu nggwe ngwaalu gidiyängälü aar apalu gayu.

¹⁰ A Bulij ülli, nggu gatü rumala ngwümätäni nono. Ngwuje ci, "A je 'ti yedeny itü, nggo gimidu!"

¹¹ Ngwube kwoyalu mana ngwallu ngwu'dun alu nggwe aar acajidi ndi eny. Anni mung ondaji 'di a ngwaalu u'ri ngwü'di'ri ngwele.

¹² A ngwüji ape damal ndoo 'dunu dimidu aar gu or'temaji gwulleny.

A ngwüjü ngwudi Abijujing ge'te Bulijing kay

¹³ Nyii ele nyii elada gweere gibälükä nyii ele giyaanu kundär gani Acuj, ganni gadi nyii gu ape Bulijing gibälükänü. Nginde gwuge'ta gu yi'ral giyee mama no ngenone ndi ari gwadi gu ele yora yalu.

¹⁴ Anni minyii le mbudi ngenone Acuj, nyii ape nyii alliji gibälükänü nyii ele elada Mitilin.

¹⁵ Bigänü nggwo nyii ele giyaanu ngenone nyii obani kundär giyaanu gani Keyoj. Bigi nggwo nyii dambu kundär giyaanu gani Jamuj, na bigänü nggwo nyii obani Milatuj.

¹⁶ Bulij gwümü'rinä ki'ra ndi ü'rü yaanu ngwugatani Abijujing ndi ari aa'ti gwa jana ngenone Ajiya. Ndi ari gwübüdädü ndi ari mung burni ngwobani Üräjalim

gwerre gwerre ndi gomom i'di gidi Yi'rinyina yidi Uni.

¹⁷ Ngenone Milatuj, a Bulij ukajidi ndi mbumbunga lanni liru yi'ra ki'doonga gidi Ngwaalu gidi Abijujing.

¹⁸ Anni ma aar obani, ngwuje ci, "Ngaa lilingidi ndi ari any gwelella awa gaji ganni gijar le anni indii nyi 'danggalu ngwaalu ngwani Ajiya.

¹⁹ Any gwapija Ngwaalinga yiiru ligo'ro le lullanu gwulleny 'di nyi ari, aar nyi gu 'to Ngwuyawud iditaji inji gwe gwupa.

²⁰ Ngaa lilingidi ndi ari any gwa'ti gwagillalu nda je enggaci ngwuja'ri ngwere ngwanni ngwada je gataji duwa nga je be ondaci pooralu nyi ondaci ngwujii ngwu'dun ngwu'dun.

²¹ Any gwuma enggaci Ngwuyawud nyi enggaci ngwujii ngwuru Garany ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nunnu aar jo'renyana aar o'raca Ngwaalinga aar amni Gideleny dege dani Yicu.

²² A be gweneno, Ligirrim linyaci yiima ye ndi nyi ele Urajalim, ya'ti nje lingidi yanni yiny mbuji ngenone.

²³ Yilingidi nje 'dogo ndi ari kundär gere, Ligirrim lanni Liju'ru gilo ligirinyadi ndi ari yirna na yunda giyo yiduniciny.

²⁴ A be ligor la'ti nyi picä ligo'ro lüny, aar nyi be picä yiiranu ndi ari nyi ye 'di'ri nje medaji yanni yatadaar nje Deleny dege dani Yicu. Yiru ndi ari nyi enggaci ngwujii ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi yimi'ru yidi Ngwaalu.

²⁵ Gweneno nggwulingidi ndi ari gwere gwa'ti 'danggalanu lanni liminje ondaci yeleny ye yidi Ngwaalu lo're liny engga mana.

²⁶ Yäy gu no, gwene nggwa je ci, ndi ari nggwügwälli ligo'ro lüny giyin yidi ngwujii 'dar.

²⁷ Ndi ari any gwa'ti gwagillalu nda je enggaci buping 'dar gwani Ngwaalu.

²⁸ Arnganar yigo'ro yalu ngaa arngani yi'donga yidi Ngwaalu 'dar yanni yima aar je Ligirrim lanni Liju'ru gitiji ngaa ru ngwangida ngwegen. Rüdär ngwoo'ra ki'doonga gidi Ngwaalu ganni giming ürälü yin ye yüngün.

²⁹ Nggwulingidi ndi ari manari nggwuma ele, lila lanni liru ngwümüd ngwuki drü 'danggalanu ngwa giridini gi'donga ge gidi Ngwaalu. ³⁰ 'Di ki'danu galu ngwujii ngwa 'di'ra ngwanni ngwa gwürli ngwuja'ranu ngwanni ngwuru 'didanu nunnu a je ngwe ngwikirijin gwujani.

³¹ Yäy gu no, arnganar be! Diwayinar ndi ari ngwüdläyü tä'ril (3) nggwa'ti dünä a'tur nda je girinya nga nga 'dar dilu de na lingen le yal ye ngwäy.

³² Gweneno, nggwa je ge'te kuyanü gidi Ngwaalu na ngwuja'ranu ngwudi yimi'ru yüngün, ngwanni ngwa je giki 'di'dany aar je ätä yu'rina ngwüjingä le 'dar ngwudi Ngwaalu.

³³ Buta na dab yaa dired dijü dere da'ti nyi amirädänü.

³⁴ Nga giyigo'ro yalu lingidi ndi ari ngwuy ngwe ngwüny ngwee, ngwape nyi ngwe yiiru nyi iye ligo'ro lüny na lanni liji nyii le.

³⁵ Giyi'ral 'dar yanni yärrü nje, nggwenggaca je ndi ari ar ape yiiru ar ye gataji ngwujii duwa ngwanni ngwami'ratu. Diwayinar ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe Deleny dege dani Yicu ligo'ro le lüngün ndi ari, 'Onjaji gwati ji ndi ätä ndi ari ngwujii ndi ape.' "

³⁶ Anni mung ari ngwuja'ri ngwee, aar le jürbälü 'dar aar otaci Ngwaalingalu.

³⁷ Ngindenga 'dar aar ari aar mätäni Bulijing nono aar aganni aar ci indii be.

³⁸ Aar ümi giyigor gwece gwece anni arung gwa'ta be gwa aar engga ngwäyanü mana. Aar gwujani 'di aar le obani gibälükä.

21

A Bulij 'di'ri ngwele Urajalim

¹ Anni minyii 'tänü gweere nje gatani, nyii ülli nyii ele bälükä gwe giyaanu nyii ele kundär giyaanu gani Kwuj. Bigänü nyii ele kundär giyaanu gani Rüdij a ngenone, nyii ele kundär gani Patara.

² Nyii mbuji bälükä gwadi ü'ru yaanu ngwudambu ngwaalu ngwani Bunijiya, nyii gu änänü nyii ele.

³ Anni minyii ombati Gabrujing ngwäyänü, nyii millida kuyala gidi gaama, nyii ele dilä giyaala nyii ele Jüriyä. Nyii üllälü kündär gani Jür gadi gu bälükä nggwo gwändi nyii gwe ülläji ngwonyalu ngwapaning je.

⁴ Nyii mbuji ngwikirijinä ngenone, nyii ngwe jalu yomon kwo'ra tä'räl (7). Ligirrim le, aar ondaci Bulijing nunnu aa'ti gwele gwa allu Ürajälim.

⁵ A be anni ma gaji gäri ila, nyii 'di'ri nyii ele gay ge gäri nyii elada gweere. A ngwikirijin 'dar ngwur na ngwaw ngwegen na yiji yegen aar nje gwujani nyii le 'tü kündär poor, ngenone kimämü nyii jürbälü yirku ye ndi otaci Ngwaalingalu.

⁶ Anni minyii 'di'ri nyii agannajidi, nyii äni gibälükänü nyii ele a ngindenga kwoyalu 'dunu.

⁷ Nyii ele dilä nyii gatani gündärä gani Jür nyii üllälü kündär gani Bitilimiyaj, ngenone nyii gu aganni ngwikirijinä nyii ngwe jalu gomom ge'te pu.

⁸ Bigänü nggoo nyii 'di'ri nyii ele 'di nyii obani kündär gani Gäyijäriyä, nyii jalu ngwu'dun ngwudi Bilipüj gwanni gwati ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, gwuru diji ngwüjänü kwo'ra tä'räl (7) ngwanni ngwäbräär je ndi gendaji ngwuy giyiuru.

⁹ Gwäti yera kwo'rongo (4) yiru yu'taar, yati alliji yijira.

¹⁰ Anni minyii ji ngenone yomon yi'ranu yoko, a dijir de'te dani Agabuj, ngwüllä Yäwüdiyä.

¹¹ Aar nje ilada nono, ngwape lägü lidi Bulij ngwule gekani ngwuyalu ngwüngün na yora ngwari, "Ligirrim lanni Liju'ru laru nu, 'Anaku no Ngwüyäwüd ngwudi Ürajäliming ngwa giki diji didi lägü gilee no da aar ätäda ngwüjü ngwuru Garany.' "

¹² Anni minyii 'dingini ngwuja'ri ngwe, änyängä na ngwüji ngwanni ngwuju ngenone nyii päci Bulijingalu ndi ari aa'ti gwele Ürajälim.

¹³ Ar nje Bulij ci, "Nga nga larra ngaa be runi ngaa gäbici ligor lüny ngwuji jigü'rr? Äny gwüjädi ndi ari aa'ti liny

giki 'dogo, gäbicär aar nyi 'rinye ngenone Ürajälim gwani ngwüri nyi ngwudi Deleny dani Yicu."

¹⁴ Anni mung 'ti ämnä ngwuja'ri ngwäri, nyii gäbici nyii ari, "Yanni yiminä je Ngwaalu aar gu ru."

¹⁵ Anni ma ngwuja'ri medadi ngwee, nyii 'di'ri nyii ji mama nyii allu Ürajälim.

¹⁶ Ngwikirijin ngwoko ngwudi Gäyijäriyäng aar nje gwujani aar nje apa ngwu'dun ngwudi Manijun, ngwadi nyii gu ji. Nginde gwuru gwudi Gabrujing ngwuru dikirijin ngwikirijinanü ngwanni ngwumadinana.

A Bulij obana Ürajälim

¹⁷ Anni minyii obana Ürajälim, aar nje ngwikirijin ge'te giyirnu yipa.

¹⁸ Bigänü nggwoo a Bulij na änyängä 'dar nyii ele ndi ombaja Yagubing, na nyii mbuji mbumbung je 'dar lidi gi'doonga liju.

¹⁹ A je Bulij aganni ngwuje ütici yi'ral yi'ra 'dar yanni yima je Ngwaalu ärrü ngwüjänü ngwuru Garany yiuru ye yüngün.

²⁰ Anni ma aar 'dingini yi'ral giyee, aar ortada Ngwaalinga. Aar be ci Bulijing nu, "A gwänggädi gwani mengga, ndi ari awa Ngwüyäwüd ngwü'ri ngwonyadu ngwanni ngwuma änni, a ngindenga 'dar liti je yigoranu gwani yobo.

²¹ Licaar je ndi ari nga gwati enggaci Ngwüyäwüd 'dar ngwanni ngwo ngwüjänü ngwuru Garany ndi ari aar gatani Yobo yidi Müjä, nga je ci aar 'ti ü'ri'tädi yijü yegen aar 'ti elella dimürä de dege.

²² Aladi ärrü ange? Yiru gu ndi ari ladi gu 'dingini ndi ari nga gwuma ila,

²³ no, ärrä je giyee yanni ya ar ang ye ci, ngwüji kwo'rongo (4) ngwo ngwuji nyii ngwe ngwanni ngwümü'ridi yi'rany.

²⁴ Apa je a ngwe acajidi gidimürä a ngwe gä'rini nono ngaa je gi'tiji aar wädi. Nunnu a gu ngwüji lenge 'dar ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwu'dinginaar ngwe gwani nga ngwa'ti äti ngwäyänü

ndi ari nga giligo'ro lunga nga nggwo gwümäti yobo yindä ye.

²⁵ A be gwani ngwüji ngwuru Garany ngwanni ngwuma ru ngwīkīrijin, liminje ülliji ngwuja'ri ngwāri ndi ari aar gābicī enying ngwony ngwudi mī'rini nono ngwudi didülā na yin na ngwüdi ngwudi ngwong ngwugogornyana aar gābicī yijinä.”

²⁶ Anni ma bigānū ru, a Bulij 'di'ri ngwape ngwo'ra aar ngwe gā'rini. Ngwube 'tū ngwele kobo ndi inggida gomom ganni gadi ge yomon yidi gā'rini medadi na nunnu aar gatu gonyalu gidi mī'rini nono ngindenga 'dar.

Aar määtä Bulijing

²⁷ Anni ma yomon kwo'ra tä'rīl ji gito yadi medadi, a Ngwüyāwūd ngwoko ngwīndi ngwaalu gwani Ajiya aar enggada Bulijing kobo. Aar gwogaja ngwüji ngwonyadu aar määtä.

²⁸ Aar ürri dula aar ci ngwüjü, “Ngwüji ngwudi Yijiräyil gendaci nje guy! Gur giru nggee ganni gati enggaci ngwüjü ngwaalu 'dar aar iniji ngwüji ngwege na gwani yobo na gobo nggee. Ngwube o're ngwapana ngwüjü ngwuru Garany ngwe ändä kobo lima rngiyi ngwaalinga ngwee ngwuju'ru.”

²⁹ Laru gu no ndi ari gwele länggädi Trubimujing gwudi Abijujing kündär liju Bulij gwe aar be ji ndi ari gwapana Bulij nggwe ändä kobo.

³⁰ A gündär 'di'ri 'dar a ngwüji abrada ngwaalinga nono 'dar aar määtä Bulijing aar oktalū kobanu aar 'tüyā puprang no aar längiti längirü.

³¹ Gaji ganni gima aar ge ru gadi 'rinye, a ngwuja'ri obani kumndan gidi gwu'tulunga gwudi Rumang ndi ari gündär 'dar gidi Üräjälīmīng nggo gi'di'ri yärä.

³² No, a kumndan apani ngwubegenga na gwu'tulunga aar ngwe ülli ngwüji. Anni ma ngwüji engga kumndaning nggoo na gwu'tulunga, aar düni ndi pi Bulijing.

³³ A kumndan nggoo määtä Bulijing ngwuci gwu'tulung je gikar yu'runganu rom (2). Ngwube utalu ndi ari nginde

gwani yärü na yiru ange yanni yärrüng je.

³⁴ A ngwüji ngwoko ari yi'ral giyee na loko ari yi'ral yi'ter, anni ma 'ti kumndan mbuju yi'ral yanni yäti ngwäyānū yi'di'rājā gu ngwüji yärä, ngwari aar ape Bulijing aar gwe ele gidilagany.

³⁵ Anni ma Bulij ji kimle gito ladi allu gidilagany, a ngwüjü 'di'riyāni yärä yikana aar āni Bulijinganu 'di a gwu'tulunga apala.

³⁶ Ngwüji ngwanni ngwuma je gwujani aar ürri dula aar ari, “Rinyitär.”

A Bulij ondaci ngwüjü

³⁷ Anni ma gwu'tulunga ru ladi ape Bulijing aar gwe āni gidilagany, ngwuci kumndaning, “Gābiciny ngaa ondaci ngwuja'ri ngwe ngwoko?”

A gur ci, “Nga gwati ondaji Yigirigiyängä?”

³⁸ Nga gwä'tüdi Dimijir danni di'di'riyā yärä ngwuktani ngwäärä ngwüü'ri kwo'rongo (4,000) aar ngwe ele poor ngwa'ranu kaji ganni gima ele?”

³⁹ A Bulij ci, “Äny gwuru Diyāwūd, didi gündär gani Tarjuj ngwaalu gwani Kilikiyā, gwudi gündär gä'tüdälü no. Gābiciny nyi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwoko.”

⁴⁰ Anni ma kumndan 'dengenaci, a Bulij 'di'rälü ngwüdünī kimlala ngwalijaci ngwüjü guyala nunnu aar gwugwundi. Ngwuje ondaci Yärmiyängä.

22

¹ A je Bulij ci, “Lani ngweengga na mbumbunga, geraciny ngwāni gweneno ngwuja'ri ngwuruciny ngwe ligo'ro lüny.”

² Anni ma aar 'dingini ngwuje ondaci Yärmiyängä, aar adatalu jicom.

³ Ngwuje be ci, “Äny gwuru Diyāwūd nggwülinginä Tarjuj ngwaalu gwani Kilikiyā, a be nggwü'di'rälü kündär nggee. A doorta ru düny dani Gämläyil gwanni gwenggaciny aar nyi ola mama yobo ye yidi ngwügüürnä ngwege, na nyi ru diji diti ligoranu gwani Ngwaalu nono ngang je gweneno.

⁴ Äny gwuru gwanni gwübīnā ngwüjälü ngwudi Gay nggee gidi Deleny dani Yicu

gwulleny nje ruji yi'rany, ati nje ummi ngwur na ngwaw nje ürrä korkon

⁵ Dir'dal dannu diru gi'ra na ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd 'dar ngwa inggidi ngwuja'ri ngwee 'to. 'Di nyi ape ngwuja'ri 'denggen nyi ngwe ele ngweengga ngwengen ngenone Dimajig, nyi ele ngenone nunnu nyi umma ngwüjü ngenone nje gika nyi ngwe ila Üräjälim nunnu aar je reraji."

A Bulij ondaji gwani gwurla gwüngün (Yiiru 9.1-19; 26.12-18)

⁶ "Anni minyi ele 'di nyi jici Dimajiging gito, a 'dür kayanu lingen le lidünälä a buri gwubidu pupi'rul italu kerala aar nyi o'rralu.

⁷ Nyi i'di gidiyängälü, nyi 'dingini aar nyi urnidi ngwüriny ngwüny, 'Jawul Jawul! Nga gwarra miny übinälü?'

⁸ Nyi utalu nyi ci, 'Nga gwani yärü gwani Deleny?'

Aar nyi ca, 'Äny gwuru gwani Yicu gwudi Najrang gwanni gwübinängälü.'

⁹ Ngwüji ngwanni ngwuji nyii ngwe, aar engga buri aar 'ti be lingidi yal yüngün gwanni gwuji nyi ndi ondaci.

¹⁰ Nyi be ci, 'Yiru ange yanni yadi nje ärrä gwani Deleny?'

Aar nyi be Deleny ci, "Di'rü nga ele Dimajig. Ngenone la ang be enggaci yi'ral 'dar yanni yigi'tinä ndi ari nga je ärrä.'

¹¹ Lanni lindi nyii le aar nyi okta kuy nyii ele Dimajig ndi ari enyanu gwudi buri gwuminy rimiyi ngwäy.

¹² Gur ge'te ngenone gani Ananiya gidinyädi Ngwaalinga ngwila ndi aar nyi ombaji gimäti yobo gidinyädi Ngwüyäwüd 'dar ngwanni ngwati ji ngenone.

¹³ Ngwila aar nyi dünäcälü aar nyi ci, 'Gwani mengga gwani Jawul ombajidalu!' Gaji ge nggoo ge'te ge'te nyi ombajidalu nyi engga.

¹⁴ Ngwube ari, 'Ngwaalu ngwudi ngwügüurnä ngwege ngwäbrängä nunnu nga lenge buping gwüngün na nga engga ngindeng gwüngün gwanni Gwüdünälü nga 'dingini ngwuja'ri ngwulemanu ngwüngün.

¹⁵ Nga ru gwanni gwadi inggidi ngwüji 'dar nga je ondaci gwani yi'ral yanni yima je engga nga je 'dingini.

¹⁶ A be gwenene giru ange gidünicängä? 'Di'rü aar ang nyinyi yaw ye nga oyaji kengalu mbüny nga urnidi ngwüriny ngwe ngwüngün.'

¹⁷ Anni minyi o'ra Üräjälim, nyi ji ndi otaci Ngwaalingalu kobanu nyi be äyini giligor

¹⁸ nyi engga Delenya aar nyi ondaci ngwari, "Di'rü puprang gwenene nga gatani Üräjäliming, ndi ari ngwüji ngwa'ti ngwa ang 'dengenaci ngwuja'ri ngwani äny.'

¹⁹ Nyi gwä'räcänü nyi ci, 'Gwani Deleny, ngwüji ngwülingidi ndi ari äny nggwändi ngwämrä 'dar nyi pi ngwüjü nje ürrä korkon ngwanni ngwännä 'dungguna.

²⁰ Gaji ganni gima aar ge 'rinye Ijita-banujing gwanni gwondaja nga gwe, äny gwuju nyi änni ndi aar 'rinye lanni li'rinyiti ligätijäniny ngwuredalu nje ombaci.'

²¹ Aar nyi ci, 'Indi äny gwadi ang ükäji ngwaalu ngwolanu ngwüji ngwuru Garany.'

²² A ngwüji geraci ngwäni 'di anni mung ari ngwuja'ri ngwoo. Aar ürrä dula aar ari, "Äbrär dijü ndee kayanu da'ti äwdi ndi midi!"

²³ Aar ürrä dula aar gagitu ngwureda ngwegen mbüny aar gagitu diyängü kerala.

²⁴ A kumndan ondaji ndi ari aar ape Bulijing aar gwe ele gidilagany. Ngwari aar pi lacal le aar otacalu aar ombaji ndi ari ngwüji ngwarra ma aar ürrädä dula nono no.

²⁵ Anni ma aar gekajalu gwadi aar pi, a Bulij ci kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (110), "Ii yädi gu 'danggalu ndi pi dijü diru Diruman da'ti aar na mbojaja yi'ral nono yere?"

²⁶ Anni ma gu kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) 'dingini no, ngwele kumndan gegen ganni gipana ngwuci, "Yiru ange yanni yada je ärrä? Gur nggee giru Diruman!"

²⁷ A kumndan nggoo ele ndi Bulij ngwotalu ngwuci, “Ondaciny nga gwuru Dirumane?”

Ngwuci, “Yäy.”

²⁸ A be kumndan ci, “Äny gwuge'ta ngwilinya ngwonyadu nunnu nyi ru Diruman.”

A be Bulij ci, “A be nggwülinginä gu.”

²⁹ Gaji nggoo lanni licaar je aar otacalu aar o're kay a yedeny ape kumndan nggoo anni mung engga ndi ari gima äniiji Bulijing giyirna gwuru Diruman.

³⁰ Anni ma dilu danu ru, a kumndan nani yi'ral 'didanu yanni yüpäjä je Ngwüyäwüd Bulijing nono, nggwälalu giyirna ngwükäjädi ngwur'dal ngwannu ngwuru ngweleny na 'dar lidi ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd nunnu aar o'rajidalu. Ngwube apa Bulijing ngwuje dünäci ngwäyanü.

23

A Bulij ondaji ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd

¹ A Bulij ombaji ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd ngwäyanü ngwuje be ci, “Lani ngwänggäri, äny gwilijä Ngwaalinga ligor le lijayanu 'di gomom gidi gweneng.”

² No a dir'dal danni diru gi'ra dani Ananiya, ondaci ngwüjü ngwüdünäcä Bulijingalu ndi aar mi'ri Bulijing ngwulemanu.

³ A be Bulij ci, “Ngwaalu ngwa ang mi'ri ngang nggwee gwuru nono gundu'ru gib'i'rijüdaär gilü ge gibidu! Awa nga be jalu nga ari nga gwüpiciny yelenya anaku aru gu yobo nga je be kiyi ligo'ro le lunga ndi ci ngwüjü aar nyi pi?”

⁴ A ngwüji ngwannu ngwüdünäcä Bulijingalu aar ci, “Nga gwarra nga be lo dir'dala danni diru gi'ra didi Ngwaalu?”

⁵ A je be Bulij ci, “Nggwa'ti gu lingidi lani ngweengga ndi ari dir'dal diru danni diru gi'ra, ndi ari yüllinä kitabanu yaru nu, 'Aa'ti nga gwondaji yi'ral yiki gideleny didi ngwüji ngwunga.”

⁶ Anni ma Bulij lenge ndi ari ngwüji ngwülägädänü ngwoko ngwuru Ngwüjändügi na ngwoko ngwuru

Ngwübärrüji, ngwondaji dula ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd ngwari, “Lani ngwänggäri, äny gwuru Dibärrüji giiji gidi Dibärrüji. Äny gwüdünädälä ngene ndi aar nyi pidiyi yelenya ndi ari äny gwäti ge'tajing ndi ari lanni lima ayi la 'di'ri giyi'ranyanu limidu.”

⁷ Anni mung ari ngwuja'ri ngwee, a Ngwübärrüjüngä garnati Ngwüjändügi ngwe, a ngwämrä ü'ridinänü rom (2), a Ngwübärrüji ji 'ter na Ngwüjändügi ji 'ter.

⁸ (Ngwüjändügi ngwati ari ngwuja'ri ngwani 'di'ri giyi'ranyanu na ngwuja'ri ngwani yi'rr na ngwügi'rim ngwa'ti. A be Ngwübärrüji ämni ngwuja'ri ngwee ku.)

⁹ A ngwüji 'di'ri güündä a ngwoorta ngwoko ngwudi yobo ngwuru Ngwübärrüji aar 'di'ri aar ondaji dula aar ari, “Gur nggee ga'ti nyii mbojaja yi'ral nono yere yiki. Nda manari ligi'rim na gi'rr giru gondaca?”

¹⁰ A ngwüji büdi ngwäy 'ti'tir ndi garnati, 'di a yedeny eny kumndaning ndi ari ngwüji ngwa okta Bulijinganu ngwondaci gwu'tulung je ndi ari aar ele aar je apada yiima ye aar gwe ila gidilagany.

¹¹ Dilunga ndoo, a Deleny dani Yicu dünäci Bulijing gito gito ngwondaci ngwor'temaji ngwuci, “Undu ngwäy! Anaku ma gu ondaci ngwüjü ngene Ürajälim gwani äny, nga gwondaci ngwüjü 'to gwani äny kündär gani Ruma.”

A Ngwüyäwüd iniiji Bulijing gwadi aar rinye

¹² Dilu danu, a Ngwüyäwüd änicidi ngwuja'ri giyigo'ro yegen aar pi yi'rany ndi ari la'ti la eny aar iyü 'di aar engga ndi ari lima 'rinye Bulijing.

¹³ Lanni ländi ndi iniiji nggwee lonyadana yi'ra küü'ri rom (40).

¹⁴ Aar 'di'ri aar elada ngwur'dal ngwannu ngwuru ngweleny na mbumbunga aar je ci, “Änyängä limi'ridi yi'rany ndi ari nyii la'ti la allini gony gere ngwulemanu 'di nyii 'rinye Bulijing.

¹⁵ Gwenene nga nga na ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd, päcär kumndaningalu nunnu ara je äpijä Bulijing

ngaa ari gwadi aang otacalu ngwuja'ri ngwüngün mama. Nyii gilo liju mama ndi nyii 'rinye kay gwerre gwerre nding obana ngene."

¹⁶ A gu giji gidi gwenggen gwudi Bulij gwuru gera 'dingini inijing nggwee ngwele gidilagany ngwondaci Bulijing.

¹⁷ A Bulij urnidi kumndaning ge'te gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) ngwuci, "Apa damal ndee nga de ele kumndan galu däti ngwuja'ri gwadi ngwe ci."

¹⁸ Ngwape ngwude ele kumndan ngwuci, "Bulij korkon gwurnidi nyi gwari ngaa äpijä damal ndee däti ngwuja'ri gwadi aar ang ngwe ci."

¹⁹ A kumndan määtä kuy ngwude 'tänü, ngwotacalu ngwuci, "Yiru ange yätä je ondaci nje?"

²⁰ A damal ci, "Ngwüyawüd ngwugekajidu ndi aar ang ükacä nunnu nga je äpiji Bulijing ngwämrä ngwudi Ngwüyawüd bigänü ndi aar aang otacalu mama gwani ngwuja'ri ngwüngün.

²¹ Aa'ti be la je ämnäci ngwuja'ri ngwewegen ndi ari gilo lonyadana yi'ra küü'ri rom (40) gwürbäcäär. Limi'ridi yi'rany lari la'ti la eny aar iyä 'di aar 'rinye. Gilo liju mama gwenene lidünicängä nga je ämnäci yi'ral giyee."

²² A kumndan dinga damal ngwele ngwugirinya ngwuci, "Aa'ti nga gwondaci diju dere ndi ari nga gwondaciny ngwuja'ri ngwee."

Aar dinga Bulijing Gäyjäriyä

²³ A be kumndan urnidi yi'ra rom (2) yüngün yidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) ngwuje ci, "Ge'tar gwu'tulung je küü'ri tudini rom (200) mama na ngwongr ngwudi ngwumirta 'di kwo'ra tä'ril (70) na ngwongr küü'ri tudini rom (200) ngwugwodananu yiiri ye ndi aar aang ele Gäyjäriyä dilunga didi gweneng ma lingen ru tudini kwo'rongo (9).

²⁴ Na 'to ngaa ombaci Bulijing ngwumirta ngwoko nggu allala nunnu ngwobani gwujaw nono gidartan dani Bilekej."

²⁵ Ngwülliji ngwuja'ri ngwaru nu,

²⁶ "Ngwuja'ri ngwee ngwüdü 'dünggüny gwani Kiludiyuj Lajiyaj, ngwükacä je

gwani dardan dani Bilekej, nggwagan-nanga.

²⁷ Ngwüyawüd ngwümäti guru nggee aar ji gito gadi aar 'rinye. Nje be bornada gwu'tulunga le lüny nje gätäjä, nyi lenge ndi ari giru Diruman.

²⁸ Nyi bupi ndi lenge yiru ange yanni yimbojajaar je nono nje be äpijä ngwämrä ngwewegen ngwudi Ngwüyawüd.

²⁹ Nyi be mbuji ndi ari gwü'ridädäär yi'ral nono yidi yobo yegen. A be yere ya'ti ndi aar gu 'rinyada na aar ge'te korkon.

³⁰ A be anni ma aar nyi ondaci ndi ari gur nggee nggo ginijäär, nga be ükacä puprang. Liminje ondaca lanni lü'ridädi yi'ral nono ndi aar ila aar ang gätiji yi'ralalu yegen kur nggee."

³¹ A gwu'tulunga ärrä yi'ral giyee anaku ca je gu kumndan dilunga ndoo aar ape Bulijing aar gwe ele 'di aar obani kündär gani Andibatrij.

³² Bigänü aar dingada ngwongr ngwe ngwudi ngwumirta aar ape aar gwe ele Gäyjäriyä a be gwu'tulunga o'ra gidilagany.

³³ Anni ma ngwongr ngwudi ngwumirta obani Bulij gwe Gäyjäriyä, aar ätäädä dartana dani Bilekej ngwuja'ri aar ätäädäni Bulijing.

³⁴ A dardan uli ngwuja'ri ngwanni ngwükacäär je, ngwube utalu ndi ari Bulij ngwati ji ne. Ngwulenge ndi ari gwüdü ngwaalu gwani Kilikiyä.

³⁵ Ngwube ari, "Nggwa 'dingini ngwuja'ri ngwunga ma ji ma ngwüji ila ngwanni gwü'ridädängä yi'ral nono." Ngwube ci gwu'tulung je aar arnga Bulijing ngwu'dun ngwudi yeleny ngwudi Yirüdüj.

24

A Bilekej pici Bulijing yelenya

¹ Anni ma yomon ele aar ru tudini (5), a dir'dal dannu diru gi'ra dani Ananiya aar ülli Gäyjäriyä mbumbunga le loko na gur gati je ruci gani Tärtüllüj, aar ila yi'ral ye yegen yü'ridädäär je Bulijing nono aar je gätiji dardanalu.

² Anni ma aar urnida Bulijing ngwäni, a Tärtüllüj 'di'ri ngwondaji ngwügätiji dartana yi'ralalu yüngün dani Bilekej ngwari, "Gwani Bilekej, yeleny ye yunga, adatalu nggwo gwirälü na bebere gwunga gwuma ja'rima ngwüjü ngwudi ngwaalu ngwee.

³ Ngwaalu 'dar na giyi'ral 'dar, gwani dardan dani Bilekej, yämni nje ar ang ci yäy 'tu gwupa gwulleney.

⁴ A be nunnu aa'ti nggwa ji ndi ang ondaci ngwuja'ri ngwolanu, nyi be ari nggwa ang päcälü nje geraci läni jayi gwe liguri gwunga nga 'dingini ngwuja'ri ngwee ngwooko.

⁵ Änyängä limbuju guru nggee giru dirngaja gati gwogaji ngwüjü aar 'di'ri güündä ge ngwüjänü ngwuru Ngwüyäwüd giyen 'dar. Giru güktü ngwüjü ngwudi yobo yindi Najra.

⁶ 'Di ngwüminä ndi rngiyi gobo gidi Ngwaalu nyii gu be mäta.*

⁸ Manari gima ang otacalu giligor lunga, nga gwa be lenge ndi ari ngwuja'ri ngwäri gwani nginde ngwuru 'didanu."

⁹ A Ngwüyäwüd gekajidi ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwaraar ngwe ngwäti ngwäyanü.

¹⁰ Anni ma dardan gi'tiji Bulijing gay ndi ondaji, A Bulij ari, "Äny gwülingidi ndi ari nga gwäti ngwüdläyü ngwonyadu ngwanni ngwümäätä ngwe yelenya ngwüji ngwudi ngwaalu ngwe, yäy gu no äny gwa ruci ligo'ro lüny ligor le lijayanu.

¹¹ Ya je be ombaji giyee giligor lunga, ndi ari giyomon yanni yima ele yiru 'di na rom (12), äny gwändädi Üräjälim ndi äpiji Ngwaalinga yobo.

¹² A be ngwüji ngwee ngwü'ridädiny yi'ral nono ngwa'ti nyi mbuju ndi nyii garnati diji dere kobanu, nyi 'ti gwogaju ngwüjü ngwudi ngwämrä na ngwaalu ngwere kündär.

¹³ A be ngindenga gilee la'ti äti ngwuja'ralu ngwere ngwanni ngwadi aar je inggidi ndi ari äny gwärrü yi'ral yere yiki.

¹⁴ A be ngwuja'ri ngwee ngwanni ngwaraar ngwe, äny 'to gwati äpiji Ngwaalinga yobo ngwanni ngwämna gu ngwügüurnä ngwäri nyi gwüji Gay gidi Deleny dani Yicu garaar ge gä'tüdi yobo yijaw. Äny gwämna ngwuja'ri 'dar ngwändär Yobo ye yidi Müjä na Yijir yidi Ngwüjir.

¹⁵ Ge'taji gwüny Ngwaalu gwuru gwe'te gwe'te nono gwegen, ndi ari ngwüji 'dar ngwanni ngwüdünälü na ngwanni ngwuki, ngwa ji ngwa 'di'ri giyi'ranyanu.

¹⁶ Äny gwati minä yomon 'dar ndi ari aa'ti äny gwäti ngwuja'ri ngwere nono ngwanni ngwuki ngwäyanü Ngwaalu na ngwäyanü ngwüji.

¹⁷ Äny gwäti ngwüdläyü ngwonyadu gwa'ti ju, nyi be kwodalu Üräjälim gwäpijä ngwüjü ngwüny ngwü'rinyä ngwadacaar je ngwüjü ngwanni ngwunyan-giralu na nyi elada 'to ndi gätiji Ngwaalinga.

¹⁸ Äny gwügä'rinä nono anni mbujaar nyi ngwämrä ngwudi gobo ndi ape yiiru giyee. Ngwüji ngwonyadu ngwa'ti nyii le ju, na äny 'to gwa'ti ändi ngwuja'ri ngwere ngwani yära.

¹⁹ A be 'dogo Ngwüyäwüd ngwuju ngwoko ngwudi ngwaalu ngwani Ajiya. Ngindenga 'to gäbicä je aar ang ondaci manari yere giyo yärrü nje yiru gimra.

²⁰ Na ngindenga gilee ngene, aar ang enggaci ngwuja'ri ngwumne ngwanni ngwärrü nje ngwuki 'di aar nyi apa nyi dünälä ngwäyanü ngwudi ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd.

²¹ Manari yiru yanni yurnidiny ye dula ngwäyanü 'denggen ndi ari, 'Yiru yani 'di'ri giyi'ranyanu, yiru giyee yanni yidünäjiny ngwäyanü 'dunggunga ndi nyi picä yelenya.'"

²² Dardan dani Bilekej, danni dilingidi Gay ge nggee gidi Deleny dani Yicu yorta ye ngwaalinga ngwüdünäji ping yelenya ngwari, "Manari kumndan gani Lajiyaj gima ila, nyi be pi yelenya giyi'ral yunga."

* **24:6 24.6** Yitab yoko yäti ngwuja'ranu ngwee. A be anni minyü ru ladi picä yelenya anaku aru gu yobo yäri. 7 A be kumndan gani Lajiyaj ila ar nje apada yiima ye. 8 Ngwuci ngwüjü ngwanni ngwü'ridädi yi'ral nono aar ila 'dunggunga.

²³ Ngwuci kumndaning gidi gwu'tulunga küü'ri tudini ngwarnga Bulijing aar gäbici ngwugatu linginalu gwoko a ngwumaad ngwüngün ila aar ombaji aar äpiji yiiru yere.

²⁴ A gwodanalü yomon cong, aji a dardan dani Bilekej daw de düngün dani Dürcillä diru Diyäwüd ila. Ngwükajidi ndi Bulij ndi 'dingini 'dünngüngün. A Bulij ondaci gwani änni ndi Yicu Kirictu.

²⁵ Anni ma Bulij ji ndi ondaji ngwuja'ri ngwani dünälü, na määtä lingina na obalu komon gidi gwodaning, a yedeny eny Bilekejing ngwuci, "Yo'ra gu be no gweneno. İndi be. Ma ji ma gaji ji nggwa ang be ükacä."

²⁶ Ating ge'taji ndi ari gwadi Bulij äniiji ngwuba'tanya nunnu ngwugatalu ngwele. No ating gu be ükajidi pid pid aar gwe ondaji.

²⁷ A ngwüdlä ele aar ru rom (2), a dardan di'ter allu giyeleny dani Birküyüj Bictuj ngwumandi ndi Bilekej. A Bilekej jada ndi jayi Ngwüyäwüd ngwäy, ngwugatani Bulijing korkon.

25

A Bictuj pici Bulijing yelenya

¹ Anni ma dardan dani Bictuj obani ngwaalu ngwani Yäwüdiyä ngwape yomon tä'ril (3), ngwü'di'ri ngwugatani Gäyijäriyäng ngwallu Üräjälim.

² Ngenone a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ila yi'ral ye yegen aar je ondaji gwani Bulij.

³ A Ngwüyäwüd büdäji yi'ral aar päci Bictujingalu ndi ari ngwuje jayi ngwäy ndi ape Bulijing ngwudinga Üräjälim ndi ari ngindenga gwürbäcäär kay gwadi aar 'rinye kayala.

⁴ A je Bictuj ci nu, "Bulij nggwo korkon ngenone Gäyijäriyä, äny gwadi gu ele yomon yanu giyee.

⁵ A ngweleny ngwalu ila nyii ngwe ele aar ondaji yi'ral yanni ü'ridädäär je guru nono ngenone manari giyoo yärrüng je yere yanni yiki."

⁶ Anni ma Bictuj jalu yomon ya ru 'dübä (8) na ya ru 'di (10) ngenone 'denggegen,

ngwü'di'ra ngwüllä Gäyijäriyä. A bigänü nggwoo ngwujalu ngwämrä ngwudi pi yelenya ngwari aar äpijä Bulijing.

⁷ Anni ma Bulij obana, a Ngwüyäwüd ngwanni ngwüllü Üräjälim aar änanü, aar ondajaji ngwuja'ri nono ngwonyadu ngwuki, aar je 'ti burna ndi ätiyi ngwäyanü.

⁸ A be Bulij ruci ligo'ro lüngün ngwari, "Äny gwa'ti ärrä yi'ral yere yiki yani yobo yidi Ngwüyäwüd, na yani gobo na deleny didi Rumang dani Gayijar."

⁹ A be Bictuj bupi ndi jayi Ngwüyäwüd ngwäy, ngwube ci Bulijing nu, "A gwämnä nga allu Üräjälim a gu pici yelenya ngenone giyi'ral giyee yü'ridädärä je nono?"

¹⁰ A be Bulij ci, "Äny ngweneno ngwüdünädi ngwäyanü giyeleny yidi deleny didi ngwelenyinga Ruma dani Gayijar, aar nyi gu pici yelenya. Äny gwa'ti ärrjä Ngwüyäwüd yi'ral yere yiki, anaku lingidä gu ngwuja'ralu 'dar gwani Bictuj.

¹¹ Manari äny gwukiya yobo yidi Ngwüyäwüd yi'ral ye yere ligo'ro le lüny yadi nyi gäbici aar nyi 'rinye, äny gwa'ti 'donya yi'rany. A be ngwuja'ri ngwanni ngwondaja je Ngwüyäwüd ngwa'ti äti ngwäyanü, no diji dere da'ti diny ape aar nyi ätäädä Ngwüyäwüd. Äny nggwelada gweere gideleny didi ngwelenyinga Ruma dani Gayijar."

¹² Anni ma Bictujinga otajidalu ngwartan ngwe ngwüngün, ngwube ngwari, "Nga gwaru nga gwele gweere gideleny didi ngwelenyinga Ruma dani Gayijar, äny gwa ang ci indi."

¹³ Aar jalu yomon cong a deleny dani Agiribaj ila gwenggen gwe gwuru gera gwani Briniki aar obana Gäyijäriyä ndi aganni Bictujing.

¹⁴ Anni rar ladi jalu ngenone yomon yonyadu, a Bictujinga abingadi giyi'ral yidi Bulij Agiribaj gwe. Ngwuci, "Gur ge'te nggo ngenone gigatana Bilekej korkon.

¹⁵ Anni minyi ele Üräjälim, a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga lidi Ngwüyäwüd apa yi'ral yüpädäär je nono aar ari aar gwe obalu.

16 Nje be ci nyängä liru Ngwuruman gidimürä däri lati 'ti gikaja dijü yi'ral yere 'di aar dünäti ngwüjingä le ngwanni ngwü'ridädi yi'ral nono ngwumbuji gay ngwuruci ligo'ro lüngün giyi'ral yüpädäär je nono.

17 Anni ma aar ila ngene, nyi 'ti jana yi'ral ye giyee, bigänü nggwoo nyi jalu ngwämrä ngwudi pi yelenya nyi ukäjidi ndi Bulij aar apa.

18 Anni ma ngwüji ngwoo ngwü'ridädi yi'ral nono ondaji, aar 'ti üpädi yi'ral nono yere yärrüng je yiki yige'tajiny gu ndi ari yadi aar ye ari.

19 A be garnati ru gwani yobo yegen aar ani gur gayu gani Yicu garu ge Bulij nggo gimidu.

20 Nyi 'ti lingidi ndi ari awa nyi utalu yi'ral ye giyee. No nyi be ci Bulijing gwadi ele Üräjälim aar gu ombaci yi'ral giyee yüpädäär je nono ngenone.

21 Anni ma Bulij ari gwadi ele gweere gideleny didi Rumang ngwüpäcälü yi'ral ye giyee, nyi be ci gwu'tulung je aar ombaji 'di a gomon ila nyi dinga gideleny didi Rumang dani Gayijar."

22 A be Agiribaj ci Bictujing nu, "Äny gwüjädi ndi 'dingini ngwuja'ri ngwudi gur nggee."

A Bictuj ci, "Ga ang 'dingini bigänü."

23 A bigänü nggoo a Agiribajinga Briniki gwe a je ngwüji ruya yelenya yipa aar äni ngwu'dun ngwudi o'rajidalu ngwubengenga le ngwudi gwu'tulunga na ngweleny ngwudi gündär. A Bictuj ukäjidi aar apa Bulijing.

24 Anni ma aar apa, a Bictuj ari, "Gwani deleny dani Agiribaj, na nga nga 'dar lanni gilo ngene, ngaa länggädi guru nggee! Ngwüyäwüd 'dar ki'du gü'ridädäär yi'ral nono ngenone Üräjälim na ngene Gäyijäriyā. Aar ürri dula aar ari ga'ti äwdi nding jalu gimidu.

25 A be äny ga'ti nyi mbojaja yi'ral nono yere nunnu aar 'rinye. Gima be ari gele yi'ral ye gweere gideleny didi Rumang. Nggwuma ari ginyi dinga gele Ruma.

26 A be yi'ral yere ya'ti yilinginna yadi nje ülliji delenya didi Rumang gwani ngwuja'ri ngwüngün. Yäy gu no nggee

gima je äpijä ngwäyänü 'danggalu 'dar na gwece gwece ngwäyänü 'dunggunga gwani Agiribaj, nunnu manari yere yima ji yima mbüjini nje ulli.

27 Ndi ari ya'ti ya ele kayalu ndi nyi dinga dijü digikinä giyrna aar 'ti be linginna yanni yüpädäär je nono."

26

A Bulij ruci ligo'ro lüngün ngwäyänü gideleny dani Agiribaj

1 A deleny dani Agiribaj ci Bulijing nu, "Äny gwügi'tijängä gay nga ruci ligo'ro lunga."

A Bulij alliji guyala güngün ngwondaji ngwuruci ligo'ro lüngün ngwari,

2 "Gwani deleny dani Agiribaj, äny gwänggädi ndi ari lalli nje kil ndi nyi dünälä ngwäyänü 'dunggunga gwene nyi ruci ligo'ro lüny gwani yi'ral 'dar yanni yü'ridädäär nje Ngwüyäwüd nono,

3 a gwece gwece ndi ari nga gwülingidi dimürä 'dar didi Ngwüyäwüd nga lenge garnating gwegen. Yäy gu no, äny gwa ang päcälü nyi geraci läni nga 'dingini.

4 Ngwüyäwüd 'dar ngwülingidi elelleng gwüny gwanni gwelelleny anaku 'di'riny gwälü 'tu'tu yogo ye ken güny, na 'to kündär gani Üräjälim.

5 Ngindenga lilingidiny gaji golanu la gu ari ma aar minä, ndi ari anaku aru gu gay gojema yi'ral gidi dimürä didi yobo yäri, äny gwelella gwuru Dibärriji.

6 Yiru giyee yanni yidünäjinälä ngene aar nyi picä yelenya gwani ge'taji gwüny ngwuja'ri ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu ngwügürnä ngwäri.

7 Ngwuja'ri ngwuru ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu giilü gäri 'di na rom (12) ngwanni ngwujicaar jalu aar je gwuji aar gu äpiji Ngwaalinga yiiru yigor ye 'didanu dilu de na lingen le nunnu aar ila aar gu ru. Gwani deleny dani Agiribaj, yiru giyee yanni yigäbicä Ngwüyäwüd aar nyi be ü'ridädä yi'ral nono.

8 Ngaa larra gilee ngaa 'ti be ämnä ndi ari Ngwaalu ngwäti yiima ndi 'di'riyi ngwüjalü ngwanni ngwayu?

9 Äny giligo'ro lüny gwerre gwücinänü nyi 'donya yiima ye yüny 'dar nyi etaci

ngwüjü ngwüriny ngwudi Yicu gwudi Najrang.

¹⁰ Yiru giyee yanni yärrä nje ngenone Üräjälim. Yeleny ye ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny nyi ye ummi ngwüjü ngwudi Ngwaalu nje ge'te korkon, na ma aar ru ladi aar je 'rinye, nyi änni ndi ari aar je 'rinye.

¹¹ Yomon yonyadu ati nyi ele ngwämrä ngwämrä nje reraji nje linyaci yiima ye ndi aar nyi'rini änning Ngwaalu gwegen. Dirlele gwe gwüny ndi nje übinälü, nyi 'di'ri nyi ele giyündär yidi ngwüji poor ndi nje übinälü."

A Bulij ondaji gwani gwurla gwüngün (Yiiru 9.1-19; 22.6-16)

¹² "Gomon ge'te nyi ji ndi ele kündär gidi Dimajiging yeleny ye na ngwuja'ri ngwe ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny.

¹³ Anni minyi ji kay lingen le lidünälä gwani deleny, nyi engga buri gwüllü kerala gwitananu gilingen. Aar nyi o'rralu na ngwüji ngwändi nyii ngwe.

¹⁴ Nyii i'di 'dar gidiyängälü. Nyi be 'dingini yal aar nyi urnida aar nyi ondaca Yärmiyängä, 'Jawul Jawul, nga gwarra miny übinälü? Nga gwa'ti gwa burni ndi obe dajiliru gora ge.'

¹⁵ Nyi otacalu nyi ci, 'Nga gwani yärü doorta?'

Aar nyi ci, 'Äny gwuru gwani Yicu gwanni gwübinängälü.

¹⁶ 'Di'rälü gweneno nga dünälä yora ye. Äny gwü'tacängälü nunnu nga ge'te nga ru dänädä düny, nga ru gwanni gwadi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwuma je engga gwenene 'dünggüny na mana ngwanni ngwada je enggaci.

¹⁷ Nggwa ang gätäji ngwüji ngwunga na ngwüji ngwuru Garany ngwanni ngwada gu ükäji.

¹⁸ Nga je igiti ngwäy nga je gwä'ra gidirimänü aar ila giburalu nga je 'tüyi kyanu gidi dijego'rr aar o'rada Ngwaalu nunnu a je Ngwaalu dödänijänü ndi ke gwegen aar ape yu'rina ngwüjüngä le

ngwanni ngwüjü'rinä änni gwe gwegen 'dünggüny.'

¹⁹ Yäy gu no gwani deleny dani Agiribaj, nyi 'ti nyortaca yi'ralanu yänggädi nje dilingidu yüllü kerala.

²⁰ Nyi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe gwerre gwerre ngwudi Dimajiging, na ngwudi Üräjäliming na 'dar ngwudi Yäwüdiyä 'di a be ngwüji ngwuru Garany 'to. Nje ondaci ndi ari aar 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar jo'renyana giyi'ral yegen yanni yiki. Aar inggidi jo'renyaning gwegen ape gwe yiiru yanni yijaw.

²¹ Yiru giyee yanni yigäbicä Ngwüyäwüd aar nyi määtä ngwämrä kobo aar nyi nani ndi 'rinye.

²² A be Ngwaalu ru ngwetadu 'dünggüny, 'di gomon gidi gweneng, yäy gu no äny gwüdünü ngene nje enggaci 'dar, danni dipa na danni dooko. Yere ya'ti nje ondaju yolana goralu giyobo yanni yondaja je Müjä na giyijir yanni yondaja je ngwüjir ndi ari yaji ya ji.

²³ Ndi ari gwanni Gwubrutaar yelenya gwa yi'rendeny mbuji gwa ru gi'ra ndi 'di'rä giyi'ranyanu gwa ondaci ngwüjü gwüngün na ngwüjü ngwuru Garany buri gwe."

²⁴ No a Bictuj ü'rici Bulijing ngwuja'ranu ngwaw dulu de ngwuci, "Nga gwuma rläli ki'ranu mbüny gwani Bulij! Bebere gwunga gwonyadu gwuma ang ruji gi'ra milang."

²⁵ A be Bulij ci, "Äny gwa'ti rlälü ki'ranu gwani dartan dani Bictuj. Yanni yondaji nje yäti ngwäyänü aar ele kayalu.

²⁶ Gwani deleny nga gwülingidi yi'ral ye giyee yorta ye ngwaalinga, äny gwügätinä linginalu nda je ondacalu tired. Nggwicinänü ndi ari yere ya'ti yima ang madinalu, ndi ari ya'ti ärrinä yu'rimi."

²⁷ A Bulij ci, "Gwani deleny dani Agiribaj, Nga gwämnä ngwuja'ri ngwudi ngwüjire? Äny gwülingidi gu ndi ari nga gwämnä gu."

28 A be deleny dani Agiribaj ci Bulijing, “Nga gwuge'taja ndi ari gaji ge gooko no, nga gwuny gwà'ri nyi ruji dikirijine?”

29 A Bulij ci, “Äny gwotaca Ngwaalingalu ndi ari a gaji ru gooko ngwolanu, nga na ngwüji 'dar ngwanni ngwo ngwu'dinginiiny gweneno, aar ru ngwikirijin nono änying, 'dogo aa'ti be ngwa ji giyirna nono änying gweneno.”

30 A deleny dani Agiribaj 'di'rälü na dantan dani Bictuj na Briniki na ngwüji ngwanni ngwuji aar le.

31 Aar 'tüdä gidrü aar abingajidi aar ari, “Gur nggee ga'ti ärrü yi'ral yere ndi aar gu 'rinyada aar gu ge'te korkon.”

32 A deleny dani Agiribaj ci dartana dani Bictuj, “Gur nggee gaadi gätinälü ngwele adinari gima 'ti aru ga pälü yi'ral ye giyee gideleny didi Rumang dani Gayijar.”

27

A Bulij 'di'ri ngwele Ruma

1 Anni ma aar ari nyii 'di'ri nyii ele giyaanu nyii ele Italiya, Bulij na ngwüji ngwoko ngwanni ngwugennaar ngwe giyirna aar je ätäda kumndaning gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) gani Jüliyüj gidi gwu'tulunga ki'du gwudi deleny didi Rumang.

2 Nyii 'di'ri bälükä gwe gwudi gündär gani Adramitiyum gidi Ajiyang, gwadi ele giyumu giyimämü yidi Ajiyang, nyii 'tü nyii ele giyaanu. Gur gani Arictakuj, gidi Majiduniya kündär gani Täjlänüki nyii le ji.

3 Bigänü nggwoo nyii üllälü kündär gani Jäyidä, a Bulij inä Jüliyüjng ngwügäbici ngwele ngwumaad ngwüngün nunnu manari gwuma mini ngwony ngwere aar je ätä.

4 Nyii 'di'ri ngenone mana nyii ele giyaanu, ndi ari nyii ligwümädi dirunanu, nyii gwurli nyii raji bälükä giri ge gidi Gabrujing ganni ga'ti gu dirun ärädi.

5 Anni minyii ruyi bälükä nyii ele 'di nyii ü'rü yaanu yidi ngwaalu ngwani

Kilikiyä na Bämбилиyä, nyii üllälü kündär gani Mira ngwaalu ngwani Lijiyä.

6 Ngenone a kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini mbuji bälükä gwudi Jjikändäriyäng gwindi gwadi ele Italiya, aar nje gu änijänü.

7 Nyii 'di'ri nyii ele minyol yomon yonyadu 'di a yi'ral ojeme ndi nyii obani kündär gani Jiniidüj. Anni ma aar nje 'ti dirun gäbicü 'di nyii ülli gay ge gidi Jiniidüjng nyii ruyi bälükä giri ge gidi Kiriding ganni ga'ti gu dirun ärädi gwujacidaar ngwaalu ngwe ngwu'dumbala giyaanu ngwucaar je Jalmuni.

8 Anni minyii gu iräjä yiimalu 'dar 'di nje gatana nyii ele ngwaalu ngwati aar je ci Yumu Yanni Yijaw, ngwuju gito gito kündär gani Lajiya.

9 Nyii ji ndi ele giyaanu 'di a gaji ele ngwolanu, a yi'ral ke ngwäyänü ndi ari nyii ü'rü yaanu. Ndi ari Gomon gidi Ja'rima yigor gima madinalu.* No a Bulij arnga ngwüjü ngwuje ci,

10 “Ngwüji, äny nggwo gwänggädi ndi ari yi'ral yadi ele ndi ke ngwäyänü gidilä dege ndee ya geraji bälükälü na ngwong ngwüpining je na gwani gilang gwege nggwo ngwaalu ngwuki 'to.”

11 A be kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini obe ngwuja'ri gora ge ngwudi Bulij ngwuje be änni ngwudi gur ganni giruya bälükä na ngwudi gur gidi bälükä.

12 Anni aa'ti gumu jaw diruna didi digo ngenone ndi gu bälükä üllädälü, a ngwüji onyadani ngwanni ngwuma ari nyii elada gweere nyii ge'taji ndi nyii obani kumu gani Bunikij ngwaalu giyaanu ngwani Kirid, nyii gu üllädälü ngenone digo de. Gumu nggee gombataar ngwaalu ngwe kaama gi'ra ge aar ombati ngwaalu ngwe kängir gi'ra ge.

Dudu

13 Anni ma dirun dindi kaama araalu doko, a ngwoo'ra ngwudi bälükä ge'taji ndi ari yanni yibupaar je yima aar je mbuji. Aar gwallada yudu'ralu mbüny

* 27:9 27.9 Gaji ganni gati ge dirun ari ngwu'ti gäbicä ngwüjü ndi ruyi bälükä giyaanu. Ngwullawi 16.1-34

aar je alliji gібәlүkәlә aar ruyi aar millidi gīmәmәng nono gito gito gidi Kіrіdіng.

¹⁴ Aa'ti gaji olanu gwooko no, a dirun diru giwerr araalu ndüm ngwila ngwaalu giyaanu dicar, "Gәngіr gіtәny gwe."

¹⁵ Ngwape bәlүkә ngwu'ti әti yiima ndi obe dudanu. No nyii gwalli ngwuy nyii gәbіcіjі dudu aar nje apada.

¹⁶ Anni minyii millida giri ge gidi ngwaalu giyaanu ngwe'te ngwoko ngwani Kәwүdә, nyii jі 'dі'dәny 'dі nyii allija bәlүkә gwudi gәtәjі gібәlүkәlә.

¹⁷ Anni ma aar allija bәlүkә gwudi gәtәjі gібәlүkәlә, aar әnіjі ngwaralu gilaranu lidi bәlүkә aar gekajidi nunnu aa'ti gwa badalu. Yedenyo ndi ari la je le bәlүkә obe dіjіcіrә dі'dumbala didi gīmәmү gidi Lіbіyәng, aar үllәjі ngwuredalu ngwati jі dirun gәgіrі ngwudi bәlүkә aar gәbіcі a gwe dirun landalu.

¹⁸ A nje gu dudu әndәnү danni dikana 'dі anni ma bіgәnү ru aar 'dі'rі aar otada ngwony ngwoko giyaw ngwapanaar je bәlүkә gwe.

¹⁹ Anni ma gomon ru tә'rіl (3), aar mәätә ngwony ngwudi bәlүkә aar je gagitu ngwuy ngwe giyaw.

²⁰ A yomon onyadi nyii 'ti әnggәdі lingenon na yuurum a dudu ari gwur'tal danni dikana 'dі nyii gwalli ngwәy ndi gilang.

²¹ Anni ma ngwүjі ngwanni ngwіndі bәlүkә gwe onje yomon aar 'ti іtі, a Bulij 'dі'rі ngwүdүні gidiliganu ngwuje ci nu, "Lani ngwүjі, adinari ngaa liminy әmnәcі ngwuja'ri ngwүny gwele, ar 'ti gatana Kіrіdіng, a laadi jayi nono na geradalu nggwee gwa'ti gwaadi jі.

²² A be gwenene nggwubupa je nga gatu yigoralu gwa'ti gwere 'danggalanu gwa dudi 'dogo bәlүkә gwuru gwanni gwa ke.

²³ Gwele dilu de, gі'rr gidi Ngwaalu ngwүny ngwanni ngwati nje әpіjі yobo, gidүнәcіny aar nyi ondaci

²⁴ ngwari, 'Aa'ti yedeny ya ang eny gwani Bulij, nga gwa dүні ngwәyәnү ngwudi deleny didi Rumang dani Gay-ijar, gilang gwudi ngwүjі ngwee 'dar ngwіndә ngwe, yimі'rү ye yidi Ngwaalu ngwätädәärә je.'

²⁵ Ngwүjі, ojemar nono ndi ari nggwәmnә Ngwaalu ndi ari yanni yarung ye yadi ele ndi әti ngwәyәnү.

²⁶ A be alanga la obalu ngwaalu ngwe'te ngwuru dіyәng giyaanu."

²⁷ Gidilunga danni dima ru 'dі na kwo'rongo (14), aar nje gu dudu jina ndi ape no giyaanu yidi Ädirіyәng, diligeny danu a ngwoo'ra ngwudi bәlүkә cінәnү ndi ari lima jі dіyәngү gito.

²⁸ Aar үllәjі gar aar dіdіmә yaw aar je mbuja yolanu yiru yoranu күү'rі nyәrlәl (120). Aar jalu gwooko o're aar je dіdіmі aar je mbuja yima ru yoranu 'dі tudini kwo'rongo (90).

²⁹ A nje yedeny eny ndi ari bәlүkә gwunje gwe obalu giyo'rr, aar gatu yudu'ru kwo'rongo gwodan gібәlүkә nyii dүніcі ngwaalinga aar u'ri.

³⁰ A be ngwoo'ra ngwudi bәlүkә mіnі ndi abri aar gatani bәlүkә, aar 'dі'rі aar ape bәlүkә gwudi gәtәjі aar үllәjі giyaw aar arri nono ladi үllәjі yudu'ru kі'ra gidi bәlүkә.

³¹ A be Bulij ondaci kumndaning gidi gwu'tulunga күү'rі tudini na gwu'tulunga ngwuje ci, "Manari ngwүjі ngwee ngwuma 'ti jalu gібәlүkәnү, dіjі dere da'ti da gilang."

³² No a gwu'tulunga ү'rі'ti ngwaranu ngwanni ngwati mәätädә bәlүkәlү gwudi gәtәjі aar gәbіcі a yaw ape.

³³ Gwerre gwerre ndi ngwaalu u'ri, a je Bulij abingaci ku ndi ari aar eny. Ngwuje ci, "Gwene yomon yima ru 'dі na kwo'rongo (14) ngaa lідүніcә yі'ral yomon giyee 'dar ngaa 'ti іtі gonyalu gere.

³⁴ Nggwa je pәcәlү ndi ari, іtär ngwony ngwoko ara je gwodaji ngaa gilang gwere gwa'ti 'danggalanu gwa dudi lә'rү lүngүн kі'ra."

³⁵ Anni mung ari ngwuja'ri ngwee, ngwape gona ngwuci Ngwaalinga yәy 'tu ngwәyәnү 'denggen 'dar. Ngwube ү'rәnү ngweny.

³⁶ A ngwүjі 'dar aar gatu yiguralu aar eny 'to.

³⁷ Ngwүjі 'dar ngwanni ngwuju gібәlүkәnү ngwuru күү'rі tudini rom na 'dі kwo'ra tә'rіl na nyәrlәl (276).

³⁸ Anni ma aar eny aar pe aar gag-itu yona ngwäy giyaw nunnu a bälükä ängränü.

³⁹ Anni ma ngwaalu u'ranu, aar 'ti lingidi diyäng de yorta ye ngwaalinga. Aar be engga ngwaalinga ngwurmitu gu gi'ra gidi yaw ngwäti yimämäng yiru dijicir aar ari la gu raji bälükä ma aar äti yiima.

⁴⁰ Aar ü'ri'tä ngwaralu mbüny ngwudi yudu'ru aar je gäbici aar ülli giyaw. A 'to aar gwalla ngwaralu mbüny ngwanni ngwati gekaji ngwalamalu ngwati aar ngwe ruyi bälükä, aar allijaji diredala didi dirun ki'ra gweere a je dirun dinga aar elada kimämü.

⁴¹ A be bälükä abri ngwobalu gidijicir di'dumbala ngwäniji gi'ra gidiyäng ngwümätinälü. A gwe dudu pälü gwodan ngwukiyi ngwubadalu.

⁴² A be gwu'tulunga ru ladi 'rinye ngwüjü ngwugenna giyirna nunnu aa'ti ngwa pi yaw ngwa 'tü kimämü ngwabri.

⁴³ A be kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini bupi nda Bulij midi ngwuje etaci ndi ärrü yi'ral giyoo. Ngwuje ci lanni lingidi ping yaw, aar aw yaw gwerre gwerre aar 'tü kimämü.

⁴⁴ Aar je be gwujani loko yü'ri ye yidi bälükä. Gay ge nggee, nyii 'tü 'dar gidiyängälü lijaw nono.

28

Kimämü gidi Maltang

¹ Anni minyii obani lijaw nono, nyii lenge ndi ari ngwüriny ngwudi ngwaalu giyaanu ngwoo ngwani Malta.

² A nje ngwüji ngwudi Maltang gi'tiji yirnu yipa. Aar nje müjiji ligä nyii gu ji aar nje üllälü ndi ari gere ginu a ngwaalu jili.

³ A Bulij uta yüü'rälü ngwuje gatü giligä a lägiriny liju giyü'ränü a ligä büdiyä nono ngwü'tüdä ngwümü'räni kuy gungün.

⁴ Anni ma ngwüji ngwudi ngwaalu giyaanu ngwo engga düngäyü guy nono gungün, aar abingadi aar ari, "Gur nggee ya gi'rinyidu, ngwune ari gima gwannada

yaw a be ga'ti ga yi'ral yanni yüdünälü gäbici ndi midi."

⁵ A Bulij düdirä düngäyü giligä aa'ti yi'ral yere akana nono.

⁶ A ngwüji ji ndi ge'taji ndi ari gwallalu na gwa yiiya mananu gwä'di 'tir gwa ayi. Anni ma aar dünicü gaji golanu aa'ti yi'ral yere ju 'dünggungün, aar gwurli aar ari gwuru ngwaalu.

⁷ Gito gito ngwaalu ngenone giruny giju gu gidi dardan didi ngwaalu giyaanu dani Bupiliyuj. Aar nje ape nyii jalu 'dunu 'dünggungün 'di nyii ape yomon tä'räl (3) aar nje ge'te giyirnu.

⁸ Nyii mbuji papang gwungün gwundru ngwümbür gwübüdü nono a yindi määtä. A Bulij ändädä anni mung otaci Ngwaalingalu ngwalliji guy nono ngwu'ri nono.

⁹ Anni ma yi'ral ji giyee, ngwüji 'dar ngwanni ngwümä ngwaalu giyaanu, aar ila aar je u'riyi nono.

¹⁰ A ngwüji ngwudi ngwaalu giyaanu aar nje ge'te giyirnu yipa yonyadanu na anni minyii ji mama ladi ele giyaanu, aar nje gendaci ngwony ngwudi eny na ngwong ngwanni ngwümini nje.

A Bulij ele Ruma

¹¹ Anni ma ngwüwä ele aar ru tä'räl (3) nyii 'di'ri nyii ele bälükä gwe ngwanni gwändi kündär gani İjikändäriyä gwädinä digo de ngwaalu giyaanu gwü'tädäär gi'remna ki'ra gidi ngwaalu ngwuru ngwänggil ngwegen ngwucaar je Jactur na Bullukij.

¹² Nyii ele 'di nyii obani kündär gani Jayirakuj ngwaalu giyaanu ngwani Jijili nyii gu jalu yomon tä'räl (3).

¹³ Nyii 'di'rä ngenone nyii ele kündär gani Rägüyüm kumu gidi Italiyang. A bigänü nggwoo, a dirun anda kuyala gidi gaama ngwudinga bälükä nyii gu elanu, na bigi nggwoo nyii obani kündär gani Batiyuli.

¹⁴ Ngenone nyii mbuji ngwükirijinä ngwanni ngwuminje urnidi yirnu nyii le jalu yomon kwo'ra tä'räl (7). Ngenone nyii gwoda gay nyii ele Ruma.

¹⁵ A ngwükirijin ngenone, ngwu'dingina ndi ari änyängä gilo lindä, aar 'di'rä 'tu'tu

Ruma 'di aar obana ngwaalu ngwudi ngwiliny ngwani Burum gwudi Abijuring na Ngwu'dun Tä'r'il (3)ngwudi Yirnü aar ila ndi nyii le mbudi. Anni ma je Bulij engga no, ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwojeme nono.

¹⁶ Anni minyii obani Ruma, aar gäbici Bulijing ngwuji jücü a gwu'tulu arnga.

A Bulij ondaci ngwüjü Ruma

¹⁷ Yomon tä'r'il gwodanalü, ngwurnida ngwelenya ngwudi Ngwüyäwüd gwüpäng. Anni ma aar o'rajidalu, a je Bulij ci, "Lani ngweengga, nggwa'ti ärrjä ngwüjü ngwege na dimürä didi ngwügüürnä ngwege yi'ral yere yanni yiki, aar nyi be määtä Üräjälim aar nyi gika aar nyi ätäädä Ngwuruman.

¹⁸ Aar ombaji ngwuja'ri ngwüny aar nyi ru ladi gatalu, ndi ari nggwa'ti mbüjinä yi'ral nono yere adi aar nyi gu 'rinyada.

¹⁹ A be anni ma Ngwüyäwüd 'donya, 'di a nyi ligor ape nyi ari nggwäpäci delenyalu didi Rumang dani Gayijar, ya'ti ani ndi ari nggwäti yi'ral yere yadi nje ü'ridä ngwüjü nono ngwüny.

²⁰ Yiru giyee yanni yigäbiciny nga je gu be utalu nunnu nga je engga ar ondaji. Yiru yani dünici gwudi ngwüji ngwüny ngwani Yijiräyil gwanni gwätäär nyi be genne giyirna giyee."

²¹ Aar be ci, "Änyängä la'ti mbuja ngwuja'ri ngwindi Yäwüdiyä ngwani nga, a diweengga dere da'ti dändi ngenone ngwondaji ngwuja'ri ngwere ngwuki ngwani nga.

²² A be änyängä libupa ndi 'dingini yiru ange yunga, ndi ari lilingidi nunnu ngwüji ngwaalu mbüny mbüny ngwondaja ngwuja'ri ngwübina gayalu nggee."

²³ Aar je ge'te ndi ari aar mbuji Bulijing gomom ge'te, aar ila 'to lonyadana aar o'rajidalu kilanggu ngwu'dun ngwanni ngwuju gu Bulij. 'Tu'tu dilu danu 'di a ngwaalu ru degera, ngwuje enggaci yi'ral yidi yeleny yidi Ngwaalu ngwunani nding je gwä'ra aar lenge ndi ari Yobo yidi Müjä na Yijir yidi Ngwijir yondaja gwani Yicu.

²⁴ A loko a je yi'ral i'dänü yari ye Bulij a loko 'donya ndi änni.

²⁵ A ngwüji ü'ri'tidänü. Aar 'tü aar ele anni ma je Bulij ci ngwuja'ri ngwee, "Ligirrim lanni Liju'ru lätiyā ngwuja'ri ngwäyänü anni ondacing je gwani ngwügüürnä ngwaalu lingla le lidi dijir dani Ajaya.

²⁶ Ngwari,

'Indi ngwüji ang ari,
Ngaa la 'dingini 'dogo a be ngaa la'ti la lenge a'tur,
ngaa la engga ngaa be ru nono ma aang 'ti änggädi.

²⁷ Ndi ari ngwüji ngwee yigor yegen yima ru yidingol,
ngwäni ngwegen ngwuma rimi ndi 'dingini,
na ngwuma rimi ngwäy ndi engga.

Adinari aar engga ngwäy ngwe ngwegen, aar 'dingini ngwäni ngwe ngwegen, aar lenge yigor ye yegen na aar jo'renyana, a laadi nje u'riyi nono.'

²⁸ Yäy gu no, nggwubupa je ndi lenge ndi ari gilang gwudi Ngwaalu gwuma aar ükäci ngwüjü ngwuru Garany, na ngwa 'dingini!'"*

³⁰ A Bulij jalu ngwu'dun ngwüngün ngwuge'teng gu ngwiliny ngwape ngwüdläyü rom (2) ati gu ngwüji ilijä yirnü.

³¹ A Bulij 'ranu aa'ti yi'ral yere üminicä ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwudi yeleny yidi Ngwaalu ngwuje enggaci ngwuja'ri ngwani Deleny dani Yicu Kirictu.

28:27 28.27 Ajaya 6.9-10 * **28:28 28.28** Yitab yoko yati ari, Anni ma Bulij ari ngwuja'ri ngwee, a Ngwüyäwüd 'rati ngwäy cicir ndi garnati.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Küründüj gi'ra rom Äni kitabanu

Bulij gwallu ngwuja'ri ngwee ngwuje ülliji ngwikirijinä kündär gani Küründüj, giru gündär gipa ken gidi Ngwügirig anni jung kay gwadi ele 'denggen. Nginde gwuru gwanni gwü'di'rü yiuru ye a gi'doonga gidi Ngwaalu ji ngenone ngwuje be or'temaji ating je iliji ndi ombaja ating je ukäji ngwuja'ri ngwüllinä. A be kajidi ji 'denggenanu gwonyadu. No ngwulli ngwuja'ri ngwee ngwuje ngwe enggaci gay gidi ge'te yi'ral aar ele kayalu 'denggenanu gwerre nding obani.

Yi'ral yiru nono ngwikirijin ngwoko Küründüj ngwüpäjä Bulijing yi'ral nono ndi ari gwa'ti ligor le'te pu ngwaalu ngwudi ngwü'riny ngwudi gi'doonga na ndi ari gwä'tüdi doo'ra dükäjäär 'didanu. No ngwube ulli ngwuja'ri ngwuja'ranu ngwee gwonyadu ngwani ligo'ro lüngün na ngwani yiuru yidi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Yicu ngwanni ngwornaca je Ngwaalu. Nginde 'to gwenggaca ngwikirijinä ojeme gwe gwudi ape yiuru yidi ngwü'riny aar ngwe gataji ngwüjü düwä ngwudi Ngwaalu na yiuru yidi Ngwaalu ngwaalu ngwoko ngwu'ter (yi'raany 9-10).

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Bulij gwica Ngwaalinga yäy 'tu (1.1-11)
2. Bulij na gi'doonga gidi Küründüjüng (1.11-7.16)
3. Gataji ngwikirijinä düwä ngwudi Yäwüdiyäng (8.1-9.15)
4. Bulij gwuruca yelenya yüngün gwuru doo'ra dükäjäär (10.1-13.16)
5. Aganni gwudi mi'ra (13.11-13)

Aganni na or'temaji

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwindi 'dünggüny äny gwani Bulij gwubupa Ngwaalu ngwuru doo'ra dükäjäär didi Yicu Kirictu, na gidiweengga dege dani Timijawuj.

Ngwükäci nje gi'donga gidi Ngwaalu kündär gani Küründüj, ngwüjüngä le 'dar ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju'ru ngwanni ngwati ji ngwaalu 'dar ngwani Akayiya.

² Ara je gu yimi'rü ji ara je adatalu ji gwudi Papa gwege gwuru Ngwaalu na Deleny dege dani Yicu Kirictu.

³ Ar ortada Ngwaalinga na Papang gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu, Papa gwanni gwuru dinä ngwuru Ngwaalu ngwudi or'temaji 'dar.

⁴ Ngwaalu ngwanni gwati nje or'temaji gidirbanü dege 'dar nunnu 'to ar or'temaji ngwüjü ngwanni ngwa ji gidirbanü dere, ar je or'temaji anaku or'temajar nje gu Ngwaalu.

⁵ Ndi ari anaku ma aar nje gu yi'rendeny yidi Kirictu 'dünggüngün aw nono ndi eelle gwege, yiru gu 'to ndi ari nginde gwe gwani Kirictu, aar nje or'temaji gwüngün aw nono.

⁶ Manari nyii gilo liyü dirbä, yiru gu gwani nga nga nunnu nga obe düwä de nga mbuji gilanging. Manari nyii gilo lübidü düwä de, dübidiiny de gwani or'temaji gwalu gwanni gwata je gäbici ngaa määtä yiguri giyi'rendenyanu ye'te ye'te yanni yimbuji nje.

⁷ Na ge'taji gwäri gwani nga nga, nggwo gwümätinälü ndi ari nyii lilingidi ndi ari anaku acajida gu giyi'rendenyanu yäri, no 'to ngaa la acajidi ndi or'temaji gwäri.

⁸ Nyii la'ti bupa ndi aang 'ti lingidi gwani ngweengga ndi ari yüündä yäri yanni yimbuji nje ngwaalu gwani Ajiya. Nyii liju gidirbanü dacaji njalu dipana giyiima yäri ndi nyii üpini 'di nyii gätiji miding ngwäy.

⁹ Didanu giyigoranu yäri nyii licinänü ndi ari lübidü nje gwälü lani yi'rany. A be yi'ral giyee yimbuji nje nunnu aa'ti nyii la gatada ngwäy giyigo'ro yäri, nje be gatada Ngwaalu ngwanni ngwati 'di'riyi ngwüjalü giyi'ranyanu.

¹⁰ Nginde gwuminje gilängidiyä giyi'rany giyee yiki gwullenya a gwunje gilängidiyi. Gwumiiny gu ge'taji ndi ari gwa ji gwunje gilängidiyi,

11 anaku gataji nje gu düwä otaci gwe Ngwaalingalu gwalu gwani änyängä. Ya be gäbici ngwüjü ngwonyadu ngwunje ciji Ngwaalinga yäy 'tu gwani gataji düwä gwanni gwuma aar nje gi'tiji 'dingini gwe otacingalu gwudi ngwüji ngwonyadu.

Bulij gwarra mung 'ti o'ra Küründüj?

12 İringini gwäri gwuru be nggwee gwenene ndi ari yigor yäri yiciniiiny yänü ndi ari eelle gwudi yigo'ro yäri gididlä na 'danggalu, gwuru eelle gwanni gwuju'ru ngwuru 'didanu gwanni gwändi Ngwaalu. Nyii larru gu no ya'ti nje arru bebere gwe gwudi didlä, aar be ärrini yimirü ye yidi Ngwaalu.

13 Ndi ari la'ta je üllijä ngwuja'ri ngwere gwanni ngwa'ti linginna nda je uli ngaa je lenge. Äny gwuge'taja ndi ari,

14 anni minje lengeda nono yoko, ya ji ya je lenge ku nunnu ara je gäbiciji nje iringini anaku nyängä je la ji la je iringini komon nggä'di gidi Deleny dani Yicu.

15 Yiru giyee yanni yigäbiciiny nyi be icinänü nyi ge'taji ndi ari nyi ila 'danggalu gwerre gwerre nunnu ngaa jayanu yomon rom.

16 Nyi ge'te ndi millida 'danggalu kay ndi ele ngwaalu gwani Majiduniya na 'to minyi ele minyi kwodalü Majiduniya. Nunnu nyii ge'te kay nyi o're Yäwüdiyä.

17 Anni gegetiny gu no, yigege'te nje 'ti'tire? Na äny gwati gegete nono ngwüji gwudi didlä? Ngwuja'ri ngwüny ru ngwe'te ngwe'te ndi ari nyi ari, "Yäy, yäy" na, "Bäri, bäre?"

18 A be 'didanu anaku ru gu Ngwaalu ligor le'te pu, ngwuja'ri ngwäri 'danggalu ngwa'ti ani "Yäy" na "Bäri."

19 Ndi ari Giji gidi Ngwaalu Yicu Kirictu, gwanni gwondacara je gwe äny na Jiliwanij na Timijawuj, gwa'ti ani "Yäy" na "Bäri," aar be ru ndi ari 'dunggüngün yiru gu giyomonalu 'dar ndi ari yani "Yäy."

20 Yere ya'ti ngwuja'ri 'dar ngwonyadu gwudi Ngwaalu gwanni ngwaru ngwe, gwani "Yäy" ndi Kirictu. Na no nginde gwe, ngwuja'ri gwani "Yiru gu" gwati ar ngwe ari ar ngwe näji Ngwaalinga.

21 Gwenene Ngwaalu ngwuru gwanni gwadi nje gäbici alanga gwüpäng ar mätinälü 'di'däny ndi Kirictu. Gwanni gwäbräji nje,

22 aar nje ngidä ar ru lüngün ngwuge'te Ligirimä lüngün giyigoranu yege lani änijälü gwudi yi'ral yanni yadi ele ndi ji.

23 Ngwaalu ngwuru gwanni ngwänggädiny ndi ari, ngaa linädiny ngaa je 'ti be o'raca kündär gani Küründüj nunnu aa'ti ngaa la ji giyüündä.

24 Aa'ti ngaa la ari nunnu nyii linyaca je yiima ye ndi änni Ngwaalu gwalu, aar be ru ndi ari a lapajidu yiiru gwani jayanu gwalu, ndi ari änni gwe Ngwaalu gwalu, ngaa limätinälü.

2

1 Äny gwuma dinga kay ndi ari nggwa 'ta be gwa je ilijä manari ila gwüny gwadi ru gwada je gäbici ngaa runi.

2 Ma be ari äny gwuma je gäbici ngaa runi, amne yäru gwuru gwanni gwadiny gäbici nyi jayanu nga nga lä'tüde lanni liminje runiye?

3 No äny gwüllijä je ngwuja'ri gwanni ngwullu nje, ndi ari ma ji manari äny gwuma ila, aa'ti ngaa liny kiyi liguri ngaa lanni laadiny gäbici nyi jayanu. A äny gwicinä je gwänü 'dar, ndi ari jayanu gwüny gwalu gwuru 'to 'dar.

4 Ndi ari nggwüllijä je ngwuja'ri gwanni ngwullu nje gwerre, runi gwe gwupa gwulleney, ligor le lümä, yal ye ngwäy, aa'ti nunnu nga je runiyi, aar be ru ndi ari nga je enggaci ngaa lenge änning gwanni gwämnä je gwe 'tu'tu giligoranu lüny.

Düdäniji dijänü danni diki

5 Manari diji dere ndo dima ge'te runing, da'ti nyi runiya gwulleney nono runiyara je gu 'dar, yiru gu maani a be ya'ti yinje gendajani.

6 Reraji gwanni gwuma gwe reraji lonyadana, gwumbutu nono.

7 Gwenene yiru gu ndi ari gwadi aangmanni düdänijänü aang or'temaji, ndi ari aa'ti gwa runi anaji ligoalu.

⁸ Yäy gu no, nggwa je päcälü ndi ari ämnär mana.

⁹ Yanni yigäbiciny ngaa je be üllijä ngwuja'ri, yiru ndi ari nyi engga ngaa gilo limätinälü 'di'däny ndi idäji ngaa 'dengenaji yi'ral 'dar.

¹⁰ Manari ngaa lima düdänijä dijänü dere, diny düdänijä 'to. Na manari gwanni gwuminy düdänijänü giyi'ral yere, manari yiju yere ndinje düdänijänü, gwuminy düdänijänü ngwäyanü ngwudi Kirictu gwani nga nga.

¹¹ Nunnu aa'ti dijego'rr dinje gu mbojaji. Ndi ari a la'ti i'dädänü gay ge gidi dijego'rr.

Ligor lipidi Bulijanu Trawuj

¹² Gwenene anni miny obani kündär gani Trawuj ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw gwani Kirictu, nyi mbuji ndi ari Ngwaalu ngwuminy igitiji gay ndi ape yiiru.

¹³ Nyi 'tina ädiyä liguralu ndi ari äny gwa'ti mbuju diwengga dani Titüj, nyi ele nyi aganni ngwikirijinä nyi be 'di'ri nyi ele Majiduniya.

Ndi dami gwudi Kirictu

¹⁴ Nyi be ci Ngwaalinga yäy 'tu, ngwanni ngwati nje üktini yomon 'dar ndi dami gwudi Kirictu. A bebere gwe gwege gwani nginde aar gwe ape ngwaalinganu 'tuur nono düwä dami nunnu ngwulinginni ngwüjänü 'dar.

¹⁵ Ndi ari Ngwaalu, a liru gi're'reny gami düwä didi Kirictu ngwüjänü ngwanni ngwadi gilängidini na ngwanni ngwadi ayi.

¹⁶ Ngwüji ngwoko ngwanni ngwadi ayi, a liru düwä diki didi yi'rany na ngwüji ngwoko ngwanni gilängidini, ar ru düwä dami didi midi. Na yäru gwuru gwanni gwubidaranu yiiru ye yiru gu no?

¹⁷ A lä'tüdi nono ngindeng je lonyadu ndi ari a lapu yiiru ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ar gu bila. Aar be ru manni ndi ari ndi Kirictu, a londaja ngwäyanü Ngwaalu yigor ye 'didanu ar ru nono ngwüji ngwükäjä je Ngwaalu.

3:6 3.6 Ärmijä 31.31-34; 32.40

3

A liru ngwinäd ngwudi gekajidi gwanni gwuyang

¹ A la o're mana ndi aalu ndi orta yigo'ro yege? Na a gilo länngädi ndi ari a liminä ngwuja'ri ngwudi ola nono ngwüji ngwoko ngwu'ter aar ila 'danggalu nje inggidi ngwüji ngwu'tere?

² Nga nga yigo'ro yalu, ngaa liru ngwuja'ri ngwäri ngwanni ngwüllinä giyigoranu yäri aar linginni a je ngwüji 'dar uli.

³ Nga nga linggida ndi ari nga nga liru ngwuja'ri ngwanni ngwändi ndi Kirictu, ngwani yiiru yäri 'danggalanu. Ngwuja'ri ngwee ngwa'ti üllinä yebo ye aar be üllini Lig'i'rim le lidi Ngwaalu ngwanni ngwumidu. Ngwa'ti üllinä kimindi giru gü'ri aar be üllini kimindi giru ligor lidi diji dümnä.

⁴ İcinänü gwanni gwuru gu no, gwege gwuru gwändi ndi Kirictu ngwäyanü Ngwaalu.

⁵ Ya'ti ani nunnu alanga yigo'ro ye yege a läti yiima ndi ari yi'ral yere, aar be ani ndi ari yiima yege 'dar yändi Ngwaalu.

⁶ Nginde gwätädi nje yiima liru ngwinäd ngwapu yiiru yidi gekajidi gwanni gwuyang, gwä'tüdi gwudi ngwuja'ri ngwüllinä, ngwube ru gwudi Lig'i'rim. Ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwüllinä ngwati 'rinyidi a be ngwuja'ri gwani Lig'i'rim gwati midiyi.

⁷ A be gwenene manari yiiru yanni yati 'rinyidi yanni yüllinä kimindi, yäti näjing gwuru gu no, 'di a ngwüji ngwudi Yijiräyil ami'rati ndi ombaji Müjäng ngwäyanü aar 'ti burnu ndi ombaji gwani näji gwudi buri gwanni gwuju ngwäyanü ngwube aji ngwü'räti,

⁸ yiiru ya be ru'tani awa yidi Lig'i'rim lanni läti näjing gwupana?

⁹ Manari yiiru yanni yati obalu diji de yinäjinä gu no, a be yiiru yanni yati düniyi dijälü ya be ru'tani awa!

¹⁰ Ndi ari yeke yäti näjing gwerre, ya'ti ba be äti näjing gwenene ma aar je idiyi näji gwe gwanni gwupana.

11 Na manari yiiru yanni yati ü'rätü yindi näji gwe no, gwa be ru'tani awa gwanni gwati 'ti medadu!

12 Yäy gu no, anni ätär ge'tajing nggwee gwuru gu no, a la be 'ranu.

13 Alanga la'ti la ru nono Müjäng gwanni gwügwü'rübänä direda ngwäy nunnu aa'ti ngwüji gwudi Yijiräyil ngwombaji näjing anni ma buri ji ndi ele gwadi ü'rätü ngwabralu ngwäyänü ngwüngün.

14 A be ngindenga lirimidü ya'ranya ndi ari 'di komon gidi gweneneng, lima je dired ndee de'te de'te dannü düllälü ngwäyänü gwudi Müjä ndo düllälü ngwuje rimiyi ngwäy ma ji ma aar uli ngwuja'ri gwudi gekajidi gwudi gwerreng. Dima 'ti äbrinä kay ndi ari dadi äbrini kay 'dogo ndi Kirictu.

15 'Di komon gidi gweneng, dired ndee ndona dimilliding je ngwäy gwudi yigor yegen manari lima uli gitab gidi Ngwaalu ganni gullu Müjä.

16 A be manari diji dere dima gwürlü ligor lüngün ngwo'raci Delenya, dired ndee da äbrini ngwäyänü.

17 Gwenene, Deleny diru dani Ligir'rim, a ngwaalu gwanni gwati gu Ligir'rim lidi Deleny ji, gätini linginalu gwati ji.

18 Na alanga lanni la'ti gwü'rübänä direda ngwäy a lombaja näjing nggwo nono kalmandranu. Nunnu aar nje näji gwürlädä 'dünggüngün ar linganni ngindeng näji gwe gwanni nggwo gwugendadu gwindi Gideleny dannü diru Ligir'rim.

4

Yu'rin giyimo yiru gilü

1 Yäy gu no, anni ape nyii yiiru giyee inä gwe gwudi Ngwaalu, nyii la'ti la muli nono.

2 Nyii lima be manni gäbici eelleng yu'rimi gwanni gwuru yaaru nyii 'ti i'däjä ngwüjänü nyii 'ti gwürlü ngwuja'ri gwudi Ngwaalu. Nje be ge'talu gilingenalu yanni yiru 'didanu nyii olada yigo'ro yäri giyigoranu yidi ngwüji 'dar ngwäyänü Ngwaalu.

3 Na manari ngwuja'ri ngwäri gwanni ngwujaw ngwülibinä ngwüji ngwülibinä ngwüji gwanni ngwayu.

4 Lanni la'ti äti ämning Ngwaalu, lima je ngwaalu gwudi didlä ndee rimiyi ya'ranya nunnu aa'ti la engga buri gwudi Ngwuja'ri gwanni ngwujaw gwudi näji gwudi Kirictu, gwanni gwuru gi'remna gidi Ngwaalu.

5 Ndi ari nyii la'ti ondaja gwani yigo'ro yäri, aar be ani Yicu Kirictu gwuru Deleny na gwani yigo'ro yäri liru ngwinäd ngwalu läpjä je yiiru gwani Yicu.

6 Ndi ari Ngwaalu gwanni ngwaru, "A buri o'rralu gidirimänü," ngwuru gwanni gwadi gäbici buri ngwo'rralu giyigoranu yege aar nje o'rracalu ndi bebere gwudi näji gwudi Ngwaalu ngwäyänü gwudi Kirictu.

7 A be änyängä liru 'dogo yimo yiru gilü yapaar gu yu'rina giyee ndi inggidi ndi ari yiima giyee yipa yindi Ngwaalu ya'ti indi 'dänggäri.

8 Dirbä dimbuji nje ngwaalu 'dar aar nje be 'ti i'diyü nyi anadalu, aar nje gwe ngwaalu elalu gidirbänü däri nyi 'ti be mulu nono nyii gwalli ngwäy.

9 A nje ngwüji übinälü, a nje 'ti be Ngwaalu dodanu. Aar nje pi nyii 'ti be geradalu.

10 Yomon reny lüpinä yi'rany yidi Yicu ngwangu ngwäri, nunnu a midi gwüngün 'tädinälü 'to ngwangu ngwäri.

11 Ndi ari nyängä limidu, aar nje be yi'rany gwagilli ngwäy yomon 'dar gwani Yicu nunnu a midi gwudi Yicu 'tädlü ngwangu ngwäri gwanni gwati ayi.

12 Yäy gu no, yi'rany yapu yiiru 'dänggäränü, a be midi ape yiiru 'danggalanu.

Or'temajar ndi ape Yiiru

13 Yüllinä ndi ari, "Äny gwämnä Ngwaalu, yäy gu no nyi gwuma be ondaji." Giligir'rim gilee le'te le'te lidi ämni Ngwaalu, a lima ämni 'to na yäy gu no ar be ondaji,

¹⁴ ndi ari a lilingidi ndi ari diji danni di'di'riya Yicungalu giyi'ranyanu nginde gwunje 'di'riyalu 'to aar nje dunajalu ngwayanu ngwungun nga nga le.

¹⁵ Giyee 'dar yani mbuji gwalu gwanni gwujaw, nunnu a yimi'ru yanni giyo ndi olati ngwüji 'dar mana na mana, aar gabici yaying 'tu ngwiralu gwudi naji Ngwaalinga.

¹⁶ Yay gu no, aa'ti a la mi'ri yigor! Anni adi ngwangu ngwege poor 'digi'ri, a be ngina'danu 'dengge, a la gwurlinanu yomon 'dar liyang.

¹⁷ Ndi ari dirba dege ndee dangranu gwenene dooko na da'ti olanu, diru dadi nje gabici ar mbuji gu'ru ganni gipa gani naji gwudi gwur'taling

¹⁸ ar abri ngway ndi ombaji ngwony ngwanni ngwo ngwengana ar ombaji ngwony ngwanni ngwo ngwa'ti enggana ndi ari ngwong ngwanni ngwo ngwengana gwadi medadi a be ngwong ngwanni ngwo ngwa'ti enggana, gwudi gwur'taling ngwuru.

5

Midi gwege gwudi gerala

¹ A lilingidi ndi ari manari lingeno lege lidi diyangalu mung medadi lanni liar gwanu gwenene, a lati ngwu'duna Ngwaalu, ngwu'dun gwudi gwur'taling kerala, ngwanni ngwa'ti odana ngwuy ngwe gwudi diji dumna.

² A be gwenene, a gilo larnu ar jada gwulleny ndi aar nje giki lingina lanni liyang liru ngwu'dun ngwege gwudi gerala.

³ Ndi ari manari lima ar genne, a la'ti la mbujini lijalu ngwangu ngwanu.

⁴ No, alanga lanni gilona gilingeno gilee, a larna ar upini gwuni ndi ari a la'ti minä ndi aar nje gwallalu mbuny ar be mini ndi ar nje gika ngwu'dunala gwudi gerala nunnu a midi gwur'rubaji ngwangu ngwanni ngwati ayi 'denggenanu.

⁵ Ngwaalu ngwuru ngwanni ngwege'te nje gwani yi'ral giyee aar nje be atada Ligirima lani anijalu 'to nunnu aar nje gitiji yi'ralalu yanni yarung ye.

⁶ Yay gu no, ar gu icinada ar gu lenge giyomon 'dar ndi ari anni jarna gilingeno, alanga gilona ngwaalu ngwolanu Gideleny.

⁷ Ndi ari alanga lindi amni gwe Ngwaalu, alanga la'ti indi ngwong ngwangadar je ngway ngwe gwudi ngwangu.

⁸ Alanga licinadi gwanu, nyi gwaru no, nyi jada ndi erne ndi ji gilingeno ndi nyii ji 'dunu Deleny de.

⁹ No ar je be ge'te aar ru bupi ndi jayiyi ngindenganu manari alanga gilo gilingeno na manari alanga gilo ngwaalu ngwolanu gilingeno.

¹⁰ Ndi ari alanga 'dar, a la dunaci didu'ralu didi pi yelenya didi Kirictu, yi'ral ya 'tadalü 'dar. Ndi ari alanga 'dar ati diji ape gu'ru gani yiuru yungun yanni yijung ji ndi ape gwele gilingeno. Manari yapung je yanni yijaw na manari yapung je yanni yiki.

O'rajidar Ngwaalinga le

¹¹ A lilingidi ndi ari yiru ange yani denya Kirictung yiru yanni yati nje gabici ar gwa'ra ngwüju ngwaja'ri ngwe gwani nginde. Ngwaalu ngwulingidi yigor yari gilingenalu na any gwüjadi gu 'to ndi ari yigor yari yinginni gilingenalu 'danggalu.

¹² Anyanga la'ti ba be ndi orta yigo'ro yari 'danggalu, ara je be gitiji gay nunnu nje le iringini ara je gabici aang ati ngwaja'ri gwadi ngwe ondaci ngwüju ngwanni gwati iringini gilingeno aar be erne giliganu.

¹³ Manari anyanga gilo lirlalu giyi'ranu, lirlaladi kay gidi Ngwaalu. Na manari anyanga lu'ru giyi'ranu, yiju'ru nje gwani nga nga!

¹⁴ Amni gwudi Kirictu gwuru gwumati nje nyii lenge ndi ari gwe'te pu gwayu gwani ngwüju 'dar yay gu no, ngwüju 'dar ngwayu.

¹⁵ Na yanni yigabica ngwayi gwani ngwüji 'dar, yiru ndi ari a ngwüju 'dar ngwanni ngwo, aar midi, aa 'ti ngwa midi gwani yigo'ro yegen mana, aar be midi gwani nginde gwanni gwayu ngwu'di'ra gwumidu gwani ngindenga.

16 Yäy gu no, 'tu'tu gwenene, engga gwäri gwanni nggwo gwänggädiiny gwe ngwüjü, ngwa'ti nje änggädi ngwäy ngwe ngwudi diji dümnä. Na manari nyii länggädi gu Kirictung no gwele gwerre, a be gwenene, gwa'ti nyii ba be änggädi ngwäy ngwe ngwudi diji dümnä.

17 Yiru ndi ari manari diji dere ndo ndi Kirictu, dima ru diji diyang. Yele yiru yu'rin, yima ele, yima ila yanni yiyang.

18 Giyee 'dar, Ngwaalu ngwuru ngwärrä je gwanni ngwo'rajidiyi nje ngindenga le Kirictu gwe, aar nje ätädäni yiiru yidi o'rajidiyi ngwüjü Ngwaalinga le.

19 Äny gwadi ari Ngwaalu ngwo'rajidaar ngwüjüngä le Kirictu gwe ngwuje 'ti gi'tiji keng gwegen aar nje be aw ngwuja'ri ngwe nunnu ar gwe o'rajidiyi ngwüjü Ngwaalinga le.

20 Yäy gu no, nyii liru ngwartan ngwudi Kirictu ngwükajäär je, nono ma Ngwaalu giligo'ro lüngün ngwata je päcälü änyängä le. Gwani Kirictu, lipäcä jälü ndi ari, o'rajidar Ngwaalinga le.

21 Ndi ari Kirictu gwanni gwa'ti ki, gwuge'ta Ngwaalu ar le acajidi ndi ke gwege nunnu 'dünggüngün ar le dünälü ar ru lidi Ngwaalu.

6

1 Anaku apajidar gu yiiru gwüpäng yidi Ngwaalu, Nggwa je päcälü ndi ari aa'ti ngaa la ape yimi'ra giyee yidi Ngwaalu 'tur.

2 Ndi ari nginde gwaru,
"Kaji gidi jayi ngwäy gwüny, ng-gwu'dinginanga
na komon gidi gilängidini nggwu-gatajanga düwä."

Nggwa je ci gweneno gaji giru gidi jayi ngwäy gwudi Ngwaalu, gweneno, gomom giru gidi gilängidini.

Yüündä yidi Bulij

3 Elelle gwäri gwä'tüdi gimle kay nda gu diji dere obalu nunnu aa'ti yiiru yäri yäti yi'ral nono yere.

4 Nyii be manni ru ngwinäd ngwudi Ngwaalu nyii ola yigo'ro ngwaalu 'dar, ndi

or'temaji gwupa, gidirbänü, giyüündänü, giyijülänü,

5 ndi pinä, giyirna ngwüjänü ngwü'di'rü gündä ndi ape yiiru yini yar ye dilu de, na ngwamu ngwe,

6 ndi ju'ri na ndi lenge ndi or'temaji na ndi jayi liguri. Giligä'rim lanni Liju'ru na ndi ämnä gwanni gwuru 'didanu,

7 ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyänü na giyiima yidi Ngwaalu. Ngwäbländi ngwe ngwudi dünälü kuy gidi gaama na kuy gidi gängir,

8 näji gwe na yiriginä ye, ondaji gwe gwanni gwujaw na gwanni gwuki larru 'didanu, aar nje be engga lidudiyu ngwüjü.

9 Lilinginna, aar nje be engga la'ti linginna. Nyii ru nono minyii ayi, nyii be ele limidu, lipinä, aar nje 'ti be 'rinyiti.

10 Lirunu gwulleney nyii be jayanu. Liru ngwayi nje be gäbicä lonyadu aar nänü. Nyii 'ti äti gonyalu gere, nyii be äti ngwonyalu 'dar.

11 Ligätijä je yigoralu ara je ondaci nga liru ngwüji ngwudi Küründüjüng ara je igitiji ngwulem gwäri 'didanu.

12 La'ti gwä'rinä ämning gwäri 'danggalu nga be ru ligwä'ra ämning gwalu 'dänggäri,

13 A be ndi ari ara je gu gwä'räcänü, a nggwa je ondaci nono yijü, gäbicä nje yigor yalu 'to aar ongranu.

Ngaa liru gobo gidi Ngwaalu ngwu-midu

14 Aa'ti nga la gikajidi giyunggu ngwüjüngä le ngwä'tüdi ngwikirijin. Ndi ari dünälü na ke lati amatano? Buri na dirim lati gekajide?

15 Yiru ange yidi Kirictu yätär je dijegorde? Ya'ti a'tur. Yäy gu no, dikirijin da'ti da aar acajidi diji dä'tüdi dikirijin,

16 Na gobo giru ngwu'dun ngwudi Ngwaalu ga'ti aar äti yi'remna ye yidi didülä. Ndi ari a liru ngwu'dun ngwudi Ngwaalu gwanni ngwumidu. Anaku ma gu Ngwaalu ari,

"Äny gwa ji 'denggenanu
nyii elelle gidiliganu degen nyi ru Ngwaalu ngwegen

aar ru ngwüji ngwüny.”

A Deleny ari,

17 “Yäy gu no, 'tüdär gwänü
ngaa ngedana,

Ngaa 'ti akana ngwony nono ngwanni
ngwürngü,
äny gwa je be ape.”

A Deleny diru yiima ari,

18 “Nyi gwa ru Papa 'danggalu,
na ngaa la ru yiji yüny yanni yiru
ngwur na yera.”

7

1 Anni ätär gu ngwuja'ri ngwee ngwaru ngwe Ngwaalu lani ngwumaad ngwüny, ar be ju'riyi yigo'ro yege ar 'tänü giyi'ralanu 'dar yanni yati rñgüi ngwangina na ligi'rimä, ar mbütüi ju'ring gwani denya Ngwaalinga.

Bulij gwujayanu gwani jo'renyani

2 Gi'tiji nje ngwaalinga giyigoranu yalu. Nyii la'ti ärrijä dijü dere yi'ral yanni yiki, nyii la'ti 'digü'ridi dijü dere, nyii la'ti mbojaja gidiji dere.

3 Äny gwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwee nunnu a je gwe obalu, nggwondaca je gu gwerre ndi ari nyii lige'ta je giyigoranu yäri ndi ari ma aar ani midi ar midi ma aar ani ayi ar ayi.

4 Äny gwicinä je gwänü gwulleney ngaa je le iringini. Äny gwuma ojeme nono gwulleney, gidirbä däri 'dar, jayanu gwüny 'dar gwa'ti ngwaalinga.

5 Ndi ari anni minyii ila nyii obana Majiduniya, nyii la'ti übidi düwä de a'tur gilingeno läri gilee, aar nje be yi'ral mbuji yonyadu, na oktajidano ji ngwaalu 'dar poor ngwügäbici yedenyo aar nje gu änanü.

6 A be Ngwaalu ngwanni ngwati nje ätädä yiima yidi or'temaji ngwüjü ngwanni ngwuralu 'tur, ngwuminje or'temaji ükacä gwe Titüjing.

7 Na ya'ti yani ila gwüngün 'dogo, aar be ani 'to or'temaji gwanni gwumbujiiny 'danggalu. Nginde gwondaci nje ngwuja'ri gwani ndi ari ngaa lijädä ndi nyi engga, runi gwalu gwulleney ara je

yigor enyanu gwani äny, 'di aar nyi gäbici nyi jaiyanu gwulleney.

8 Manari ngwuja'ri ngwuma je ümiyi yigor ngwanni ngwükäji nje, nggwa'ti gu gwä'rinä ngwäyänü minyi ni gwä'rini ngwäy gwooko ngwänggädi ndi ari ngwuja'ri ngwuma je gwü'ra kaji gooko.

9 A be gwenene jayanu gwüny gwa'ti ani nunnu ngaa likanu, aar be ru ndi ari runi gwalu gwuma je gäbici ngaa lima jo'renyana. Ndi ari ngaa lima runi anaku bupa gu Ngwaalu ndi ari yima je 'ti mbuja yere yanni yiki gwani änyängä.

10 Ndi ari runi gwanni gwändi Ngwaalu, gwati apa jo'renyaning ngwügäbici ngwüji aar gilängidini. Gwa'ti äti gwä'rining ngwäyänü. A be runi gwudi didlä, gwati apa yi'rany.

11 Ombajar be runing gwanni gwändi Ngwaalu gwuma ärrä ange 'danggalanu. Gwuma je gäbici ngaa lima undi ngwäy gwuma je iye yigoranu. Ngaa lima gwalli ngwuy giyi'ral yanni yiju yiki. Ara je güündä ape ngaa kanu, yima je be 'täjalü ndi ari ngaa lämniny ngaa ru lüny. No yiru yima je gäbici ngaa lima obalu diji de dannu dapu gwuki. Yi'ral ye giyee 'dar ngaa lima gwällini yigo'ro yalu ndi ari ngaa lijaw nono giyi'ral giyee.

12 No 'di ngwuja'ri ngwanni ngwükacä je ya'ti ani diji ndoo dannu därräär yi'ral yanni yiki, aar be ru ndi ari äny gwubupa nda je enggaci ngwäyänü Ngwaalu aang engga yigo'ro ye yalu ndi ari ngaa lige'te nje gu ngwäyänü 'didanu.

13 Yiru giyee 'dar yanni yiminje gäbici nyii or'temaji or'temaji gwe gwalu.

A be yoko mana ndi or'temaji gwäri, gwece gwece lijayanu ndi engga awa Titüj gwujayanu. Ndi ari nga nga 'dar lima gataji Titüng ligi'rimä lüngün düwä.

14 Nggwiringinä je gwe ndi Titüj na nga nga la'tiny apiyu yaaru gwani ngwuja'ri ngwee. Na 'to yi'ral 'dar yanni yicar je ye yiru 'didanu na gwenene yima enggani ndi ari iringini gwäri 'danggalu ndi Titü gwuru 'to 'didanu.

15 Na änni gwüngün 'danggalu gwojemana mung diwayini ndi ari awa nga

nga 'dar, gwu'dengenacanga ngaa gwä'ri yirü yigor ye yijaw nga denya.

¹⁶ Äny gwujayanu ndi ari nggwicinä je gwänü nda je gu gatada ngwäyanü giyi'ral 'dar.

8

Ätä ligor le

¹ Gwenene lani ngweengga, nyii linana je ndi ar je enggaci ngaa lenge yim'ra yanni yätädi je Ngwaalu yi'donga yidi Majiduniyang.

² Ngindenga limiminnäär je nono aar ji gidirbänü dipa, aar be jayanu gwulleny giywayi yegen yiki aar gäbici aar ge'te yigor ye 'didanu aar 'ti rüdi ngwu'rid ndi ätä.

³ Äny gwuru gwänggädi nje ndi ari yimäjädaar je yanni yätäär je aar pani giyima yegen. Yige'taar je 'dar yigo'ro ye yegen gwu'ren,

⁴ aar nje päcälü gwulleny ndi ari yipa gu'ru 'denggen ndi emadi giyiiranu giyee ndi gataji ngwüjü düwä ngwanni ngwu'ru ngwudi Ngwaalu.

⁵ Ya'ti aar je gu ärrü anaku ge'taji nyii gu ndi aar je ärrü aar be ätädi Delenya yigo'ro yegen gwerre gwerre, aar nje be ätädi anaku bupa gu Ngwaalu.

⁶ No nyii be päci Titüjüngalü, ndi ari ngwumedaji yiiru giyee yidi yim'rü 'to 'danggalu yanni yiming ye 'di'ri gwele gwerre.

⁷ A be anaku gendadu gu giyi'ral 'dar ngwaalu ngwani änni Ngwaalu na ngwaalu ngwani ondaji, na ngwaalu ngwani bebere, na ngwaalu ngwani undi ngwäy giyi'ral 'dar, na ngwaalu ngwani änni gwalu 'dänggäri, ombajar be ndi ari ngaa gilo 'to ligendanu giyiiru giyee yiru yim'rü yani ndi ätä.

⁸ Äny gwa'ta je linyaca ngwuja'ri ngwee yiima ye, nyi be bupi ndi idäji 'didanung gwudi änni gwalu ngwüjü ngwu'ter ngwanni ngwiti je yigoranu.

⁹ Ndi ari ngaa lilingidi yim'ra yidi Deleny dege dani Yicu Kirictu, ndi ari nginde gwünänü, a be gwani nga nga, ngwube ru diwayi, nunnu aar je niyanü.

¹⁰ Na ngene äny gwa je ola ngwuja'ri ngwe ngwüny ndi ari yiru ange yanni yijayana 'danggalu giyi'ral giyee, nga nga lanni liru yi'ra gwerre gwerre ätädi gwe 'tu'tu didläyü duubu, ya'ti ani ndi aang ätädi 'dogo, aar be ani 'to ndi ari ngaa gu jada no.

¹¹ Gwenene medajar yiiru giyee, nunnu a jada gwanni gwüminängä ngwuru gwanni gwadi aar elati yiiru ye yalu a je medaji.

¹² Manari bupi gwuma ji ngenone, angidaji gwa aar änni anaku äti gu diji, ya'ti ya ru nono anaku aa'ting gu äti.

¹³ Giyee ya'ti ani ndi ari ngaa onjani loko a be loko am'ratani aar be ani ndi ari ngaa ubidanu.

¹⁴ A be gwenene onje gwalu gwa gendaci ngindeng je lanni la'ti äti gwegen, nunnu aji a onje gwegen gendaci ngwüjü ngwanni ngwa'ti äti, nunnu a ubidanu ji.

¹⁵ Anaku üllinäär gu ndi ari, "Gwanni gwati gwü'räji gi'du gwonyadu gwulleny gwati 'ti äti gwonyadu gwulleny na gwanni gwati gwü'räji gi'du gwooko gwulleny gwati 'ti äti gwooko gwulleny."

Titüj gwükäjäär ngwele Küründüj

¹⁶ A be nggwuca Ngwaalinga yäy 'tu ngwanni ngwätädi Titüjüng ligor gilee liru nono ligor lüny gwani nga nga.

¹⁷ Ndi ari nginde gwa'ti nje 'dengenaca päcingälü gwäri 'dogo, nggwo be gwadi je elaca ligor le lüngün gwiti ligoranu gwulleny.

¹⁸ Nggwo gwükäjäny diweengga de dannu dati yi'doonga 'dar ortada, gwani yiiru yüngün yidi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

¹⁹ Yanni yigendana ndi ari nginde gwäbrä gi'doonga gidi Ngwaalu ndi ari nyii le ru gimaad nyii le ape ngwony ngwanni ngwätädaar nje ndi inggidi enyanu gwudi yigor yalu ndi gataji ngwüjü düwä nunnu a Ngwaalu näjini.

²⁰ Nyii larngana ndi ari aa'ti diji dere dinje gatada ngwuja'ri nono gwani äpini gwudi angidaji nggwee gwudi gätini yigoralu.

²¹ Ndi ari nyii lapu yi'rendenya ndi ärrü yi'ral yanni yindi kayalu, ya'ti ani nunnu

ngwäyänü ngwudi Deleny 'dogo, aar be ani 'to ngwäyänü ngwüji.

²² Äny gwa je ci 'to nunnu gwuminyii ükäjä aar ila diweengga de danni gwällinä 'dengge yiuru yonyadanu ndi ari nginde gwati ligor enyanu, na gwenene gwitana ligoranu gwulleny gwani icinänü gwüngün 'danggalu.

²³ Na gwani Titüj, gwuru gimaad güny giyiuru yanni yati nje ape yani nga nga. Na gwani ngweengga ngwege ngwuru ngwanni yi'ra yidi yi'donga yidi Ngwaalu na denya gwudi Kirictu.

²⁴ Yäy gu no, inggidar be ämning gwalu gwani ngindenga 're'dr nunnu a ngwükirijin engga ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe, ngwäti ngwäyänü na iringini gwäri gwuru ange 'danggalu.

9

Olada ngwüjü ndi imäjidi

¹ Ya'ti yere yanni yada je üllijä gwani äpiji ngwüjü ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwujuru'ru yiuru.

² Ndi ari äny gwülingidi ngaa libüdü yigoranu ndi ge'tajidi ngwuy, äny gwiringinä yi'ral ye giyee ngwüjänü ngwudi Majiduniyang, nje ci ndi ari 'tu'tu didläyü duubu nga nga ngwaalu ngwani Akayiya liju mama ndi ge'tajidi ngwuy ndi ari enyanu gwudi yigor yalu gwuma 'ritiya ngwüjü ngwonyadu gwani yiuru yidi ätä.

³ A be äny nggwo gwükacä je ngweengga nunnu aa'ti iringini gwäri 'danggalu giyi'ral giyee gwa ru 'tur ngaa be ji mama, anaku ci nje gu ngaa ladi gu ru.

⁴ Ndi ari manari gwere gwudi Majiduniyang gwuminyii le ila ar je mbuji la'ti ju mama, yaaru nje be ape. A be yaaru ya je apani, gwani icinä gwanni gwicinädiiny gu 'danggalu.

⁵ No nyi be ari yiru gu'ru ndi päci ngwenggalu aar madina aar ila 'danggalu, ndi ari aar gege'ta yi'ral mama aar mbuji 'to angidacing yigor ye yalu 'didanu gwanni gwara gwe. Na ndi ari angidaci

nggwee ji mama ligor le 'didanu aa'ti gwaru ligor le lini!

Kwoy ligor le 'didanu

⁶ Diwayinar ngwuja'ri ngwee, ndi ari nginde gwanni gwati kwoy gwooko gwati mbuji 'to gwooko na gwanni gwati kwoy gwonyadu gwati mbuji 'to gwonyadu.

⁷ Ati diji ge'te anaku ca gu ligor lüngün, aa'ti da ge'te ligor le limänü yaa yiima ye, ndi ari Ngwaalu ngwati ämni diji dani dati ge'te ligor le lijayanu.

⁸ Na Ngwaalu ngwäti yiima ndi aar je onjaci yimi'ra yüngün 'dar aar ji 'danggalu, nunnu ngaa mätinälü giyiuru yanni yijaw giyi'ral 'dar na kaji 'dar ngaa je mbuji 'dar yanni yiminä je.

⁹ Anaku üllinäär gu ndi ari,

“Nginde gwuma ge'te angidajing gwüngün gwuma badalu ngwüji ngwonyadu ngwanni ngwuru ngwuwayi,

jayi gwüngün gwujalu gwur'tal!”

¹⁰ Gwenene nginde gwanni gwati ätä diji yuula ngwuje kwoy ngwätä diji yona ngweny, gwa je monaci 'to gwa je onjaci yuula giyilü gwa je üngriji girunyanu gidi jayi gwalu.

¹¹ La je niyänü giyi'ral 'dar nunnu ngaa ätä ligor le lijayanu giyomon 'dar na ätä gwe gwudi ligor lala lijayanu, ngwuja'ri ngwee ngwägibici ngwüjü ngwa ci Ngwaalinga yäy 'tu gwani alanga.

¹² Yiuru giyee yanni yati a je ärrü ya'ti monaca ngwüjü ngwudi Ngwaalu 'dogo, yati irälü ngwuja'ri 'dar ndi ondaji gwudi ci Ngwaalinga yäy 'tu.

¹³ Ndi ari yiuru yanni yima ye inggidi yigo'ro yalu, ngwüji ngwa ortada Ngwaalu 'dengenaci gwe gwanni gwati gwujana inggiding gwalu gwani ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Kirictu na gwani ätä ligor le lijayanu ndi a le acajidi na ndi acajidi gwalu ngwüjingä le ngwu'ter.

¹⁴ Ngindenga ndi otaci Ngwaalingalu gwegen gwani bupi gwalu, yigor yegen ya ji 'danggalu nunnu gwani yimi'rü yidi Ngwaalu yanni yima irälü 'danggalu.

15 Yäy 'tu gwani Ngwaalu ndi angidaji gwüngün gwanni gwati 'ti gwa ar gwe burni ndi ondaji!

10

Bulij gwuruca yiiru yüngün

1 Üllänü gwe jilänü gwe gwudi Kirictu, äny gwa je päcälü äny gwani Bulij gwanni gwati gwe ari gwuru dideny ma le ji, mung be ji ngwaalu ngwolanu ngwube 'ranu.

2 Äny gwada je ci nyii 'ti gäbücä ndi nyi 'ranu ma ar ji, ndi ari äny gwubupa ndi 'ranu ndi ondaci ngwüjü gwanni gwati ari nyii lelella yi'ral ye yidi didlä ndee.

3 Anni raar gu ndi ari alanga gilo gididlä ndee a be la'ti dugidu yärä anaku ati gu ngwüjü dugidi yärä gwudi didlä.

4 Ngwäbländi gwanni ngwudugidar ngwe, ngwä'tüdi gwudi lingeni lidi didlä, aar be ru manni ngwäbländi gwanni ngwuru yiima yidi ligi'rüm ngwäti yiima ndi pä yundi'ralu yanni yojema nono,

5 alanga läti yiima ndi dami garnating gwuru 'tur gwanni gwadi alliji ligo'rala ndi bebere gwudi Ngwaalu ar määtä yi'ralalu yere 'dar ar je gekajalu ar je gäbücä aar 'dengenaci Kirictung.

6 Na ma ji ma 'dengenaci gwalu mbuti, nyii la be ji mama ndi reraji nyurtanu gwe gwere gwanni gwa ji.

7 Nga nga lati ombaji ngwony nono poor 'dogo. Ma diji dere dicinänü ndi ari diru didi Kirictu, gäbücär ngwengga mana ndi ari nyii lidi Kirictu liru 'to nono rung gu nginde.

8 'Di manari äny gwuma iringini ngwaalu ngwere gwügätinä linginalu yeleny ye yanni yigi'tijäär nje Ngwaalu nunnu ara je ye allijala ndi ari ara je ye i'diyi gidiyängälü, ya 'ti yiny apiyi yaaru.

9 Äny gwa'ti gu aru no, ngaa je iye yedenyo ngwuja'ri ngwe ngwüny ngwee ngwulli nje.

10 Loko 'danggalanu lati ari, "Ngwuja'ri ngwüngün gwüni aar ojeme, ma ar le be ji ngwäyälü, ngwube o'ralu ngwuru gu'ru gooko a ngwuja'ri ngwüngün ru 'tur."

11 Ngwüjü ngwanni gwati gu ari no, aar lenge ndi ari nyii liru ngwuja'ri minyi erne, minyii be ji ngwäyälü, nyii la be ru yiiru.

12 Nyii la'ti jädi ndi übidi yigo'ranu yäri ngwüjü ngwe ngwoko gwanni gwati näji yiima yegen. Ma aar idi yigo'ranu yegen yigo'ro ye yegen na aar übidi yigo'ranu yegen yigo'ro ye yegen, ngindenga la'ti bebera.

13 A be nyii la'ti la iringini giyiuru yanni yätädäär nje Ngwaalu gwelleny nyii dambdani garci, a be nyii gwä'rini iringining gwäri giyiuru yanni yigi'tijäär nje Ngwaalu yiiru yima ele 'di yima obana 'danggalu.

14 Nyii la'ti la dambdani gweere ndi iringini gwäri anaku aadi aar gu ru adinari nyii lima 'ti indi 'danggalu, ndi ari lima je le ele gweere ngwuja'ri ngwe gwanni ngwujaw gwudi Kirictu.

15 Na nyii la'ti la dambdani garci gäri nyii iringini giyiuru yape je ngwüjü ngwu'ter. Ge'taji gwäri gwuru ndi ari anaku gendadu gu ämni Ngwaalu gwalu ndi 'tänü, ngwaalu gwudi yiiru yäri 'danggalanu ya gendadi ya ongranu,

16 nunnu nyii ondaji ngwuja'ri ngwe gwanni ngwujaw ngwaalu gweere 'danggalu. Ndi ari nyii la'ti bupa ndi iringini yiiru ye yäpinä ngwaalu gwudi diji di'ter.

17 A be, "Gäbücär gwanni gwadi iringini, ngwiringini Gideleny."

18 Ndi ari nginde gwä'tüdi gwanni gwati gwällini ligo'ro lüngün gwati aar ämni, ngwube ru nginde gwanni gwati Deleny gwällini.

11

Bulij na ngwoo'ra ngwükäjäär je ngwuru ngwu'duru.

1 Nggwe'taja ndi ari ngaa geraji läni gwoko giye'rr yünü. A be nggwülingidi gu ndi ari ngaa lima gu ru.

2 Ligor litinyänü gwulleny gwani nga nga, ligor le lidi Ngwaalu äny gwüminijä je gaga gidur de'te pu dani Kirictu, nunnu

ngaa je g'i'tiji ngindeng kay nono gu'taara giju'ru.

³ A be yedeny giyo yitiny ndi ari anaku i'däjä gu düüngä Awang kaci gwe yi'rinya, ndi ari aa'ti nga la gäbici dijü dere ndi gwürlü yigor yalu ndi ämni gwanni gwuru 'didanu na ämni Ngwaalu gwanni ngwuju'ru ndi Kirictu.

⁴ Ndi ari manari diji dere dima ila ara je ondaci Yicu gwe gwu'ter gwä'tüdi gwanni gwondacara je gwe gwerre, na manari ngaa lima ape ligi'rimä li'ter lä'tüdi lanni lapanga gwerre na ngaa ämni ngwuja'ri gwanni ngwujaw ngwu'ter Ngwuja'ri gwanni ngwujaw gwanni ngwämnä je gwerre, yata je ape puprang.

⁵ A be äny gwa'ti änggädi ndi ari nggwokana gu'ru ngindenga licaar je "ngwoo'ra ngwükajäär je ngwupa."

⁶ Manari nggwa'ti ubu kinene ndi ondaji, a be nggwa'ti ami'ratu bebereng. Yenggacara je giyee gilingenalu kaji 'dar.

⁷ Yärrü nje yanni yiki anni minyi ülläji ligo'ralu lüny nunnu nga je allijala nga je ondaci ngwuja'ri gwanni ngwujaw ngwudi Ngwaalu nga je 'ti minädi gony nono gere?

⁸ Nggwügiridinä yi'doonga ye yi'ter aar nyi ätädi gwani nga nga nunnu nga je äpiji yiuru.

⁹ Na gaji ganni gijar ge nyi bupi gony gere nggwa'ti äbinginä dijänü dere 'danggalanu kong gere. Ndi ari ngweengga gwanni ngwüdi Majiduniya, yätädär nje yanni yibupi nje. Nggwetaca ligo'ro lüny nda je äbinginänü yi'ral ye yere, a nggwa'ti gwa je gu äbinginä a'tur.

¹⁰ Anaku 'didanung gwudi Kirictu 'dünggüny, diji dere da'ti ngwaalu 'dar ngwani Akayiya, diny dünäji ndi iringini nggwee gwüny.

¹¹ Ange gwuru? Ndi ari nggwa'ta je ämna? Ngwaalu gwuru 'dogo ngwe'te pu ngwülingidi ndi ari nggwämnä je.

¹² Nggwadi gwuji yiuru giyee yape nje gweneno nje ärrü nunnu aa'ti nggwa ge'te gay a gu ngwüji mbojaji aar 'tädalü ndi ari ngwubidiiny ngwanu giyi'ralanu yanni yati aar gu iringini.

¹³ Ndi ari ngwüji gwanni ngwuru gu no, ngwä'tüdi ngwoo'ra ngwükajäär je 'didanu, ngwuru ngwüji ngwapu yiuru aar ye i'däji ngwüjänü, ngindenga lati arri nono ma aar ru ngwoo'ra ngwükajäär je ngwudi Kirictu.

¹⁴ Aa'ti ya je allijalu ndir ndi ari dijego'rr giligo'ro lüngün dati arri nono mung ru gi'rr gidi buri.

¹⁵ Yäy gu no, ya'ti ya ru yirnü ndi ari ngwinäd ngwüngün arri nono ma aar ru ngwinäd ngwujaw. A be ndi mi'ra gwegen ngwadi ru nono yiuru yegen.

Bulij gwiringinä gidirbanü düngün

¹⁶ Nggwo're nggwari mana aa'ti diji dere da ji ndi ari äny gwuru de'rr. A manari ngaa lari äny gwuru de'rr, ämnäciny be nono de'rra nunnu nyi iringini gwooko.

¹⁷ Yanni yaru nyi ye gweneno, ya'ti indü ndi Kirictu a be yondaji nje nono dijü diru de'rr di'ranu ndi iringini.

¹⁸ Ndi ari lonyadu lanni lati iringini yigo'ro ye yegen nono ngwüji ngwudi didlä a mine nggwarra nyi 'ti be iringini 'to.

¹⁹ Ndi ari yiru gu 'danggalu liru ngwüji ngwäti bebereng ata be geraci ngwe'rra läni ngaa jayanu.

²⁰ 'Didanu ngaa lati geraci dijü läni ma ara je ärrü yinäda, ma ara je raji 'ter, ma ara je gu mbojaji, ma ara je gu allija ligo'rala, ma ara je mi'ri dirke de ngwäyanü.

²¹ Yaaru yapeny ndi nyi ari nyii lami'rati ndi ara je gu ärrü no! A be anni runy nono dijü dondaja ye'rra, amni 'dar yanni yibupa je ngwüji ngwee ndi ari ye iringini, yiny ye iringini 'to.

²² Manari laru liru Ngwibrü, äny gwuru Dibrü 'to. Manari lari liru ngwüji ngwudi Yijiräyil, äny gwuru diji didi Yijiräyil 'to. Manari lari liru yiji yidi Äbräyim, äny gwuru gu 'to.

²³ Ngindenga laru liru ngwinäd ngwudi Kirictu? Äny gwondaja nono miny rläli ki'ranu, äny gwujayana 'denggegen! Äny gwupana yiuru 'denggegen, nyi ji korkon

yomon yonyadu, aar nyi pädäni gwulleny, nyi ru gwadi ayi yomonanu yonyadu.

²⁴ Yomonanu tudini (5) a nyi Ngwüyäwüd pī lalac le yomonanu küü'ri rom (40) ngwäbrīni ge'te.

²⁵ Aar nyi pī guura ge yomonanu tä'rīl (3). Aar nyi aci yo'rr ye gomom ge'te. Nyi ke bälükä gwänü yomonanu tä'rīl (3), nyi ji gidiliganu giyaanu gangin gangin na ngwülü ngwülü 'di a ngwaalu u'ri.

²⁶ Nggwati ji gīdīlā giyomon 'dar, a nyi yi'ral yiki mbuji ngwubirta ngwudi yaw, ngwu'ram, ngwūji ngwuru Ngwüyäwüd, ngwūji ngwuru Garany, giyündārānū, giyundār poor, giyaanu na ngweengga ngwanni ngwuru ngwu'duru,

²⁷ Nyi gwapu yiuru gwundu ngwäy, nyi jalu ngwäy ngwe dilu de, nyi jalu ngwamu ngwe, nyi jalu ngwäädä ngwe, nyi erne enying, a nyi dirun eny, nyi erne ngwureda.

²⁸ 'Dar giyee, nyi be o're ati nyi ligor päci yi'donganu yidi ngwīkirījin yomon 'dar ndi nje ombaji.

²⁹ Gwīndi ne gwa muli nono nyii gwe 'ti be mulu nono, gwīndi ne gwa i'di giyi'ralanu yiki, aar nyi 'ti be u'diyanu nyi rünji.

³⁰ Manari aar ani irīngīni, nggwa be irīngīni yi'ral ye yanni yinggidiny gwami'ratu.

³¹ Ngwaalu ngwuru Papa gwudi Deleny dege dani Yicu gwanni ngwortana gwur'tal, ngwuru gwūlingīdi ndi ari ngwa'ti ondaju yi'duru.

³² Dartan didi gūndār gidi Dimajiging dani dimāti yeleny ye yidi Deleny dani Arataj, dirādiny kūndār gani Dimajig nunnu aar nyi mātā.

³³ Aar nyi be ngweengga 'tüyä aar nyi ülliyä gi'ram ge kubu'ru kundi'rr, nyi gwannada aar nyi 'ti māti.

12

Yanni yānggādī je Bulij dilingidu

¹ Äny gwāti ndi irīngīni. Äny gwūlingīdi gu ndi ari yä'tüdi gu'ru, a be

11:33 11.33 Yiuru 9.22-25

nggwada je ondaci gwenene ngwuja'ri ngwudi Kirictu ngwenggar nje dilingidu na ngwanni ngwü'tājing jälü.

² Äny gwūlingīdi guru ge'te ndi Kirictu ngwüdlä ngwe 'di na kwo'rongo ngwanni ngwuma ele, gīmätäär aar ge ele kerala. Ga'tiny ge lingīdi yi'ral ndi ari gīndi ngenone ngwangu ngwe yaa ngwa'ti ngwe īndi, ya'ti nje lingīdi Ngwaalu ngwuru gwūlingīdi je.

³ Na äny gwūlingīdi ndi ari dīji ndee ngwangu na 'ter ngwangu, ya'ti nje lingīdi, a be Ngwaalu ru gwūlingīdi

⁴ gīmätäär aar ge allu bruduj ngwu'dingini yi'ral ye yiru 'ter ya'ti ya ye dīji dūmnä ondajalu.

⁵ Äny gwa irīngīni dīji de danni diru gu no, äny gwa'ti gwa irīngīni ligo'ro le lūny nyi be irīngīni 'dogo ami'rati gwe gwūny.

⁶ Na manari äny gwāti ndi irīngīni, äny gwa'ti gwa ru de'rr, ndi ari äny gwadi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu. Yinje be gābīci nunnu aa'ti dīji dere diny engga ndi ari äny gwurana gu'ru giyi'ral yanni yānggādīng je ngwuje 'dingini 'dūnggūny.

⁷ A be nunnu aa'ti äny gwa irīngīni gwani 'tāälü nggwee gwupa gwātādäär nyi, aar nyi be gī'tīji dūgi ngwangu ngwūny dīndi gidijego'rr nunnu aar nyi de gwü'rä nunnu aa'ti äny gwa irīngīni.

⁸ Nyi be päci Delenyalu yomonanu tä'rīl (3) ndi ari aar nyi apada,

⁹ aar nyi be Deleny ci nu, "Yimī'rū yūny yimbutu 'dūnggunga, ndi ari yiima yūny ya ang mbuti ndi ami'rati gwunga." Yäy gu no, äny gwa be jayananu ndi irīngīni ndi ami'rati gwūny, nunnu a yiima yidi Kirictu ji 'dūnggūny.

¹⁰ Yiru yanni yīgābīcīny gwani Kirictu, nyi jayanu ndi ari äny gwami'ratu, nyi ami'rati ndi aar nyi lo, nyi ami'rati giyūndānū, aar nyi übinälü na giyi'rendenyānu. Ndi ari ndi ami'rati gwūny, äny gwojema nono.

Awa doo'ra dükājäär dati linginni

¹¹ Äny gwarru nono de'rr. Nga nga liru līgābīcīny nyi gu be ru no, nga nga liru

ladi nyi ortada ndi ari äny gwa'ti okana gu'ru "Ngwoo'ra ngwükajäär je ngwupa," 'di minyi ni ru 'tur.

12 Yi'ral yanni yati inggidi do'ra dükajäär, yi'remna, allijalu ndir na yiima yärrinä 'danggalanu or'temaji gwe gwupa.

13 Nga nga lokana gu'ru awa giyi'doonga yi'ter, 'dogo ndi ari äny gwa'ta je äbänginänü yi'ral ye yere a'ture? Düdänijinyänü manari yima je ärriji yanni yiki!

14 Äny nggwo gweneno gwuju mama ndi ila 'danggalu komonanu tä'räl (3). Äny gwa'ti gwa je äbänginänü yi'ral ye yere, ndi ari äny gwubupa je 'dogo, äny gwa'ti bupa ngwony ngwalu. A be 'to yiji yä'tüdi yadi gikiji papanga je, a be papanga ru ladi gikiji yiju.

15 No äny gwa jayanu nda je gi'tiji yi'ralalu 'dar yäti nje 'di gwa je gi'tiji ligo'ro lüny 'to. Manari äny gwämnänä je, ii nyii be ämnäni gwoko?

16 Aar gu be ru manari yiru gu ndi ari äny gwa'ta je äbänginü yi'ral ye yere. Nyi be ru diji dägädäjänü no, nga je gu mamir'ranu 'ti'tir!

17 Äny gwumbojaja je gony nono gere ngwüji ngwanni ngwükäcä je?

18 Äny gwüpäcä Titüjngälü ndi ari ngwila 'danggalu, nje ükäjä diweengga de dege. Titüj gwa'ta je gu mbojaja. Gwumbojaja je gu? Ya'ti nje ärrü ligi'rim le'te le'te nyi gwuji gay ge'te po?

19 Ngaa liju ndi ge'taji kaji 'dar gwele ndi ari, änyängä liruca yigo'ro yäri 'danggalu? Bäri, nyii londaja ngwäyänü Ngwaalu liru ngwüji ngwämnä ndi Kirictu. Na bupi gwäri lani ngwumaad, gwuru ndi ari ara je oda giligir'rim.

20 Yedeny giyo yitiny ndi ari minyi ila 'danggalu, äny gwa je mbuji giyi'ral ya'ti nje minü na ngaa liny mbuji yi'ral ye ya'ta je minü. Yedeny giyo yitiny ndi ari minyi ila äny gwa je mbuji likadu, nggwa je mbuji giyü'düny, nggwa je mbuji güündä gapa je, nggwa je mbuji ngaa lü'rri'tidänü, laru ngwulem, nggwa je mbuji länijä

ngwüjü nono, lipiya yigo'ro, nggwa je mbuji ngaa li'digwü'rüdi.

21 Yedeny yitiny manari nggwuma ila 'danggalu mana, Ngwaalu ngwüny ngwony okeye ngwäyänü ngwalu äny gwa be arada ngwüjü ngwoko ngwonyadu ngwanni ngwapu gwuki gwerre aar 'ti be jo'renyana ndi rngi, giyijün na giyidigany yegen yanni yärrä je.

13

Ola gwudi mi'ri ndi arngani

1 Yiru ndi ari gomon nggee gadi ru tä'räl (3) ndi ila 'danggalu anni lingidär ndi ari gitab garu nu, "Yi'ral yere 'dar a ngwüji ji rom (2) na ji tä'räl (3) aar je 'dingini gilingla legen yanni yänggädär je."

2 Nggwärngädä je gwerre anni jar gomon nggoo giru gi'ra rom na gwenene nggwa'ti gito 'danggalu, nggwo're nggwa je arnga mana yi'ral ye ye'te ye'te. Nga je ci manari äny gwuma ila, lele lanni lapu gwuki gomon nggoo na gwere gwu'ter ngwüjänü, la'ta be liny inä mana.

3 Anni bupangaa yiima aar inggidi ndi ari Kirictu gwondaji nyi gwe. Nginde gwa'ti ami'ratu 'danggalanu ngwube äti yiima yipa 'danggalanu!

4 Ndi ari 'didanu nginde gwüpädäär kü'ri gwami'ratu, a be nggwo gwumidu yiima ye yidi Ngwaalu. Yiru gu ye'te ye'te ndi ari nyii gilo 'to lami'ratu a be yiima ye yidi Ngwaalu, nyii gilo limidu ndi ara je äpiji yiuru.

5 Didimär yigo'ro yalu ngaa engga ndi ari ngaa gilo lämnä Ngwaalu, miminnär yigo'ro yalu. Ngaa la'ti gu lingidi ndi ari Yicu Kirictu nggwo 'danggalanu, manari ya'ti gu rüdi, ngaa lima be ru ngwüji ngwuma je didimi nggwee gwanna.

6 Nyii licinänü ndi ari ngaa la gu lenge ndi ari didimi nggwee ngwa'ti nje gwännädi.

7 Nyii otaca Ngwaalingalu aa'ti ngaa la ape yi'ral yanni yiki. Nunnu aa'ti ngwüji ngwengga ndi ari nyii ligwällinä ndi didimi, aar be ru ndi ari ngaa je ärrä yanni yiru 'didanu, manari nyii lima ru nono lima 'ti icä ndi didimi.

⁸ Ndi ari nyii la'ti la burni ndi ape yi'ral yere yanni yä'tüdi 'didanu a be 'didanu ru gwärrüny.

⁹ Nyii lati jayanu manari nyii lami'ratu ngwaalu ngwere, ngaa be ojeme nono. Nyii be otaci Ngwaalingalu ndi ari ngaa ru ngwüji ngwumbutu.

¹⁰ Na yanni yigäbüciny nga je be ülljä ngwuja'ri ngwee nggwa'ti gito 'danggalu, yiru ndi ari aa'ti nggwa je gu linyaci yiima minyi ila, yiru gu no yeleny ye yanni yätädäär nje Kirictu nga je ye odada aa'ti ya je ye gatu gidiyängälü.

Aganni gwudi mi'ra

¹¹ Gwodanalu, lani ngweengga, jayaranu. İndädär gweere ngaa olati, 'dengenacar päcingälü gwüny 'danggalu. Ngaa ru yigor ye'te pu. Jaralu ladatalu. Na Ngwaalu ngwudi ämni na adatalu, ngwa ji 'danggalu.

¹² Agannajidar giyinenanu agannajiding gwanni gwuju'ru.

¹³ Ngwikirijin 'dar ngwudi ngeng, ngwaganna je.

¹⁴ Ara je gu yimi'rü ji yidi Deleny dege dani Yicu Kirictu, ara je gu ämni ji gwudi Ngwaalu, ara je gu acajidi ji 'dar gwudi Ligi'rım lanni Liju'ru.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Galatiya Äni kitabanu

Bulij na Birnaba londaca ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu giyündär ngwaalu ngwani Galatiya ndi 'di'ri gwe gwudi yiiru yegen yirü a Ngwüyäwüd na ngwüji ngwanni ngwä'tüdi Ngwüyäwüd ämni ndi Yicu Kirictu (Yiiru 13.13—14.28). Galatiya gwüjädä ngwaalu ngwucaar je gweneno Türkiyä.

Anni ondaca Bulij ngwüjü ngwuja'ri ngwämrä kündär gani Ayikuniya, a ngwüji ngwonyadu ru ngwükirijän aar be ji lonyadu lanni li'donya ngwuja'ri ngwudi Bulij. Bulij gwondaca 'to ngwüjü kündär gani Lijitra na gündär gani Därbä, yündär giyee yiru yidi ngwüji ngwuru Garany lati äpiji ngwaalinga gwudi Rumang yobo (Yiiru 14). Gaji gidi 'di'ri yiiru ye yidi gwodaning yidi Bulij, ngwo're mana ngwele giyündär giyee Galatiya (Yiiru 16.1-4).

A ngwüji ngwoko ila ngwaalu ngwani Galatiya aar iniji ngwuja'ri ngwanni gwondaja je Bulij. Aar ari Ngwükirijän ngwanni ngwä'tüdi Ngwüyäwüd aar ü'ri'täni aar gwuji yobo yidi Ngwüyäwüd nunnu aar ru ngwükirijän. Bulij gwullu ngwuja'ri ngwee nunnu ngwügwä'rajä ngwükirijänä ngwuja'ri ngwanni gwondacung je, ndi ari Kirictu gwati gilängidiyi ngwüjü ma aar ämni Ngwaalu ngwuje ätäda yiima aar apajidi yiiru aar ämnäjidä.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Bulij gwuru 'didanu doo'ra dükäjäär je a ngwuja'ri ru 'didanu ngwükäjäär ngwe (1.1-10)
2. Ngwaalu ngwäbrä Bulijing gwuru doo'ra dükäjäär (1.11-24)
3. Bulij gwurucida ngwuja'ri ngwüngün (2.1-21)
4. Ämni Ngwaalu gwuru gay 'dogo jücü ndi gilängidini (3.1—4.31)

5. Üktini Ligir'rim le na ämni gwe (5.1—6.10)

6. Ola gwudi mi'ra (6.11-18)

Aganni gi'donga gidi Galatiyang

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwändi 'dünggüny gwani Bulij gwuru doo'ra dükäjäär, diji dere da'tiny ükäjü nyi 'ti ükäjinä yeleny ye yere yidi diji dümnä. A be Yicu Kirictu ru na Ngwaalu ngwuru Papa ngwükäjinä. Ngwanni ngwü'di'riyā Yicungalu giyi'ranyanu.

² Änyängä ngweengga ngwe 'dar ngwanni ngwämna Ngwaalu ngwujiiny ngwe ngene.

Lükäcä je ngwuja'ri ngwee lanni lämnä Ngwaalu liru gi'doonga gidi Galatiyang.

³ Ara je gu yimi'ru na adatalu ji gwudi Papa gwuru Ngwaalu na Deleny dege dani Yicu Kirictu.

⁴ Gwanni gwülingidä gu ndi ari gwududiya ligo'ro lüngün gwani ke gwege nunnu aar nje ü'rälü gididlänü ndee danni diki anaku bupa gu Papa gwege gwuru Ngwaalu.

⁵ Ngwa ar je näji yomonalu pipi'ri'ti. Yiru gu.

Mätinälü ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu

⁶ Dilä dalu ndoo didibiyiny ndi ari ngaa lima gatani Ngwaalingalu kiriny ngwanni gwurnida je yimi'ru ye yidi Kirictu. Ngaa lima gwurla ndi gwuji ngwuja'ri ngwanni ngwujaw gwuru 'ter.

⁷ 'Di'danu ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwu'ter ngwa'ti. A be yilinginna ndi ari ngwüji ngwo ngwanni ngwata je gwagilli ngwäy ngwuja'ri ngwe ngwegen, ngwuru ngwanni ngwüminü ndi üpiyi ngwuja'ranu gwudi Kirictu.

⁸ A be manari änyängä lima ru gwalla yi'rr yidi gerala, liru lima je ondaci ngwuja'ri ngwere ngwu'ter ngwuja'ri ngwanni gwondacara je gwele, gäbicär aar gu 'täji ngwünyü bupud!

⁹ Anaku aru nyi gu gwele no, ngwo're nggwa gu ari mana manari diji dere dima je ondaci ngwuja'ri ngwuru 'ter ngwä'tüdi nono ngwuja'ri ngwanni

ngwondacara je ngwe ngaa je määtä, gäbiciär aar gu 'täji ngwünyü!

¹⁰ Yi'ral gweneno yiru nono ndi ari äny gwüminä ndi aar nyi gwe ngwüji gwällini na aar nyi gwe Ngwaalu gwälline? Na äny gwüminä ndi gäbici ngwüjü aar jayanu? Adinari nyi jina ndi ari nyi gäbici ngwüjü aar jayanu, nggwa'ti gwadi ru dinäd didi Kirictu.

Kirictu gwuru gwurnida Bulijing

¹¹ Äny gwüminä ndi ang lenge, lani ngweengga ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwondaca je ngwe ngwä'tüdi yi'ral yige'ta je diji dümnä.

¹² Ngwa'ti nje apu gidiji dere na aar nje 'ti diji dere enggacu. Aar be ru 'täälü gwudi Yicu Kirictu.

¹³ Nga nga li'dingina eelle gwe gwüny gwele gwerre gaji ganni gijiny ge ndi gwuji yobo yidi Ngwüyawüd. Ndi ari awa ngwübüdiyä gi'donga nono gidi Ngwaalu 'ti'tir nyi übinälü nunnu nyi dudiyi ngwugeradalu.

¹⁴ Äny gwuju nyi ru gi'ra gidi yobo yidi Ngwüyawüd kimaad güny ati nyi 'ri ligor gwulleney gidimüränü didi mbumbunga lüny.

¹⁵ A be anni ma Ngwaalu änni ndi aar nyi ätä ngwuja'ri ngwee, anaku ge'taar nyi gu 'tu'tu gilaranu ndi nanni gwüny, aar nyi urnida yimi'rü ye yüngün,

¹⁶ ngwujada ndi 'täjä gijälü güngün 'dünggüny ndi ari nyi äti yiima ndi ondaci ngwüjü ngwanni ngwuru Garany, ngwuja'ri ngwanni ngwujaw. Nyi 'di'ri nyi 'ti otaca dijalü dere,

¹⁷ nyi 'ti ändi Üräjälim ngwoo'ra ngwükäjär je gwerre gwerre 'dünggüny. Nyi be manni 'di'ri puprang nyi ele ngwaalu ngwani Arabiya. Nyi be aji nyi 'di'ri ngenone nyi o're kündär gani Dimajig.

¹⁸ A be anni minyi ape ngwüdläyü tä'rül (3), nyi 'di'ri nyi allu Üräjälim ndi nyii lingidida Butruj gwe nyi gwe jalu yomon 'di na tudini (15).

¹⁹ Nyi 'ti mbuju ngwo'ra ngwükäjäär je ngwere, nyi be mbuji 'dogo Yagubing gwe'te pu gwanni gwuru gwenggen gwudi Deleny dani Yicu.

²⁰ 'Di'didanu nggwa je ci Ngwaalu ngwuru ngwülingidi ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwüllijä je, ngwuru ngwanni ngwuru 'didanu ngwä'tüdi yi'duru.

²¹ Nyi be aji nyi ila giyen yicaar je Jüriyä na Kilikiyä.

²² Äny giligo'ro lüny gwa'ti linginna giyi'doonga ndi Kirictu yidi Yäwüdiyäng.

²³ Ngindenga li'dingina 'dogo yi'ral ndi ari, "Gur ganni gübina jälü gwele gwerre, nggo gwenene ndi ondaci ngwüjü änni gwe Ngwaalu gwanni gwübinängälü gwele ngwubupi nding gerajalu."

²⁴ A je yi'ral giyee gäbici aar ortada Ngwaalinga gwani äny.

2

A ngwoo'ra ngwükäjäär je ännäci Bulijing yiiru

¹ Anni ma ngwüdlä ru 'di na kwo'rongo (4), nyii 'di'ri Birnaba gwe nyii allu Üräjälim nyii apani Titüjüng 'to.

² Nggwü'di'rü nyi allu Üräjälim gwani 'täälü gwudi ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. Liminje gi'tiji ngwuja'ralu ngwäyanü nje enggaci ngwanni ngwujaw ngwati nje ondaci ngwüjü ngwuru Garany. Anni jiny ngenone, nyii le jalu jücü giloo li'ter 'dar lanni laru liru yi'ra ndi ari yedeny yitiny ndi ari nggwa'ti minä yiiru giyee yanni yape nje gwerre na gweneno aar ru 'tur.

³ Na Titüj 'to gwanni gwindüiny gwe, aar 'ti aru gwa aar ü'ridä yiima ye anaku aa'ting gu rüdi Diyawüd gwuru Digirig.

⁴ (Yi'ral yani ü'ridäni) yi'tiyä je ngweengga ngwanni ngwuru ngwu'duru ngwubojaja ndi gätini linginalu gwäri liru ngwikirijin ndi Yicu Kirictu, aar be änalü ngwikirijinanü, aar mini ndi aar nje gwä'rajä giyinäd yidi yobo yidi Ngwüywüd ndi ari a Titü ü'ridäni.

⁵ A be anaku lingidiny gu ndi ari nunnu ngaa mätinälü 'di'didanu ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, nje 'ti ätädi gay 'di gooko.

⁶ Yäy a be giloo laru liru yi'ra yidi gi'doonga gidi ngwikirijin Üräjälim, la'ti gendana yi'ral nono yere 'dünggüny

giyi'ral yidi Ngwaalu yanni yati nje enggaci ngwüjü. Ndi ari ngindenga aar ru yi'ra aar 'ti rüdi yi'ra, ya'tiny ädi ngwäy. Ngwäyänü Ngwaalu, ngwüji ngwubidanu.

⁷ Länggädi manni ndi ari Ngwaalu ngwätädiny yiiru ndi enggaci ngwüjü ngwannu ngwuru Garany* ngwuja'ri ngwannu ngwujaw nono ätäding gu Butrujing yiiru ngwüji ngwudi Ngwüyäwüd nding je enggaci ngwuja'ri ngwannu ngwujaw.

⁸ Ndi ari yiima ye yidi Ngwaalu yanni yiju giyiiru yidi Butruj ngwuru doo'ra dükäjäär ndi ondaci Ngwüyäwüd ngwuja'ri ngwannu ngwujaw, yiru 'to yanni yiju 'dünggüny nyi ru doo'ra dükäjäär ndi ondaci ngwüjü ngwuru Garany ngwuja'ri ngwannu ngwujaw.

⁹ Yagubinga Butruj gwe na Yuwana lanni laru liru yi'ra, lämnä ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwätädiny yiiru giyee yiru yimi'rü, a no nyii le ätäjidi ngwuy na Birnaba ndi inggidi ndi ari nyängä 'dar liru gimaad lubidanu giyiiru yidi Ngwaalu. Nyängä lämnä ndi ari Birnaba na äny, ati nyii ape yiiru yidi Ngwaalu ngwüjänü ngwuru Garany, aar be ape yiiru ngwüjänü ngwuru Ngwüyäwüd.

¹⁰ 'Dar yanni yaraar ye 'dogo, laru ati nyii diwayini ngwengga ngwannu ngwuru ngwuwayi ki'doonganu gegen. Ye'te ye'te yanni yige'te nje giligoranu lüny ndi nje ärrü.

A Bulij rimalu Butruj gwe Andakiya

¹¹ A be anni ma Butruj anda Andakiya, nyi girinya ngwüjänü anaku arrung gu yi'ral ya'ti indü kayalu.

¹² Gwerre gwerre gaji ga'ti ge na ngwoo'ra ngwannu ngwükäjä je Yagub obana, Butruj gwati aar emadi ngweengga ngwe ngwuru Garany kiny ge'te pu. A be anni ma ngwoo'ra obana, a yedeny eny Butrujing ngwüji ngwannu ngwüminä ngwüjü ngwuru Garany aar ü'ri'tänü. Ngwu'donya ndi aar le emadi.

¹³ A ngweengga ngwoko ngwu'ter ngwuru Ngwüyäwüd arri yimur'tunya nono

Butrujing, 'di diweengga 'to dani Birnaba ngwuje ädinü giyi'ral yegen yidi yimur'tuny.

¹⁴ Anni miny gu engga no, ndi ari ngindenga la'ti indü 'di'didanu gwe gwudi ngwuja'ri ngwannu ngwujaw, nyi ondaci Butrujing ngwäyänü ngwüji 'dar nyi ci, "Nga gwuru Diyäwüd, nga mine gwurli nga elelle nono ma ang 'ti rüdi Diyäwüd, awa nga be ari a gwa ruji ngwüjü yiima ye ngwuru Garany aar elelle nono ma aar ru Ngwüyäwüd?"

Ngwüji 'dar ngwa gälängidini änni gwe Ngwaalu 'dogo

¹⁵ Nyi je ci, "Alanga liru Ngwüyäwüd lilinginä a lä'tüdi ngwüji ngwuru Garany ngwannu ngwuki anaku ati aar je gu ci.

¹⁶ A lilingidi ndi ari diji dati 'ti Ngwaalu düniyalü ngwuge'taji kuyala güngün ape gwe gwüngün gwudi dimürä daru de yobo. Ngwube düniyalü 'dogo änni gwe gwüngün ndi Yicu Kirictu. Alanga 'to lämnä ndi Yicu Kirictu, nunnu aar nje Ngwaalu düniyalü änni gwe gwege 'dünggüngün. Ya'ti gu rüdi a'tur ape gwe gwege gwudi dimürä didi yobo. Ndi ari diji dere da'ti da aar düniyalü ape gwe dimürä de yobo."

¹⁷ Ngwari, "Ma be ari, a gilo ndi minü gay ndi ari awa aar dünälü ndi Kirictu, ya be ru nono alanga yigo'ro yege liru ngwüji ngwuki, utalu gwa be ji ndi ari Kirictu gwätädi kengo gu'ro? A be ya'ti gu rüdi a'tur!

¹⁸ Manari nggwä'räjä yi'ralalu yele yigatani nje mbüny, nggwadi inggidi ndi ari äny gwuru diji dinyürtijä yobanu.

¹⁹ Yobo ye äny gwayu gilingeno giyobo nunnu nyi midiji Ngwaalinga.

²⁰ Änyängä lima päni kü'rü Kirictu gwe, äny gwa'ti ba be ani ligo'ro lüny, a be Kirictu ru nggwo 'dünggüny. Elelle gwüny gilingeno, gwelelleny änni gwe Kiji gidi Ngwaalu ganni gämniny ngwayi gwani äny.

²¹ Äny gwa'ti ge'taja yimi'rü yidi Ngwaalu gay ge'te. (Nggwa'ti ruja yimi'rü yidi Ngwaalu 'tur). Ndi ari adinari a dünälü gwadi mbüjini ape gwe dimürä

* 2:7 2.7 Ngwüji ngwannu ngwa'ti ü'ri'tänü.

didi yobo, yi'rany yidi Kirictu yaadi be ru 'tur!"

3

1 Ngaa gilee liru ngwikirijin ngwudi Galatiyang liru kiram, gu'riny giru ange gima je gwurli yigor yalu ngaa be ru lanni lilingidi anaku enggaca je gu gilingenalu ndi ari Yicu Kirictu gwayu ku'rala gwani nga nga!

2 Any gwuminä ndi lenge gony ge'te pu 'dogo 'danggalu. Ngwaalu ngwatäda je ligi'rima nunnu ngaa lati ape dimura didi yobo yidi Ngwuyawud, gwalla nunnu ngaa lamna ngwujari ngwanni ngwujaw ngwanni ngwuma je 'dingini?

3 Nga nga liru gu kiram no? Ngaa laäalü yi'ral ye yanni yijaw yidi gay gidi gwuji Ligi'rima lidi Ngwaalu. A be gweneno, yima je be mini ndi olatiyi yiima ye yalo?

4 Manari yiru gu no, yi'rendeny yalu ya'ti be ya ru 'tur yanni yimbuja je gwani gwuji gwalu gay gidi yikirijine? Any gwaru 'didanu yi'rendeny yalu giyee ya'tüdi 'tur.

5 Anaku atadar nje gu Ngwaalu Ligi'rima lungun ngwarri yiima gidiliganu 'danggalu yarrung je nunnu ngaa lati ape dimura didi yobo? Nyi be ari nunnu yarrung je gwani amni gwalu ngwujari ngwanni ngwujaw ngwu'dingina je?

6 Irajär ngwayälü ndi Äbräyim anaku aru gu gitab ndi ari, "Gwamnä Ngwaalu, a gu be Ngwaalu i'raci ngwuru diji didunalü."

7 Lingidar be ndi ari yiji yidi Äbräyim yanni yiru 'didanu, yiru ngwüji ngwanni ngwamnä Ngwaalu nono Äbräyiming.

8 Yündajinä kitaban gwerre ndi ari Ngwaalu ngwaru ngwa ji ngwa düniyi ngwüjalü ngwanni ngwuru Garany amni gwe Ngwaalu gwegen. Yi'ral ye giyee, nginde gwuma madiniya ngwujari ngwanni ngwujaw ndi Äbräyim ngwuci, "Ngwüji 'dar ngwa je Ngwaalu onjaci nga gwe."

9 No lanni la amni Ngwaalu, la je Ngwaalu onjaci Äbräyimingä le gwanni gwuru diji damna Ngwaalu.

10 Ndi ari 'dar lanni ligatädi lingina legen ndi gatada giyobo ngwayänü, gilo li'tajär je gu ngwünyü. Ndi ari yüllinä yaru nu, "Gwü'tajär gu ngwünyü gwere gwanni gwa'ti matinalü ndi arri yiiru 'dar yanni yüllinä kitabanu gidi Yobo!"

11 Yilinginna ndi ari diji dere da'ti didunalü dimura de didi yobo ngwayänü Ngwaalu. Ndi ari yüllinä yaru nu, "Gwanni gwüdnalü gwa midi amni gwe Ngwaalu."

12 A be yobo ya'tüdi gidingo ndi amni Ngwaalu. Aar be manni ru ndi ari, "Diji danni dati ape dimura ndee, ding de midi."

13 A be Kirictu gwü'rädinjalü ndi 'täji ngwünyü gwudi yobo anni ma aar gu 'täji ngwünyü ngindeng gwuma ru ngwanni gwuma mandi ngwaalu ngwege. Anaku üllinäar gu ndi ari, "Gwü'tajär gu ngwünyü gwere gwanni gwa pani ku'rala."

14 Kirictu gwü'rädinjalü nunnu onjaci gwanni gwuji gwele ndi Äbräyim, a ngwüji ngwuru Garany mbuji Yicu Kirictu gwe, nunnu amni gwe Ngwaalu, aar nje atäda Ligi'rima lanni larung le.

15 Ngwänggäri, dünär nga je mi'rici ngwujari ngwudi ngwüji ngwümnä gididlä, nono gwele manari gekajidi gwuma ji, diji dere da'ti da äbräji ngwujaralu na ngwuje gu aniji gwere ngwu'ter. Yiru gu no 'to ngwujari ngwee.

16 Ngwaalu ngwatädi Äbräyiming na gilinge güngün ngwujari. Gitab ga'ti aru, "Na yilinge." Yani ngwüji ngwonyadu ngwube ari, "Na gilinge gunga." Gani diji de'te pu, gwani Kirictu.

17 Ngwujari ngwadi nyi ngwe ari ngwuru ngwee ndi ari, yobo yanni yigi'tinalü gwodan ngwüdlä ngwüdi be 'di aar ru küü'ri tudini kwo'rongo na 'di tä'räl (430), ya'ti ya pi gekajidinganu gwanni ngwuge'ta Ngwaalu gwerre ngwugatu ngwujari mbüny ngwuca ngwe Ngwaalu Äbräyiming.

¹⁸ Ndi ari adinari a yu'rin ru yadi äpini gatada gwe ngwäyänü giyobo, ngwuja'ri ngwa'ta be ngwadi ji ngwaru ngwe Ngwaalu. A je be Ngwaalu ru yätädäng je Äbräyimäng yimi'rü ye yüngün ngwuja'ri ngwe ngwaru ngwe.

Bupi gwudi yobo

¹⁹ Ma be ari yiru gu no, bupi gwudi yobo gwuru be ange? Yige'taar je yani nyurtanu gwudi ngwüji nunnu aar ji 'di a "Gilinge" ganni garaar ge ila, yi'rr yapu yiuru yidi yobo dir'dal de.

²⁰ A be dir'dal dati 'ti ju gidiliganu ngwuja gidiji de'te pu a be Ngwaalu ru ngwuru jücü.

²¹ A be ya gu ru ndi ari yobo yinija ngwuja'ri ngwaru ngwe Ngwalo? Bäri a'tur. Ndi ari adinari a yobo yanni yiju aar äti yiima ndi midiyi ngwüju, a laadi gu be ari ndi ari yadi gäbicä ngwüju aar dünälü.

²² A be gitab gondaja garu ngwüji 'dar ngwugenna giyu'rung yidi ke nunnu yanni yaru ye gitab ya äpini änni gwe ndi Yicu Kirictu, aar ji ngwüji ngwanni ngwa änni.

²³ Gwerre gwerre ndi änni Ngwaalu nggwe ji, A liru ngwüji ngwugekaja je yobalu, aar nje längitaji nunnu 'di änni Ngwaalu 'tädlü.

²⁴ No yobo yige'taar je aar nje ruyi aar nje ye remalu aar nje oktada ndi Kirictu nunnu aji a nje Ngwaalu düniyälü änni gwe.

²⁵ Gweno, änni gwe Ngwaalu gwanni gwuma ji, a la'ta be rüdi ngwinäd ngwudi yobo ndi aar nje ruyi.

²⁶ Nga nga 'dar gweno, liru yiji yidi Ngwaalu änni gwe ndi Yicu Kirictu.

²⁷ Ndi ari nga nga 'dar lanni linyinyinä Yicu gwe, ngaa lima genne Kirictung giyigo'ro yalu.

²⁸ Yere ya'ta be yani nggwe gwuru Diyäwüd na nggwe gwuru Digirig, nggwe gwuru dinäd na nggwe gwä'tüdi dinäd, nggwe gwuru dur na nggwe gwuru daw, ndi ari nga nga 'dar liru le'te pu ndi Yicu Kirictu.

²⁹ Manari ngaa lima ru lidi Kirictu, ngaa lima be ru gilinge gidi Äbräyim. Na ngaa

la ape yu'rina anaku aru gu ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

4

A la ape yu'rina yidi Ngwaalu

¹ Äny gwüminä ndi ari, ma giji runa gooko, gubidaar dinäd de ga'ti ga ape yu'rina anni yu'rin ru yüngün ku.

² Gati dedere 'dimini ngwola 'di a gaji ila ganni gigi'tija papa gwüngün ndi ari ngwumätiji yu'rina ngwuru dur.

³ Yiru gu no 'to 'dengge ndi ari Yobo ye, A liru ngwinäd, a lindi yobo ye yidi didlä.

⁴ A be anni ma gaji ila ganni garu ge Ngwaalu ngwumbuti, a be Ngwaalu ukäjä Giju güngün ngwulingini gidaw nono diju dümnä giyobanu

⁵ ngwü'ra ngwüjalü ngwanni ngwü'diminä je yobo ngwüju'räci nunnu aar ape gu'ru gidi yiji gimbutu.

⁶ Ndi ari ngaa liru yiji yidi Ngwaalu, ngwuma ukäjä Ligirima lidi Giji güngün giyigoranu yege, Ligirim lanni lurnidu, "Abba gwuru Papa."

⁷ No, nga gwa'ta be rüdi dinäd, nga gwuma be ru giji. A anni ranga giji, Ngwaalu ngwum ang ruji du'rin 'to.

Ligor lipicä Bulijing gi'donganu gidi Galatiyang

⁸ Gwerre anni aa'ti aang lingidi Ngwaalinga, ngaa liru ngwinäd ngwudi ngwong drü de ngwä'tüdi ngwaalu.

⁹ A be gweno ndi ari ngaa lima lenge Ngwaalinga na ndi ari ngaa lima linginni Ngwaalu, giru be ange ndi o'raci drü dam'ratu diru yiwayi? Ngaa liminä ndi o'raci yinäda ngaa ru ngwinäd mana?

¹⁰ Äny gwu'dingina ndi ari ngaa lati ge'te yomon dimürä, ngaa ge'te ngwüwäyü dimürä na dimürä didi ngwüdlä.

¹¹ Yedeny giyo yijiny ngang je! Ndi ari yiuru yüny 'danggalanu, yiru nono yima geradalu.

¹² Ngwänggäri, nggwa je päcälü, rüdar nono nyänying. Nyäny gwuma ru nono ngange je. Ngaa la'tiny ärrä yi'ral yere yiki.

13 Ngaa lïngïdï ndi ari gaji ganni gondaca je ge ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, nggwa'ti mbuja lingina.

14 Anni ari ami'rati gwe gwüny gilingeno gwü'rigädä je kaji nggoo, ngaa liminyi 'ti 'donyu, nyii be ge'te nono minyi ru gi'rr güllü Ngwaalu. A lige'teny nono miny ani Yicu Kirictu.

15 Yiru ange yima ji ndi jayanu 'dar gwalu gwele! Nggwada je ci ndi ari, adinari yadi gu no, ngaa ladiny gwällijä ngwäy ngwalu nje ätäädä.

16 Äny gwuma be ru gweneno güwän galu ndi ari gwondaca a je ngwuja'ri ngwanni ngwätï ngwäyänö?

17 Ngwüjï ngwoo ngwütï je yigoranu ndi ara je apada kuy gegen, a be ngwuja'ri ngwegen ngwa'ti äti ngwäyänü. Ngwüminä ndi ara je 'tüyänü 'dänggäri

18 nunnu aar je yigor iyijï ngindeng je. Yijaw ndi ligor eny dijänü aar be ru gwani büpïni gwanni gwujaw na ndi gu ru giyomon 'dar aa'ti nunnu 'dogo ma ji ma ar ji.

19 Lani yijï yüny, yanni yima o're yiminy iye yajimanu 'di a yi'remna yidi Kirictu ji 'danggalu.

20 Nggwüjädï gu gwulleny adinar ar ji gweneno aadiny gwürli ondajing ngwuja'ri ngwee ngwondaca je. Ndi ari ngwaalu ngwo ngwïndïny ngwälü giyi'ral giyee yalu.

Mi'ri ngwuja'ri gwani Ajar na Jarra

21 Ondaciny 'di ngaa lanni liminä ndi o're giyoranu yidi yobo, ngaa la'ti lïngïdï ngwuja'ri ngwaru ngwe yobo?

22 Ndi ari yüllinä yaru nu, Äbräyïm gwätï yijü rom, ge'te gidaw danni diru dinäd a ge'te gidaw didi 'dunung.

23 Gijï güngün gidaw ndoo diru dinäd gilingitäär a'tur a be gijï güngün nggoo gidaw ndoo didi 'dunung, gilingitäär ngwuja'ri ngwe ngwuca ngwe Ngwaalu Äbräyïming.

24 Yi'ral giyee ya gïgï'tinï no, ngwaw ngwee rom ngwuru nono gekajiding rom. Didi gwerreng dani Gen gani Jinä ngwulengeta yijü aar ru ngwinäd, Ajar gwuru.

25 Ajar ngwüriiny ngwuru ngwani Gen gani Jinä ngwaalu ngwani Arabiya gwuru gwanijaar gündär gweneno gani Üräjälïm ndi ari nggo giyïnädänü yijï ye yüngün gwani gekajidi gwanni gwu'rin.

26 A be Üräjälïm gwanni nggwo kerala gwä'tüdï dinäd a gwuru nanni gwege.

27 Ndi ari yüllinä yaru nu,

“Jayanu a gwanni gwuru gurrum, a gwanni gwa'ti lïngitï, mi'ridi dula gwulleny ang ari a gwanni gwa'ti yajima itänü.

Ndi ari daw danni dü'dünyïdärälü, yijï yüngün yonyadana giyijï yidi daw danni däti duru!”

28 Lani ngwänggäri ngaa gweneno, liru nono ljaaging, ngaa ru yijï ngwuja'ri ngwaru ngwe Ngwaalu.

29 Kaji nggone gwerre, gijï ganni gilingitäär a'tur gübinä gijälü ganni gilinginä yiima ye yidi ligi'rim. Giyo yindi gu no gweneno.

30 A be gitab garaa? Garu nu, “linynya dayu ndoo diru dinäd gijï ge güngün, ndi ari gijï gidaw ndoo diru dinäd, ga'ti ga aar emadi gijï ge gidi daw ndo didi 'dunung giyu'rinanu a'tur.”

31 Yäy gu no lani ngwänggäri, a lä'tüdï yijï yidi nanni gwudi yïnäd, ar be ru yijï yidi nanni gwudi 'dunung.

5

Kirictu gwuminje gwä'dälü

1 Kirictu gwuminje gwä'dälü giyïnädänü ndi ari aar gätini linginalu. Mätinär bälü 'di'däny aa'ti ngaa la änjï yigo'ro yalu mana giyunggu yidi yïnäd.

2 Äny gwuru nggwee gwani Bulij, ge'tar ngwuja'ri ngwee ngwäy nono ngwondaca je ndi ari manari ngaa lima ci yigo'ro yalu ngaa ü'ridäni, ngaa la'ti läti gu'ru gere a'tur giyi'ral yanni yärrä je Kirictu.

3 Nggwa je ci mana ndi ari, dijï danni da gäbici ligo'ro lüngün ngwü'ridäni gilingeno, dämjü giligo'ro lüngün ndi 'dengenaci dimürä didi yobalu pipi'ri'ti.

4 Ngaa lanni liminä ndi aang dünälü yobo ye, ngaa lima 'tüyï yigo'ro yalu ndi Kirictu kulu poor. Ngaa lima o're yimi'rü yüngün kay.

⁵ Nggwadi ari ämnî gwe gwege Ng-waalu, alanga ligi'rim le gilo lidünicä dününälü gwanni gwuge'tajar gu yigor ye yiti nje.

⁶ Ndi Yicu Kirictu, nga ü'ridänî nga 'ti ü'ridänä, gu'ru gere ga'ti. A be ämnî Ngwaalu ru gwapu yiuru ämnäjidi gwe.

⁷ Ngaa liju ndi dokati dokating gwanni gwujaw gwuru be ange gwuma je millici kay ara je ümnici ndi aang 'dengenaci ngwuja'ri gwanni gwuru 'didanu?

⁸ Dudi gwuru nggwee, gwa'ti indî nginde gwanni ngwurnida je!

⁹ Ngwuja'ri ngwaru, "Ngwü'rüd ngwooko ngwülänü, ngwati gwürlî ngwülälü 'dar aar uuli" (yi'ral yoko, yati bälî ngwüjü).

¹⁰ Nyi be icinänü giloranu Gideleny ndi ari ngaa la'ti la gwurla ngwuja'ri ngwu'ter. Nginde gwanni gwänijä je ngwuja'ranu ngwee, gwa ngwuja'ri mbuji, gwuru diji dipa gwalla gwuru diji doko.

¹¹ Ngwänggäri, manari yäti ngwäyänü ndi ari äny nggwona ndi urnidi ngwüjü aar ü'ri'tänî, aar nyi mine inijî gwedang. Ya'ti be yadi äbrinî kay yanni yiru obalu 'denggen gwani Yicu kü'rälä?

¹² A be lanni gilo länijä je ngwuja'ranu ngwee, nggwäjädî adinari aar je olatiyi aar ü'ri'tä ngwanginalu ngwegen!

¹³ Ngwänggäri, lurnida je ndi gätinî linginalu a be aa'ti ngaa la gu rtadanu ngaa eelle yi'ral le yidi drü dänni diki. Ngaa be ru ladi ämnäjidi ngaa gatajidi düwä giyiuru.

¹⁴ Yobo 'dar yäti ngwuja'ranu ngwe'te pu ndi ari, "Nga ämnî gwanggalu nono ata gu ämnî ligo'ro lunga."

¹⁵ Ma be ari ngaa gilo ndi iyidi aang arri nono ngwängä, arnganar be ndi ari aa'ti ngaa la gu arri 'di ngaa la girradi!

Ligi'rim na lingeno

¹⁶ Nyi be ari, eellar Ligi'rim le ngaa la'ta be la ärrî yi'ral yani ami'ra gwudi drü dänni diki.

¹⁷ Ndi ari drü dänni diki, dati yi'ral ami'ranu yanni yübinä ligi'rimälü a ligi'rim lati bupi yi'ral yanni yübinä drälü dänni diki a giyee 'dün yati kwudi 'di aji nga je ärrî yanni ya'ti je minä ndi ärrî.

¹⁸ Ma be ari Ligi'rim gilo lüktä je, ngaa la'ti ba be giyobo.

¹⁹ A lilingidi apepeng gwudi drü dänni diki gwulinginna gilingenalu gwani yijin, rngi, acidi gwudi yidigany na

²⁰ yobo yidi didülä yani yu'riny yani kajidi ngwäy, yani kadi, yani iyini giligor, güündä, gwällinî giyur, ü'ri'tidinänü, apada giyur,

²¹ yani yü'düny, yani rlälî, yani yütä na yere yi'ter yanni yiru gu no. Nggwa je ci anaku ca gu gwerre arnganar ndi ari lanni lati ärrî yi'ral yanni yiru gu no, la'ti la mbuji yu'rina yidi yeleny yidi Ngwaalu.

²² A be yuula yidi Ligi'rim yiru yani, ämnî, jayanu, adatalu, määtä liguri, jayi liguri, jayi, ru ligor le'te pu,

²³ jilänü na määtä lingina. Yobo yere ya'ti yati etaci yi'ral yanni yiru gu no.

²⁴ A be lanni lima ru ngwüjî ngwudi Yicu Kirictu, lima pä drü degen dänni diki kü'rälä yamil yanu na ami'ra gwanu.

²⁵ Manari a gilo limidu Ligi'rim le, ar be eelle 'to Ligi'rim le.

²⁶ Aa'ti a la piyi yigo'ro yege gwani näjî gwuru 'tur, ar gwogajidi ar apajidi yü'dünyü!

6

Apajidar gwüpäng

¹ Lani ngwänggäri, manari gwere 'danggalanu gwuma i'di giyi'ralanu yanni yiki, nga nga lanni liru ngwüjî ngwudi ligi'rim, gwä'rär kayalu gidi dünälü yi'ral ye yidi ligi'rim na jilî gwe liguri. A be arngani yigo'ro yalu 'to ndi ari ya je idäji.

² Gatajidar düwä gwüpäng ndi üpinî gwalu gwanni gwünî. A gu no, ngaa la 'dengenaji Kirictung ngwuja'ri ngwüngün.

³ Manari gwere nggwo gwupiya ligo'ro lüngün ngwuci gwani yärü nggwu'ti be rüdi, gwuru di'duru giligo'ro lüngün.

⁴ Ati diji de'te de'te ombaji ligo'ro lüngün ndi ari nggwo gwapupu awa. Ya be ji yanni yading ye irnginî ligo'ro lüngün jücü. Ya'ti ya ang ye irnginî yidi diji di'ter.

⁵ Ndi ari diji de'te de'te diru dadi üpinî üpinîng gwudi ligo'ro lüngün.

⁶ Lanni lati aar je enggaci ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, aar emadi ngindenga le lanni lati je enggaci giyi'ral 'dar yanni yijaw.

⁷ A'ti ngaa lidäji yigo'ranu yalu. Lingidär ndi ari Ngwaalu ngwati 'ti ärrinä yidäpängä. Yanni yati je diji ärrä, yating je mbuji 'to.

⁸ Nginde gwanni gwati arrada gidrü danni diki, yanni yiki ya gerajalu. A be nginde gwanni gwati arrada giligi'räm, giligi'räm gwa mbuji miding gwudi gwur'taling.

⁹ Aa'ti a la muli nono ndi ärrä yi'ral yanni yijaw, ndi ari gomon ga ji gila ganni gige'ta Ngwaalu, ya je mbuji yanni yijaw manari a lima 'ti mulu nono.

¹⁰ Yäy gu no, anni jina gomon, ar je be ärräji ngwüjü 'dar yanni yijaw. Ar je gu ärräji gwece gwece lanni liru ngwikirijän.

Aganni na arnga

¹¹ Änggädär yuuli giyee par gu ngwäyänü yanni yüllijä je ye guy ge güny!

¹² Yiru gu ndi ari lanni liminä ndi aar jayi ngwüjü ngwäy, liru limbupa je ndi aang ü'ritänä yiima ye. Yanni yigäbicä ngindeng je aru gu be arri no, yiru ndi ari aa'ti la aar je übinälü gwani gü'rä gimamindanu gidi Kirictu.

¹³ Ndi ari 'di lanni laru lü'ritänä, ngindenga yigo'ro yegen lati 'ti 'dengenaca yobo, ara je be bupi ngang je ndi aang ü'ritänä nunnu ara je gu iringinäädä.

¹⁴ A be Äny gwa'ti iringinäädä kong gere a'tur 'dogo kü'rä gimamindanu gidi Deleny dege dani Yicu Kirictu, ndi ari nginde gwe nggwänggädi didläyü 'düngüny dipänä kü'rä a nyi pänä kü'rä ngwäyänü ngwudi didlä.

¹⁵ Ngaa ü'ridänä ngaa 'ti ü'ridänä, yä'tüdi gu'ru, yanni yiru gu'ru, yani gi'tini gwanni gwuyang.

¹⁶ A adatalu na inä ji ngwüji 'dar gwanni ngwelella dimürä de ndee, 'di 'to Yijiräyil yidi Ngwaalu.

¹⁷ Ndi mi'rä, nggwaru nggwa'ta be minä diji dere ndi aar nyi äbinginänü mana dirbä de, ndi ari ngwanginu ngwüny ngwo ngwäti yubu'ru nono yani Yicu.

¹⁸ Ngwänggäri, a yimi'rü yidi Deleny dege dani Yicu Kirictu ji giligi'räm lalu. Yiru gu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Abijuj Äni kitabanu

Bulij gwükäcä ngwikirijinä kündär gani Abijuj ngwaalu ngwucaar je gweneno Türkiyä. Gündär gani Abijuj giru ngwaalu ngwati aar gu äpiji gi'remna yobo gicaar ngwaalu ngwani Artimaj (Diyana). Anni indi Bulij yirnu ngenone Abijuj, ngwele ngwani ngwämra ndi otajidalu Ngwüyawüd ngwe (Yiiru 18.19–21). Ele gwüngün gwudi gwodaning ngenone, ngwujalu Abijuj gaji golanu a Ngwüyawüd na ngwüji ngwuru garany änni ndi Yicu (Yiiru 19). Nid mirä gwüngün ngwo're Ürajälim, ngwabingaci mbumbung je lidi gi'doonga Abijuj ndi aar le mbudi ngwaalu ngwani Milituj ngwuj gu ge'te kuyanu gidi Ngwaalu ngwuje ci jarbalu (20.18–38).

Bulij gwullu ngwuja'ri ngwee gaji ganni gijung ge korkon Ruma (Abijuj 3.1). Gwullu ndi ari nu, gaji gidi mi'ra gidi yi'ralalu 'dar gadi ji yeleny ye yidi Kirictu. Manari ngwüji ngwuma gwujani Yicung, ngwugekajidu ndi Kirictu na ngwuma ru ngwüji ngwe'te pu. Bulij gwüpäcä ngwanni ngwadi uli ngwuja'ri ngwe ngwüngün ndi ari aar ännäjidä aar ülläcidälü. Garatani gay gidi eelle gwegen gidi yi'duru nayidigany gidi gwerreng. Aar be manni ru nono ngwaa'ri ngwu'ri'ru aar jayi yiguri aar dödänijidänü.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1–2)
2. Kirictu gwati ätä onjacing gwudi ligi'rim (1.3–3.21)
3. Midi gwanni gwuyang ndi gekajidi ndi Kirictu (4.1–6.20)
4. Aganni gwudi mi'ra (6.21–24)

Aganni gwudi Bulij

¹ Äny gwuru gwani Bulij, gwuru doo'ra dükäjäär didi Yicu Kirictu anaku bupa gu Ngwaalu. Nggwuru gwükäjä ngwuja'ri

ngwee. Ngwükäcä je ngwüjü ngwanni ngwuju'ru ngwudi gi'doonga gidi Ngwaalu kündär gidi Abijujing lanni lämnä ndi Yicu Kirictu.

² Ara je Ngwaalu ngwani ngwuru Papa gwege na Deleny dani Yicu Kirictu, ätä yimi'ra ara je ätä adatingalu.

Onjaci ngwudi Lig'i'rim

³ Ar näji Ngwaalinga ngwanni ngwuru Papa gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu, gwanni gwuminje onjaci giyi'ralalu 'dar yidi ligi'rim lidi yeleny yidi gerala, ji gwe gwege ndi Kirictu.

⁴ Ndi ari nginde gwäbrü nje ar nje gilängidiyi Kirictu gwe 'tu'tu gwerre anni aa'ting na ge'te didläyü nunnu aar nje ju'riyi ar jayi nono ngwäyanü ngwüngün. Änni gwe gwüngün,

⁵ nginde gwügi'tini nje ndi ari aar nje aniji yiji yüngün Yicu Kirictu gwe. Jada gwe na bupi gwe gwüngün.

⁶ Ndi ari ar ortada näji gwe giyimi'ru yüngün, yanni yätädäär nje a'tur ndi Yicu gwanni gwänning.

⁷ Nginde gwü'rädi njälü yin ye yüngün, yi'rany ye yüngün ndi ari aar nje Ngwaalu dödänijänü ndi ke gwege irälü gwe gwudi yimi'ru yüngün.

⁸ Yanni yibäläjäär nje nono bebere gwe 'dar na lenge.

⁹ A nginde gwuru Ngwaalu gwuminje 'täci yujimidalu yidi bupi gwüngün anaku ge'teng gu gwerre ndi bupi gwüngün gwanni gwujaw ndi Kirictu.

¹⁰ Nunnu aar gi'tini giyiiru ma gaji ila ganni gege'ta Ngwaalu ngwumedadi ndi ari ganni gading ge gwägi'ri'tä ngwony 'dar kerala na gidiyängälü Gideleny de'te pu dani Kirictu.

¹¹ Nginde gwe, alanga lanni liru Ngwüyawüd liru ngwikirijin, a lima ape gu'ru 'dünggüngün 'to anni ma aar nje äbri anaku gege'teng gu yi'ral, gwanni gwati ge'te yi'ral 'dar anaku buping gwüngün gwanni gwümining.

¹² Ndi ari nunnu alanga lanni limadinana ar äti dunicing ndi Kirictu ndi ari ar ru lanni ladi ortada näjing gwüngün.

¹³ Na nga nga 'to lanni liru Garany, lima ru ngwüji ngwudi Ngwaalu kaji

ganni gima ge 'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu. Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi gilang gwalu. Anni ma aang änni ndi Yicu, lima je ngidä 'dünggüngün dilge de diru ligi'rim lanni liju'ru laru le Ngwaalu

¹⁴ ligi'rim gilee lani änjälü gwüngün 'dengge gwudi yu'rin yege yanni yadi ar je mbuji komon ganni gadi ge Ngwaalu ü'ra ngwüjälü gwüngün pupud aar ortada näjüng gwüngün.

Yäy 'tu na otacalu

¹⁵ Yäy gu nu 'to nggwu'dingina ngwüji änni gwe gwalu Gideleny dani Yicu na änni gwe gwalu ngwüjü 'dar ngwanni ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu.

¹⁶ Yiru giyee yanni yigäbüciny ati nyi 'ti dünädi ndi ci Ngwaalinga yäy 'tu gwani nga nga, nda je angidani ndi otaci Ngwaalingalu gwüny.

¹⁷ Äny gwati otaci Ngwaalingalu gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu, papa gwanni gwäti näjüng, ara je ätäda ligi'rimä lidi bebere na lidi 'täälü, nunnu nga lengedani ngindeng.

¹⁸ Äny gwotaca Ngwaalingalu 'to ndi ari ara je or'raci ngwäy ngwudi yigor yalu nunnu nga lenge ge'tajüng gwanni gwornacara je, irälü gwudi näji gwudi yu'rin yüngün ngwüji ngwanni ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu.

¹⁹ A yiima yüngün yanni yipana, ya'ti äti gu'ranu 'dengge lanni lämnä 'dünggün.

²⁰ Yiima giyee yiru nono yiima yüngün yanni yapu yiiru yani ojeme nono yanni yige'teng je ndi Yicu Kirictu anni mung 'di'riyä giyi'ranyanu ngwuge'talu kaama güngün giyelenyanu yidi gerala.

²¹ Yipana giyartan 'dar na giyeleny 'dar giyiima 'dar na giyur'tu na ngwüriiny ngwudi yeleny yere 'dar, aa'ti nu gididlä 'dogo, a be 'to gididlä ndä'di dadi o'ra.

²² A Ngwaalu ngwuma ge'te yi'ral 'dar giyoranu yüngün ngwümäti yeleny nunnu ngwuru gi'ra gidi yi'ral 'dar yidi gi'doonga gidi Ngwaalu

²³ ganni giru ngwanginu gwüngün mbuti gwüngün, nginde gwanni gwati onjaji yi'ral 'dar ngway ngwe 'dar.

2

Ngaa layu gwerre gweneno ngaa limidu

¹ A be nga nga gwele gwerre, ngaa liru ngwüji ngwayu gilig'i'rim gwani nyurtanu gwalu a gwani yi'ral yalu yanni yiki.

² Yanni yata gu elellanu gaji ganni gija ge ndi gwuji gay gidi ngwüji ngwudi didlä. Ngaa gwuji dijego'ro danni diru deleny didi ngwü'rillä ngwudi dirun. Ligi'rim lanni gilo ndi ape yeleny ngwüjänü ngwanni ngwunyurtanu.

³ 'Didanu alanga 'dar lelella gu giyi'ralanu yanni yiki. Gaji gijar ge ndi gwuji drü danni diki. Ati ar gwüjini ami'rang gwudi lingenö a bupi gwudi yigor yege. Nono ngwüjü ngwudi didlä lingenö le, a liru ngwüjü ngwi'dädi je güündä nono gidi Ngwaalu.

⁴⁻⁵ A be anaku inädär gu Ngwaalinga gwulleney na ndi ari inä gwüngün 'dengge gwirälü na ndi ari änni gwanni gwämnäär nje gwe gwulleney, gwuminje midiyi Kirictung le a lanni liru ngwüji ngwayu gwele gilig'i'rim gwani nyurtanu gwege. Yimi'rü ye yidi Ngwaalu, ngaa lima gilängidini.

⁶ A Ngwaalu ngwuminje 'di'riyi Kirictunga le gwuma aar nje le ge'talu kerala ndi Yicu Kirictu.

⁷ Nunnu ngwinggidi ngwüdlä 'dar ngwanni ngwüdi, irälü gwudi yimi'rü yüngün yanni yiralu 'ter yipana. Yanni yinggiding je giyimi'rü yüngün 'dengge ndi Yicu Kirictu.

⁸ Ndi ari yiru yimi'rü ye yidi Ngwaalu, ngaa lima gilängidini änni gwe gwalu ndi Yicu. A ya'ti ani yigo'ro ye yalu, aar be ani angidaji gwudi Ngwaalu.

⁹ Ya'ti ani yiiru nunnu aa'ti diji dere da iringini.

¹⁰ Ndi ari alanga, Ngwaalu gwuru ngwuge'te nje guy ge ndi Yicu Kirictu. Nunnu ar ärrü yiiru yanni yijaw, yanni yigi'tijäär nje Ngwaalu 'tu'tu gwerre nunnu ar je ärrü.

A liru le'te pu ndi Kirictu

¹¹ Diwayinar be ndi ari gwele gwerre, nga nga gilee liru Garany lica je Ngwüyawüd la'ti ü'ri'tänä, Ngwüyawüd ngwanni gwati ci yigo'ro yegen

lü'ri'tänä ndi inggidi ndi ari ngwäbrä je Ngwaalu. A be nggwadi ari, ü'ri'täni nggwee, gwäpinä ngwangu gu ge gidi diji dümnä.

¹² Diwayinar ndi ari kaji nggone, ngaa lü'ridänü Kirictunga le ngaa ru Garany ngwüjänü ngwudi 'dunung ngwani Yijiräyil. Ngaa ru ngwörnü ndi gekajidi* gwudi Ngwaalu ngwaja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwucu ngwe ngwügürnä ngwudi Ngwüyäwüd ngaa 'ti äti ge'tajingalu gwere. Ngaa 'ti äti Ngwaalinga gididlä.

¹³ A be gweneno ndi Yicu Kirictu, ngaa lanni li'tüdänü gwele Ngwaalu, lima je gwä'rä gito gito Ngwaalu yin ye yidi Yicu Kirictu.

¹⁴ Ndi ari nginde gwani Kirictu, gwuru adatalu gwege. Gwanni liming je gäbici lele rom lima ru le'te pu. Gwanni gwuma äbrü dirgaka kay danni dü'ridäjänü dani kajidi ngwäy,

¹⁵ yi'rany ye yüngün. Nginde gwuma äbrü yobo ngwaja'ri ngwanu ngwüngün na dimürä na drü yin ye yüngün nunnu ngwuje 'tüyi gilee rom giligo'ro lüngün aar ru le'te pu liyang ngwuge'te yi'ral aar adatalu.

¹⁶ A nunnu ngwuje gwä'räjidi gilee rom ngwangu gu ge'te pu Ngwaalinga le yi'rany ye yüngün kü'rälä yani kajidi ngwäy gwegen, gilee 'dün liru Ngwüyäwüd na lani liru Garany.

¹⁷ Yicu gwändädi ndi ara je ondaci ngwaja'ri ngwanni ngwujaw gwani adajidalu 'danggalu lele li'tüdänü gwullenye Ngwaalu na gwani adajidalu ngindenga lele liju gito gito 'dünggüngün.

¹⁸ Yiru ndi ari Yicu gwe, alanga gwüpäng lanni liru Ngwüyäwüd na lanni liru Garany, a la burni ndi 'dongga ndi papa ligi'räm le le'te pu.

¹⁹ Yäy gu no, ngaa la'ta be rüdi Garany ngaa ru ngwörnü, ngaa be ru ngwüji ngwudi 'dunung ngwüjingä le ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwaju'ru lidi längir lidi ngwu'dun ngwudi Ngwaalu ngwe'te pu

²⁰ ngwodana kidingala ganni gege'ta

ngwoo'ra ngwükajäär je na ngwüjir a Yicu Kirictu ru go'rr ganni giru gidingo ganni giru gi'ra güngün.

²¹ Nginde, gwümätinä gu ngwu'dun ku gwüpäng 'dar aar odani aar 'tänü aar ru gobo ganni giju'ru Gideleny.

²² Acajidi gwe gwalu ndi Yicu 'to, lima je gekajidi gwüpäng ngaa lima ru nono ngwu'dun ngwanni gwati gu Ngwaalu ji ligi'räm le lüngün.

3

Bulij gwondaca ngwüjü ngwuru Garany

¹ Yiru giyee yanni yigäbiciny nyi be genne giyirna gwani Bulij ondaji gwe ngwüriiny ngwudi Yicu Kirictu gwani nga nga liru Garany.

² Anaku 'dingina gu yiiru ye yidi yimi'rü yidi Ngwaalu yanni yätädäär nje yani nga nga.

³ Ndi ari yiru yujimid yanggacaar nje 'täälü gwe anaku ca je gu gwerre gwoko ngwaja'ri ngwanni ngwuminje ulli.

⁴ Ma aang uli ngwaja'ri ngwee, nga la be burni ndi lenge lengeng gwüny gwani yujimid yidi Kirictu.

⁵ Yanni ya'ti je Ngwaalu enggaca ngwüjü ngwudi gimaad ganni gimadinana anaku mung je gu enggaci lüngün gweneno lanni liru ngwoo'ra ngwükajäär je na ngwüjir ngwüngün ligi'räm le lüngün lanni Liju'ru.

⁶ Yujimid giyee yiru ndi ari ngwaja'ri ngwe ngwanni ngwujaw, lanni liru Garany gwele lima be emadi ngwüji ngwe ngwudi Yijiräyil gwüpäng giyu'rinanu, lima ru ngwüji ngwudi ngwangu gu ge'te pu lima äti acajiding gwüpäng giyi'ralanu yanni yaru ye Ngwaalu yani gilang ndi Yicu Kirictu ngwaja'ri ngwe ngwanni ngwujaw.

⁷ Ngwuru ngwanni ngwuruci nje dinäd yimi'rü ye yidi Ngwaalu yanni yanggacaar nje yiiru ye yidi yiima yüngün.

⁸ Äny gwanni gwuru gu'ru gooko ngwüjänü 'dar ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwaju'ru. Yimi'rü giyee yätädär nje Ngwaalu ndi ari nyi ondaci ngwüjü ngwanni

* 2:12 2.12 Ngwaalu ngwugekajidar Äbräyäm gwe na Ijaag na Yagub ngwüji ü'rici ngwaja'ri na yiji yegen.

ngwuru Garany ngwuja'ri ngwudi Kirictu ngwani irälü gwudi yeleny yüngün yanni ya'ti ami'ratu.

⁹ A ndi enggaci ngwüjälü gilingenalu 'dar ndi ari, gege'te gwudi yujimid giyee yanni ya'ti je Ngwaalu ngwanni ngwuge'ta ngwony 'dar, 'täcälü ngwüdlä ngwe 'dar ngwee ngwuma ele.

¹⁰ Ngwaalu ngwüminä ndi ari gweneno gi'doonga ge güngün, a bebere gwani Ngwaalu giyi'ral giyirel a je ngweleny na yiima yidi generala lenge

¹¹ anaku buping gwüngün gwudi gwur'taling gwanni gwuming ge'te ndi Deleny dege dani Yicu Kirictu.

¹² Ndi ari nginde gwe a änni gwe 'dünggüngün, a la gätini linginalu, yedeny ya'ti yinje eny aar 'ranu ndi 'dongga Ngwaalu.

¹³ No, a je be otacalu ndi ari aa'ti ngaa la muli nono la gwalli ngwäy gwani dirbä düny. Yiru yani näji gwalu.

Bulij gwotaca Ngwaalingalu gwani gi'doonga gidi Abijujing

¹⁴ Yiru giyee yanni yigäbiciny nyi be kwuci Papangalu yirku ye.

¹⁵ Gwanni gwuru Papa gwudi ngwüji 'dar kerala na gidiyängälü.

¹⁶ Nggwotaca Ngwaalingalu ndi näji gwüngün gwanni gwirälü, ara je ojemeye nono yiima ye yidi ligi'rim lüngün giyig-oranu yalu.

¹⁷ Nunnu a Kirictu ji giyigoranu yalu änni gwe gwalu 'dünggüngün. A nggwotaca Ngwaalingalu ndi ari ngaa dirninälü ngaa matinälü ndi ännäjidü

¹⁸ ngaa mbuji yiima gwüpäng ngwüjängä le 'dar ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju'ru. Ngaa lenge ndi ari änni gwudi Yicu gwongranu, ngwolalu, ngwolala na ngwolanu.

¹⁹ A ngaa lenge ndi ari änni nggwee gwudi Kirictu, gwuru gwanni gwitana bebereng gwudi ngwüji 'dar nunnu ngaa mbuti giyi'ral 'dar ndi mbütüyi gwudi Ngwaalu.

²⁰ Gwenene 'dünggüngün, gwanni gwäti yiima ndi ärrü yi'ral yanni yipana

gu'ru giyi'ral yanni yati ar ye otacalu ar gu jada. Yiima ye yüngün yanni giyo yapu yiiru 'dengganu.

²¹ A Ngwaalu näjini ki'doonga güngün ndi Yicu Kirictu kimaad 'dar yomonalu pipi'ri'ti! Yiru gu.

4

Acajidi gwe'te pu ngwangina ngwudi Kirictu

¹ Yäy gu no, nggwa je päcälü äny gwani Bulij gwanni nggwo gwugenna giyirna yani äpiji Yicu Kirictung yiiru, eellar eelleng gwanni gwädi ndi urnidi gwanni gwurnacaara je Ngwaalu.

² Ülläränü ngaa ru looko giyomonalu 'dar ngaa ru ngwumulu, ngaa määtä yiguri ngaa or'temajidi ännäjidü gwe.

³ Jar 'di'däny ndi määtäde gekajiding gwudi Ligi'rim gekajidi gwe gwudi adatalu.

⁴ Ngaa ru ngwüji ngwanginu ngwe'te pu na giligü'rim le'te pu anaku urnidara je gu ndi ge'taji gwe'te pu.

⁵ A läti Deleny de'te pu, a änni Ngwaalu gwe'te pu a ndi nyinyini gwe'te pu.

⁶ Ar äti Ngwaalinga ngwe'te pu ngwuru Papa gwudi ngwüji 'dar. Gwanni gwillädälü 'dar, ngwape yiiru giyi'ral 'dar ngwuji giyi'ralanu 'dar ngwuji 'dengganu 'dar.

⁷ A be alanga 'dar liminje adaci yimi'rä. A diji de'te de'te dapu gu'ru güngün anaku minä gu Kirictu.

⁸ Yiru giyee yanni yaru ye gitab ganni gu'rin gidi Ngwaalu ndi ari, "Anni mung 'di'ri ngwallu kerala gwudamu, gwuma oktani ngwüjü ngwanni ngwuju giyirna, (gwerre) ngwangidaci ngwüjü yiiru."*

⁹ Yiru ange yani, "Anni mung 'di'ri ngwallu." Yani ndi ari nginde 'to gwuru gwanni gwüllü kerala gwerre gwerre ngwüllädä gidiyängälü gali ge.

¹⁰ No nginde gwanni gwüllü, gwuru gwe'te gwe'te gwanni gwuma 'di'ri ngwallu ngwandadala giyerala 'dar nunnu ngwümbüti ngwaalingalu 'dar ji gwe gwüngün.

* 4:8 4.8 Yicu ngwuja'ri ngwe gwuru nono deleny danni do'ra giyära didamu ngwapana ngwüjü ngwonganu giyära ngwadaci ngwüjü ngwony. Mäjimür 68.18

11 Nginde gwuru gwanni gwati je adaci loko aar ru ngwoo'ra ngwükajäär je a loko aar ru ngwüjir a loko aar ru lanni lati ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, a loko aar ru ngwoo'ra na ngwoorta

12 ndi ari aar ja'rimada ngwüjü ngwudi Ngwaalu ndi ape yiiru, nunnu a ngwanginu ngwudi ngwükirijün ngwanni gwuru ngwanginu ngwudi Kirictu odanalu ndom

13 'di alanga 'dar ar ru le'te pu ndi gekajidi ngwaalu gwani änni Ngwaalu a ngwaalu gwani bebere gwani Giji gidi Ngwaalu ar ru ngwüji ngwupa gwani bebere. Ar ru ngwüji ngwumbutu ar mbuti kay 'dar ar ru nono Kirictung.

14 A la'ta be larri yogonga nono yiji yanni yooko. Yanni yiru nono yanya na ngwu'rakar ngwadi je dirun ape aar je gatada gweere ya gwodan aar je idäjänü ngwuja'ri ngwe ngwudi ngwüji ngwanni gwuru 'tur aar je dudiyi.

15 Ma be ari a limätinälü ngwuja'ri ngwanni gwuru 'didanu, ännäjidi gwe, a la be pe ngwuja'ri 'dar 'di a la ru nono Kirictung gwanni gwuru gi'ra.

16 'Dünggüngün gwanni mätinädi gu ngwanginu 'dar gwüpäng. Ndi ari aar dege'dajidi gwüpäng 'dar aar apajidi yiru. Nunnu a ngwanginu odani aar pe ännäjidi gwe.

Ellele nono yiji yidi buri

17 Äny gwa je ondaci ngwuja'ri ngwee ngwäyanü nga je päcälü Gideleny ndi ari aa'ti ngaa la ji ndi ellele nono ngwüjü gwuru Garany ndi ari ngindenga lati iräji ngwäyalü giyi'ral yanni ya'ti äti ngwäyanü.

18 Ngindenga gilo gidirimänü lima je dirim rimiyi yigor ndi aar lenge ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyanü. Ngindenga lima ru ngwu'dunggal ngwuja'ri ngwudi midi gwudi Ngwaalu aar 'ti lingidi elelleng gwani Ngwaalu gwani undi giyi'ra yegen.

19 Ngwüji ngwee gwati je 'ti ba be yaaru apu ndi ari ngwuma gu äbräji ndi elalu mbüny giyi'ral yanni yiki lima ätäda lingina legen gay ndi ärrü yidiganya 'dar aar je übijänü.

20 A be nga nga, yä'tüdi giyee yändädä gu ndi lenge Kirictung ndi ari nga je ärrü.

21 Äny gwülingidi gu ndi ari yäti ngwäyanü anni ma aang 'dingina nginde gwe na anni ma ara je gu enggaci ndi ari yiru ange yiru 'didanu yani Yicu.

22 Yiru giyee yanni yenggacara je ndi ari gatanar elelleng gwudi lingeno gwudi gwerreng gwani lingeno lanni lu'rin, gwani ami'ra gwudi ligo'ro lüngün gwanni gwuru 'tur.

23 Lenggaca je ndi ari ara je Ligirim lanni Liju'ru icäjänü iriyi gwe ngwäyalü ngwanni ngwuyang.

24 Ngaa genne lingina lanni liyang lanni ligi'tinä ndi ru nono lidi Ngwaalu gwuru 'didanu ndi dünälü na ndi ju'ri.

25 Yäy gu no, gatanar be yi'duru ngaa abingajidi yengga yi'ral yanni yäti ngwäyanü ndi ari alanga 'dar liru le'te le'te lidi ngwanginu ngwe'te pu.

26 Manari güündä gima ji, aa'ti be ya je ärrü yanni yiki, aa'ti güündä ga ji 'di a lingen ülli.

27 Aa'ti ngaa lätädä dijego'ro gay ndi ara je oktada ndi ärrü yi'ral yanni yiki.

28 A diji danni diru du'ram gwele gwerre, aa'ti ba be da ru du'ram mana, ngwube manni ru danni dadi ape yiiru yere yijaw ngwuy ngwe ngwüngün, ndi ari ngwäti aar gu emadi ngindenga le lanni la'ti äti.

29 Aa'ti ngaa la 'tüyü ngwuja'ri ngwere ngwuki ngwulemanu, ngaa be ondaji 'dogo ngwuja'ri ngwujaw gwani bupi gwegen nunnu ngwüji ngwanni ngwadi je 'dingini, aar je mbuji gwuru yimi'ra 'deggen.

30 Aa'ti ngaa la gäbici Ligirimä lidi Ngwaalu lanni Liju'ru ndi runi, Ligirim lanni lirüngidäjä je ndi ari 'di a gomon ila gada je ge Ngwaalu ü'rälü.

31 Gätär ngwuja'ri mbüny gwani 'rati ngwäy, iyidanu, güündä, acidi dudu de, ari ngwulem ngwuja'ri ngwanu 'dar ngwanni gwati apa yi'ral yanni yiki.

32 Jayidar ngwäy ngaa inäjidi gwüpäng, düdänijidäränü giyi'ral yanni yiki anaku düdänijärä je gu Ngwaalanu ndi Yicu Kirictu.

5

Ellele gwudi ngwīkirījīn

¹ Yāy ārinār be Ngwaalinganu ngaa ru nono yījī yanni yāmnāār je.

² Ngaa ellele ellelleng gwudi āmnājīdī anaku āmnāār nje gu 'to Yicu Kirictu 'di ngwayi gwani alanga. Ayi gwūngūn gwuru mī'rīning nono gwuru de'reny dami dūwā Ngwaalu.

³ A be aa'ti ondaji gwere gwa ji 'danggalanu gwani yījīn na rngī gwere na ubanu gwere gwa ji 'danggalanu. Ndi ari yi'ral yanni yiru gu no, ya'ti jaw ndi ji ngwūjānū ngwanni ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu.

⁴ Aa'ti ngaa la ari ngwulem nga on-dajalu yāmbārā na ngwu'dera ngwanni gwa'ti ādī. Ngaa be manni ortada Ngwaalinga giyigoranu ngaa je ci yāy 'tu.

⁵ Ndi ari nunnu no, ngaa la lenge 'didanu ndi ari gwere gwanni gwuru dijīn, na gwanni gwuru didigany na gwanni gwubanu, ndi ari gwanni gwubanu, gwuru dijī dati āpījī dīdūlā yobo gwa'ti ātī ndi ape yu'rīna yere giyelenyanu yidi Kirictu na Ngwaalu.

⁶ Aa'ti ngaa la gābīcī dijū dere ndi ara je idājānū ngwuja'ri ngwe ngwuru 'tur, ndi ari nunnu ngwuja'ri ngwanni ngwuru gu no, ngwati gābīcī a gūūndā ji gidi Ngwaalu 'di ngwī'dādā ngwūjū nono ngwanni ngwati nyurtanu.

⁷ O'rar kora nggoo gidi ngwūjī ngwanni ngwuru gu no.

⁸ Ngaa liru nono ngwūjū ngwuju gidīrīmānū gwele a be anni ma aang ru yījī yidi Ngwaalu, ngaa lima ji giburalu gwani Deleny. Elellar ellelleng gwudi yījī yanni yīndī giburalu

⁹ ndi ari yuula yidi buri yiru giyee 'dar yani jayi, dūnālū na 'didanu.

¹⁰ Irājār ngwāy giyi'ral yanni yati gābīcī Delenya dani Yicu Kirictu ngwujayānu.

¹¹ O'raralu giyi'ral yanni yati je ngwūjī ārrī ngwudi dīrīm yanni yiru 'tur, ngaa je be manni 'tājālū.

¹² Yiki ngwulemanu ndi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwati je ngwūjī ngwanni ngwunyurtanu ape yu'rimi.

¹³ A be yi'ral 'dar yanni yati je buri o'rralu, yati enggani aar linginni gi'ra.

¹⁴ Ndi ari buri gwuru gwati enyalu ngwūgābīcī ngwony 'dar aar enggani. Ngaa lanni liru ngwīkirījīn, liru gu no ngwūjī ngwanni ngwati ārrī yi'ral yanni yiki. Yiru giyee yanni gābīcā ngwūjū aar be elnge ari, "'Ritu nga nggwee gwundru, 'dī'rālū nggwee gwayu ara gu buri gwudi Kirictu o'rra."*

¹⁵ Arnganar be ndi ari ngaa gilo lelella awa aa'ti ngaa lelelle liru ngwu'dunggal (nono ngwu'der) ngaa be ru lanni libebera.

¹⁶ Nga bornanar lingīnayu ndi ārrī yi'ral yanni yijaw ndi ari giyo yima ke yomon yanu giyee.

¹⁷ No, aa'ti ngaa lī'dādānū, ngaa be lenge ndi ari yiru ange yīmīnā je Deleny.

¹⁸ Aa'ti ngaa la rlālī dī'rica de ara je gābīcī ngaa arralu krām. Ngaa be manni onjadi Ligī'rīmālā lanni Līju'ru.

¹⁹ Ati aang ondajidi ngwuja'ri ngwudi Mājīmūr, ngaa elnge delnga didi orta na didi ligī'rīm. Elngar ngaa jāyījī Delenyanu giyigoranu.

²⁰ Yomon 'dar ati aang ci Ngwaalinga ngwuru Papa yāy 'tu giyi'ralalu 'dar, ngwūrīny ngwe ngwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu.

Bulij gwūlādī ngwuru na ngwaw

²¹ 'Dengenajidar 'dar gwūpāng ndi Yicu Kirictu.

²² Lani ngwaw, 'dengenajar ngwuru ngwalu gwani Deleny.

²³ Ndi ari dur diru gi'ra gidi daw nono anaku ru gu Kirictu gi'ra gidi gi'doonga ganni giru ngwangīnu ngwūngūn ngwanni ngwurucing je gilang.

²⁴ Yāy no, nono anaku ati gu gi'doonga gidi Ngwaalu 'dengenaci Kirictung, ati ngwaw 'dengenaci ngwuru ngwegen giyi'ral 'dar.

²⁵ Lani ngwur, āmnār ngwayu ngwalu nono anaku āmnā gu Kirictu gi'donga

* 5:14 5.14 Ngwuja'ri ngwe ngwe'te ngwe'te ndi Ajaya 26.19 na Ajaya 60.1, ngwūjī ngwonyadu ngwaru deelnga diru.

güngün 'di ngwududiyi ligo'ro lüngün gwani gi'doonga.

²⁶ Ndi ari ngwuju'riyi nono na ngwuga'ru nono uyi gwe nono yaw ye yani 'dingini gwe ngwuja'ri ngwüngün.

²⁷ Ngwügi'tiji ligo'ro lüngün ngwuru gi'doonga gari nono 'rir ga 'ti äti yaaru nono yere ngwu'ti judu nono ngwu'ti äti yi'ral nono yere ngwube ju'ri ngwujayi nono.

²⁸ Yiru gu ye'te ye'te ndi ari a ngwur ämni ngwayu ngwegen anaku ati aar gu ämni ngwangina ngwegen. Gwanni gwati ämni dayu düngün, gwati ämni ligo'ro lüngün.

²⁹ Na mine yäru gwanni gwati ngwanginu ngwüngün ke ngwäy. Ngwati ar je pa iye ar je arngani, anaku ati gu Kirictu ärrü gi'donga güngün.

³⁰ Ndi ari a liru ngwüji ngwudi ngwanginu ngwüngün.

³¹ Yiru giyee yaru ye gitab, "Yiru yanni yati gäbici duru ngwube gatani papang gwüngün na nanning gwüngün aar acidi daw de düngün, a ngindenga rom aar ru ngwangina ngwe'te pu."

³² Yi'ral giyee yiru yujimid yojema a be yondajiny ye yani Kirictu na gi'doonga güngün.

³³ A be gäbici'ar ndi ari ati dur de'te de'te 'dangalanu, ämni dayu düngün anaku ating gu ämni ligo'ro lüngün na daw denya duru düngün.

6

Yiji na mbumbunga

¹ Lani yiji, 'dengenajar papang na nanni anaku bupa gu Deleny dani Yicu Kirictu ndi ari yädi gu no.

² Yüllinä kitabanu gidi Ngwaalu ganni gu'rin ndi ari, "Dinyädär papang na nanni." Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwannu ngwuru gi'ra ngwuja'ranu 'di (10) ngwannu ngwäti ngwuja'ri ngwaru ngwe Ngwaalu,

³ "Nunnu a ngwaalu jayanu ara je Ngwaalu gendaci yomon ndi midi ngaa midi gididlä."

⁴ A nga nga lani papanga, aa'ti ngaa la kiyi yijänü yalu ngaa je be manni 'rüniyi ngaa je enggaci ngwuja'ri na gay gidi Deleny.

Ngwinäd na Ngweleny

⁵ Lani ngwinäd, 'dengenajar ngwelenya ngwalu gididlä yedeny ye lididi'ru na yigor ye yanni yiru 'didanu, nono ma aang je ärrüji Kirictung.

⁶ 'Dengenacar je aa'ti nunnu nono gwele ma ara je ge'te ngwäy nono nunnu ngaa je gäbici ara je jäyijänü, ngaa je be ärrü yigor ye 'didanu ndi ari ngaa liru ngwinäd ngwudi Kirictu ngaa lapu buping gwudi Ngwaalu yigor ye.

⁷ Ngaa je ape yigor ye 'dar ndi ari yiiru yalu yäpijä je Delenya ya'ta je äpijä dijü dümnä.

⁸ Ngaa diwayini ndi ari Deleny da je ätäda gu'ru gani ape yiiru yalu 'dar yere yanni yijaw ngaa lanni liru ngwinäd na ngaa lanni lä'tüdi ngwinäd.

⁹ A lani ngweleny, ärrär ngwinädä ngwalu yi'ral giyee yijaw. Aa'ti ngwa je iye yedenyo anaku lingidä gu gweneno ndi ari gwätängä gwe'te pu 'dogo gwanni gwuru Deleny dalu ngindenga le kerala gwanni gwati 'ti utanu.

Gwomajidanu dijego'rr nga le

¹⁰ Yanni yadiny ye aralu gwodan lani ngwänggäri yiru ndi ari, ojemar nono Gideleny na giyiima yüngün yanni yojema.

¹¹ Gwodanaranu ngwäbländi ngwe ngwudi Ngwaalu 'dar ngwätädärä je nunnu ngaa ji 'däny ngaa gwoma yi'ralanu yidi dijego'rr.

¹² Ndi ari yäärä yege ya'ti ani gwomajidanu dijängä le dümnä, aar be ani gwomajidanu ngwur'tunga le, gwomajidanu ngwelenyinga le, gwomajidanu ngwumanga le ngwudi dirim didi didlä, gwomajidanu yiimanga le yidi ngwügi'rim ngwudi gere.

¹³ No, gwodanar banu ngwäbländi ngwe ngwudi Ngwaalu nunnu ngaa ji 'däny ngaa dugidi komon gidi yijego'rr. A ma je be ape giyee 'dar, ngaa mbüjini lidünälä yuru.

¹⁴ Dirnär bälü 'di'däny ngaa rüjinänü 'didanu ngwe ngwuru nono gennenalu jägilim gwe gidiriny, ngaa ülläni dününälü gwalu ngwuru etadi ngwambang ngwalu

¹⁵ ngaa genne ngwüdänü giyora yalu ngwani ji mama gwalu ndi ape ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi adatalu ngaa je ondaci ngwüjü.

¹⁶ Ngaa gendani giyi'ralanu giyee, lärä lani änni Ngwaalu gwalu ngaa le gerani gwu'rijal gwuru ligä lidi dijego'rr.

¹⁷ Ngaa ülläni gilanging ngwuru nono gibumbu gidi etadi ki'ra aang ape ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar ru nono galala gidi ligi'räm.

¹⁸ Na otacar Ngwaalingalu giligi'räm giyomon 'dar ngaa utalu otaci gwalu 'dar yi'ral yi'ranu 'dar a bupi, yi'ral ye giyee giligoranu, nga arngani ati aang mätinälü ndi otaci ngaa päcälü Ngwaalingalu ngwüji 'dar ngwanni ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu.

¹⁹ Ati aang otaci Ngwaalingalu 'to gwani äny nunnu manari äny gwuma igiti ngwulem ndi ondaji, aar nyi Ngwaalu ätä ngwuja'ri nyi 'ranu ndi enggaci ngwüjü yujimida yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

²⁰ Ngwanni ngwuruci nje diji dükäjäär yanni yigäbüciny nyi genne giyirna. Otacar Ngwaalingalu gwani äny ndi ari nyi 'ranu nje ondaji anaku büpär gu.

Aganni gwudi Mï'rä

²¹ Diweengga dämnär dani Tiyakuj gwanni gwuru dinäd gwuru ligor le'te pu Gideleny, gwa je ondaci yi'ralalu 'dar, nunnu ngaa lenge ndi ari äny nggwo gwuru 'taa na äny nggwo ndi ärrä ange.

²² Yiru giyee yanni yigäbüciny nyi be ükäjä 'danggalu nunnu ngaa lenge ndi ari änyängä gilo liru 'taa na ara je ojemeye nono.

²³ A adatalu ji ngweengga na ännäjädi, änni gwe Ngwaalu gwanni gwindi Ngwaalu ngwuru Papa na Deleny dani Yicu Kirictu.

²⁴ A yimi'rü ji ngwüji 'dar ngwanni ngwati änni Delenya dege dani Yicu Kirictu änning gwanni gwati 'ti medadu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Bilipi Äni kitabanu

Bulij ondaca ngwüjü ngwudi Biliping ngwuja'ri ngwanni ngwujaw kündär ngwaalu ngwani Majiduniya a ngwüji änni ndi Yicu (Yiiru 16.11-40). A be aji aar ge'te Bulijing korkon gwani ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, no ngwube ülliji ngwüjü Bilipi ngwuja'ri ngwee. Gwullu ngwuja'ri ngwee ngwe or'temaji ngwikirijinä ngwuje ci yäy 'tu gwani angidaci gwanni gwangidacaar je na otaci gwe Ngwaalingalu gwani nginde. Ya'ti linginna ndi ari Bulij gwuju korkon Ruma gwalla gwuju kündär gi'ter, anni ullung ngwuja'ri ngwee. Nginde gwuge'taja ndi ari yomon ya'ti olanu gwa aar gwä'dädälü korkon nunnu ngwugwuji yiiru yidi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw. Ngwube lenge 'to ndi ari yaa gwa aar 'rinye.

Gwondaca ngwikirijinä ngwudi Biliping ndi ari ngindenga 'to la je yi'rendeny mbuji anaku mbujaar gu Kirictung. Ma be ari lima je yi'rendeny mbuji, aar be jayanu Ngwaalu. Ngwuje ci ndi ari a ya'rany yegen ru nono yidi Yicu Kirictu ndi aar üllänü aa'ti la piyi yigo'ro yegen. Ngwuje diwayiniyi ndi ari ngindenga lapu miding gwanni gwuyang ndi Kirictu änni gwe 'dünggüngün. Gwa'ti aar apu gwuji gwe dimürä düllinä giyobo yidi Müjä.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni na otaci Ngwaalingalu (1.1-11)
2. Elelle gwudi Bulij (1.12-26)
3. Elelle ndi Kirictu (1.27-2.18)
4. Ngwuja'ri ndi Timijawuj na Äbibrüditiyüj (2.19-30)
5. Ämnini ngwäyänü Ngwaalu (3.1-4.9)
6. Bulij gwuca ngwüjü ngwudi Biliping yäy 'tu (4.10-20)
7. Aganni gwudi mi'rä (4.21-23)

Aganni gi'donga gidi Biliping

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwändi 'dänggäri, äny gwani Bulij na diweengga dani Timijawuj liru ngwinäd ngwudi Yicu Kirictu. Ngwükäci nje ngwüjü 'dar ngwudi Ngwaalu ndi Yicu Kirictu kündär gani Bilipi ngwangidanga le na lanni lati gendaji guy giyiiru.

² Ara je gu yimi'rü ji aar je gu adatalu ji gwudi Ngwaalu ngwuru Papa gwege na Deleny dani Yicu Kirictu.

Yäy 'tu na otaci Ngwaalingalu

³ Nggwati ci Ngwaalinga ngwüny yäy 'tu gwani nga nga kaji 'dar ma je diwayini.

⁴ Ndi otaci Ngwaalingalu gwüny 'dar gwani nga nga ligor le lijayanu yomon 'dar

⁵ gwani acajidi gwanni gwacidar gu giyiiranu yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw 'tu'tu gomom gidi gwerreng 'di gomom gidi gweneng.

⁶ Nggwicinänü giyi'ral giyee ndi ari Ngwaalu ngwanni ngwädäälü yiiru ye yanni yijaw 'danggalanu, ying je ape ying je mbüti 'di gomom gadi ge Yicu Kirictu o'ra.

⁷ Yädi gu 'dünggüny ndi icinänü no 'danggalanu 'dar ndi ari nga nga lati ji giligoranu lüny yomon 'dar. A lacajidu 'dar giyimi'ränü yidi Ngwaalu ya gu ru gweneno äny nggwo giyu'rung yaa ya gu ru minyi ji ndi rucidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, nyi je inggidi ndi ari ngwuru 'didanu.

⁸ Ngwaalu ngwuru ngwänggädiny ndi ari awa nggwüjädü ndi a je engga 'dar ndi ari nggwämnä je anaku ämnärä je gu Yicu Kirictu.

⁹ Nggwotaca Ngwaalingalu nunnu ara je gendacani ämning ngwongranu ara je ätädäni bebereng gwanni gwuru 'didanu ara je ätädä lengeng gwanni gwändi kayalu.

¹⁰ Nunnu ngaa gwe burni ndi äbrü yi'ral yanni yijayana ngaa ju'ri ngaa jayi nono 'di a gomom gadi ge Kirictu o'ra.

¹¹ Aar je gu yiiru onyadi yanni yijaw Yicu Kirictu gwe gwani näji na orta gwudi Ngwaalu.

Gikini gwudi Bulij gwugabicä ngwuja'ri Ngwujaw aar elada gweere

¹² A gweneno, nggwüminä je ngwänggäri ngaa lenge ndi ari yanni yiminy mbuji, 'didanu yima gäbici ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwuma badalu.

¹³ 'Di ngwangida ngwudi ngwu'dun ngwudi yeleny na ngwüji 'dar ngene, ngwülingidi ndi ari nggwukennalu yu'rung ye gwani Kirictu.

¹⁴ Ndi ari giyu'rung yüny giyee, yima gäbici ngwükirijinä ngwonyadana ndi Kirictu ngwuma ojeme nono aar 'ranu ndi ondaji ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu la'ti yedeny iti.

¹⁵ Yiru gu 'didanu ndi ari loko gilo londaju Kirictu gwe yigor ye yiru yi'düny aar enati, a be loko, gwondajaar gwe yigor ye yijayanu.

¹⁶ Ngindenga gilee lidi gwodaning gwondajaar gwe no, änni gwe aar lenge ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwuge'teny ngene nunnu nyi rucidi gwani ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

¹⁷ A be giloo lidi gwerre gwerreng, londaja Kirictu gwe yigor ye yegen yä'tüdi 'didanu aar ge'te ndi ari la gwogajidi 'dünggüny aar nyi gendaci dirbä gwuju giyu'rung.

¹⁸ A be yojema 'dünggüny giyee? Bärä. Yanni yojema yiru ndi ari ngwüriiny ngwudi Kirictu, ngwo gwondajaar ngwe ngway ngwe 'dar ya gu ru yimur'tuny ye ya gu ru 'didanu gwe no, äny gwujayanu yi'ral ye giyee na nggwa o're gwa jayanu mana.

¹⁹ Ndi ari nggwülingidi ndi ari otaci gwe Ngwaalingalu gwalu na gendaci gwe gwudi Ligirrim lidi Yicu Kirictu, yanni yima ji 'dünggüny ya gwurli yani gädänälü gwüny.

²⁰ Yanni yiminä nje aar nyi gu ligor iyada, yiru ndi ari aa'ti nggwa muli nono giyi'ral yere, nyi be 'ranu gwulleney giyomon 'dar gwece gwece gweneno, nunnu nyi näji Kirictung ligo'ro le lüny, ma aar ani midi gwüny na ma aar ani yi'rany yüny.

²¹ Ndi ari midi gwüny, Kirictu gwuru na yi'rany yüny, yani bile.

²² Manari yani nunnu nyi midi giligeno, yiru 'dünggüny ndi ari nyi ape yiiru aar lengadi. A be ya'ti nje lingidi yindi ne yanni yadi nje ape?

²³ Giyo yü'ridinyänü rom, nggwüjädä ndi gatani didläyü ndee nyii ji Kirictu gwe, yijayana gu giyee gwulleney.

²⁴ A be gwani nga nga, yojemana gwulleney nyi jalu gilingeno.

²⁵ Yicininy yänü giyee, yäy gu no nggwülingidi ndi ari nggwa jalu ar ji 'dar nunnu ngaa ongranu ngaa elada gweere ngaa jayanu ndi änni Ngwaalu.

²⁶ Miny ila 'danggalu mana, jayanu gwalu ndi Yicu Kirictu, gwa gendaci gwirälü gwani äny.

²⁷ Yanni yojema yiru ndi ari, elellar elelleng gwanni gwädi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Kirictu. Manari nggwuma ila nga je engga na nga je gwe 'dingini nggwa'ti gito 'danggalu, nggwa lenge ndi ari ngaa limätinälü giligi'rim le'te pu ngaa undi ngwäy gwüpang yigor ye ye'te pu gwani änni ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

²⁸ Ara je 'ti yedeny iti küwän galu a'tur. Yi'ral giyee ya ru gi'remna 'denggen ndi ari ngindenga la girradi ngaa la be gilängidini Ngwaalu ngwe.

²⁹ Ndi ari Kirictu gwe, lätädä je miding, gwa'ti ani 'dogo nunnu ngaa änni 'dünggüngün, ngwube ani 'to ara je yi'rendeny eny nono gwani nginde.

³⁰ Nga nga gilo lidugudu giyääränü ye'te ye'te yanni yänggädiiny gu nggwudugudu gu gwerre na giyona yi'dingina ye äny nggwona gwudugudu gu.

2

Üllänü gwudi Kirictu na olala gwüngün

¹ Midi gwalu ndi Kirictu nggwo gwor'temaja je? Änni gwüngün 'danggalu nggwo gwojemeya je nono? Ngaa gilo lacajidu giligi'rimo? Ngaa gilo lijaw yiguri ngaa inäjide?

² Manari giyo giyee, gäbicär be jayanganu gwüny ngwumbuti ndi ari ngaa gekajidi ngaa ru ya'ranya ye'te pu

ngaa äti ämnäjiding gwe'te pu ngaa ji giligi'rīm na ndi bupi gwe'te pu.

³ Aa'ti ngaa läti yigor yani ü'ri'tidānū ngaa irīngīni gilingeno gwuru 'tur ngaa be ülli'yī yigo'ranu yalu ngaa engga ngwūjū ngwu'ter ndi ari ngwujayana 'danggalu.

⁴ Dijī de'te de'te aa'ti da ombani ligo'ro lūngūn, ngwube ombaji yi'ral yani gwenggen gwu'ter.

⁵ Gäbīcār ngwuja'ri ngwudi yigor yalu aar ru nono ngwudi ligor lidi Yicu Kirictu.

⁶ Ndi ari nginde gwuru drū didi Ngwaalu ngwu'ti be ge'ta ligo'ro lūngūn ndi ari aar ubidānu Ngwaalu ngwe giyi'ral yere ngwuje ape.

⁷ Ngwube ge'te ligo'ro lūngūn gwuru dīnād gwuru nono dijū dūmnā.

⁸ A nginde gwuma ru nono dijū dūmnā gwuma üllājī ligo'ralu lūngūn ngwāmni ndi ari ngwayi kūrālā yi'rany yidi ngwūjī gwuru ngwu'ram.

⁹ Yāy gu no, gwuma Ngwaalu allijala aar ge'te ngwaalu ngwudi yeleny yanni yipa aar ätādā ngwūriny ngwanni ngwupana gu'ru ngwūrinyälü 'dar anaku raar gu.

¹⁰ Nunnu a ngwūjī 'dar anaku rar gu kwuci Yicungalu yirku ye giyoranu yūngūn, kerala na gidīyāngälü na gidīyāngänü.

¹¹ Na ndi ari ngwūjī 'dar anaku rar gu ngwungla ngwe ngwegen, ngwa 'täjälü ndi ari, Yicu Kirictu gwuru Deleny, ndi näjī gwudi Ngwaalu gwuru Papa.

Enyanu nono yurumu

¹² Yāy gu no, ngwumaad ngwūny, anaku 'dengenajiny gu gwerre yomon 'dar yanni yijar ye a be gweneno ya rani gu'ru ndi nyi 'dengenaji äy gwa'ti gito. Undar ngwāy ngaa olati ndi gilang arngana gwe na denya gwe gwalu.

¹³ Ndi ari Ngwaalu giligo'ro lūngūn ngwuru ngwapu yiuru 'danggalanu nunnu

ara je gäbīcī ngaa mīni ngaa äti yiima ndi ärrī buping gwūngūn gwanni gwujaw.

¹⁴ 'Dī'rār yiuru ye yalu 'dar aa'ti ngaa la 'rūlli giyigoranu yaa ngaa garnati.

¹⁵ Nunnu ngaa jayi nono ngaa ju'ri ngaa ru yījī yidi Ngwaalu ngaa dūnälü kimadanu gidi dīdlā ndee gīrlānū giki. Ngaa enyanu 'denggenanu nono buri gwudi yuurum yītānū kerala.

¹⁶ Ndi ari ngwati a je enggaci ngwuja'ri ngwudi midi. Yiru giyee yanni ya ji yiny ye irīngīni komon gadi ge Kirictu o'ra, nyi engga ndi ari undi ngwāy na dīrbā dūny giyiuru dima 'ti geradalu a'tur.

¹⁷ 'Di manari yīn yūny yima irādälü nono dī'rica dībälājārälü ndi ari gwani mī'rīni nono na yiuru yidi ämni Ngwaalu gwalu, nggwujayānu ar jayanu 'dar.

¹⁸ No nga nga 'to, jayanu nyii gäbīcī ar jayanu.

Timijawujinga Äbibrüditiyüj gwe

¹⁹ Nggwuge'taja bupi gwe gwudi Deleny dege dani Yicu nga je ükacā diwengga dani Timijawuj yomon yanu giyee, nunnu nyi jayanu miny 'dingini ngwuja'ri ngwīndi 'danggalu.

²⁰ Nggwa'ti a be äti dijälü dere ngene dannu diru ligor 'didanu gwani nga nga nono ngindeng.

²¹ Ngwūjū 'dar ngwo ngwugwuju yi'ral yidi yigor yegen ya'ti ani yi'ral yidi Yicu Kirictu.

²² A be nginde gwani Timijawuj, gwūlingidāngā yiuru yūngūn gwapiiny gwe yiuru yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw nono gījīngā papa gwe.

²³ Yāy gu no, nggwuge'taja nga je ükacā manari gwuma lengeda yi'ral yorto ye ngwaalinga yūny ndi ari yadi ru'taa.

²⁴ Nggwīcīnānū ndi Kirictu ndi ari äny giligo'ro lūny nggwa ila 'danggalu yomon yanu giyee.

²⁵ A be nggwaru yiru gu nga je gwä'rācā diwengga dani Äbibrüditiyüj gwanni gwükäcīny aar nyi gendaci guy, gwapiiny gwe yiuru nyii gwe dūni yongra. Nyi be ari yiru gu'ru nga je ükacā gwenene.

²⁶ Nginde gwüjädi ndi ara je engga 'dar. Nginde gwa'ti ädiyä ligoralu ndi ari gwu'dingina gwe gwümä.

²⁷ 'Didanu nginde gwümä gwani yi'rany, gwuma be inädä Ngwaalinga, nginde gwä'tüdi jücü, äny gwuma inädä Ngwaalinga 'to ndi ari aa'ti nggwo're nggwa runi mana.

²⁸ Yäy gu no, yiru giyee ndi ari nga je ükacä nunnu ma aang engga mana, ngaa la jayanu nyi gäbici 'to aa'ti ligor liny pänü gwulleny.

²⁹ Ge'taralu yirnü yigor ye yijayanu 'dar nono diwengga ndi Kirictu. Ge'tar ngwüjü gi'yirnü ngwanni ngwuru gu no.

³⁰ Ndi ari nginde gwuju yi'rany gito gwani yiiru yidi Kirictu ngwuru gwadi dudiyi ligo'ro lüngün nunnu aar nyi gendaci guy giyi'ral yanni yima gu ami'rati ndi nje gendaci.

3

Bupi gwüny gwani lenge Kirictung

¹ Ngwänggäri, yanni yadi nyi ye aralu gwodan, yiru ndi ari jayaranu Gideleny! Ya'tiny 'rigädü ndi o're nga je üllijä ngwuja'ri ngwee ngwe'te ngwe'te mana. Nggwetada je gu.

² Arnganar yinyeno giyoo, ngwüji ngwoo ngwanni ngwärrü yi'ral yiki ngwon-daja ü'ridänä gwe ngwanginu.

³ Ndi ari alanga liru ngwüji ngwanni ngwü'ridänä ü'ridäning gwanni gwuru 'didanu, ndi ari alanga läpijä Ngwaalinga yiiru Ligir'rim le lidi Ngwaalu, ar iringini ndi Yicu Kirictu. A la'ti gätädi ngwäy giyi'ral yiru gu'ru gilingeno.

⁴ Nggwäti gu aadi nyi gu gatada ngwäyänü. Manari diji dere ndo danggädi ndi ari däti gu ndi gatada ngwäyänü giyi'ral yidi lingenö, äny gwätänä gu.

⁵ Ndi ari äny gwü'ridänä nggwuru gwooko komon ganni giru 'dübä. Nggwuru Dijiräyil gilängir lidi Biniyämin. Nggwuru Dibrü giji gidi Dibrü. Na gwani yobo, nyi ru Dibärriji.

⁶ A nyi ligor enyanu nyi übinä gi'dongalu gidi Kirictu. Na yani dünälü giyobo, äny gwuru diji dijaw nono.

⁷ A be gweneno yüny 'dar yeleyätädi nje gu'ru, yiminje engga yiru 'tur, yiminje gatu mbüny gwani Kirictu.

⁸ Yiru ange yanni giyo mana, yänggädi nje 'dar yiru 'tur yinje gatu mbüny yidinjänü ya'ti aar ubidanu bebere gwe gwuru gu'ru gwani Deleny düny dani Yicu Kirictu. Gwanni gwuminy gäbici yiminje gatu mbüny 'dar yeleyäti nje. Yänggädi nje yiru nono girüräny 'dünggüny nunnu nyi bile Kirictung

⁹ nyi ru gwüngün a nyi Ngwaalu engga ndi ari äny gwüdünälü ndi ämnä Ngwaalu ya'ti ani dünälü gwüny ndi ari äny gwapu dimürä didi yobo, aar be ani ämnä gwüny ndi Kirictu.

¹⁰ Äny gwüminä ndi lenge Kirictung nyi icinänü yiima ye yidi 'di'ri gwüngün nyi gwe acajidi giyi'rendenyanu yüngün, nunnu nyi ru nono ngindeng giyi'rany yüngün,

¹¹ nunnu nyi aji nyi 'di'rälü giyi'ranyanu nyi midi.

Gwuja yi'ral nga je obaji

¹² Äny gwa'ti aru äny gwuma obaji giyi'ral giyee 'dar, nyi ari äny gwuma olati, a be äny nggwo gu ndi pä yiima 'dar nje määtä yanni yimäätädaär nyi gu Yicu Kirictu.

¹³ Ngwänggäri, nggwa'ti änggädi ligo'ro lüny ndi ari yiminje määtä, a be ye'te pu yape nje, ndi ari, nje dodani yanni giyo gwodani nyi pä yiima nje gwoda yanni giyo gweere.

¹⁴ Nggwüpädi yiima nunnu nyi obaji aar nyi ätäda gu'ru ganni gornacaar nyi Ngwaalu urnidi gwüngün gwudi geralang ndi Yicu Kirictu.

¹⁵ Alanga 'dar lanni libebera ngwuja'ri ngwani ligir'rim ar gu iriyi ngwäyälü no. Ma be ari gwere nggwo ngwaalu ngwere gwa'ti indä ngwuja'ri ngwe ngwee ngwänggäda je 'ter, ngwa ara je Ngwaalu 'täcälü.

¹⁶ Yiru 'dogo ndi ari gäbicär ar gwuji elelleng ar gwuji 'didaning ngwaalu ngwanni ngwuma ar gu obani.

¹⁷ Nga nga 'dar gwujar gora güny ngwänggäri, ngaa ge'te ngwüjü ngwäy

nono ngwanni ngwīndi gay ge ganni gātādārā je.

¹⁸ Nggwondaca je gu gwerre ngwuja'ri ngwee na gweneno nggwo're nggwa je ondaci yal ye ngwāy, ndi ari gilo lonyadu ndi eelle gwegen liru güwän kü'ri gimamindanu gidi Kirictu.

¹⁹ Gay gegen gani dudi, ngwaalu ngwegen ngwani iyada gilaranu legen aar ye irīngīni yanni yiru yaaru, ya'rany yegen 'dar yani ngwong ngene dīyāngälü.

²⁰ A be ngwu'dun ngwege ngwo kerala. Na a lidūnicā gu Gilanging ngenone yigor ye yīti njänü, gwuru Deleny dege dani Yicu Kirictu.

²¹ Ndi ari yiima ye yūngün gwa gwürli ngwangina ngwege ngwanni ngwami'ratu ngwuje ruji nono ngwangina ngwūngün ngwanni ngwünājīnā. Yiima ye yūngün yanni ying ye gwä'ri yi'ral 'dar aar 'dengenaci.

4

Jayaranu yomon 'dar Gideleny

¹ Ngwānggārī ngwanni ngwāmni nje, nggwūjādī ndi a je engga, ngaa liru jayanu gwūny ngaa ru gi'riba gidi yeleny gidi gi'ra güny mātīnārälü 'di'dāny Gideleny lani ngwumaad ngwūny.

² Nggwa pācī Äpūdiyāngälü Jitīnggī gwe aar ātājīdī ngwuja'ri ngwe'te pu Gideleny liru ngwīkirījīn.

³ Yāy na nggwüpācāngälü gwani gimaad güny giru ligor le'te pu, gendaci ngwayu ngwee rom guy ndi ari ngwundu nyii ngwe ngwāy ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngindenga Kilemeninga le na ngwūjī ngwoko ngwu'ter mana ngwanni ngwapu nyii ngwe yiiru ngwuma aar je ulli ngwūrīny ngwegen kitabānu gidi midi.

⁴ Jayaranu yomon 'dar Gideleny. Nyi o're nyi ari mana, Jayaranu!

⁵ A jīlānū gwalu linginni ngwūjū 'dar. Deleny ndo gito.

⁶ Aa'ti yigor ya je pānū giyi'ral yere ngaa be otaci Ngwaalingalu ngaa je pācälü yi'ral ye 'dar yigor ye yari yāy 'tū.

⁷ Na adatalu gwudi Ngwaalu gwanni gwolanala ndi bebere 'dar, gwa etadi

giyigor yalu na giya'rany yalu ndi Yicu Kirictu.

⁸ Gwodanalū, nggwa je ci ngwānggārī, irīyār ngwāyälü giyi'ral 'dar yanni yiru 'didanu, yanni yiju'ru, na 'dar yanni yijaw, yere yanni yīgā'rīnā, yere yanni yāmniā, yere yanni yāni jadanu, manari yi'ral yere yanni yiru jayani yādī gu ndi aar je näjī, irīyār ngwāyälü giyi'ral yanni yiru gu no.

⁹ İndār ngwuja'ri ngwe 'dar anaku ma je gu enggaci ngaa je gu ondaci ngwuma je 'dingini 'dūnggūny ngaa je engga 'dūnggūny ngwape nje. Ngwaalu ngwanni ngwati ge'te adatingalu, aar ji 'danggalu.

Yāy 'tu gwani angidaji gwegen

¹⁰ Deleny diminy gābīcī nggwuma jayanu gwulleny ndi ari ngaa gweneno kaji nggee 'dar gima ele gima olanu, ngaa gilo linggidu ndi ari ngaa lima gwä'rājälü ndi nyi gu ge'taji ngwāyānū. Ngaa la'tiny dodana ngaa la'ti mbuju 'dogo gay ndi a je ärri.

¹¹ Äny gwa'ti gu aru ngwuja'ri ngwee nunnu äny gwūminā gony gere, ndi ari nggwuma lenge ndi äbrājī giyi'ral yere 'dar yanni yadi nje mbuji.

¹² Äny gwūlingīdī ndi ari yiru 'taa ndi jalu ngwuy ngwanu nyii lenge ndi ari yiru 'taa ndi äti gwīrälü. Äny gwuma lenge yujimida yāni awa ndi äbrājī giyi'ral 'dar yere na ngwaalu 'dar ya gu ru ndi ari nggwītī nggwupi ya äny nggwo ngwamu ngwe, ya gu ru ndi ari äny nggwātī gwīrälü, yaa nggwuru diwayi.

¹³ Äny gwa burni ndi ärri yi'ral 'dar Kirictu gwe gwanni gwatiny ātādā yiima.

¹⁴ A be yijayi gu gwulleny 'danggalu ndi ari a lacajidu gwüpāng gidīrbānū dūny.

¹⁵ Nga nga lidi Bilīpīng, līlingīdī ndi ari anni 'tūdīny nyi gatana Majiduniyang giyomon yidi gwerre gwerreng anni ādīnyälü yiiru ye yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw yīrnū 'danggalanu, nga nga liru gi'doonga jūcū ganni gemadiiny ge giyi'ral yāni ātā na ape.

¹⁶ 'Di anni jiny 'to ngwaalu ngwani Täjlänüki, ngaa lükäciny ngwony yomonanu yonyadu.

¹⁷ Ya'ti ani ndi ari äny gwüminä ndiiny angidaci, nyi be mini yi'ral yanni yada je gäbici ara je Ngwaalu dü'räci gwonyadu gwani yigo'ro yalu.

¹⁸ Nggwuma mbuji gwonyadana. Yanni yangidaci nje yima aar nje Äbibrüditiyüj äpijä yiru 'dünggüny nono de'reny dami düwä dimi'rinäär de nono ngwujada Ngwaalinganu.

¹⁹ A Ngwaalu ngwüny ngwa je ätäda gwonyadu gwani bupi gwalu gwani nänü gwanni gwupa ndi Yicu Kirictu.

²⁰ A näji ru gwudi Ngwaalu ngwege ngwuru Papa yomon 'dar. Yiru gu.

Aganni gwudi Mi'ra

²¹ Agannar ngwikirijinä 'dar ndi Yicu Kirictu. Ngweengga gwanni ngwo nyii ngwe ngene, ngwaganna je.

²² Ngwikirijin 'dar ngene na gwece gwece gwudi ngwu'dun gwudi Deleny dani Gayijar didi Rumang, ngwaganna je.

²³ A yimi'rü yidi Deleny dege dani Yicu Kirictu ji giligi'rüm lalu. Yiru gu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Külüji Äni kitabanu

Külüji gwuru gündär ngwaalu ngwu-caar je gweneno Türkiyä. Gündär nggee gijädi gitäny gwe kündär gani abijuj. Bulij gwuru nono mung millidi külüji ngwu'ti be jalu ngenone. Ngwüji ngwudi Külüjüng ngwu'dingina ngwuja'ri ngwudi ngwaalu ngwanni ngwujaw kur gani Ababraj gwanni gwati ji Külüji gwu-jaar Bulij gwe korkon gaji ganni gullu ge Bulij ngwuja'ri ngwee.

Ngwoorta ngwuju ngwanni ngwuru ngwu'duru ngwikirijinanü Külüji ngwanni gwati ari nunnu aar lenge Ngwaalinga, a diji äpiji yiiru yobo na yiima yi'ter. A loko ji lanni linana ngwikirijinä ndi gwuji dimürä didi Ngwüyäwüd. Anni ma Bulij 'dingini ngwoorta ngwe ngwee ngwuru ngwu'duru, ngwullu ngwuja'ri ngwuje diwayiniyi ndi ari Kirictu gwuru Deleny didi Yiima gididlä na ndi ari aar äpiji Kirictung yobo jücü.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1-2)
2. Otaci Ngwaalingalu gwani yäy 'tu (1.3-8)
3. Drü na yiiru yidi Kirictu (1.9—2.19)
4. Midi gwanni gwuyang ndi Kirictu (2.20—4.6)
5. Aganni gwudi mi'rä (4.7-18)

Bulij gwaganna gi'donga gidi Külüjüng

¹ Äny gwuru gwani Bulij, gwuru doo'ra dükäjäär didi Yicu Kirictu anaku bupa gu Ngwaalu na diweengga dani Timijawuj.

² Lükäjä ngwuja'ri ngwee, ngwükäcärä je lanni liru ngwüji ngwuju'ru ngwudi gi'doonga gidi Ngwaalu kündär gidi Külüjüng lanni lämnä ndi Kirictu.

Ara je gu yimi'rü ji ara je gu adatalu ji gwudi Papa gwuru Ngwaalu gwege.

Otaci Ngwaalingalu na yäy 'tu gwani gi'doonga gidi Külüjüng

³ Nyii lati ci Ngwaalinga yäy 'tu ngwanni ngwuru Papa gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu yomon reny minyii otaci Ngwaalingalu gwani nga nga

⁴ ndi ari nyii li'dingina änni gwe gwalu ndi Yicu Kirictu a nyii 'dingini änni gwe gwalu ngwüju ngwanni ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu.

⁵ Änni Ngwaalu na ämnäjädi gwanni gwü'tüdi ndi ge'taji gwanni gwügi'tijärä je Ngwaalu kerala ngwanni gwu'dingina gwe gwerre ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwuru 'didanu

⁶ ngwanni ngwuma obana 'danggalanu. Ngwaalu 'dar gididlä, ngwüji ngwonyadu ngwuma änni ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwuma gwürli yigo'ralu yegen aar jada Ngwaalinganu. Ngwuja'ri ngwanni ngwapu yiiru aar 'tänü nono apar gu yiiru 'danggalanu 'to 'tu'tu gomom ganni gima je ge 'dingini aang leneg yimi'rä yidi Ngwaalu 'didanu gwe 'dar.

⁷ Yimi'rü yidi Ngwaalu yanni ma aar je diweengga dämniny dani Ababraj enggaci gwanni gwuru nyii le ngwinäd ngwuru doo'ra däpijä Kirictung yiiru ligor le le'te pu ngwumandi 'dänggäri gwani nga nga.

⁸ Nginde gwuru gwanni gwondaci nje 'to änni gwe gwalu giligi'rim.

⁹ Yäy gu no, yiru giyee yanni yigäbici nje anni ma ara je le 'dingini, nyii 'ti dünädi ndi otaci Ngwaalingalu gwani nga nga. Nyii otaci Ngwaalingalu nunnu ara je onjajala bebere gwe gwani bupi gwüngün bebere gwe na lenge gwe 'dar gwudi ligi'rim lüngün.

¹⁰ A lotaca Ngwaalingalu ngwuja'ri ngwe ngwee nunnu ngaa elelle elelleng gwudi ngwüji ngwädi Gideleny ngaa jadanu giyi'ral 'dar. Nyii otacalu 'to ndi ari ngaa ape yiiru yanni yäti ngwäyanü giyi'ral 'dar yanni yijaw ngaa pe ndi lenge ngwuja'ri ngwani Ngwaalu.

¹¹ Nyii otacalu 'to ndi ari ara je ojem-eye nono yiima ye 'dar yiima yidi näji gwüngün. Nunnu ngaa burni ndi määtä yigor yalu ngaa or'temaji gidirbänü dalu 'dar ngaa jayanu.

¹² Ngaa ci Ngwaalinga yäy 'tu ngwuru

Papa ngwanni ngwuma je ja'rima ara je acajidiyi giyu'rinanu yidi ngwüji ngwanni ngwuju'ru giyelenyanu yidi gerala.

Kirictu gwupana gu'ru

¹³ Nginde gwanni gwuminje ü'rälü giyima yidi dirim aar nje äbrü aar nje apada giyelenyanu yidi Giji güngün ganni gämning.

¹⁴ Ü'rälü gwe gwudi yin yüngün, Ngwaalu ngwuminje äbräji keng gwege.

¹⁵ Nginde gwuru di'rimbil didi Ngwaalu ngwanni ngwa'ti enggana ngwuru gi'ra gidi yi'ral 'dar yanni yige'ta je Ngwaalu.

¹⁶ Ndi ari nginde gwe, yi'ral 'dar yigi'tinä kerala aar gi'tini gidiyängälü. Yanni yenggana na yanni ya'ti enggana. Ya gu ru yani ngwudu'ri, yiima, ngweleney na yeleny. 'Dar yigi'tinä nginde gwe ndi ari aar näji ngindeng.

¹⁷ Nginde gwuru gwuju gwerre gwerre giyi'ral 'dar.

¹⁸ A nginde gwe a gu yi'ral matini 'dar. Nginde gwuru gi'ra gidi ngwanginu ngwudi gi'doonga. Nginde gwuru gwanni gwädäälü ngwuru gi'ra gidi 'di'ri gwudi ngwüji nunnu ngwuru gwanni gwuru gi'ra giyi'ral 'dar.

¹⁹ Ndi ari nginde gwe, Ngwaalu ngwüjädü gu ndi ari ngwuge'te drü düngün 'dar ngwuji ndi Kirictu.

²⁰ Ndi ari Giji ge güngün, Ngwaalu ngwuma gu gwä'rajidi yi'ralalu 'dar 'dünggüngün gidiyängälü na kerala, ge'te gwe adatingalu ngwuji yin ye yüngün yanni yirädälü kü'rälä ganni gimamindanu.

²¹ Nga nga gwele gwerre liru ngwörnü li'tüdänü ngaa ru güwän Ngwaalu gwani ya'rany na eelle gwalu gwanni gwuki.

²² Ngwaalu ngwuma je be gwä'rajidi gweneno ngindenga le ngwanginu ngwe ngwudi Kirictu yin ye yidi yi'rany yüngün. Nunnu ara je Kirictu inggidi liju'ru ngwäyanü ngwüngün lijaw nono la'ti äti yi'ral nono yere.

²³ Manari ngaa limätinälü 'didanu ndi änni Ngwaalu gwalu ngaa odanalu ndom, ngaa 'ti gatana ge'tajing gwudi Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw. Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwu'dingina

je ngwondacara je ngwüjü 'dar gididlä gidiyängälü, ngwanni ngwurucu nje äny gwani Bulij dinäd.

Bulij undi ngwäy giyiru

²⁴ Äny gweneno, gwujayanu gidirbanü dannu dijiny gwanu gwani nga nga ndi ari yi'rendeny ngwanginu ngwüny aar medaji yündä yidi Kirictu yanni yi'dälü ki'doonga güngün ganni giru ngwanginu ngwüngün.

²⁵ Ganni giminy ruci dinäd gege'te gwe gwudi Ngwaalu giyiru yanni yätädäär nje gwani nga nga nunnu ngaa je enggaci ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar mbuti 'dar

²⁶ ngwanni ngwuru yujimid yanni yändälü ngwüdlä a kimaad ganni gima ele. A be gweneno, yiming je be 'täcä ngwüjälü ngwanni ngwuju'ru.

²⁷ Ngwüji ngwüngün 'dar, Ngwaalu ngwuge'ta ndi ngwe inggidi yujimida yüngün. Ngwubuping je 'dar ndi aar lenge ndi ari yujimid yüngün yojema gu'ru ngwuye gataji ngwüjü düwä ngwuru Garany. Yujimid yüngün giyee yiru ndi ari a Kirictu ji 'danggalanu 'to nga nga lanni liru Garany, yäy gu no, ngaa icinänü ndi ari ngaa la mbuji näjing gwudi Ngwaalu gwanni gwaru nggwe.

²⁸ A londaca ngwüjü 'dar ngwuja'ri ngwe ndi Kirictu. Aar girinya ngwüjü 'dar ndi aar 'dengenaci Kirictung, aar je enggaci 'dar bebere gwe 'dar ngwanni gwätäär. A lärrä yi'ral giyee 'dar nunnu a ngwüji 'dar ngwanni ngwugekajidu ndi Kirictu, aji aar mbuti kaji ganni gadi aar je ge inggidi Ngwaalu.

²⁹ Yiru giyee yanni yigäbiciny nyi ündiji ngwäy yiima ye 'dar yüngün yanni giyo yapu yiiru 'dünggünyänü.

2

¹ Nyi be mini ndi aang lenge ndi ari nggwundu ngwäy nunnu ngaa je gataji düwä na ngindenga lidi gündär gidi Lädükiyäng na ngwüji 'dar ngwanni ngwa'tiny ngwe lingididu ngwäyanü gilingeno.

² Nggwundu ngwäy nunnu ngaa or'temaji giyigoranu ar gikajidi ndi

ämñäjidī. Äny gwüminä je aang äti onjacing gwanni gwujaw gwanni gwati ji manari ngaa lenge ngwuja'ri 'di'didanu ngwudi Ngwaalu ngaa gu icinädä 'didanu. Nggwüminä je ngaa icinänü 'di'danu ngwuja'ri ngwee nunnu ngaa lenge ge'teng gwudi Ngwaalu gwanni gwa'ting 'täcä ngwüjalü gwerre a ge'te nggwee, gwuru gwani Kirictu.

³ Gwanni gwülibädī gu yu'rinalu yidi bebere na lenge 'dar.

⁴ Äny gwaru gu no nunnu aa'ti gwere gwa je i'däjänü ara je 'du'di ngwuja'ri ngwe ara je dudiyi.

⁵ Minyi ni ari a la'ti gilingeno, a gilo gwüpäng giligi'rīm nggwujayanu ndi engga ndi ari ngaa gilo ligekajidu ngaa mätinälü 'di'däny ndi ämni ndi Kirictu.

Elle gwanni gwumbutu ndi Kirictu

⁶ A nono anaku ma gu ämni ndi Yicu Kirictu gwuru Deleny, elellar gu be.

⁷ Lidirninä gu ngaa gu odanalu ndom limätinälü ndi ämni Ngwaalu gwalu anaku enggacara je gu a ci Ngwaalinga yäy 'tu ji 'danggalu gwirälü.

⁸ Arnganar ndi ari aa'ti gwere gwa je ruji ngwinäd ara je gatu mbüny bebere gwe gwudi didlä na iringini gwe gwuru 'tur gwani yobo yidi ngwüji na dimürä didi didlä, yä'tüdi dimürä dindi kayalu didi Kirictu.

⁹ Ndi ari nginde gwani Kiricu, drü 'dar didi Ngwaalu ndo gu.

¹⁰ Na ngaa lima je gu mbutiyi. Nginde gwuru gwanni gwuru gi'ra gidi yeleny 'dar na gidi yiima 'dar.

¹¹ A nginde gwe 'to, lima je ü'ridä ü'ridäng gwa'ti äpinä ngwuy ngwe ngwudi diji. Äbrī gwe kayanu drü dalu danni diki, ü'ridäni nggwee gwäpinä Kirictu gwe.

¹² (Ndi ari) gwuma le gätini nyinyini gwe gwani yi'rany yüngün ngaa le 'di'ri ämni gwe gwalu giyiima yidi Ngwaalu ngwanni ngwü'di'riyälü giyi'ranyanu.

¹³ Gwele gwerre, ngaa layu yi'rany yani ke gwalu, ngaa la'ti ü'ridänä gidrü danni diki, Ngwaalu gwuma je be midiyi Kirictunga le. Ngwuminje düdänijänü 'dar gwege gwanni gwuki

¹⁴ anni mung brotada yobalu mbüny yanni yüllinä dimürä dänü düngün danni diniji nje, ngwuje äbrī kayanu aar pāni kü'ri.

¹⁵ Anni mung je apada yiima na yelenya, liming je 'täci yaaralu yegen ngwuje ro'talu ngwuje dami yi'rany ye yüngün kü'ri.

¹⁶ Yäy gu no, aa'ti ba be ngaa la gäbici diji dere ndi ara je üpäci yi'ral nono yere yani dimürä ndi eny a ndi iyī na yani yobo yidi yi'rinyinä, yijibe'rr yidi Düüwä Diyang a yani gomom Kwo'ra tä'ril.

¹⁷ Yi'ral giyee yiru ngwü'rimbil ngwudi yi'ral yanni yadi ji. A be yanni yiru 'didanu, yiru yadi mbüjini ndi Kirictu.

¹⁸ Aa'ti nga la gäbici yigo'ro yalu ndi ara je diji ci ngaa ru ngwumulu 'ti'tir ngaa äpiji yi'rrä yobo. Giyee ya je gäbici ngaa la'ti la ape gu'ru ganni gicara je ge Ngwaalu. Diji danni dati gu enggaci ngwüjü no, yi'ral yüngün yärrinä yeleny ye yidi yi'ral yanni yarung ye yänggädäng je ngwäy ngwe ngwüngün. Nginde diringinä yi'ral ye yidi ya'rany yüngün yanni yi'tüyüng je a be yere yätäng je nding gu iringinä.

¹⁹ Da'ti mätinälü ki'ra ndi Kirictu gidi ngwangu ku ngwanni gwati gu dige'dani a gu ngwiri na yirjeny mätidanü gwüpäng a je Ngwaalu ge'te aar 'tänü aar pe.

Midi Kirictunga le

²⁰ Yäy gu no, anni ma aang ayi Kirictunga le, gwani ellele gwudi yobo yidi didlä, ange gwuru mana ndi ari ngaa ji ndi ellele yobo ye yidi didlä. Ngaa üpiyi yigo'ro yalu dimürä danni dati ari,

²¹ "Aa'ti a gwa määtä gony! Aa'ti a gwa ngille gony! Aa'ti a gwa akani gony nono?"

²² Yi'ral giyee 'dar yiru dimürä didi ngwong gwati äpini aar medadi. Ndi ari yig'tinä yiru yobo aar ru 'dogo dimürä didi diji dümnä.

²³ Yobo giyee yiru nono ma aar ru 'di'danu yidi bebere yidi äpäji Ngwal-ing yobo ülliyi gwe yigo'ranu 'ti'tir aar jo'renya ngwangu ngwengen, aar 'ti be

äti gu'ranu gere ndi määta lingeno lidi diji.

3

Ellele gwudi dikirjin

¹ Ngaa lima 'di'ri Kirictunga le, gäbücär be ngaa bupi yi'ral yanni giyo kerala ngwaalu ngwanni ngwo gu Kirictu kaama gidi Ngwaalu gani yeleny.

² Ara je yigor päci yi'ralanu yidi generala yani ligi'rim ngaa gu mätinäda aa'ti yani yi'ral yidi lingeno gidiyängälü.

³ Ndi ari ngaa lima ayi a midi gwalu gwanni gwuyang nggwo gwändälü Ngwaalu Kirictunga le.

⁴ Ma be aji ma Kirictu gwanni gwuru midi gwege 'tädlü, ngaa la be 'tädinälü 'to ngindenga le ndi näji gwüngün.

⁵ A be no, 'rinyitär be yi'ral yidi lingeno lalu lidi didlä yani yijin, rngi gwudi lingeno, ami'ra gwudi lingeno, bupi gwanni gwuki na ubanu gwani yobo yidi didlä yidi didlä.

⁶ Yi'ral giyee yiru yanni yati gäbici Ngwaalinga a güündä ji.

⁷ Ngaa lelella gu gwele gwerre ja gu gididlä.

⁸ A be gweneno, äbrär je be ngaa je gatu mbüny giyee yiki 'dar yani, güündä, 're ngwäy, yü'düny, kiyi ngwüjänü, lo, ondaji yidiganya.

⁹ Aa'ti ngaa lü'ri'täjidi yi'duru nono ndi ari ngaa lima gwällini lingina mbüny lanni lu'rin a apepe gwüngün gwanni gwuki

¹⁰ a ngaa lima genne lingina lanni liyang, gilo li'tüdi liyang ndi lenge gwani gi'remna gidi Ngwaalu ngwanni ngwuge'ta.

¹¹ 'Dünggüngün, ya'ti yere giyee ndi ari nggwee gwuru Digirig, na nggwee gwuru Diyawüd. Nggwee gwü'ridänä na nggwee gwa'ti ü'ridänä. Nggwee gwuru Garany a nggwee gwa'ti bebera. Nggwee gwuru dinäd na nggwee gwä'tüdi dinäd, a be Kirictu ru 'dar ngwaalu 'dar.

¹² Yäy gu no, anni ranga ngwüji ngwuju'ru ngwäbrä je Ngwaalu ngwämning je, rüdär be giyomon reny ngwüji ngwäti

inäng, jaying liguri, okeye ligo'ro, yimulu na or'temaji.

¹³ Ngaa apajidi gwüpäng ngaa düdänijidänü gwüpäng giyi'ral yere 'dar yanni yiki anaku ma ara je gu Deleny düdänijänü.

¹⁴ Giyee 'dar yijaw, ngaa gendani ämnäjiding, gwanni gwati gekajidi ngwüjü 'dar gwüpäng ngwuje mbüti kürtü ge'te pu.

¹⁵ A adatalu gwudi Kirictu ruyi yigor yalu anaku ra gu ngwüji ngwudi ngwang-inu ngwe'te pu, lurnida je ndi aang jalu ladatalu. Ngaa ci Ngwaalinga yäy 'tu!

¹⁶ A ngwuja'ri ngwudi Kirictu ji 'danggalanu ara je niyänü ngaa enggacidi ngaa olajidi bebere gwe 'dar gwüpäng, ngaa elnge mäjimür, na deelnga didi ortada didi ligi'rim ngaa ci Ngwaalinga yäy 'tu yigor ye yalu yijayanu.

¹⁷ 'Dar yere yanni yada je ärrü yani ondaji gwalu na apepe gwalu, ärrär je 'dar ngwüriiny ngwe ngwudi Deleny dani Yicu, ngaa ci Ngwaalinga ngwuru Papa yäy 'tu nginde ngwe.

Ola gwudi gubu gidi ngwikirjin

¹⁸ Lani ngwaw, 'dengenacar ngwuru ngwalu anaku minä gu Ngwaalu.

¹⁹ Lani ngwur, ämnär ngwayu ngwalu aa'ti ngwa je ärrälü ti'ti'däng.

²⁰ Lani yiji, 'dengenacar papanga je lalu giyi'ral 'dar, ndi ari no yati jada Ngwaalinganu.

²¹ Lani papanga, aa'ti ngaa la kiyi yijänü yalu nunnu aa'ti ya muli nono.

²² Lani ngwinäd, 'dengenacar ngwelenya ngwalu ngwudi didlä giyi'ral 'dar, ärrär je gu nunnu aa'ti nono gwele ma ara je ge'te ngwäy nono, a ndi ari ngaa je gäbici ara je änni, a je be ärrü yigor ye 'di'didanu yani denya Ngwaalinga.

²³ Yere yanni ya je ärrü, ärrär je yigor ye ku lundu ngwäy nono ma je ärrüji Delenya, ya'ti ani ngwüji ngwümnä.

²⁴ Ndi ari ngaa lilingidi ndi ari nga la mbuji yu'rina Gideleny yani gu'ru galu. Ngaa liru ngwinäd ngwäpjä Delenya dani Kirictu yiuru.

²⁵ A gwere gwanni gwapu gwanni gwuki, gwa mbuji keng gwani gu'ru güngün na utanu gwa'ti.

4

¹ Nga nga lanni liru ngwoorta, ärrär ngwinädä ngwalu yi'ral yijaw a yanni yidünälü ndi ari ngaa lilingidi 'to ngaa läti Doorta dalu kerala.

Otaci Ngwaalingalu gwani Bulij gwani ondaci ngwüjü

² Gwujar ndi otaci Ngwaalingalu ngaa jalu ngwäy ngwe nda je ci yäy 'tu.

³ Ngaa otaci Ngwaalingalu gwani nyängä ndi ari aar nje igitiji gay nyii ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ndi ari yäy nyii mbuji gay ndi ondaci ngwüjü yujimida yani Kirictu yanni yigäbüciny nyi be genne giyirna

⁴ nunnu nje ondajalu gilingenalu anaku bupinär gu 'dünggüny ndi nje ondaji.

⁵ Beberar ndi elelle gwalu ngwüji ngwe ngwa'ti aang ngwe rüdi gi'donga ge'te pu, ngaa burnani gaji ndi ärrä yi'ral yanni yijaw.

⁶ Gäbücär ondacing gwalu ngwüji ngwe ngwonyadi yimi'ränü ngwuru nono enying gwami ngwümündä nunnu ngaa lenge ndi ari awa ma ara je diji otacalu, ngaa gwä'räcänü.

'Dingini na aganni

⁷ Diweengga dämnär dani Tiyakuj da je enggaci ngwuja'ri 'dar ngwani änyängä. Gwuru doo'ra diru ligor le'te pu nyii le ru ngwinäd nyii ru gimaad Gideleny.

⁸ Gwükäciny 'danggalu ndi ara je abingaci gwani bupi nggwee ndi ari ngaa lenge änyängä gilo liru 'taa a nunnu ara je ojemeye yigor nono yalu.

⁹ Nggwo gwindär Onejemo gwe gwuru diweengga dege diru ligor le'te pu dämnär gwanni gwacajida le ki'doonga ge'te pu. La je ondaci ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwo ngwärrinä ngene.

¹⁰ Gur giru gimaad güny gigenniiny ge gani Arictakuj, gaganna je a 'to Murkuj gwuru digrü ndi Birnaba (lima je ükacä ngwuja'ri ngwani nginde. Mung ila, ülläjäralü gora gijaw.)

¹¹ Yicu gwani Yujtuj, gwaganna je 'to. Liru gilee 'dogo lanni liru Ngwüyäwüd ngwüjänü ngwüny ngwanni ngwuru nyii ngwe gimaad giyiru yidi yeleny yidi Ngwaalu liru lundiyiny ngwäy aar nyi or'temaji gwulleny.

¹² Ababraj, gwanni gwü'tüdi ki'doonga galu gwuru dinäd didi Yicu Kirictu, gwaganna je. Gwata je jicalu no ngwäy ngwe yomon reny ndi otaci Ngwaalingalu gwani nga nga ndi ari ngaa mätinälü 'di'däny ndi bupi 'dar gwudi Ngwaalu änni gwe gwanni gwumbutu ngaa gu ojemada ngaa gu icinädä mama.

¹³ Gwa je gwe ci ndi ari nginde nggwo gwündijä je ngwäy gwulleny ngwuje ündiji ngwäy 'to gwulleny lidi gi'doonga gidi Lädükiyäng na lidi Arabulijing.

¹⁴ Dimaad dege diru akim dani Luka, a diweengga dani Dimaj, laganna je.

¹⁵ Agannar ngwengga ngwudi Lädükiyäng a gera giru diweengga gani Nimbaj na 'to gi'doonga gidi ngwikirjin ngwanni ngwati acajidi ngwu'dun ngwüngün.

¹⁶ Ma ara je üliji ngwuja'ri ngwee ngwükacä je, ngaa je be dinga 'to aar je üliji ngwükirjinä ki'doonga gidi Lädükiyäng, ngaa je apa ngwanni ngwo 'denggen ngaa je uli 'to 'danggalu.

¹⁷ Car Arikipujing nu, "Arngana yiiru nga je medaji yanni yima je ape Gideleny."

¹⁸ Äny gwuru gwani Bulij gwullu aganning nggwee guy ge güny. Diwayiniiny giyirna yüny. Ara je gu yimi'rü ji.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Täjlänüki gi'ra ge'te Äni kitabanu

Bulijinga Jiliwanij gwe li'di'rü aar ele kündär gani Täjlänüki gijädi kängir ngwaalu ngwani Girig. Bulij gwondaca gu ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani Yicu ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd komon Kwo'ra tä'ril yomonanu tä'ril. A Ngwüyäwüd ngwoko änni ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, a 'to lonyadu liru Garany ngwäpijä Ngwaalinga yobo na ngwaw ngwonyadu ngwulinginna aar ru ngwikirijin ngwudi Kirictu (Yiuru 17.1-4). A ngwikirijin ngwee ngwuyang ndi Kirictu, bädiyü ngwuja'ralu ngwani Yicu mbüny mbüny ngwaalu ngwoo (1.8).

Ngwüji ngwoko ngwudi Täjlänüki ngwinjä Bulijing, no a je Bulij gatani ngwele kündär gani Ätinä. Ngwube aji ngwele kündär gani Küründüj (Yiuru 17.5-15; 18.1). A nginde bupi ndi lenge manari ngwikirijin Ngwudi Täjlänüküking ngwo ngwümätinälü 'di'däny ndi änni Ngwaalu gwegen, no ngwube ükäji dimaada düngün diru damal dani Timijawuj ngwo're Täjlänüki (3.1-5). Anni ma Timijawuj o'ra ndi Bulij, ngwütijü yi'ral 'dar yijaw ndi änni Ngwaalu gwegen na änni gwegen (3.6-10). Anni ma Bulij 'dingini yi'ral giyee ndi Timijawuj, ngwube üllijü ngwikirijinä ngwuja'ri ngwee Täjlänüki. Ngwuja'ri ngwee ngwa ru ngwanni ngwullu je Bulij gwerre gwerre.

Ngwikirijin ngwoko ngwüdünü ndi ape yiuru, aar ge'te ndi ari Deleny dadi o'ra puprang (4.11-12). A ngwoko a je yigor pänü gwani ngwüji ngwegen na ngwumaad ngwegen ngwanni ngwuma ayi gwerre gwerre ndi Kirictu o'ra. No, a je be Bulij enggaci aar lengedani mama yiru ange yanni yadi ji ma Deleny o'ra (4.13-15) na ndi ari awa aar elelle 'di a Deleny o'ra (5.1-11).

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1-3)
2. Änni Ngwaalu na dilä didi gi'donga gidi Täjlänüküking (1.4—3.13)
3. Elelle gwanni gwüjädü Ngwaalinganu (4.1-12)
4. Yiru ange yanni yadi ji ma Deleny o'ra (4.13—5.11)
5. Enggaci gwudi mi'rä na aganni (5.12-28)

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwändi 'dänggäri äny gwani Bulij na ngweengga ngwani Jiliwanij na Timijawuj, ngwükäci nje gi'donga gidi Täjlänüküking gidi Ngwaalu ngwuru Papa gwege na Deleny dani Yicu Kirictu. Ara je gu yimi'rü na adatalu ji.

Yäy 'tu gwani gi'doonga gidi Täjlänüküking

² Yomon reny nyii lati ci Ngwaalinga yäy 'tu gwani nga nga ara je diwayini ndi otaci Ngwaalingalu gwäri.

³ Nyii lati diwayini yiuru yalu giy-omonalu 'dar ngwäyänü Ngwaalu ngwege ngwuru Papa yanni yima je äti änni gwe Ngwaalu. Nyii diwayini yiuru yanni yunda gu ngwäy änni gwe, nyii diwayini or'temajing gwalu gwanni gwuge'tajangaa Gideleny dege dani Yicu Kirictu.

⁴ Nunnü a lilingidi lani ngweengga ngwämnä je Ngwaalu ndi ari nginde gwuma je äbri,

⁵ ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwondacara je, ngwa'ti ara je ondacu ngwulem ngwe 'dogo, ara je be ondaci 'to yiima ye Ligir'rim le lanni Liju'ru ngaa gu icinädänü 'didanu. Ngaa lilingidi ndi ari awa nyii lelella 'danggalanu gwani nga nga.

⁶ Ngaa liminje ärnänü ndi elelle gwäri ngaa änni elelleng gwudi Deleny, ngaa ji gidirbänü dipa. Ngaa li'dingina ngwuja'ri ngwätädärä je yigor ye yijayanu ngwändi Giligir'rim lanni Liju'ru.

⁷ A gu no, ngaa lima ru gora gidi ngwikirijin 'dar Majiduniya na Akayiya.

⁸ Ngwuja'ri ngwudi Deleny 'danggalanu ngwuma 'tü ngwuma badalu Majiduniya na Akayiya änni Ngwaalu gwalu gwuma linginni ngwaalu 'dar. Yäy gu no, yere

ya'ti yadi nyii ye ari gwani ämnä Ngwaalu gwalu.

⁹ Ndi ari ngindenga yigo'ro yegen londaja ndi ari awa ngaa läpiji nje yiiru na awa ngaa lima o'raca Ngwaalinga kay gidi äpiji yi'remna yobo ngaa äpiji Ngwaalinga yiiru ngwanni ngwumidu ngwuru 'didanu.

¹⁰ Ngaa jici Gijälü güngün gani Yicu ganni gi'di'riyingälü giyi'ranyanu ndi üllä kerala gwanni gwati nje gätäji gündä ganni nggo gindä.

2

Yiiru yidi Bulij Täjlänüki

¹ Ngaa lilingidi lani ngweengga ndi ari ila gwäri 'danggalu gwätüdi 'tur.

² Anaku lilingidä gu gwerre ndi ari nyii liju gidirbanü dipa aar nje ngwüji ngwudi Biliping loda, aar nje gu be Ngwaalu ji nyii ädini ndi ara je ondaci ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwujaw ngwanni ngwubinäär jälü gwulleney.*

³ Ndi ari päcälü gwäri gwa'ti äpinä ngwuja'ri ngwe ngwudi dudi na yigor ye yirngü, ara je 'ti miminäjänü.

⁴ Aar be manni ru ndi ari londaca je liru ngwüji ngwügwällinä ngwe Ngwaalu ndi ari ngwundu ngwäy ngwuje ätädä ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwujaw. Nyii la'ti bupa ndi jada ngwüjänü, libupa ndi jada Ngwaalinganu ngwanni ngwüdidimä yigor yäri.

⁵ Ngaa lilingidi ndi ari la'ta je mami'ranu ngwuja'ri ngwe, la'ti änijä yigo'ralu yäri nyii gu arri 'ti'tir gwani ubanu, Ngwaalu ngwuru ngwänggädi nje.

⁶ La'ti bupa ngwüjü, ara je 'ti bupa na ngwüji ngwu'ter ndi nje ortada.

⁷ Anaku ru nyii gu ngwoo'ra ngwükäjäär je ngwudi Kirictu, laada je äbinginänü. Nyii be ji 'danggalu lijilänü nono nanning gwarngana yijü yüngün yanni yooko.

⁸ Lämna je gwulleney 'di nyii 'ti jädi ndi ar acajidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw

'dogo, nyii be jada 'to ndi ar acajidi ndi elelle gwäri ndi ari lämna je gwulleney.

⁹ 'Didanu ngaa lidiwayina lani ngweengga yiiru na dirbä däri, nyii lapu yiiru dilu de nje ape lingen le nunnu aa'ti nyii läbingini dijänü dere gaji ganni giju nyii ge ndi ara je ondaci ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw ngwudi Ngwaalu.

¹⁰ Ngaa länggädi a Ngwaalu engga 'to ndi ari awa nyii liju'ru, nyii dünälü, nyii jayi nono, awa nyii liju 'danggalanu lanni lämna Ngwaalu.

¹¹ Ndi ari ngaa lilingidi lärrä je 'dar nono gwele ati gu papa ärrä yijü yüngün,

¹² ara je ojemeye nono ara je or'temaji ara je päcälü ndi aang elelle elelleng gwanni gwädi Ngwaalu ngwanni ngwurnida je giyelenyanu yüngün na ndi näji gwüngün.

¹³ Änyängä lica Ngwaalinga yäy 'tu 'to gwur'tal ndi ari, anni ma aang ape ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwu'dingina je 'dänggäri, ngwa'ta je apu nono ma aar ru ngwuja'ri ngwudi ngwüji ngwümnä, aar be ru 'didanu aar ru ngwuja'ri ngwanni ngwo ngwapu yiiru 'danggalanu lanni lämna Ngwaalu.

¹⁴ Ndi ari nga nga lani ngweengga, lo'rana yi'donga yidi Ngwaalu Yäwüdiyä yanni giyo ndi Yicu Kirictu. Ngwüji ngwalu ngwicä je dirbä de'te de'te danni dicä Ngwüyäwüd yi'donga Yäwüdiyä gwerre,

¹⁵ ngwanni ngwü'rinyiti Delenya dani Yicu aar 'rinye ngwüjirä 'to aar nje linynya poor. Ngwa'ti je Ngwaalu jädänü aar iniji ngwüjü 'dar

¹⁶ yiima ye yegen aar nje etaci ndi ondaci ngwüjü ngwuru Garany nunnu aa'ti ngwa mbuji gilanging. Gay ge nggee, lati maa keng gwegen ngwuje mbuti nono. Gündä gidi Ngwaalu gima je i'dädä nono gwodanalü.

A Bulij jada ndi engga Ngwäjlänüki

¹⁷ A be lani ngweengga, anni ma ar badatanu gaji gooko giligeno a la'ti badatanu giyigoranu, jada gwe gwäri gwul-

* 2:2 2.2 Bulij na jiliwanij kündär gani Bilipi (Yiiru 16.12-40). Bulij na jiliwanij kündär gani Täjlänüki (Yiiru 17.1-9).

leny gwani nga nga, nyii bupi yiima ye yäri 'dar ndi o'ra ara je engga.

¹⁸ Ndi ari nyii libupa ndi ila 'danggalu, 'didanu gwece gwece äny gwani Bulij nggwubupa gu nyi o're nyi gu bupi, a nje be dijego'rr jici kay.

¹⁹ Ndi ari ge'taji gwäri gwani yärü, jayanu gwäri gwani yärü, na gi'riba gidi yeleny ganni gadi nyii ge iringini ngwäyanü Gideleny dege dani Yicu ma ji mung ila, gani yärü? Nga nga lä'tüde?

²⁰ 'Didanu, nga nga liru lani näji gwäri ngaa ru jayanu gwäri.

3

¹ Gwodanalü, anni minyii 'ti burna ndi geraji läni gwani badatanu gilingeno, nyii iriyi ngwäyalü ndi ari yijayana aar nje gatanalu jücü nyii jalu Ätinä.

² Nyii ükäjä diwengga dege dani Timijawuj, gwanni gwuru nyii le gimaad ndi ape yiiru Ngwaalinga le yidi bädiyi ngwuja'ralu ngwanni ngwujaw ngwudi Kirictu, ndi ara je or'temaji ara je ojemeye nono ndi änni Ngwaalu gwalu,

³ nunnu aa'ti gwere gwa ji gwa'ti mätinälü ndi miminni nono nggwee. Ngaa lilingidi mama ndi ari alanga liru ngwikirjin gay gege giru ndi mbuji dirbä no.

⁴ Yiru gu ndi ari anni jar, lata je ondaci yomon 'dar ndi ari ngwüji ngwunje übinälü. A yima gu ru no anaku lingidä gu mama.

⁵ Ndi ari yiru giyee yanni yigäbiciny anni minyi 'ti burna ndi geraji läni, nyi ükäjidä ndi nyi lenge änni gwe Ngwaalu gwalu yorta ye ngwaalinga. Yedeny yitiny ndi ari ngwaalu gwere rigüm, dijego'rr dima je idäji na undi ngwäy gwäri ngwaalu gwere gwuma ru 'tur.

A Timijawuj äpjä Bulijing ngwuja'ri

⁶ A be anni ma Timijawuj o'ra 'danggalu gweneno, gwuminje äpjä ngwuja'ri ngwujaw ngwuminje 'dingini gwani änni Ngwaalu gwalu na änni gwalu. Aar nje ondaci ndi ari ngaa lati nje diwayini giyomonalu 'dar diwayining gwujaw ndi

ari ngaa liminä ndi nje engga, nono raar gu 'to 'dänggäri ndi ari lijädi ndi ara je engga.

⁷ Yäy gu no, lani ngweengga, gidirbä däri 'dar na ndi übinälü gwanni gwübinäär nje gwe ngwüjalü, nyii lor'temaja gwani änni Ngwaalu gwalu.

⁸ A gweneno 'di'danu nyii lijalu limidu, anni määtinängälü 'di'däny Gideleny.

⁹ Awa nyii ci Ngwaalinga yäy 'tu gwonyadu gwani nga nga lanni liminje gäbici lima jayanu ngwäyanü Ngwaalu ngwege?

¹⁰ Dilu de na lingen le lati otaci Ngwaalingalu gwonyadu yigor ye 'dar ndi ari a gay ji ara je engga mana ara je gu gendaci yanni yami'rata gu ndi änni Ngwaalu gwalu.

¹¹ Gwenene gäbicär a Ngwaalu ngwege ngwuru Papa ligo'ro le lüngün na Deleny dege dani Yicu, ja'rima gay ndi ari nyii ila 'danggalu.

¹² Ara je Ngwaalu gendaci änning gwalu ngwiralü 'danggalu na ngwüji ngwu'ter 'to anaku ru gu änni gwäri 'danggalu.

¹³ Ara je ojemeye yigor nono yalu nunnu ngaa ji nga jayi nono ngaa ju'ri ngwäyanü Ngwaalu ngwuru Papa gwege ma ji ma Deleny dege dani Yicu o'ra ngwüji ngwe ngwüngün 'dar ngwanni ngwuju'ru. Yiru gu.

4

Ellele ngwanni gwüjädi Ngwaalinganu

¹ Gwodanalü lani ngweengga, lenggaca je awa ndi aang ellele nunnu ngaa jada Ngwaalinganu, 'didanu ngaa gilo lelella gu. La je otacalu gweneno ara je päcälü ngwüriny ngwe ngwudi Deleny dani Yicu nda je ärräni giyee mama.

² Ndi ari ngaa lilingidi enggacing gwanni gwenggacara je yeleny ye yidi Deleny dani Yicu.

³ Bupi gwuru gwudi Ngwaalu ndi ari ngaa jü'rini ngaa gäbici yijinä.

⁴ A diji de'te de'te lenge ndi määtä ngwangina ngwüngün* gay ge ganni giju'ru giru denya,

⁵ aa'ti icinänü gwa ru gwudi 'du'di gwudi lingenonono ngwüji ngwudi didlä ngwanni ngwa'ti lingidi Ngwaalinga.

⁶ Na yi'ral ye giyee no, aa'ti gwere gwa äpiji gwenggen yi'ral yanni yiki nggwe rtadanu ngwärräji ngwiya goralu. Deleny daji da reraji ngwüjü gwani yi'ral 'dar yanni yiki yiru gu no, anaku abingacara je gu gwerre ara je gu girnya.

⁷ Ndi ari Ngwaalu ngwa'ti nje ornaca yirledo ngwornaci nje elelleng gwanni gwuju'ru.

⁸ Yäy gu no, gwanni gwa obe ngwuja'ri ngwee gora ge, gwa'ti übidi diju dümnä gora ge a be Ngwaalu ru ngwübiding je gora ge ngwanni ngwati je ätäda Ligirima lüngün lanni Liju'ru.

⁹ Gweneno gwani ämnäjidi yengga, nyii la'ti jädi ndi ara je üllija ndi ari nga nga yigo'ro yalu Ngwaalu ngwuma je enggaci ndi ämnäjidi.

¹⁰ Na 'didanu, ngaa lati ämni ngwengga 'dar ngwudi Majiduniyang. Ara je be päcälü lani ngweengga nunnu ngaa gu gendadani.

¹¹ Ge'tar je giyee aar ru yigor yalu ndi ari ngaa elelle elelleng gwanni gwadatalu, ngaa ombaji yiuru yidi yigo'ro yalu ngaa ape yiuru ngwuy ngwe ngwalu anaku ondacara je gu,

¹² nunnu a ngwüji poor denya elelleng gwalu nunnu aa'ti ngaa la ru ngwami'ri ndi äbingini ngwüjänü.

Gomon gadi ge Deleny o'ra

¹³ Lani ngweengga, la'ta je nana ndi aang 'ti lingidi yiru ange yani ngwikirijin ngwanni ngwuma ayi, na aa'ti ngaa la runi nono ngwüjü ngwu'ter ngwanni ngwa'ti äti ge'tajing gwere.

¹⁴ A lämnä Ngwaalu ndi ari Yicu gwayu ngwü'di'ra mana, no a lämnä Ngwaalu ndi ari Ngwaalu ngwa ji ngwa 'di'riyā ngwüjalü ngwanni ngwuma ayi ngwämnä ndi Yicu anaku 'di'riyüng Yicungalu.

¹⁵ Anaku aru gu Deleny ngwulem ngwe ngwüngün, la je ci ndi ari alanga lanni gilona limidu, lanni gilo lijalu limidu 'di ma Deleny o'ra, 'didanu a la'ti la madina ngwüjü ngwanni ngwuma ayi.

¹⁶ Ndi ari Deleny ligo'ro le lüngün da üllä kerala dulu de dipa na urnidi dula gwudi deleny didi yi'rr na urnidi gwe gwudi gibo'reny gidi Ngwaalu, lanni layu ndi Kirictu la 'di'rälü gwerre gwerre.

¹⁷ A be gwodanalü, alanga lanni gilona limidu lijalu, la aar nje le uti gäyibä'rälä ar mbudi Delenyngga le gidurnala. A no, a la ji Delenyngga le bupud.

¹⁸ Yäy gu no, or'temajidar ngwuja'ri ngwe ngwee.

5

¹ Gweneno lani ngweengga, ngwuja'ri ngwani gadi na yomon nyii la'ti jädi ndi ara je üllija,

² ndi ari nga nga lilingidi mama ndi ari gomom ganni gadi ge Deleny o'ra, giru nono gwele ilang gwudi du'ram dilu de.

³ Gadi ma ngwüji ji ndi ari, "Yi'ral 'dar giyo yadatalu yere ya'ti," a je be dudi dibajalu nono gwele ati gu yajima dibaji dayalu diju lari le. Na la'ti la mbuji gay gidi abri.

⁴ A be nga nga, lani ngweengga, nga nga la'ti gidirimänü nunnu aadi ara je gomom nggä'di dibajalu nono du'ramu.

⁵ Nga nga 'dar liru yiji yidi buri ngaa ru yiji yidi lingen. Lä'tüdi yiji yidi dilung na dirim.

⁶ Yäy gu no aa'ti a la ndri nono ngwüjü ngwu'ter, ar be jalu ngwäy ngwe ar arngani ar määtä yigo'ro yege.

⁷ Lanni lati ndri, lati ndri dilu de, na lanni lati rläli, lati rläli dilu de.

⁸ A be alanga liru ngwüji ngwudi lingen, ar be määtä yigo'ro yege, ar gwodananu ämni gwe Ngwaalu ar äti ämning ngwuru nono lärü ar le ä'rinyini ngwambanga, ar äti ge'tajing ndi gilang ngwuru nono gibumbu ar ge ä'rinyini yi'ra. ⁹ Ndi ari Ngwaalu ngwa'ti nje utanu nunnu aar nje yi'rendeny eny nono yidi güündä güngün, aar be ru ndi ari ar mbuji gilangng Gideleny dege dani Yicu Kirictu.

¹⁰ Ndi ari Kirictu gwayu gwani alanga nunnu ar le midi gwüpäng mung o'ra aar nje mbuji gilona lijalu limidu yaa aar nje mbuji a lima ayi.

¹¹ Yäy gu no, or'temajidar ngaa ola-jidi giyigo'ro yalu gwüpäng, nono anaku 'didanu giyo yapa je gu.

Ola gwudi gwodaningalu

¹² Lotaca jalu gweneno, lani ngweengga, ndi ari dinyädär je lanni gilo lapu yiiru 'danggalanu lanni liru yi'ra yalu na ngwoorta ngwalu ndi eelle gwalu Gideleny aar je ola.

¹³ Dinyädär je denyang gwupa ngaa je ämni gwani yiiru yegen yanni yati aar je ape. Jaralu ladajidalu.

¹⁴ La je päcälü lani ngweengga ndi ari, ülädär ngwami'ri, or'temajar ngwudenyo, gatajar je düwä lanni lami'ratu, mätär yigor gwani ngwüji 'dar.

¹⁵ Arnganar ndi ari aa'ti dijji da gwä'räci dijänü giyi'ral yüngün yanni yiki yi'ral ye yanni yiki, ngaa be jayidi ngwäy giyomon 'dar na ngwüji 'dar ngwu'ter.

¹⁶ Jayaranu giyomon 'dar,

¹⁷ otacar Ngwaalingalu giyomon 'dar,

¹⁸ car Ngwaalinga yäy 'tu giyi'ralalu 'dar. Ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwubupa gu no ndi Yicu Kirictu.

¹⁹ Aa'ti ngaa la 'rinye ligä lidi yiiru yidi Lig'i'rim 'danggalanu.

²⁰ Aa'ti ngaa la ci yijirälü mireny,

²¹ ngaa be iriyi yi'ral ngwäy nono 'dar. Apar je yanni yijaw.

²² Abrar je yere 'dar yanni yiki.

²³ Ara je Ngwaalu ngwanni ngwuru adatalu giligo'ro lüngün ju'riyi 'dar. Ngwurime ligi'rimä lalu, ngwurime lingina lalu ngwurime ngwangina ngwalu nunnu aar jayi nono komon gadi ge Deleny dani Yicu Kirictu o'ra.

²⁴ Gwanni gwurnida je gwuru ligor le'te pu ying je ärrä.

²⁵ Lani ngweengga, otacar Ngwaalingalu gwani änyängä.

²⁶ Agannar ngwengga 'dar giyenenanu aganni gwanni gwuju'ru.

²⁷ Nggwa je päcälü ngwäyänü ngwudi Deleny ndi ari ngaa ülijji ngwengga ngwuja'ri ngwee 'dar ngwüllijä je.

²⁸ Ara je gu yimi'rü ji ku yidi Deleny dani Yicu Kirictu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Bilimün Äni kitabanu

Doo'ra dükääär dani Bulij diju korrkon anni üllijng dimaada düngün dani Bilimün ngwuja'ri ngwee. Gur gani Bilimün ginänü. Ngwu'dun ngwüngün ngwati gu ngwikirijün o'rajidalu. Dinäd didi Bilimün dabru dorta düngün dani Bilimün. Gaji ganni giju ge Bulij korkon aar mbudi Onejemo gwe gwanni gwuma ru doo'ra didi Yicu.

A Bulij gwä'rä Onejemong gidoorta düngün ngwuja'ri ngwe ngwükacüng je Bilimünning ndi aar o'rajidi Onejemo gwe ngwämni ngwügwä'ri nono diwengga ndi Kirictu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni Bilimünning (1.1-3)
2. Bulij gwuca Ngwaalinga yäy 'tu gwani Bilimün (1.4-7)
3. Bulij gwondaca Bilimünning ngwämni Onejemong ngwügwä'ri (1.8-22)
4. Aganni gwudi mi'rä na otaci Ngwaalingalu (1.23-25)

Ngwuja'ri ngwanni ngwüllijä je Bulij Bilimünning

¹ Äny gwuru gwani Bulij gwanni nggwo giyirna gwani ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwani Yicu Kirictu. Diweengga dege dani Timijawuj daganna je.

Ngwuja'ri ngwee ngwükacī nje dimaada dani Bilimün dannu diru nyi de gimaad ndi apajidi yiiru yidi Yicu Kirictu.

² Nyi aganni diwengga dege dani Apibiya na diweengga dani Arikibiyuj gwanni gwati nyii le ape yiiru yidi Yicu Kirictu yongra na nyi aganni gi'donga gidi Ngwaalu ganni gati acajidi ngwu'dun ngwunga.

³ Ara je gu yimi'rü na adatalu ji gwudi Ngwaalu ngwanni ngwuru Papa gwege na Deleny dani Yicu Kirictu!

Bulij gwati ci Ngwaalinga yäy 'tu gwani ämni gwudi Bilimün

⁴ Äny gwati ci Ngwaalinga yäy 'tu giy-omon 'dar gwani nga minje otacalu.

⁵ Anaku ati nyi gu 'dingini ngwüjü yikirijün ye yunga Gideleny dani Yicu na ämni gwe gwunga ngwüjü ku ngwudi Ngwaalu.

⁶ Nyi be ari, a acajidi gwudi ämni gwunga ngwüjüngä le ngwudi Ngwaalu ru 'didanu nunnu nga äti bebereng 'dar giyi'ral yanni yijaw nda je ärrī ngwüri nyi ngwe ngwudi Yicu Kirictu.

⁷ Äny gwujayanu gwulleny nyi ojeme nono gwani mengga ämni gwe gwunga ngwüjü ngwudi Ngwaalu. Anaku ma gu gäbici yigor yegen yima amanu.

Bulij gwondaca Bilimünning Onejemo gwe

⁸ A be no, gwani mengga, ndi Kirictu nggwaadi 'ranu, ndi ang girnya dulu de nyi ärrīji yi'ral giyee.

⁹ A be anaku äti nda gu ämning Ngwaalu a ngwengga Ngwaalu, nyi be ari nunnu nggwadi ang päcälü aa'ti nunnu madinani gwüny 'dogo, a be 'to anaku jiny gu giyirna yani ondaci gwe güny ngwüjü ngwuja'ri Gideleny dani Yicu Kirictu.

¹⁰ Äny gwüpäcängälü gwani diweengga dani Onejemo gwanni gwuma ru nono giiji güny, äny gwuma ru nono papa gwüngün anni jiny giyirna.

¹¹ Nginde gwele gwerre gwa'ti ämbädi* 'dunggunga, a be gweneno, gwuma be amba 'dengge.

¹² Äny gwuminyi gwä'rä aar ang o'raca gwani nono ma ang ü'ricä ligor lüny.

¹³ Gwunaniny aadi aar nyi jicalu gito gito nunnu ngwuji ngwaalu ngwunga ati aar nyi äpiji yiiru anaku jiny gu giyirna gwani ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Yicu.

¹⁴ Nyi 'ti be jädi ndi ärrī yi'ral yere ya'ti ye ligor lunga aru nunnu yere yanni yijaw ya je ärrī na je ärrī ligor lunga aa'ti ya aar je linyaci yiima ye.

* 1:11 1.11 Ngwüri nyi ngwani Onejemo ngwani 'amba.'

¹⁵ Ya gu mine ru ndi ari nginde gwugatananga giyomon giyee cong, nunnu aar ang o'raca gwur'tal.

¹⁶ Nginde gwa'ti ba be rüdi nono dīnād 'dunggunga 'dogo, nginde gwupana gidīnād. Nginde gwuma ru diweengga dannī dāmnār. Ndi ari nginde gwuma ru dikirijīn Ngwaalu. Gwāmnīny gwullenya a be gwa ang āmnānī gwullenya 'dūnggūny nono dīnādā dūnga a dikirijīn Gideleny dani Yicu.

Bulij gwubupa Bilimünīng ngwūdūdānījī Onejemong

¹⁷ A no, manari nga gwatiny engga nono dimada ndi apajidi yīru yidi Kirictu, mātī Onejemong nono aadi nyi gu mātā.

¹⁸ A be manari nginde gwārrijāngā yī'ral yere yiki, yaa gwūmīnādāngā dāmjā nono dere, gābīcā giligo'ro lūny.

¹⁹ Äny gwani Bulij äny gwullu ngwuja'ri ngwee guy ge gūny äny gwa ang 'tūci. Äny gwa'ti jādī ndi ang ci äny gwūmīnādāngā dāmjā nono dani ligo'ro lunga ndi ari äny gwuru gwurujanga dikirijīn Ngwaalu guy ge gūny.

²⁰ Yāy gwani mengga gābīcīny nyi mbuji jaying ngwāy 'dunggunga Gideleny, gābīcā ligor lūny ngwamanu ndi ari nga gwuru dikirijīn ndi Kirictu.

²¹ Äny gwūlīngīdī ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwuca je ngwe ngwa ji ngwa je āmnī 'di nga gwā'tūdānālū ngwa je ärrī ngwanni ngwonyadana.

²² Nga be ci 'to, gī'tijīny ngwu'duna mama ngwanni ngwadi nyi gu ila nyi gu üllälū ma Ngwaalu āmnā otacing gwalu ndi ari aar nyi igitijā gay nyi ila 'danggalu.

Aganni gwudi mī'rā

²³ Diweengga dani Ababraj dannī diju nyi de giyirna gwani ondaci ngwūjū ngwuja'ri ngwudi Yicu, dagana je

²⁴ na ngwoo'ra ngwuru gimaad gūny ngwani Murkuj na Arictakuj na Dimaj na Luka, laganna je 'to.

²⁵ Ara je gu yīmī'rū ji 'dar yidi Deleny dani Yicu Kirictu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwüllijäär je Ngwibrü Äni kitabanu

Ya'ti linginna ndi ari yärü gwuru gwanni gwullu ngwuja'ri ngwee, aar be engganalu re'dr ndi ari gwanni gullu gwuru doo'ra de'te diru dikirijän dätäär yelenya giyi'doonga kaji ganni gati ge doo'ra dani Bulij ülliji yi'donga yidi Ngwaalu ngwuja'ri. Ngwuja'ri ngwee ngwüllijäär je Ngwüyäwüd ngwoko ngwanni ngwuma ru ngwikirijän aar je be miminni nono ndi gatani ämning Ngwaalu ngwegen ndi Yicu.

Ngwuja'ri ngwee ngwüpädälü ojeme gwe gwudi Yicu ngwikirijän 'dar. Ngwinggida ndi ari nginde gwuru Giji gidi Ngwaalu, no nginde gwupana yelenya giyi'rr yanni yati gu Ngwüyäwüd ämnädä. Yäy gu no, nginde gwojemana ngwijir gwudi gitab ganni gu'rin 'di ngwupani gu'ru 'to ndi Müjä, gwanni gwapu yobo Ngwaalu ngwuje enggaci Ngwüyäwüd. Gwanni gwullu ngwuja'ri ngwee ngwinggida ndi ari Yicu gwurana gu'ru ngwur'dal gwudi Ngwüyäwüd, ndi ari gwa'ti ape yi'ral yere yanni yiki no ngwube ge'te elelleng gwüngün ngwuru mi'rini nono gwanni gwumbutu ngwuru mi'rini nono gwanni gwümü'rädi gwani yi'ral yanni yiki yidi ngwüji 'dar kaji 'dar.

Ngwuja'ri ngwudi gitab nggee aar nje enggaci ngwügürnä ngwojema gwudi Ngwüyäwüd yi'ral ye yegen yanni yüllinä kitabanu ganni gu'rin, ligäbicä Ngwaalinga aar jayanu ämnicä gwe gwegen 'dünggüngün. Yäy gu no, gwanni gwullu ngwuja'ri ngwee ngwe diwayiniyi ngwikirijänä ndi ari ngindenga 'to aar gwuji ämnicing Ngwaalinga na aa'ti la dudanu yi'ral ye yanni yärrä je Yicu ngwuje enggaci ngwüji.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Pani gwudi Giji gidi Ngwaalu (1.1–4)
2. Yicu gwupana giyi'rr (1.5–2.18)

3. Yicu gwupana ndi Müjä na Jäjiwä (3.1–4.13)
4. Yicu gwuru di'ral dipa diru gi'ra (4.14–7.28)
5. Yicu gwapu gekajiding gwanni gwujayana (8.1–9.22)
6. Mi'rini nono gwudi gwäpina gomonanu ge'te pu 'dar (9.23–10.31)
7. Loko lanni lidi Ngwaalu lanni läti ämning Ngwaalu gwupa (11.1–40)
8. Gwujani gora gidi Yicu (12.1–13.19)
9. Otacalu gwudi mi'rä na aganni (13.20–25)

Giji gipana gu'ru giyi'rr

¹ Gwerre Ngwaalu ngwondaca ngwijirä aar ondaci ngwügürnä ngwege ngwuja'ri ngwe ngwani Ngwaalu yomonanu yonyadu na ngway ngwe ngwonyadanu,

² a be giyomon giyee yidi gwodaning, gwuminje be ükacä Gijü güngün aar nje ondaci ngwuja'ri ngwüngün, ganni giming ätädä yu'rina yidi yi'ral 'dar, na ganni gige'teng ge didläyü.

³ Giji giru enyanu gwudi näji gwudi Ngwaalu ngwulingani gi'remna güngün 'didanu, ngwümätädä yi'ral 'dar ngwuje ruyi yiima ye yidi ngwuja'ri ngwüngün. Anni ma aar nje ga'ru gwani ke gwege, nginde gwuma jalu kaama gidi Ngwaalu ngwanni ngwuru Papa gwupa kerala.

⁴ No nginde gwuma aar ätädä ngwaalinga ngwupana giyi'rr anaku ru gu ngwüriny ngwüngün ngwanni ngwuma aar je ätädä ngwani Giji ngwupana ngwüriny ngwegen.

Yicu gwupana giyi'rr

⁵ Ndi ari Ngwaalu ngwa'ti ca gi'rrä gere ngwuja'ri ngwanni ngwondacung ngwe Kijü güngün ngwuci, "Nga gwuru Giji güny.

Gwene äny gwuma ru Papa gwunga." Ngwo're ngwari,

"Äny gwa ru Papa gwüngün na nginde gwa ru Giji güny."

⁶ Na mana anni ma Ngwaalu ükajä Gijü güngün ganni giru gi'ra gididlä ngwari, "A yi'rr 'dar yidi Ngwaalu gwucalu yirku ye."

7 Na ndi ondaji gwani yì'rr, a nginde ari nu,
 “Gwuge'ta yì'rrä yüngün yiru dirun
 ngwuge'te ngwinädä ngwüngün ligä
 liru lingla.”

8 A be ndi ondaji gwani Giji, nginde gwaru nu,
 “Yeleny yunga gwani Ngwaalu yadi jalu pupud,
 nga gwa ruyi yelenya yunga gay ge
 gidünälü.”

9 Yima je änni yanni yidünälü nga je be
 'donya yanni yiki
 yäy gu no, Deleny diru Ngwaalu ngwunga,
 dima ang mädiniyänä ki-maad gunga
 jayanu gwe gwanni gwuma ara gwe
 bruti yelenya.”

10 Nginde gwaru 'to,
 “Tu'tu gwerre, gwani Deleny, nga
 gwuge'ta diyäng
 nga ge'te gere yiuru ye yidi gungu.”

11 Giyee ya medadi, a gwa be jalu.
 Ngwa mani 'dar ngwa ru nono ati gu
 ngwured mani.

12 Ngwa je 'rikäjänü nono gwele ngwureda
 ngwa gwurli nono ati gu ngwured
 gwurli diloya.

A be nga gwa jalu gwuru gwe'te gwe'te,
 na ngwüdlä ngwunga ngwa'ti ngwa
 medadi.”

13 Ngwaalu ngwa'ti ca gi'rrä gere gungün
 ngwuja'ri ngwee ngwucung ngwe Gijü
 gungün ndi ari,

“Jicinyalu kaama güny
 'di nyi gäbici güwänü gunga
 nga ro'talu gora ge”?

14 Yi'rr 'dar yä'tüdi ngwügi'rim ngwäpjä
 Ngwaalinga yiuro? Yükajäär je ndi äpiji
 ngwüjü yiuru ngwanni ngwadi aar je
 ätäädä yu'rina yidi gilängidä.

2

Aa'ti ngaa li'dädänü gilang gwe gwege

1 Ar be arngani ar geraji ngwänä mama
 ngwuja'ri ngwanni ngwu'dinginar je ngwani
 Yicu nunnu aa'ti a la 'rämbiri.

1:7 1.7 Mäjimür 104.4 1:9 1.9 Mäjimür 45.6-7 1:12 1.12 Mäjimür 102.25-27 1:13 1.13 Mäjimür 110.1

* 2:2 2.2 Ngwuja'ri ngwondaja ngwe yì'rr ngwuru Yobo yanni yätädä je Ngwaalu Müjäng yì'rr ye. 2:8 2.8 Mäjimür 8.4-6

2 Ndi ari ngwuja'ri* ngwanni ngwondaja
 je yì'rr ngwo ngwaalu ngwegen, na
 ngwüji ngwe 'dar ngwanni ngwa kiyi
 yobo ngwa aar je rejaji,

3 yäy gu no, ya be ru'tana 'dengge
 ndi gwanna rerajing nggwee manari a
 lima i'dädänü gwulleney gilängidini gwe
 nggwee gwupana? Gilängidini nggwee
 gwanni gwondaja gwe Deleny dani Yicu
 gwerre, ngindenga lanni li'dingina ngin-
 deng aar nje gäbici nyii gu icinä.

4 A gwe Ngwaalu 'to inggidi yi'remna
 ye na yiima ye yonyadana yati alliji
 ngwäjälü ndir, na angidaci gwe ngwüjü
 yiuru yidi Ligi'rim lanni Liju'ru ngwuje
 gegenaci anaku naning gu.

A Kirictu ru diji dümnä

5 Ya'ti ani yì'rr yanni yima aar je ge'te
 ndi määtä didläyü danni dadi o'ra danni
 dondajar de gweneno ngwuja'ri ngwe
 ngwee.

6 A be yondajaar ye ngwaalu ngwe'te
 kitabanu gidi Ngwaalu ndi ari,
 “Diji dümnä dani yäru digätädä gu
 ngwäyänü,
 giji gani yäru gidi diji dümnä nunnu
 'di nga ge arngani?”

7 Gokeyananga gwooko giyì'rr
 nga giki gi'riba gidi yeleny nga näji
 nga jayi ngwäy

8 nga gi'tiji ngwony 'dar ngwuje
 ro'talu gora ge yelenya.”

Gi'tiji gwe ngwony 'dar ngwuje ro'talu
 gora ge yelenya, Ngwaalu ngwuma 'ti do-
 dana yi'ral yere nding je määtä yelenya.
 A be gweneno giyona ya'ti ar je änggädi
 ndi ari giyona yimätäng je yelenya.

9 A be Yicu ru gwänggädär gwanni
 gwokeyaar gwooko giyì'rr, nggwo gwuma
 aar giki gi'riba gidi yeleny gwani näji
 gwuma aar gwe jayi ngwäy ndi ari
 gwümäti liguri gidirbänü ngwayi, nunnu
 a yimi'rü ye yidi Ngwaalu ngwungelle
 yi'rany yani ngwüji 'dar.

10 Ndi apada yjü yonyadu ndi näji,
 yädi gu ndi ari a Ngwaalu gäbici nginde
 gwanni gwuru doo'ra didi gilang gwegen

ngwumbuti ngwaalu ku iyî gwe dirbâ dúngün.

¹¹ Ye'te ye'te ndi ari gwanni gwati ju'riyi ngwüjü na lanni liju'riyaar je, liru ngwüjî ngwudi länğir le'te pu, no Yicu gwa'ti yaaru apu nding je urnidi ngwenggen.

¹² Nginde gwaru nu,
 “Äny gwa ondaji ngwüriny ngwe ngwunga ngwänggäri
 na gidiliganu didi gi'doonga,
 äny gwa ang elngaji orta gwe.”

¹³ Na ngwo're ngwari,
 “Gwunyi gu ämnäci.”
 Ngwo're ngwari 'to,
 “Äny nggwo ngene na yîji yunga yanni yiminje ätäda gwani Ngwaalu.”

¹⁴ A be anaku ru gu yîji lingenon na yîn, nginde 'to lima ar le acajidi gwani lingenon legen nunnu yi'rany ye yüngün, ngwobedalu nggwo gwanni gwäti yiima yidi yi'rany nggwo gwuru dijego'rr.

¹⁵ Ndi ari ngwuje gwä'dälü ndi eelle 'dar gwanni gwelellaar gu giyinädänü yidi yedeny yidi yi'rany.

¹⁶ Ndi ari 'di'didanu ya'ti yani yi'rr yanni yigatajaar je düwä, a be yîji ru yidi Äbräyim.

¹⁷ Ndi ari yiru giyee yanni yigäbicä ngindeng ngwube ru nono ngwenggen gilingeno giyi'ral 'dar nunnu ngwuru dinä na dir'dal dannu diru gi'ra diru ligor le'te pu giyiru yidi Ngwaalu nunnu a Ngwaalu düdäniji ngwüjänü ndi ke gwegen.

¹⁸ Ndi ari nginde giligo'ro lüngün gwiyü dirbâ kaji ganni gidäjäär ge, nginde gwäti ndi gataji ngwüjü düwä gwanni ngwa aar je idäji.

3

Yicu gwupana ndi Müjä

¹ Yäy gu no ngwänggäri ngwanni ngwuju'ru, ngwanni ngwacajidu ndi urnidi gwudi gerala gäbicär iriying ngwäyälü gwalu ngwuji ndi Yicu, gwanni gwuru doo'ra dükäjäär ngwuru dir'dal dannu diru gi'ra gwanni gwati ar gwe ondaji.

² Nginde gwuruca Ngwaalinga ligor le'te pu ngwanni ngwuge'ta giyeleny

nono rucu gu Müjä yiiru ligor le'te pu yanni yätädi je Ngwaalu yani ngwüjî ngwüngün.

³ Yicu gwuma aar mbuji ndi ari näjini gwüngün gwupana ndi Müjä, nono gwele ndi ari diji dannu dati oda ngwu'duna dati aar näjäni ngwu'dun ngwanni ngwüdädäng je.

⁴ Ndi ari ngwu'dun 'dar diji dati ji dannu düdädi je, a be Ngwaalu ngwuru ngwanni ngwuge'ta yi'ral 'dar.

⁵ Müjä gwuru dinäd diru ligor le'te pu ngwuja'ri 'dar ngwu'dun ngwudi Ngwaalu, eelle gwüngün inggidi yi'ral yanni yadi ye Ngwaalu ondaji kaji ganni gadi ila.

⁶ A be Kirictu gwuru ligor le'te pu nono giyü giru gi'ra gidi ngwu'dun ngwudi Ngwaalu. Na alanga liru ngwu'dun ngwüngün, ma ar ämnäci ndi ge'taji na ndi mätinälü ndi iringini gwege 'di a yomon medadi.

Obe düwä de gwanni gwati Ngwaalu ätäda diji

⁷ Yäy gu no, anaku aru gu Ligirim lanni Liju'ru ndi ari,

“Gwene manari ngaa lima 'dingini ngwuja'ri ngwüngün,

⁸ aa'ti ngaa lundi giyi'ra yalu anaku ru gu ngwügüürnä ngwalu gwerre ndi nyürtiji Ngwaalinganu gaji ganni gidäjäär ge Ngwaalinga gitäny.

⁹ Anni idäjäri ny ngwügüürnä ngwalu aar nyi idäji aar engga yiima yüny yanni yärrî nje ngwüdläyü 'di kwo'rongo (40).

¹⁰ Yiru giyee yanni yigäbiciny a nyi be güündä ape kimaad nggone nyi ari. 'Yigor yegen yilädälü 'ter yomon 'dar na ngindenga lima dodani gay güny.'

¹¹ No, a nyi güündä ape nyi mi'ri yi'rany nyi ari,
 'Ngindenga la'ti la äni a'tur ndi obe düwä de 'dünggüny.' ”

¹² Ombajar je be ngwänggäri, ndi ari aa'ti gwere 'danggalanu gwa ji gwäti

unding gi'ra ndi änni Ngwaalu ngwo're Ngwaalinga kay ngwanni ngwumidu.

¹³ Ngaa be or'temajidi yomon 'dar anni juna yomon gwene nunnu aa'ti gwere gwa ji gwundu ki'ra ndi yi'ral i'däjänü yanni yiki.

¹⁴ Alanga lima ila ndi acajidi ndi Kir-ictu manari a lima mätinälü 'di'däny ndi icinädä gwanni gwätär gwerre ar gu ru yigor ye'te pu 'di a yomon medadi.

¹⁵ Nono giyee yaraar ye gweneno ndi ari,

“Gwene, manari ngaa lima 'dingini ngwuja'ri ngwüngün,
aa'ti ngaa lundi giyi'ra yalu
anaku ru ngwügüürnä ngwalu gwerre ndi nyürtijä Ngwaalinganu
gaji ganni gidäjäär ge Ngwaalinga gitäny.”

¹⁶ Yärüngä liru lanni li'dingina Ngwaalinga aar be nyurtanu? Lät'üdi mene 'dar lanni li'tüyä je Müjä ken gani Mijire?

¹⁷ Yärüngä liru lanni lapiya Ngwaalinga gündä ngwüdläyü küü'ri rom? Lät'üdi mene lanni liki ngwäyänü Ngwaalu lanni lima ayi gitänye?

¹⁸ Na yärüngä liru lanni limi'ricä je Ngwaalu yi'rany ndi ari la'ti länü ndi obe düwä de 'dünggüngün a'tur manari lät'üdi mene lanni linyürtijänü?

¹⁹ No, a länngädi ndi ari lima 'ti burna ndi äni gwani yigor yegen ya'ti ännä Ngwaalu.

4

Obe düwä de didi ngwüji ngwudi Ngwaalu

¹ Yäy gu no anni juna ngwuja'ri ndi ele ngwanni ngwaru ngwe Ngwaalu gwani äni ndi obe düwä de 'dünggüngün, arnganar be nunnu aa'ti gwere 'danggalanu gwa ami'rati ndi äni.

² Ndi ari 'to liminje ondaci ngwuja'ri ngwanni ngwujaw anaku ondacaar je gu 'to, a be ngwuja'ri ngwanni ngwu'dinginaar je ngwuma je 'ti ngwuja'ri ärrü yi'ral yere yijaw, ndi ari lanni li'dingina lima 'ti ännä ngwuja'ri ngwanni ngwu'dinginaar je.

³ A be gwenene alanga lanni lima änni ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, a la äni ndi obe düwä de anaku ma gu Ngwaalu ari,
“Yäy gu no a nyi güündä ape nyi mi'ri yi'rany nyi ari,

‘Ngindenga la'ti la äni a'tur ndi obe düwä de 'dünggüny.’ ”

Gwaru gu ma ni ari yiuru yüngün yima medadi 'tu'tu anaku ge'teng gu didläyü.

⁴ Ndi ari yiming ye yondaji ngwaalu ngwe'te yani gomom ganni giru Kwo'ra tä'ril ngwuja'ri ngwe ngwee ndi ari, “Na gomom ganni giru Kwo'ra tä'ril, Ngwaalu ngwübidü düwä de giyiuru 'dar yüngün.”

⁵ Na mana ngwuja'ri ngwe ngwee ngwaru ngwee ngene, a nginde ari, “Ngindenga la'ti la äni a'tur ndi obe düwä de 'dünggüny.”

⁶ Giyona ndi ele ndi ari loko la ji la äni ndi obe düwä de, na lanni londacaar je ngwuja'ri gwerre, la'ti ändi ndi ari linyurtanu.

⁷ Yäy gu no, Ngwaalu ngwo mana ngwuge'ta gomonalu ge'te gicung Gwene, luubu anni ma aji ngwondaja lingla le lidi Däwüd ndi ari,

“Gwene, manari ngaa lima 'dingini ngwuja'ri ngwüngün,
aa'ti ngaa lundi giyi'ra yalu.”

⁸ Ndi ari adinari a je Jäjiwä äni ndi obe düwä de, Ngwaalu ngwa'ti ngwadi o're aar ondaji ngwuja'ri ngwee mana ngwani gomom gi'ter.

⁹ Giyona be ndi ele, yani gomom ganni giru Kwo'ra tä'ril gidi obe düwä de didi ngwüji ngwudi Ngwaalu.

¹⁰ Ndi ari gwere gwanni gwa äni ndi obe düwä de didi Ngwaalu, gwa obe düwä de 'to giyiuru yüngün, nono anaku übidü gu Ngwaalu düwä de giyiuru yüngün.

¹¹ Yäy gu no, ar be ji 'di'däny ar äni ndi obe düwä de nunnu aa'ti gwere gwa ji gwü'di kora gidi ngwügüürnä ngwone gwani nyurtanu gwegen.

¹² Ndi ari ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwo ngwumidu ngwapu yiuru. Ngwätänä yini kalal ganni giru yini ngwurel rom, gati ü'rü lingina na ligi'rim, ngwäni giyircenyaru na giyüjänü ngwati

lenge ya'ranya na eelle gwudi ligor lidi dji.

¹³ Yere ya'ti yanni yig'i'tinä gid'idlä ya'ti linginna ngwäyanü Ngwaalu. Yi'ral 'dar yijalu mbüny aar jalu wir ngwäyanü Ngwaalu ngwanni ngwa ji ngwunje otacalu.

Yicu gwuru dir'dal danni diru gi'ra

¹⁴ Yäy gu no, anni ru Yicu Giji gidi Ngwaalu dir'dal dege danni diru gi'ra gwupana, gwanni gwuma madini ngwäni giyerala, ar be mätinälü 'di'däny ndi änni gwege 'dünggüngün gwanni gwati ar gwe ondaji.

¹⁵ Ndi ari alanga liru lidi dir'dal danni diru gi'ra däti yiima, ndi lenge ami'rating gwege, ndi ari nginde gwidäjäär yi'ral ye 'dar nono alanga je ngwu'ti ärrü yi'ral yere yanni yiki.

¹⁶ Ar be gatu yigoralu yege ar 'donggaci didu'ri didi yimi'ru yüngün nunnu ar inä ar mbuji yimi'ra ar nje dege'daji gaji nggee ma ar je bupi.

5

¹ Ngwur'dal 'dar ngwanni ngwati ru yi'ra ngwati aar je äbri ngwüjänü aar je alliji aar ape giiri na aar ji ngwüjü giyi'ral yidi Ngwaalu aar angidaci Ngwaalinga aar ge'te mi'rining nono gwani ke.

² Ngwäti yiima ndi jiliji ngwüjänü ngwanni ngwa'ti lingidi ngwududu, ndi ari nginde 'to gwuru dji dami'ratu.

³ Ndi ari yiru giyee yigäbicä ngindeng ngwümi'rini nono gwani ke gwudi ligo'ro lüngün, na 'to gwani ke gwudi ngwüji.

⁴ Diji dere da'ti dapu näjing nggwee gwudi ape giiri gidi dir'dal diru gi'ra ligo'ro le lüngün. A be Ngwaalu ru ngwati urnidi anaku urnida gu Ngwaalu Aruuning ndi ru dir'dal danni diru gi'ra.

⁵ No Kirictu 'to gwa'ti apu näjing giligo'ro lüngün ndi ru dir'dal danni diru gi'ra. A be Ngwaalu ru ngwuca nu, "Nga gwuru Giji gyny, gwene äny gwuma ru Papa gwunga."

⁶ A nginde gwondaja gu ngwaalu ngwu'ter ngwari, "Nga gwuru dir'dal yomonalu pipi'ri'ti

gidi'riny didi yir'dal yidi Mäliki Jadig."

⁷ Giyomon yidi Yicu yanni yijung ye ngene gidiyängälü, gwotaca Ngwaalinga ngwuje päcälü ngwudugi yal ye yipa gwani nginde gwanni gwäti yiima nding gilängidiyi giyi'rany, aar 'dengenaci nunnu denya na 'dengenaci gwüngün.

⁸ Nginde gwuru Giji, ngwube lenge ndi 'dengenaci Ngwaalinga ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwiyung gu dirbä

⁹ anni mung je gu mbüti, nginde gwuma ru gay gidi gilängidini gwudi gwur'taling gwudi ngwüji 'dar ngwanni ngwa 'dengenaci

¹⁰ na nginde gwäbrü Ngwaalu ngwuru dir'dal danni diru gi'ra gidi'riny didi yir'dal yidi Mäliki Jadig.

Mätinälü 'di'däny ndi änni Ngwaalu gwalu

¹¹ Yi'ral giyo yonyadu yimini nje ndi ara je ondaci. A be yundu ndi ara je enggaci ndi ari ngaa ru ya'ranya yoko ndi lenge.

¹² Ndi ari gaji ge nggee ngaa ladi be ji ndi ru ngwoorta, ngaa gilo be linana dijü ara je enggaci gatu yora ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuru 'didanu ara je gu gwä'räcänü mana. Nga nga gilona liru nono yijü yanni yoko yinana ndi i'ri yan ya'tina lengedadu ndi eny enying gwanni ngwojemanu!

¹³ Gwere gwanni nggwona ndi i'ri, nggwona gwuru giji goko gwa'ti gu na ngwuja'ri ändänü gwani dünälü.

¹⁴ A be ngwong ngwudi eny ngwanni ngwojemanu, aar be ru ngwudi ngwüji ngwanni gwuma pe gwuma bebere ngwanni gwuma je ngwuja'ri madinanu ngwiditänä gu yigo'ro yegen yomon reny ndi lenge ndi ari yiru giyene yanni yijaw na yiru giyene yanni yiki.

6

¹ Yäy gu no, ar be gatani enggacing gwudi yogo gwanni gwü'di'rär gwe gwerre gwani Kirictu, ar ele ndi pe ar bebere bebereng gwanni gwubirlu. Aa'ti a la ji ba be ndi ge'te gay gidi ondaji gwani

jo'renyani giyi'ral yanni yati nje oktada giyi'rany na gwani änni Ngwaalu,

² na awa ndi inggidi gwani nyinyini yaw ye, gwani alliji ngwüjü ngwuy nono, gwani 'di'ri gwudi ngwüji ngwayu na gwani obalu ngwüji ngwe gwudi Ngwaalu gwudi gwur'taling.

³ Yi'ral giyee 'dar ya ar je ärrü ma gu Ngwaalu ari.

⁴ Ndi ari yojema ngwüji ngwanni ngwuma aar je enggaci aar ngille angidajing gwudi gerala, ngwanni ngwuma acajidi Giligi'rim lanni Liju'ru,

⁵ ngwanni ngwuma ngille jaying gwani ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu na gwani yi-ima yidi Ngwaalu gididlä didi gwodaning,

⁶ ndi ari manari lima i'di aar gatani ämning Ngwaalu, la'ti la aar je gwä'rä ndi jo'renyana, ndi ari ndi dudi gwegen, lima o're lima pä Gijü gidi Ngwaalu kü'ri na gima aar apiyi yaaru ngwäyanü ngwüji.

⁷ Yi'ral giyee yiru nono gwele diyäng danni dati gere pi yomon reny ati ngwütüca ngwüjü ngwanni ngwükwüdi yuula yijaw nunnu yiru yanni yikwüdadäa, dati Ngwaalu onjaci.

⁸ A be Ngwaalu gwati 'täji ngwünyü gidiyäng danni da'ti jaw dati 'tüyä ngwügä ngwütüyä yanya. Na da gätini giligä da ü'dini ma yomon medadi.

⁹ 'Di minyii gu ni ondaji no lani ngwumaad, nyii gilo 'to licinänü ndi ari giyo yäti je yanni yijayana yanni yati a je oktada ndi gilängidini.

¹⁰ Ngwaalu ngwätüdi diriginä, nginde gwa'ti gwa dodani yiiru yalu na änni gwalu gwanni gwuma aang enggaci ngindeng anaku äpiji gu ngwüjü ngwüngün yiiru na ngwona gwati a je äpiji yiiru.

¹¹ Libupa je 'dar a diji de'te de'te lenge unding ngwäy nggwee 'di aar ila ndi medadi, nunnu ara je Ngwaalu onjaci giyi'ral yalu yanni yige'taja gu ndi ape.

¹² Nyii la'ti minä ndi aang ru ngworony, ngaa be gwuji gora ge'te ge'te gidi ngwüji ngwanni ngwämnä Ngwaalu aar or'temaji no aar ape yu'rina yanni yaru ye Ngwaalu.

Yi'ral yanni yaru ye Ngwaalu yadi ji

¹³ Anni ma Ngwaalu ci Äbräyiming ngwuja'ri ngwe ngwüngün, ngwümü'ridi yi'rany giligo'ro lüngün anaku aa'ti gu gwere ju gwanni gwupana 'dünggün nding gwe mi'ri yi'rany.

¹⁴ Ngwuci, "Didanu, äny gwa ang onjaci äny gwa ang ruji papa gwudi ngwüji ngwonyadu."

¹⁵ No anni ma gu Äbräyim dünici ngwuja'ri ngwuje mätiji liguri, yiming je ape yanni yica ye Ngwaalu.

¹⁶ Ngwüji gwati mi'ri yi'rany diji de danni dipana 'denggen, na mi'ri yi'rany gwati ätiyi yi'ral ngwäyanü yaraar ye aar ü'rü ngwüjanü.

¹⁷ Ndi ari Ngwaalu ngwüminä 'didanu ndi inggidi ndi ari ngwüji ngwanni gwadi ape yu'rina yanni yarung ye aar lenge ndi ari Ngwaalu gwati 'ti gwürlinä gidrü düngün a'tur gwani bupi nggwee, no nggu be mi'rädä yi'rany.

¹⁸ Ngwaalu ngwärrü yi'ral giyee nunnu yi'ral ye rom yanni yati 'ti gwurlu, yojema Ngwaalu ndi ü'rü yi'du'ru. No alanga lanni lima gu abrada ndi mätäni ndi ge'taji gwätädäär nje, gwa ar gu or'temaja gwullen.

¹⁹ A läti ndi ge'taji nggwee gwuru nono gudu'ru giru laaba gidi ligi'rim gwati nje ojeme nono gwümätinälü ndom gwa'ti lagadalu. Ge'taji nggwee, gwati nje gwe ele drü dänü ngwaalu ngwanni ngwuju'ru kobo gidi Ngwaalu giluralanu lidi dired danni düllälü.

²⁰ Ngwaalu ngwanni ngwuma gu Yicu, gwanni gwuma madinani 'dengge nggu äni gwani alanga. Nginde gwuma ru dir'dal danni diru gi'ra pupud gidiriny didi yir'dal yidi dir'dal dani Mäliki Jadig.

7

Dir'dal dani Mäliki Jadig

¹ Mäliki Jadig nggwee gwuru deleny didi ngwaalu ngwani Jälüm gwuru dir'dal didi Ngwaalu gwudi gerala. Dimbudar Äbräyim gwe gwo'ra giyäära yanni

yidamu ye ngwelenya ngwe'te na dir'dal ndoo onjaci Äbräyiming,

² a Äbräyim gwalliji gi'ra ngwong 'di 'dar ngwanni ngwümating je giyääränü. Gwerre gwerre, ngwüriny ngwani Mäliki Jadig ngwani, "deleny didi dünälü." A nginde ani 'to, "deleny didi Jälim" gwani, "deleny didi adatalu."

³ Da'ti linginna mbumbung ngwu'ti linginna nanning, ngwu'ti linginna dimo'ra didi ngwügüurnä ngwüngün, ngwu'ti linginna yomon yüngün gwerre ngwu'ti äti m'räng gwudi midi, dijalu diru nono Gijü gidi Ngwaalu ngwuru dir'dal didi gwur'taling.

⁴ İriyâ 'di ngwâyälü 'dogo ndi ari gu'ru güngün giru 'taa 'di a papa gwani Äbräyim gwalliji gi'ra ngwong 'di 'dar ngwanni ngwümating je giyääränü!

⁵ Na yobo yati ari a ngwüji gilängir lidi Lawi ngwanni ngwuma ru ngwur'dal uti yi'ra ngwong 'di ngwüji ngwudi Yijiräyil ngwuru ngwüji ngwegen anni ari ngwüji ngwegen ngwuru ngwüngüurnä ngwudi Äbräyim.

⁶ A be di'riny didi dir'dal dani Mäliki Jadig, da'ti üradä gilängir lidi ngwügüurnä ngwudi Lawi, ngwube ape yi'ra ngwong 'di ndi Äbräyim ngwonjaci Äbräyim gwanni gwäti ngwuja'ri ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu.

⁷ Ngwüji 'dar ngwülingidi ndi ari gwanni gwupana gwati onjaci ngindeng gwanni gwokana.

⁸ A be gwani ngwur'dal ngwanni ngwati uti yi'ra ngwong 'di ngwüjü, ngwuru ngwüji ngwümnä ngwadi ayi. A be gwani Mäliki Jadig, gwanni gwügwällijä Äbräyim gi'ra ngwong 'di, gitab gidi Ngwaalu garu nu, nginde gwuru diji danni dadi ele ndi midi gwur'tal.

⁹ A la gu mine ari ndi ari anni ge'ta Äbräyim gi'ra ngwong 'di, Lawi, gwanni gwati uti yi'ra ngwong 'di, gwuge'ta 'to gi'ra ngwong 'di.

¹⁰ Ndi ari Mäliki Jadig, anni mbudaar Äbräyim gwe, Lawi gwujuna gilaranu lidi digüurnä düngün dani Äbräyim.

Yicu gwuru dir'dal nono Mäliki Jadig

¹¹ Anni ätädi Ngwaalu ngwügüurnä ngwudi Lawi yir'dala, gwätädi 'to ngwüjü ngwudi Yijiräyil yobo gaji ge'te ge'te. A be mbuti gwa'ti ju giyir'dal giyee. No aar be ojeme ndi ari a bupi ji gwani dir'dal di'ter diru nono Mäliki Jadig ngwu'ti rüdi nono Aruuning.

¹² Ndi ari manari gwürlü gwuma ji gwani yir'dal, gwürlü gwa ji 'to gwani yobo.

¹³ A be Deleny dege dani Yicu, gwanni gwondacaar gu yir'dala giyee, gwuru giülü gi'ter, gwere gwa'ti gwudi giülü nggoo gwapu yir'dala a'tur gidagad gomon gere.

¹⁴ Ndi ari yilinginna ndi ari Deleny dege di'tüdi gilängir lidi ngwüji ngwudi Yäwüdä, na giülü nggee gidi Yäwüdä ga'ti ge yobo yidi Müjä ondaju ngwuja'ri ngwani yir'dal.

¹⁵ Yi'ral giyee yaru nyi ye, yilinginna gilingenalu ndi ari yondaja gwani dir'dal di'ter danni diru nono Mäliki Jadiging dima ila gweneno,

¹⁶ nginde gwanni gwapu yir'dala ya'ti gi'tinä dimürä de didi ngwüji ngwümnä, aar be gi'tini dimürä de didi yiima yidi midi gwüngün gwudi gwur'taling.

¹⁷ Ndi ari yündäjinä gitabanu gidi Ngwaalu yaru nu, "Nga gwuru dir'dal yomonalu gwur'tal, nono Mäliki Jadiging."

¹⁸ Ngwuja'ri ngwudi yobo gwerre, ngwuma gi'tini gay ge'te ndi ari gwami'ratu gwa'ti mbutu giyiuru

¹⁹ ndi ari yobo ya'ti ya mbütiyi yi'ral yere, a be gaji ge'te ge'te, liminje ätäde ge'tajing gwujayana gwunje 'donggaji Ngwaalu.

²⁰ Yi'ral giyee ya'ti ärrinälü no, yimi'ridäär ye yi'rany! Ngwur'dal ngwoo ngwuru ngwügüurnä ngwudi Lawi ngwa'ti aar je m'ricä yi'rany,

²¹ a be nginde gwani Kirictu gwuru dir'dal mi'ri gwe yi'rany anni ma Ngwaalu ci nu,

"Deleny diru Ngwaalu dimi'ridi yi'rany na nginde gwa'ti gwa gwä'ri ngwuja'ri ngwüngün,

'Nga gwuru dir'dal gwur'tal.' "

²² Mi'ri gwe yi'rany nggwee, Yicu gwuma ru änijälü gwudi gekajidi gwanni gwujayana.

²³ Kaji nggee yima ji ndi ari ngwur'dal ngwuju ngwonyadu ngwuru ngwügüürnä gwudi Lawi, a be anni aa'ti je yi'rany gäbicä ndi ape yir'dala aar jalu gwur'tal,

²⁴ a be Yicu gwumidu gwur'tal, nginde gwapu yir'dala yidi gwur'taling.

²⁵ Yäy gu no, nginde gwäti yiima ndi mbütiyi gilängidiyng ngwüjü gwanni gwadi ila Ngwaalu nginde gwe, ndi ari nginde nggwo gwumidu gwur'tal ndi mandi 'dengge ngwotaci Ngwaalingalu gwani alanga.

²⁶ Dir'dal dannu diru gi'ra diru gu no, dati nje gi'tiji buping gwege, nginde gwa ru gwanni gwuju'ru, gwujaw nono, Ngwaalu ngwuma äbri Yicung ngwüjänü gwanni ngwuki, ngwallijala kerala.

²⁷ Gwä'tüdi nono dir'dala ndoo dannu diru gi'ra, nginde gwa'ti äti ndi mi'rini nono giyomon giyomon, gwerre gwerre gwani ke gwüngün, ngwube o're gwani ke gwudi ngwüji. Nginde gwümü'rinä nono gomonanu ge'te pu gwani ke gwegen kaji ganni giming ge mi'rini nono ligo'ro le lüngün.

²⁸ Ndi ari yobo yati alliji ngwüjü gwanni ngwami'ratu aar ru ngwur'dal gwanni ngwuru yi'ra a be mi'ri yi'rany gwudi Ngwaalu gwanni gwujana giyobo, gwallija Gijü güngün ganni gimbutu giyir'dal gwur'tal.

8

Dir'dal dannu diru gi'ra gidi gekajidi gwanni gwuyang

¹ Ngwuja'ri gwanni gwadi ar ngwe ari ngene ngwuru ngwee, ndi ari alanga läti dir'dala dannu diru gi'ra diru gu no, dannu dijalu kaama ngwudu'ri gwudi Ngwaalu ngwuru Deleny kerala.

² A nginde gwuru dänäd dani Yicu gwanni gwäpjiä Ngwaalinga yir'dala ngwaalu gwanni ngwuru gä'tä 'didanu a

Deleny ru digege'ta, ga'ti gi'tinä diji de dümnä.

³ Dir'dal dannu diru gi'ra dere dati aar alliji ngwügi'tiji Ngwaalinga angidajing na mi'rini nono gwudi ngwüji na gu no yiru gu ye'te ye'te gidir'dal ndee ndi äti yi'ral yani ligo'ro lüngün 'to ndi gätiji Ngwaalingalu.

⁴ Adinari gwuru gwudi diyängälü, gwa'ti gwadi ru dir'dal, ndi ari ngwüji ngwuju gwanni gwati gatu angidajingalu anaku ondaja gu yobo yidi Müjä.

⁵ Ngwati ape yiiru giyee yanni yiru ngwü'rimbil aar ru diil didi gä'tä ganni giru 'didanu nggo kerala. Yiru gu ye'te ye'te anaku gaji gidi Müjä. Anni mung ru gwadi pä gä'tä ganni giju'ru, gwuca Ngwaalu, "Diwayina gu ndi ari nga ge'te yi'ral 'dar aar o'rani yi'ral anaku enggacara je gu Ngwaalu kenala."

⁶ A be yiiru yanni yätädi je Ngwaalu Yicung, yipana giyiuru yegen anaku pana gu gekajidi gwanni gwurung gu dardan ndi gekajidi gwanni gwu'rin, na yigi'tinä ngwuja'ri ngwe ngwujayana ngwaru ngwe Ngwaalu.

⁷ Ndi ari adinari yere ya'ti yiju yiki ndi gekajidi gwudi gwerreng, gay ga'ti ba be gadi ji gani gekajidi nggwee gwuyang.

⁸ A be Ngwaalu ngwänggädi keng gwudi ngwüji ngwube ari, "Gaji nggo gindi

äny gwa ge'te gekajiding gwuyang ngwüji

ngwe ngwudi Yijiräyil

na ngwüji ngwe ngwudi Yäwüdä.

⁹ Gwa'ti gwa ru nono gwanni gwuge'teny gwerre ngwügüürnängä ngwe ngwegen

kaji ganni giminje ge määtä guy ge

nje okta nje 'tüyä ken gani Mijir,

ndi ari ngindenga la'ti rucu gekajiding gwüny ligor le'te pu,

a liminje gwürläci lu'ra.

¹⁰ Gekajidi gwuru nggwee gwanni gwadi nyi ge'te ngwüji ngwe ngwudi Yijiräyil

ma gaji ele nggone, a gu Deleny ari.

Äny gwa ge'te yobo yüny giyi'ranyanu yegen

na nje ulli giyigoranu yegen.

Äny gwa ru Ngwaalu ngwegen,
na ngindenga la ru ngwüji ngwüny.

11 Gwere gwa'ti ba be ngwenggaci dijü
dijacidaar de,
na gwere gwa'ti ba be gwa eng-
gaci gwenggen ngwuci, 'Lingidi De-
lenya,'

ndi ari ngindenga 'dar liny lenge,
lanni lokana 'denggenanu na lanni
lipana 'denggegenanu.

12 Ndi ari linje düdänijänü gwani ke
gwegen
na la 'ti ba be linje düwäyiniiji keng
gwegen."

13 Ngwaalu ngwuma ari gekajiding ng-
gwee gwuru gwanni "gwuyang," nginde
gwuming ape nggwoo gwuju gwerre
gwuming ruji gwu'rin. Na gwanni gwuru
gwu'rin ngwuru yimäyän, nggwo gito
gwadi ele ndi dudi.

9

1 A be gekajidi gwudi gwerreng gwäti
dimürä didi äpiji Ngwaalinga yobo na
ngwaalu ngwudi yobo 'to gidiyängälü.

2 Gä'tä gipänä ngwaalu ngwoo ngwudi
yobo. Poor kubanu gidi Gä'tä, gäti gudina
gidi lamba, a gu dümbür ji a gu yon yidi
gatalu ji, ngwaalu ngwee, ngwucaar je
Ngwaalu ngwanni Ngwuju'ru.

3 Gilu'ranu ngwaalu ngwudi Gä'tä ng-
wanni ngwüjädü gidrü ngwü'ridäär jänü
dired de danni düllälü, ngwucaar je ng-
waalu ngwanni Ngwuju'rana.

4 Dagad diju gu didi yilun digi'tinä dab
de a gu Dümbür ji didi gekajidi dibi'rüjinä
dab de. Dümbür ndee, diju gu gimo
giro dab gäti ngwonyanu ngwudi eny
ngwani män, na duura didi Aruun danni
didogana läni liginyä, yo'rr yiru yimindi
yanni yüllinä gu ngwuja'ri ngwudi geka-
jidi.

5 Gidimbürälä ndoo, ngwü'rimbil ng-
wudi yi'rr rom yidi näji yicaar je Järübim
yiju gu aar ilädä ngwaalingalu ngwudi
düdänijänü gwudi ke. Gaji ga'ti ndi
inggidi yi'ral giyee yere yere gweneno.

6 Anni ma aar gu gege'te yi'ral ku aar
gu ele no, ati ngwur'dal äni giyomon giy-
omon ngwaalu ngwoo ngwüjädälü poor
ati aar gu ape yiiru yidi yir'dal.

7 Ati be dir'dal danni diru gi'ra ru
'dogo dati äni ngwaalu ngwoo ngwüjädü
gilu'ru, ating gu äni 'dogo gomomanu ge'te
pu gididlä, ating 'ti ändi a'tur ngwuy
ngwanu, ating be äni yin ye yanni yating
je gatalu yani ligo'ro lüngün na yani ke
gwudi ngwüji ngwanni ngwati ärrü yi'ral
yanni yiki la'ti gu lingidi.

8 Ligi'rim lanni Liju'ru linggida dimürä
de ndee ndi ari alanga la'ti la äni ngwaalu
ngwanni Ngwuju'rana manari gä'tä gidi
äpiji Ngwaalinga yobo gidi gwerreng ngg-
ona giju.

9 Yiru di'rimbil ndi aar nje enggaci
gweneno ndi ari angidaji na mi'rini nono
gwanni gwati aar gatalu, gwa'ti burna ndi
ju'riyi ligor nono lidi diji danni dati äpiji
Ngwaalu yobo.

10 Gwani 'dogo yi'ral yidi eny na iyä na
yonyadanu yi'ter yani dimürä didi uni
nono poor aar ru dimürä ndi äpini 'di a
gaji ila gidi yir'dal gidi'riny danni diyang.

Gekajidi yin ye yidi Yicu

11 A be anni ma Kirictu ila gwuru dir'dal
danni diru gi'ra gidi yi'ral yanni yijaw
giyee ngene, nginde gwuma äni kä'tänü
gojemana gimbutu ga'ti gi'tinä ngwuy
ngwe ngwudi diji dümnä. Gä'tüdi gong
gididlä, nggo kerala.

12 Gwa'ti ändi yin ye yidi yüwä na
yindri, gwändi ngwaalu ngwoo Ng-
wuju'rana gomomanu ge'te pu bupud yin
ye yidi ligo'ro lüngün. Aar nje ye ü'rälü
giyirna yidi yi'rany nunnu ar gu mida
gwur'tal.

13 Yin yidi yüwä na yindri na ngwaaru
ngwudi yindri yu'du aar ngwe gwürä
ngwüjü ngwü'ngü lingina aar ju'riyi ling-
ina nono poor.

14 Manari giyee yiru gu no, ya be
ru'tana yanni yärrinä yin ye yidi Kir-
ictu. Ligi'rim le lidi gwur'taling, gwügäti
ligo'ro lüngün ngwuru mi'rini nono
gwanni gwumbutu Ngwaalu. Yin yüngün
ya ju'riyi yigor yege giyi'ral yanni yati apa

yi'rany, nunnu ar äpiji Ngwaalinga yiiru ngwanni ngwumidu!

¹⁵ Yiru giyee yanni yigäbica Kirictung ngwuji gidiliganu aar nje gekajidi Ngwaalinga le gekajiding gwanni gwuyang, nunnu alanga lanni lurnida je Ngwaalu, ar ape yu'rina yidi gwur'taling yanni yaru ye. Ndi ari Kirictu gwärrü yi'ral giyee ngwayi aar nje ü'rälü ndi ke gwanni gwuma äpini kaji gidi gekajidi gwudi gwerreng.

¹⁶ Ma diji oladani ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwani yu'rin yüngün mung ayi, ngwati je 'ti ngwüji ge'ta giyiuru 'di a inggidi ji ndi ari diji dima ayi.

¹⁷ Ndi ari ola gwadi ru yiima 'dogo manari diji dima ayi, ngwati aar je 'ti ge'ta giyiuru manari diji ndoo daru gu ndo dimidu.

¹⁸ Yiru gu no, ndi ari gekajidi gwudi Ngwaalu gwudi gwerreng, gwa'ti 'di'rü yiuru ye 'di aar gwürä yin ye gwerre gwerre.

¹⁹ Yilinginna ndi ari Müjä anni mung üliji ngwüjü ngwuja'ri ngwudi yobo 'dar, ngwube ape yinä yidi yindri na yidi yüwä ngwuje rtaji yaanu ngwugu ülläji ngwola ngwanni ngwuri dirula de didirun ngwuye gwürä gitab gidi yobo ngwuye gwürä ngwüjü.

²⁰ Ngwari, "Yin giyee yiru yidi gekajidi gwanni gwucara je gwe Ngwaalu ndi ari ngaa rime."

²¹ A Müjä gwürä 'to gä'tä na ngwügwürä ngwony 'dar ngenone ngwanni ngwati aar ngwe ape dimürä didi gä'tä.

Yicu gwuru mi'rini nono gwanni gwum-butu

²²⁻²³ Yiru gu ndi ari yobo yati bupi ngwong 'dar ngwanni ngwuru ngwü'rimbil ngwudi ngwong kerala, aar gä'rini yin ye, ndi ari ma 'ti yin irädälü, düdänjänü gwati 'ti. Na anaku ati gu gä'tä gidi diyängälü mini ndi ar gwürä yin ye yidi yindri na yüwä aar je ju'riyi nono 'dogo dimürä de ndee, a be gä'tä ganni giru 'didanu ga mini mi'rining nono gwudi yin 'to yanni yipana ndi mi'ri nonon gwudi yin yidi yindri na yüwä.

²⁴ Ndi ari Kirictu gwa'ti ändi ngwaalu ngwanni Ngwuju'rana ngwudi diyängälü ngwanni ngwuge'taar je ngwuy ngwe ngwudi ngwüji ngwümnä ngwuru 'dogo di'rimbil didi gä'tä ganni giru 'didanu, a be nginde äni kerala, nunnu ngwuru mandi ngwaalu ngwege ngwäyänü Ngwaalu.

²⁵ Na nginde gwa'ti ändi kerala ndi mi'ri nono ligo'ro le lüngün ndi gätiji Ngwaalingalu mana na mana anaku ati gu dir'dal dannu diru gi'ra äni ngwüdlä ngwüdlä ngwaalu ngwanni Ngwuju'rana yin ye yanni yä'tüdi yüngün.

²⁶ Adinari yiru gu, yadi be bupini ndi Kirictu ndi mi'rini nono ligo'ro lüngün giyomon pid pid 'tu'tu anaku gä'tinä gu didlä! A be gweneno gwuma 'tädälü gwodan gomonan ge'te pu bupud ngwüdlä ngwee nunnu ngwäbri ke gwudi ngwüji yi'rany ye yüngün.

²⁷ Anaku rar gu ndi ari diji dümnä dati ayi gomonan ge'te pu, a be Ngwaalu picü yelena,

²⁸ no 'to Kirictu gwümi'rinäär gwe nono gomon ge'te pu ndi ari ngwape keng gwudi ngwüji ngwonyadu. Na gwadi 'tädälü mana, gwä'tüdi ba be gwadi o'rada ndi ke gwudi ngwüji, a be gwadi o'rada ndi gilängidiyi ngwüjü 'dar ngwanni ngwüdünicä.

10

Mi'rini nono gwudi Kirictu gomon ge'te pu

¹ Yobo yanni yätädi je Ngwaalu Müjäng yiru 'dogo di'rimbil ngene gidiyängälü didi yi'ral yanni yijaw yanni giyo yindü. Yä'tüdi yi'ral yanni yiru 'di'danu yi'ra ye yegen. Yobo ya'ti äti yiima gwu'ren ndi mbütüyi ngwüjü a'tur ngwanni ngwati 'donggaca Ngwaalinga mi'rini gwe nono aar gu gwä'rri'täjänü ngwüdlä ngwüdlä.

² Adinari yäti yiima, mi'rini nono nggwee gwa'ti gwaadi aar dünäji ndi gätiji Ngwaalingalo? Ndi ari ngwüji ngwanni ngwati äpiji Ngwaalinga yobo, ngwaadi gä'rini gomonan ge'te pu bupud ngwa'ti

ba be ngwaadi icinädä giyi'ral yere yegen yanni yiki.

³ A be yiru gu ndi ari mi'rini nono ngwati gwä'ri'tänänü ngwüdlä ngwüdlä ngwuje diwayiniyi keng gwegen

⁴ ndi ari yin yidi yindri na yüwä ya'ti ya äbrü keng kayanu gwudi diji.

⁵ Yäy gu no, anni ma Kirictu ila gididlä, gwondaja gwari,

“Mi'rini nono na gatalu gwa'ti ang jädänü,

a be ngwanginu ru ngwanni ngwuminje gi'tiji.

⁶ Mi'rini nono gwudi de'reny na gwudi keng gwa'ti ang jädänü.

⁷ Nyi be ari, ‘Any nggwee, äny gwindädi ndi ape buping gwunga gwani Ngwaalu, anaku üllinär gu kitabanu gwani äny.’ ”

⁸ Gwerre gwerre nginde gwaru nu, “Mi'rini nono na gatalu, na de'reny na mi'rini nono gwudi ke, gwa'ti ang jädänü aar ang 'ti jädänü.” Nginde gwaru ngwuja'ri ngwee no anni ari yobo yati ari aar äpini.

⁹ Ngwube o're gwari, “Äny nggwee, äny gwindädi ndi ape buping gwunga.” Nginde yiming je äbrü yeke yiju gwerre yiming je ge'taji gay ge'te yiming je ge'te giyoo yanni yima ila gwodan.

¹⁰ Ndi ari Yicu Kirictu gwärrü yi'ral yanni yibupa je Ngwaalu nding je ärrü, yanni yima aar nje ye ju'riyi nono mi'rini gwe nono gwudi ngwanginu ngwüngün ngwanni ngwuma gi'tini gomomanu ge'te pu 'dar.

¹¹ Giyomon giyomon, dir'dal dati dünälä ngwape yir'dala yani yobo yidi Ngwaalu ati je gu gwä'räji mi'rini gwe nono gwe'te gwe'te ngwanni ngwati 'ti äbrä keng kayanu gwudi diji.

¹² A be anni ma dir'dal ndee dani Kirictu gatu mi'rining nono nggwee gomomanu ge'te pu 'dar, nginde gwuma jalu kaama gidi Ngwaalu.

¹³ 'Tu'tu kaji nggoo, nggwo be ndi ombaci gomom ganni gadi ge Ngwaalu gäbici ngwuro'ta güwänälü güngün gora ge,

¹⁴ ndi ari mi'rini gwe nono gomomanu ge'te pu, nginde gwuma mbütiyi ngwüjü gwur'tal ngwanni ngwuming je ju'riyi.

¹⁵ Ligirim lanni Liju'ru londaci nje 'to ngwuja'ri ngwee. Laru gwerre gwerre Deleny daru nu,

¹⁶ “Gekajidi gwuru nggwee gwanni gwadi nyii le gekajidi ma gaji ila

äny gwa ge'te yobo yüny giyigoranu yegen

na yinje ulli giya'ranyanu yegen.”

¹⁷ Ngwo're ngwugendaji gwari,

“Ke gwegen na apepe gwegen gwanni gwa'ti indä kayalu

gwa'ta be gwung diwayini mana.”

¹⁸ Na manari yi'ral giyee yima aar je düdänijänü, mi'rini nono gwere gwa'ta be gwa ji mana gwani ke.

Urnidi ndi or'temaji na arngani

¹⁹ Yäy gu no ngwänggäri, a la be gatu linginalu ndi äni ngwaalanu ngwanni Ngwuju'rana yin ye yidi Yicu.

²⁰ Gay ge ganni giyang gi'gitiyar nje ngwanginu ngwe ngwüngün ngwanni ngwo ngwumidu.

²¹ A gu no, a läti dir'dala dannu dipa didi ngwu'dun gwudi Ngwaalu.

²² Ar be 'donggaci Ngwaalinga yigor ye 'di'didanu yicinänü gwulleny ämni gwe Ngwaalu yigor ye yege yanni yima aar je gwürä aar gä'rini giyi'ral yanni yiki na ngwanginu ngwege ngwanni ngwuma üyini yaw ye yanni yiju'ru.

²³ Ar be mätinälü mama ndi ge'taji gwanni gwati ar gwe ondaji, ndi ari Ngwaalu ngwanni gwaru ngwuja'ri, ngwuru ligor le'te pu.

²⁴ Ar be iriyi ngwäyälü ngwuja'ri ngwanni gwadi nje gäbici ar ojemajidi nono ndi ämnäjidä na ngwaalu gwudi ape yiiru yanni yijaw.

²⁵ Aa'ti a la gatani acajiding gwüpäng, anaku loko lanni lima gu äbräji, ar be ojemajidi nono ar gu eladani gweere anni lingidär ndi ari gomom nggo ganni gadi

ge Ngwaalu picî ngwüjü yelenya, gima ja gito.

²⁶ Manari a lima ji ndi elellalu mbar ndi ärrî yi'ral yanni yiki, anni ma ar lenge ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu ngwenggacaar nje Ngwaalu, mi'rini nono gwere gwa'ta be gwani ke gwege.

²⁷ A la be dünici 'dogo ndi aar nje gwe Ngwaalu obalu obalu gwe gwanni gwuru yedeny gwudi ligä lanni ladi u'diyi ngwüjü ngwanni ngwuru güwän gidi Ngwaalu.

²⁸ Nga nga lilingidi ndi ari yobo yidi Müjä gidiji danni dima je kiyi, dati je 'ti inädi dati aar 'rinnye ma gu ngwüji ari rom (2) na tä'rîl (3).

²⁹ Ya be ru'tana Ngwaalu gidiji ma de Ngwaalu obalu manari dima obe Gijü gidi Ngwaalu gora ge danni dima engga yinä 'tur yidi gekajidi yanni yigä'ridi nje na nginde gwanni gwuma lo Ligirimä lanni lati nje äpijä yimi'ra yidi Ngwaalu?

³⁰ Ndi ari gwülingidär gwanni gwaru nu, "Yüny yiru ndi gwalli yi'ra. Nggwa gwalli dämjä," na mana, "Deleny da obalu ngwüjü ngwe ngwüngün."

³¹ Yiki gwulleney ndi i'di kuyanu gidi Ngwaalu ngwanni ngwumidu.

³² Diwayinar yomon yidi gwerreng yanni yima ele, yanni yima ara je gu buri üllänü gwudi änni Ngwaalu Yicu gwe, anni ma gu mätinälü ndi enati gwupa gija ge giyi'rendenyanu.

³³ Kaji ge'te lillüdinä giyebedalu ara je übinälü, na kaji goko ngaa le dünä lanni lärrä je gu no yiriginä.

³⁴ Ara je inä lanni liju giyirna ngaa änni lijayanu ndi ara je apada ngwony ngwalu nunnu ngaa lilingidi ndi ari ngaa läti yu'rina kerala yanni yijayana yidi gwur'taling.

³⁵ Yäy gu no, aa'ti ngaa la gatu iciningänü gwalu mbüny, ngaa laji la mbuji gu'ru ginänü.

³⁶ Ngaa libupa ndi määtä yigor yalu, ndi ari manari ngaa ärrî buping gwudi Ngwaalu, ngaa la mbuji ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe.

³⁷ Ndi ari yitab yaru gito gwuru 'dogo gwoko gwulleney,

"Nginde gwanni nggwo gwadi ila, nggwo gwindi gwa'ti gwa jana.

³⁸ A be gwüny gwanni gwüdünälü, gwa elelle änni gwe Ngwaalu.

Na manari gwuma o'ra gwodan, gwa'ti gwuny jadanu."

³⁹ A be alanga lä'tüdi ngwüji ngwanni ngwü'rädi gwodan ar dudi, ar be ru ngwüji ngwanni ngwämnä Ngwaalu ar gilängidini.

11

Änni gwe Ngwaalu

¹ Änni Ngwaalu gwani icinänü 'di'didanu na dünici gwani yi'ral yanni yati 'ti enggana ngwäy ngwe.

² Ndi ari ngwüji ngwudi gwerreng ngwäti änning Ngwaalu, aar be jada Ngwaalinganu.

³ Änni gwe Ngwaalu a lilingidi ndi ari didlä 'dar digi'tinä ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu. No ngwong 'dar gididlä ngwanni ngwenggana, ngwügi'tinä ngwong ngwanni ngwa'ti enggana.

⁴ Änni gwe Ngwaalu Äbiil ngwügätiji Ngwaalingalu mi'rining nono gwujayana ndi mi'rini nono na gatalu gwudi gwenggen gwani Gayin. Yiru yanni yigäbicä Äbiling aar gwe be ari gwuru diji didünälü anni ma Ngwaalu gwondaji jayi gwe gwudi gatalu gwüngün na änni gwe Ngwaalu. Gwuma ayi a be änni gwe Ngwaalu gwüngün nggwona gwati aar gwe ondaji Äbiil gwuma ayi 'tu'tu jadu.

⁵ Änni gwe Ngwaalu, Akunug gwuma gatani didläyü ngwü'di'ri ngwele kerala gwumidu aa'ti yi'rany akana nono. Aar 'ti mbuja ndi ari gwuma Ngwaalu ape. Ndi ari gwerre gwerre ndi aar ape, gwondaja gwe yitab ndi ari gwuru diji danni dijädi Ngwaalinganu.

⁶ Manari nga gwa'ti äti änning Ngwaalu, nga gwa'ti gwa burni ndi olati ndi jayiyi Ngwaalinganu. Ndi ari diji danni dadi ila Ngwaalu, gwerre gwerre ngwämnä Ngwaalu ndi ari Ngwaalu ngwo

na ndi ari ngwati ätäda ngwüjü ngwanni ngwati bupi 'dünggüngün 'di'didanu.

⁷ Änni gwe Ngwaalu 'to gwudi Nu-uwa, gaji ganni gima ge Ngwaalu ondaci yi'ral ye yanni yiki yadi ele ndi ji ya'ting je na änggädi, a yedeny eny ngwu'dengenaji Ngwaalinga, ngwoda bälükä gwupa, gwanni gwuma g'ilängidiyi ngwüjü ngwüngün. Na änni gwe gwüngün Ngwaalu, ngwobalu ngwüji ngwe ngwudi didlä, ngwuru gwuma ape yu'rina yidi ngwüji ngwanni ngwüdünälü gwanni gwati ila änni gwe Ngwaalu.

⁸ Änni gwe Ngwaalu, Äbräyim gwu'dengenaca Ngwaalinga, anni urnidaar ngwü'di'ri ngwugatani geno güngün ngwele ken gi'ter ganni gica ge Ngwaalu ndi ari ga aar ätäda yu'rina, gwuma 'di'ri ngwele ngwaalu ngwa'ting je lingidi ngwüjüdi ne.

⁹ Änni gwe Ngwaalu, nginde gwuju ken nggoo nono mung ru dirnü ken gidi ngwüji ngwu'ter a mine Ngwaalu ru ngwuca gading ätäda ngindeng. Ating ji giyä'tänü a gu Ijaaginga Yagub gwe ji lanni gwati aar le ape yu'rina yanni yaru ye Ngwaalu.

¹⁰ Ndi ari nginde gwügätädi kündär ngwäyanü ganni gäti yidingo Ngwaalu ngwuru ngwuge'ta aar oda.

¹¹ Änni gwe Ngwaalu 'to, a daw düngün dani Jarra gwanni gwuru dimäyän ngwuru gurrum burni ndi lenge ndi ari gwänggädi ndi ari Ngwaalu ngwanni ngwaru ngwuja'ri, ngwuru ligor le'te pu.

¹² Na a gu no gidiji ndee de'te pu aar lenge Äbräyim gwe anaku rung gu dimäyän gwa'ti ba be äti yiima ndi lenge yijü yonyadu 'di aar ru nono yuurrumu kerala na nono dijicirä gidibirta danni dati 'ti da dü'ränä.

¹³ Ngwüji ngwee 'dar ngwuju na ndi eelle änni gwe Ngwaalu gwerre gwerre ndi aar ayi. Ngwa'ti apu ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe Ngwaalu, ngwänggädäär je 'dogo ngwola ngwaalinganu aar je ape giyigoranu. Aar

ämnäda ndi ari liru 'ter aar ru ngwüirnü ngene gidiyängälü.

¹⁴ Ngwüji ngwanni ngwati gu ari yi'ral no, ngwülingidi ndi ari ngindenga gilo ndi dünici geno gegen ganni gadi aar gu ji.

¹⁵ Adinari liju ndi iräji ngwäy ken ngene gidiyängälü ganni gima aar gatani, laadi gu be mbojaji gay ndi o'raci.

¹⁶ Aar be manni ji ndi mini geno ganni gijayana gidi generala. Yäy gu no, Ngwaalu ngwa'ti je yaaru apu ndi aar ci Ngwaalu ngwegen ndi ari ngwuming je gi'tija gündärä mama.

¹⁷ Änni gwe Ngwaalu gwudi Äbräyim, ngwügäbici anni ma Ngwaalu idäji, ngwape gjü güngün gani Ijaag ngwümini nding ge mi'rini nono ngwügätiji Ngwaalingalu. Ngwube ru ngwanni gwapu ngwuja'ri ngwuca ngwe Ngwaalu ngwube mini ndi mi'rini nono giiji ge güngün 'dogo giru ge'te pu ngwügätiji Ngwaalingalu.

¹⁸ Nginde gwülingidi gu ndi ari gwuca Ngwaalu, "Ndi Ijaag nga gwadi äti gilinge ganni garu nyi ge."

¹⁹ A be Äbräyim ge'te ndi ari Ngwaalu ngwäti yiima yanni yadi 'di'riyä dijü dayu mana. Na yima gu ru 'didanu ndi ari Äbräyim gwuma gwä'rä Ijaaging giyi'ranyanu na yi'ral giyee yiru gi'remna.

²⁰ Änni gwe Ngwaalu, a Ijaag onjaci Yagubinga je Yiju gwe gwani eelle gwegen gwudi gweereng.

²¹ Änni gwe Ngwaalu, a Yagub gwüdirnädi kibro ngwukwuci Ngwaalinganu gwadi ayi ngwonjaci yijü yidi Yujib rom (2).

²² Änni gwe Ngwaalu, Yujib anni mung ji gito gwadi ayi, ngwondajani gwani 'tü ngwudi Yijiräyil ken gani Mijir ngwuje ondacani gwani yuya yüngün aar je apani.

²³ Änni gwe Ngwaalu papanga nanni gwe lidi Müjä anni ma aar lenge Müjäng aar ape aar änjälü ngwäti ngwüwäyü tä'ril, ndi ari gwänggädäär gwä'tüdi 'tur,

a je 'ti yedeny itï ngwuja'ri ngwudi deleny.

²⁴ Änni gwe Ngwaalu, Müjä anni mung pe ngwu'donya ndi aar ci gwuru giji gidi gera gidi deleny didi Mijiring.

²⁵ A nginde änni ndi aar acajidi giye'rendenyanu yidi yinäd ngwüji ngwe ngwudi Ngwaalu ndi ari ngwuji ndi jayanu gwudi ke gwobla gajanu.

²⁶ Nginde gwänggädi ndi ari ji giyiriginä gwani nginde gwudi Ngwaalu gwanni Gwubrutaar yelenya, yipana gu'ru giyu'rin yidi Mijiring ndi ari gwombajidu ku'ru güngün gweere ganni gidünicä.

²⁷ Änni gwe Ngwaalu gwüngün, ngwugatani Mijiring aa'ti yedeny itï küündä gidi deleny didi Mijiring ngwü'di'ri ngwele ndi ari gwänggädi Ngwaalinga ngwanni ngwa'ti enggana.

²⁸ Änni gwe Ngwaalu gwüngün, a Müjä enggaci ngwüjü awa ndi ape dimürä didi Dambdani na gwürä gwudi yin nunnu yi'rany yanni yi'rinyiti yijü yanni yiru yi'ra yidi Ngwumijir, aa'ti ya akani yijü nono yanni yiru yi'ra yidi Yijiräyil.

²⁹ Änni gwe Ngwaalu, a ngwüji 'dar ü'rü yaanu yidi Bar Alamring nono ma aar ele gidiyängälü dundalu. A be anni ma ngwüji ngwudi Mijiring minä ndi aar je gwuji, a je yaw i'dätiyi 'dar aar ayi.

³⁰ Änni gwe Ngwaalu gwegen, aar gäbici yundi'ru yidi Ariyang aar i'di anni ma aar je landajalu aar je rekajalu yomonanu kwo'ra tä'ril (7).

³¹ Na änni gwe Ngwaalu, daw diru dedr dani Riyab anni mung änni ndi ülläji ngwujimidalu ngwudi Yijiräyil yirnü ngwanni ngwindi ndi ombaji genanu, nginde gwuma aar 'rinyiti ngwüjüngä le ngwanni ngwünyürtijä Ngwaalinganu.

³² Na yiru ange mana yonyadu yadi nyi ye ari? Gaji ga'ti ndi nyi ondaji gwani Jiduun na Baarag na Jämijün na Yapta na Däwüd na Jämüwil na ngwüjir,

³³ änni gwe Ngwaalu gwegen, aar dami yelenya, aar übidiyi ngwüjänü, aar ape gu'ru ganni gica je ge Ngwaalu, aar gäbici ngwiira aar määtä ngwulem.

³⁴ Aar 'rinye yiima yidi ligä na aar mbuji yiima 'to aar abri aar je 'ti 'rinyiti. Ndi ami'rati gwegen, aar je ätäädä yiima aar ru ngwongor ngwojema nono giyääränü aar dinyi ngwongora ngwudi yen poor.

³⁵ Änni gwe Ngwaalu, ngwaw ngwoko gwä'ri ngwüjü ngwegen mana gwanni ngwayu aar 'di'rälü mana ngwumidu. Na loko aar je pi 'di aar ayi aar 'donya ndi aar je gatalu ndi ari ngindenga lilingidi ndi ari la mbuji gu'ru gidi 'di'ri ndi midigwanni gwujayana.

³⁶ Loko lima aar je äri ngwimä aar je pi ngwacal ngwe na loko aar je ummi aar je gekajalu korkon.

³⁷ Loko aar je aci yo'rr ye aar ayi na loko aar je ü'ränü rom aar je 'rinye na loko aar je pi yalal ye aar je 'rinye. Aar elellalu ligenna ngwurna ngwudi ngwangal na yoo'ra, aar nyangiralu, aar je übinälü aar je äri yiriginä.

³⁸ Ngwüji ngwee ngwujaw 'di aa'ti didlä ndee diki rüdi ngwaalu ngwädi je ngwäy, aar 'rä'rälü gitäny poor, giyenala ngwubanganu na ngwiyänü gidiyängänü.

³⁹ Ngwüji ngwee 'dar, ngwondaja ngwe Ngwaalu gwani änni Ngwaalu gwegen a be da'ti dänni dapu gu'ru ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe Ngwaalu.

⁴⁰ Ngwaalu ngwugege'ta yi'ral yanni yijayana nunnu 'dogo aji a nje le Ngwaalu mbütiyi gwüpäng ngindenga le.

12

Ngwaalu ngwati reraji yijü yüngün

¹ Yäy gu no, anni ätär ngwüjü ngwee ngwonyadu ngwanni ngwinggidu änni gwe Ngwaalu gwegen, ngwo ngwiye nje, gäbicär be ar gatu 'to yi'ralalu 'dar mbüny yanni yati nje ümnicä ar je gatana 'dar yanni yiki yanni yati nje gwü'ringgiliyi torneny, ar dokalata kay ganni gima aar nje ü'rici ar gu or'temaja.

² Ar ombajidi ndi Yicu gwanni gwuru doo'ra ngwuru mbuti gwudi änni Ngwaalu gwege, gwanni gwor'temaja aar 'rinye kü'rälä gwani jayanu gwanni gwüdünicä ngindeng, aar 'rinye yi'rany

yiru yaaru kü'ralä gwuma jalu kaama gidi ngwudu'ri ngwudi yeleny ngwudi Ngwaalu.

³ İriyär be ngwäyälü gwulleny gwani or'temaji gwüngün ndi übinälü gwanni gwübünä gwe ngwüjälü ngwanni gwuki, nunnu aa'ti ngaa la gakidi ngaa gatu yigor mbüny.

⁴ Ndi kwudi gwalu yi'ral ye yanni yiki yidi ngwüji gididlä, nga gilona la'ti mbuja dirbä ndi ari ara je 'rinye.

⁵ Ngaa lima dodani ngwuja'ri ngwanni ngwor'temaja je ngwe Ngwaalu ndi ari ngaa liru yiji yüngüne? Ngingde gwaru pa, “Gwani giji güny, aa'ti a gwa anidanu ola gwe gwudi Deleny na aa'ti a gwa gatu ligor mbüny ma aar ang girinyada giyi'ral yanni yiki.

⁶ Ndi ari ngingde gwuru Deleny gwati reraji ngwüjü ngwanni ngwating je änni, na gwati reraji dijü dere danni dating änni nono giji güngün.”

⁷ Or'temajar gidirbänü gwani reraji, Ngwaalu ngwärrä je nono yijü yüngün. Ndi ari giji gindi ne gati 'ti mbumbu gwüngün reraja?

⁸ Ma aar je 'ti reraja, na nono ati aar gu reraji ngwüjü 'dar, ngaa lä'tüdi yiji yidi Ngwaalu 'didanu ngaa läpinälü mbüny ngaa liru ngwurdina.

⁹ Ye'te ye'te mana, alanga 'dar, läti papang je lidi diyäng lanni lireraji nje ar je gu 'dengenaci. Ya ru'tana ndi ari ar denya Ngwaalinga ngwuru papa gwudi ngwügi'rim ngwege nunnu ar midi!

¹⁰ Papanga lege lati nje reraji gaji goko gwani yanni yänggädaär je yijayana gwani alanga, a be Ngwaalu gwati nje reraji gwani jayi gwege nunnu ar le acajidi ndi ju'ri gwüngün.

¹¹ Reraji gwati 'ti jaw kaji gweneno, a be gwati ang büdiyü nono. A be gwodan ngwube aji ngwapa 'ri'ring gwudi dünälü ngwügäbici ngwüjü ngwanni ngwurerajaar je, aar ru ngwüji ngwadatalu.

¹² Yäy gu no, ojemar be ngwuy nono ngwalu ngwanni ngwuju 'rigany na yirku yalu yanni giyo yiju 'ribül ndi ari,

¹³ “Ngaa gi'tiji yora yalu gay gidünälü,” nunnu gwanni gwuru dimjo, aa'ti gwa ji ndi ele yimijonga, ngwube manni u'ri nono.

Arnganar aa'ti ngaa la obe Ngwaalinga gora ge

¹⁴ Jar 'di'däny ngaa ge'te yiima 'dar ndi eelle ladatalu ngwüjingä le 'dar ngaa ju'ri ndi ari ma ju'ri erne, gwere gwa'ti äti enggang Ngwaalinga.

¹⁵ Arnganar ndi ari aa'ti gwere gwa ji gwa ami'rati giyim'rü yidi Ngwaalu ndi ari aa'ti yigor yalu ya ru nono di'rokr 'danggalanu ara je nyamidiyi ara je digang lonyadu.

¹⁶ Arnganar ndi ari aa'ti gwere gwa ji gwümi'ridi ngwäyanü, dübidi Ngwaalinga gora ge nono Yijung, gwanni gwüpiyā yu'rinanu yüngün gwuru giji giru gi'ra eny gwe gwudi gomom ge'te pu.

¹⁷ Ngaa lilingidi gu ndi ari anni mung aji ngwümini ndi gwä'ri yu'rina yidi onjaci giyoo, yima aar je ünyä. Ngwuje mini yal ye ngwu'ti mbuja gay gere.

¹⁸ Ngaa la'ti indädi Ngwaalu ken ganni ga aar akani nono anaku arru gu ngwüji ngwudi Yijiräyil ken gani Jinä ganni gü'dinä ligä, giru dirim, ngwuru dumbil na dirun diru dudu.

¹⁹ Ngaa la'ti indädi ngwaalu ngwanni ngwärinä gu giil, na dulu danni dondaja ngwuja'ri anni ma aar je 'dingini, aar ari, a je yedeny eny aar pälü ndi ari aa'ti la je Ngwaalu ondaci mana.

²⁰ Ndi ari ngindenga la'ti äti ngwangina ngwadi aar ngwe 'dingini ngwuja'ri ngwündäjinä aar ari, “Di ma gong akani geno nono, aar aci yo'rr ye 'di aar 'rinye.”

²¹ A ngwaalu ngwoo ru yedeny 'di aar gäbici Müjäng ngwondaji gwari, “Äny gwudidi'ru yedenyo.”

²² A be ngaa lima be ilada Ngwaalu ken gani Jäyün gani Üräjälim gwudi gerala,

gwuru gündär gidi Ngwaalu ngwanni ngwumidu. Ngaa lima ilada giyi'rr ngwüü'ri ngwüü'ri, ndi o'rajidalu gwudi jayanu.

²³ Ngaa lima ilada ki'doonga gidi yiiji yidi Ngwaalu yanni yiru yi'ra yanni yima aar je ulli ngwüriny ngwegen kerala. Ngaa lima ilada Ngwaalu ngwanni ngwati obalu ngwüji ngwe 'dar. Ngaa lima ilada ngwaalu gwudi ngwügi'rim gwudi ngwüji ngwanni ngwüdünälü ngwanni ngwuma aar je ge'te ngwumbutu.

²⁴ Ngaa lima ilada gidartan dani Yicu gwanni gwuma ji gidiliganu aar nje gwä'rajidi Ngwaalinga le ndi gekajidi gwanni gwuyang. Ngaa lima ilada giyin yidi Yicu yanni yigwüränä yondaja ngwuja'ri ngwujayana giyin yidi Äbiil.

²⁵ Arnganar gu be ndi ari aa'ti gwa aang obe gora ge gwanni gwondaja. Manari ngindenga liru Ngwüyäwüd lima 'ti gwännädi ngindeng gwanni gwübidaär gora ge gwanni gwürngädi je ngene gidiyängälü, ya ar je be mbuji yanni yiru 'tanaa manari gwuma ar gwürläci lu'ra gwanni gwürngädi nje kerala?

²⁶ Kaji nggoo, yal yüngün yilagaja diyängälü, a be gweneno yiming ye yari nu, "Mana äny gwo're gwa'ti gwa lagaji diyängälü 'dogo jücü gwene, äny gwa lagaji geralu 'to."

²⁷ Ngwuja'ri ngwani, "Mana äny gwo're" ngwinggida ndi ari yanni yati lagadalu, ya äbrini, yäbingädi ngwong ngwanni ngwügi'tinä nunnu aar jalu yanni yati 'ti lagadalu.

²⁸ Yäy gu no, anni raar gu ndi ari a lapu yelenya yanni yati aar je 'ti lagajalu, a la be ci Ngwaalinga yäy 'tu gwonyadu. A gu no, ar je äpiji yobo ye yanni yindi kayalu ar denya aar nje yedeny eny 'dünggüngün.

²⁹ Anaku aru gu yitab ndi ari, "Ngwaalu ngwege gwuru ligä liti."

13

Ola gwudi Mi'rä

¹ Mätinärälü ndi ämnäjidi yengga.

12:26 12.26 Aji 2.6 12:29 12.29 Täjiniyā 4.24 13:5 13.5 Täjiniyā 31.6 13:6 13.6 Mäjimür 118.6-7 13:11 13.11 Ngwullawi 16.15-17,27

² Aa'ti ngaa la dudanu ndi gwä'ri ngwünnü ndi ari yigäbicä ngwüjü gwerre aar gu arri 'di aar gwä'ri yi'rrä yirnü aar 'ti lingidi ndi ari yi'rr yiru.

³ Diwayinar ngwüjü ngwanni ngwo giyorkon nono ma aang ngwe ji giyorkon gwüpäng. Ngaa runi ngwüjüngä le ngwanni ngwärräär je yündä nono ma aar je gu ärrä 'to.

⁴ A ngwüji 'dar denya agiding, a ngwümbür gwudi ngwüji ngwagidu jü'rini, ndi ari Ngwaalu ngwa ji ngwobalu diji de danni dimi'ridi ngwäyänü na ngwüjin 'dar.

⁵ Aa'ti ngaa liru ngwinäd gwudi ngwü'riny, itär je yalu yanni yätä je kuyanü ndi ari Ngwaalu gwaru nu,

"Äny gwa'ti gwa gwe i'dädänü
äny gwa'ti gwa ang gatani a'tur."

⁶ No a la gu be icinädä ar ari,
"Deleny diru gataji düwä gwüny,
yedeny yere ya'ti yiny eny.

Ndi ari yiru ange yere ya aar nje diji
ärrä?"

⁷ Giyomon 'dar, diwayinar ngwüjü ngwanni gwondaca je ngwuja'ri gwudi Ngwaalu. Ngaa je engga ndi ari lelella awa gidilä 'di aar ayi ngaa gwuji gora ndi änni Ngwaalu gwegen.

⁸ Yicu Kirictu gwuru gwe'te gwe'te anaku rung gu gwerre, gwuru gwe'te gwe'te gwene na gwa ru gwe'te gwe'te gwur'tal.

⁹ Aa'ti la je dudiyi, ngaa la gatani ngwuja'ri ngwanni ngwändädä gu ngaa gwujani ngwuja'ri ngwu'ter. Yijaw gwul-leny giyigor yege ndi ari ar ojeme nono yimi'rü ye yidi Ngwaalu, aa'ti yani dimürä de dani ngwudagi'ra ngwanni gwa'ti äti gu'ru gere ngwüji ngwanni ngwati je eny.

¹⁰ Alanga läti dagada danni dati aar gu ape yiiru kä'tänü la'ti gu äti yiima ndi eny.

¹¹ Gwerre, dir'dal danni diru gi'ra dati ape yinä yidi mi'rini nono ngwuye äni ngwaalu ngwanni Ngwuju'rana yidi gatalu gwudi ke, a be ngwanginu gwudi gong

gidi mi'rini nono ngwube ü'dini poor ngwaalu ngwudi üllälü.

¹² Yiru gu 'to ndi ari Yicu gwiti yi'rendeny nono poor längir lidi gündär nunnu ngwuju'riyi ngwüjü nono ngwudi Ngwaalu yin ye yüngün.

¹³ Ar be 'tü, ar ele 'dünggüngün poor, ar üpini yaaru yanni yüpining je.

¹⁴ Ndi ari ngene gididlä, a la'ti äti gündärä gidi gwur'taling, ar be mini gündärä ganni gadi ila.

¹⁵ Yicu gwe, gäbicä ar elada gweere ndi gätiji Ngwaalingalu yomon 'dar mi'rining nono gwudi ortada gwudi ngwulem ngwege ngwanni ngwati ondaji ngwüriny ngwüngün.

¹⁶ Aa'ti ngaa la dudanu ndi ärrü yi'ral yanni yijaw ndi aang le emadi li'ter, ndi ari mi'rini nono gwuru nggwee gwanni gwüjädi Ngwaalinganu.

¹⁷ 'Dengenacar ngwelenya ngwalu ngaa 'dengenaji yelenya yegen ndi ari yiiru yegen yiru ndi aar je arnga gilig'i'rim lalu gaji 'dar ndi ari ladi je Ngwaalu otacalu gwani yiiru yegen. 'Dengenar je nunnu a yiiru yegen ru jayanu aa'ti ya ru ni ndi ari ya'ti ya gu jayi 'danggalu.

¹⁸ Otacar Ngwaalingalu gwani änyängä ndi ari a yigor yäri ju'ranu ndi ari nyii eelle giyomonalu 'dar li'di'räjä yi'rala.

¹⁹ Gwece gwece nggwa je päcälü otacar Ngwaalingalu ndi ari aar nyi gwä'ra a je o'raca puprang.

²⁰ A Ngwaalu ngwudi adatalu, yin ye yidi gekajidi gwudi gwur'taling gwanni gwuma 'di'riyä Delenyalu dege dani Yicu giyi'ranyanu, gwuru doo'ra dipa didi ngwawal,

²¹ ara je ja'rima yi'ral ye 'dar yanni yijaw ndi ärrü buping gwüngün. Ngwape yiiru 'dengganu yanni yijädänü Yicu Kir-ictu gwe, gwanni gwünäjinä giyomon 'dar. Yiru gu.

Aganni gwudi mi'ra

²² Ngwänggäri, nggwa je päcälü ndi nyi ämnici ngwuja'ri ngwor'temaja je ngwe ndi ari ngwüllijä je 'dogo ngwa'ti olanu.

²³ Äny gwubupa je ngaa lenge 'to ndi ari diweengga dege dani Timijawuj dima aar

gatalu. Mung obana puprang, gwuny gwe ila ara je ombaja.

²⁴ Agannar ngwüjü 'dar ngwanni gwuru yi'ra yalu ngaa aganni ngwüjü 'dar ngwudi Ngwaalu. Ngindenga lidi Italiyang, laganna je.

²⁵ Ara je gu yimi'rü ji 'dar!

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Yagub Äni kitabanu

Yagub gwuru gwümätì gi'donga gidi Ngwaalu Üräjälim. Ngwube ulli ngwuja'ri ngwüngün ngwuje ükáci ngwìkìrijìnä ngwuru Ngwüyäwüd ngwanni ngwa'ti ju Yijiräyil aar be badalu poor ngwüjänü ngwuru Garany. Enggaci gwudi Yicu gwinggidaar gwe kitabanu nggee gullu Yagub aar 'ti be utu ngwuja'ri ngwäyälü.

Ngwuja'ri ngwudi Yagub ngwinggida olang gwonyadu gwani eelle gwudi ngwìkìrijìn. Yagub gwaru manari nga gwämnä Ngwaalu, nga gwa ape yi'ral ye'te ndi inggidi ämning Ngwaalu gwunga. Ola gwüngün gwindi gilingenalu. Manari nga gwuru diwayi, aa'ti nga gwa muli nono! Aa'ti nga gwa mi'ri ngwuy manari ämni Ngwaalu gwunga gwuma aar idäji. Aa'ti güündä ga ang apalu no. Aa'ti a gwa uti ngwüjänü ngwanni ngwünänü nga be obeda ngwüjälü ngwuru ngwayi. Ärrijä ngwüjü ngwu'ter yi'ral yijaw. Mätì lingla lunga nga mätä ami'rang gwunga. Ätädi Ngwaalinga lingina lunga nga gatada lingina lunga ndi bebere gwüngün. Kwudar dijego'rr de. Aa'ti nga gwa iringini yi'ral ye yanni yadi je ele ndi ärrì. Manari nga gwünänü, gataja ngwuwaya düwä ngwong ngwe gwunga. Or'temaja nga jayi liguri nga otaci Ngwaalingalu gwani ngwüji ngwanni ngwüminä ndi je Ngwaalu gataja düwä.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1)
2. Eelle gwudi ämni Ngwaalu na gwudi bebere (1.2-8)
3. Ngwuwayi na ngwüji ngwanni ngwünänü (1.9-11)
4. Or'temaji gidirbä na ndi idäji (1.12-18)
5. 'Dingini na 'dengenaci ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu (1.19-27)

6. Arngani ngwaalu ngwani uti ngwüjänü (2.1-13)
7. Ämni Ngwaalu na yiiru yanni yijaw (2.14-26)
8. Mätì yi'ral yanni yati ar ye ari (3.1-12)
9. Bebere gwanni gwuru 'didanu (3.13-18)
10. Arngani ndi ru dimaad didi ngwüji gididlä (4.1-5.6)
11. Or'temaji na otaci Ngwaalingalu (5.7-20)

Aganni

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwindi 'dünggüny äny gwani Yagub gwuru dinäd didi Ngwaalu nyi ru dinäd didi Deleny dani Yicu Kirictu, ngwükäcä je ngaa ru yilü yidi Yijiräyil 'di na rom (12) lanni gilo libadalu giyenanu yidi ngwüji ngwuru Garany.

Nggwaganna je.

Mätinälü ndi mimini nono

² Lani ngwänggäri, jayaranu manari dirbä donyadanu dima je mimminni nono.

³ Ngaa lilingidi ndi ari mimminni nono gwani ämni Ngwaalu gwalu gwata je gendaci yiima ngaa or'temaji.

⁴ A or'temaji ape yiiru yüngün ngwuje medaji 'danggalanu nunnu ngaa pe ndi bebere ngaa mbuti aa'ti ya gu ami'rati yere.

⁵ Manari gwere nggwo 'danggalanu gwami'ratu ndi bebere, ngwotaci Ngwaalingalu ngwanni ngwati ätä ngwüjü 'dar ligor le ngwuje 'ti gi'tinijälü yere yanni yiki, a ya aar je ätädä.

⁶ Ma be ari gwuming otacalu, ngwuru diji dämnä Ngwaalu aa'ti da ru diji da'ti gäti ligoralu dümimänü, ndi ari gwanni gwati ümimänü, gwuru nono dudu didi yaw dati dirun ärälü ngwuye pi gändikä.

⁷ Dijii ndoo aa'ti da ge'te ndi ari da mbuji gony gere Gideleny.

⁸ Nginde gwuru diji diru yigoranu rom (2) da'ti mätinälü ndi ape ape güngün 'dar.

Ngwuwayi na lanni linänü

⁹ Manari diweengga danni diru diwayi dima aar allijala, ngwiringini Ngwaalinga ndi allijala gwüngün.

10 A be ngingde gwanni gwünänü manari gwuma aar ülläjälü, ngwiringini Ngwaalinga ndi ülläjälü gwüngün, ndi ari gwadi ele ndi ayi nono ngwududi nono gwele yibobo yidi ngwa'ri.

11 Ndi ari lingen lati anda a deja büdi a ngwa'ri ayi nono a yibobo ayi nono aar mi'ri'tadalu a jayi gwegen geradalu. Yiru gu ye'te ye'te 'to gidiji danni dinänü, diji danni dinänü da ayi nono da dudi diju ndi 'täji ngwäy giyiuru yüngün.

Ngwaalu ngwa'ti idäji diju

12 Gwonjacaar gwanni gwuru diji dor'temaja dimiminnär nono, nunnu manari dima gwällini, da aar giki gi'riba gidi yeleny gidi midi ganni gima gwe Ngwaalu ci ngwüjü gwanni gwati änni ngindeng.

13 Ma aar je idäji mbuji, aa'ti diji da ari, "Ngwaalu ngwuru ngwidäjiny." Ndi ari Ngwaalu gwati je 'ti yi'ral yanni yiki idäjä na gwati 'ti idäjä diju dere.

14 A be diji diru de'te de'te dati ami'ra gwüngün gwanni gwuki idäji ngwokta ngwä'dätiyi.

15 Ma ami'ra gwanni gwuki mätinälü, gwati apa keng a ke mung pe, gwati apa yi'rany.

16 Aa'ti la je dudiyi, lani ngwänggäri ngwänni nje.

17 Angidaji 'dar gwanni gwujaw gwumbutu, gwati üllä ndi Papa gwanni nggwo kerala. Gwanni gwuge'ta ngwony gwati buri kerala. Ngwong ngwee gwati gwugwurli buri gwegen nono diila a be Ngwaalu gwati 'ti gwugwurlu a'tur.

18 Gwüjädü ndi aar nje ätäda ngwuja'ri gwanni gwuru 'didanu nunnu ar ngwe lingini ar ru yi'ra giyi'ral 'dar yanni yige'teng je.

'Dinginar ngaa ape yiuru

19 Lani ngwänggäri gwanni ngwänni nje, ge'tar je ngwäy nono giyee, ndi ari a diji büdädi ndi 'dingini puprang, ngwube geraji läni ndi ondaji na ndi güündä ape,

20 ndi ari güündä gidi diji gati 'ti apu düningälü 'didanu gwanni gwüminä Ngwaalu.

21 Yäy gu no, Gatanar yidiganya mbüny 'dar na yere 'dar yanni yiki ngaa jilänü ngaa änni ngwuja'ri gwanni gwuma kwüdinü 'danggalanu gwanni ngwa je gilängidiyi.

22 Aa'ti ngaa la 'dingini ngwuja'ri 'dogo, no ngaa idäji yigo'ranu yalu. Apar ngwe yiuru.

23 Gwanni gwati 'dingini ngwuja'ri, ngwe 'ti be apu yiuru, gwuru nono diji danni dati ombani ngwäyänü gwüngün kalmandranu

24 dati ombani lingina lüngün ngwele ngwududanu puprang ndi diwayina ndi ari diru 'taa.

25 A be diji danni dati ge'te yobo ngwäy nono mama, yobo yanni yimbutu yidi gatu linginalu, nggu elada no gwur'tal, dati 'ti dodana ngwuja'ri gwanni ngwuming je 'dingini, ngwe be ape yiuru ndi aar onjaci giyiuru yüngün.

26 Manari gwere gwuma ci ligor lüngün gwümäti yobo ngwu'ti be mäti lingla lüngün 'di'däny, ngingde gwidäjä ligo'ranu lüngün a yobo yüngün yiru 'tur.

27 Yobo yanni yati je Ngwaalu gwuru Papa gwege änni ndi ari yiju'ru aar jayi nono yiru giyee, ndi ombaji ngwumi'runu na ngwedela gidirbanü degen, a ndi rime ligo'ro lidi diji giyidigany yidi didlä.

2

Arngani ndi uti ngwüjänü

1 Lani ngwänggäri, anni rangaa ngwikirijin ngwudi Deleny dege dinäjinä dani Yicu Kirictu, aa'ti ngaa la uti ngwüjänü.

2 Ma diji de'te ila ngwaalu ngwudi o'rajidalu digenna gu'runga giru dab komon ngwugenne ngwureda gwujaw, a be diji ila 'to danni diru diwayi ngwändä.

3 Ngaa be ombaji diju ndoo digenna ngwureda gwujaw ngaa ci, "Ila nga jalu ngwaalu ngwee gwujaw," ngaa be ci ndoo diru diwayi, "Dünü ngeno" ya "Jalu gidiyängälü ngene giyoranu yüny."

4 Giyee ya'ti mene ani ndi ari ngaa lati uti ngwüjänü ngaa ru nono ngweleny gwanni gwati pi yelenya ya'rany ye yegen yanni yike?

⁵ Lani ngwänggäri 'dinginar ngwuja'ri ngwee, Ngwaalu ngwätüdi ngwanni ngwäbrü ngwüjü ngwanni ngwuru ngwuwayi ngwäyänü ngwudi ngwüji ngwudi didlä nunnu aar nänü ndi ämni Ngwaalu na ndi ape yu'rina yidi yeleny yidi Ngwaalu yanni yicung ye ngwüjü ngwanni ngwämnä ngindengo?

⁶ Ati be ci ngwuwayalu mireny. Ngwüji ngwanni ngwünänü ngwätüdi mene ngwanni ngwata je ärräje? Ara je oktalü ara je ngwe ele ngwaalu ngwudi pi yelenyaa?

⁷ Ngindenga lä'tüdi lanni lati ci Ngwürinyälü mireny ngwuru yeleny ngwudi nginde gwanni gwätä je?

⁸ Manari ngaa 'didanu lati denya yobo yidi yeleny yanni giyo kitabanu gidi Ngwaalu yaru, "Ämnä gwanggalu anaku ata gu ämni ligo'ro lunga," nga nga gilo ndi je ärrä yanni yidünälü.

⁹ Ma be ari ngaa lati uti ngwüjänü, yärrä je yanni yiki a ngaa lima gikini yobo ye nono ngwüjü ngwanni ngwukiya yobanu.

¹⁰ Dijji danni dati denya yobo 'dar nggu be obalu ye'te pu 'dogo, yani ndi ari yiming je kiyalu 'dar anaku rar gu.

¹¹ Yiru ndi ari nginde gwanni ngwaru, "Aa'ti a gwa mi'ri ngwäyänü," gwuru 'to gwanni gwaru, "Aa'ti a gwa 'rinyidi." Manari nga gwuma 'ti mi'ridi ngwäyänü nga be 'rinyidi, yani ndi ari nga gwuma kiyi yobalu 'dar.

¹² Ondaja nga arri nono ngwüjü ngwanni ngwadi ele ndi ngwe yobo obalu yanni yati ye dijji gätini linginalu,

¹³ ndi ari obalu gwanni gwa'ti äti inäng, gwa aar gwe inggidi gidijji danni dati 'ti ngwüji inädi. Ndi ari inä gwati dami obengalu!

Ämni Ngwaalu gwa'ti äti yiiranu gwayu

¹⁴ Yiru ange yanni yijaw lani ngwänggäri manari dijji dati däti ämning Ngwaalu ngwube erne yiiranu? Da ämni Ngwaalu nggwee gilängidiye?

¹⁵ Nda ma diweengga diru dur ya gera dirnidi ngwureda na eny gwudi lingeno.

¹⁶ Ma be ari dijji de'te 'danggalanu ci, "Indi gora gijaw nga ji ngwaalu ngwübüdänü nga eny nga pe," ngwu'ti be ärrjä yi'ral yere yiminäng je yidi lingeno, yiru ange yanni yijaw?

¹⁷ Yiru gu 'to no, ndi ari ämni Ngwaalu 'dogo gwanni ngwa'ti äti yiiranu, gwayu.

¹⁸ A be dijji de'te da be ari, "Nga gwäti ämning Ngwaalu, äny gwäti yiiru."

Eggaci ämning Ngwaalu gwunga gwanni gwa'ti äti yiiranu, gwa ang be eggaca ämni Ngwaalu gwüny yiiru ye yanni yati nje ärrä.

¹⁹ Nga gwämnä Ngwaalu ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwe'te pu. Yijaw! A mene ngwujego'rr ngwati gu pa ämni 'to ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwe'te pu, ati je yedeny eny 'di ati aar didi'ri.

²⁰ Wä de'rr ndee, yiminä je yanni yadi ondaji ndi ari ämni Ngwaalu ngwanni gwa'ti äti yiiranu gwuru 'ture?

²¹ Dügüurnä dege dani Äbräyim da'ti Ngwaalu ca gwüdünälü anni mung apa gijü gungün gani Ijaag gading ge mi'rini nono gidagade?

²² Änggädär ndi ari ämni Ngwaalu gwüngün gwelataar yiiru ye yüngün gwüpäng, na ämni Ngwaalu gwüngün gwuma mbuti yiiru ye yanni yärrung je.

²³ Yiru gu anaku üllinäär gu kitabanu gidi Ngwaalu yima äti ngwäyänü ndi ari, "Äbräyim gwämnä Ngwaalu a gu be Ngwaalu i'raci ngwuru dijji didünälü," aar urnidi dimaad didi Ngwaalu.

²⁴ Änggädär 'di ndi ari dijji dati dünälü yiiru ye yanni yating je ärrä, ya'ti ani ämni gwe Ngwaalu 'dogo.

²⁵ Yiru gu ye'te ye'te no 'di 'to gidedr dani Riyab, gwä'racäär ndi ari gwüdünälü gwani yiiru yüngün anni mung ülläji ngwujimidalu ngwükjäär je ngwuje 'tüyü aar ele gay ge gi'tere?

²⁶ Nono lingina mung 'ti äti ligi'rimanü, layu. No ämni Ngwaalu gwanni gwa'ti äti yiiranu, gwayu.

3

Ke gwudi lingla

1 Lani ngwänggäri, aa'ti ngaa la ru ngwoorta lonyadu, ndi ari ngaa lilingidi alanga lanni lati enggaci ngwüjü, la ji linje le obalu obengalu gwanni gwupana.

2 Alanga 'dar lati obalu ngway ngwonyadu. Manari gwere gwati 'ti ärrü yi'ral yere yanni yiki a'tur ndi ondaji gwüngün, nginde gwuru diji dimbutu, däti yiima ndi ruyi lingina lüngün 'dar.

3 Manari a lima änicü ngwumirta yu'runga ngwulem, nunnu aar nje 'dengenaci ar je ruyi, ngwati ar je gwügwürlü ngwanginalu ngwengen 'dar.

4 Na nono gwele ngwübälükä. Aar ni pe nono ange, ati je dirun dojema nono dinga, ngwati je dilimi dooko gwügwürläji ngwaalu ngwüminä je gu doorta degen ndi ele.

5 Yiru gu ye'te ye'te 'to gilingla, liru gu'ru gooko ngwangu ating be irüngini gwulleney. İriyā ngwäyälü giligä gwele mung obalu looko, lati u'diyi didänyälü 'teny.

6 Lingla liru ligä 'to, liru gu'ru giki lati gu yi'ral 'dar ila ngwangu ngwudi diji. Lati kiyi diji nono ku, ngwugatu miding gwudi diji ku giligä na lati aar gatu 'to giligä lidi yi'rendeny.

7 Ngwäng 'dar, yi'rä, ngwong gwanni ngwati ele yora yalu, na ngwong giyaanu ngwati je ngwüji lingidiyi drü aar ru ngwudi 'dunung,

8 a be diji dati 'ti mäti (lingidiya) lingla drü. Liki lati 'ti jalu jicom, lonyadu yiyaanu yati 'rinyidi.

9 Lati ar le ortada Delenya dege ar le ortada Papang gwege, ar le 'täji ngwünyü gidiji danni digi'tinä giyi'remna yidi Ngwaalu.

10 Ngwulemanu ngwe'te ngwe'te, ngwati ortada aar 'täji ngwünyü. Lani ngwänggäri, ya'ti yaadi gu ru no.

11 Yaw yanni yami na yanni yinyira yati iritadi gidel de'te de'te?

12 Lani ngwänggäri, dimnigor dati 'ri'ri yiminite na diguri dati 'ri'ri yimnigora? Na 'to del danni dinyira yaw dati 'ti iritadu yaw yanni yami.

Bebere gwudi gerala

13 Yäru gwanni nggwo gwubebera gwülingidi 'danggalanu? Gäbicär ngwuje inggidi elette gwe gwüngün gwanni gwujaw, apepe gwanni gwäpinä ligor le lüllänü gwudi bebere gwuru.

14 Ma be ari ngaa lati 'rati ngwäy jicir yi'dünyü, ngaa arrada giyur giyigoranu yalu, aa'ti ya ye irüngini giyee ngaa je nyi'rini yanni yiru 'didanu.

15 "Bebere" gwanni gwuru gu no, gwa'ti üllü kerala ngwube ru gwudi diyängälü, gwä'tüdi gwudi ligi'rüm, gwuru gwudi dijego'rr.

16 Ndi ari manari ngaa liru ngwü'dünyü ngaa arrada giyur, 'digwü'ridänü gwati ji a yi'ral äpini 'dar yanni yiki.

17 A be bebere gwanni gwati üllä kerala, gwerre gwerre, gwuru gwanni gwuju'ru, ngwuru ämni gwudi adatalu, gwati denya, gwati 'dengenaci, gwati inängänü gwupa, a gwati 'ri'ri yuula yanni yijaw, gwati übidänü ngwuru 'didanu.

18 Lanni lati ge'te adatingalu aar kwoy ladatalu, yati aar je 'tüyü yanni yidünälü.

4

'Dengenacar Ngwaalinga

1 Yiru ange yanni yati apa dugiding aar apa kading 'danggalanu? Yä'tüdi mene ndi ari yati ila ndi ami'ra gwati kwudi 'danggalano?

2 Gong gata je araanu ngaa 'ti be mbuju. Ata be kajidi ngaa 'rinyidi nunnu nga mbuji. Ngaa je 'ti be mbuju yanni yiminä je, no ati aang be kadi ngaa kwudi. Ngaa la'ti äti, ndi ari ngaa lati 'ti otaca Ngwaalingalu.

3 Manari ngwuma je otacalu, ngaa lati 'ti mbuja, ndi ari ngaa lati utalu yigor ye yiki nunnu ngaa ye ärrü yi'ral yanni yämi'rädi yigor yalu.

4 Ngaa gilee liru ngwüji ngwümi'ridi ngwäyanü, ngaa la'ti lingidi ndi ari ätäjidi yimaada didlängä le, yani aar nje Ngwaalu ke ngwäye? Diji danni dima aar ru didlä de dimaad, dima ru güwän gidi Ngwaalu.

5 Ngaa laru gitab gondajalu 'dogo a'tur anni arung ligi'rüm lanni lige'teng

'dengganu, lati nje iye yigoranu nunnu ar änni Ngwaalinga jüco?

⁶ Ati aar nje be nginde gendaci nje yimi'ra. Yiru giyee yaru ye gitab ndi ari, "Ngwaalu ngwati 'donya ngwuja'ri ngwudi diji danni dati piyi ligo'ro Ngwube ru dimi'ru gidiji danni dati okeye ligo'ro."

⁷ Ätädär be Ngwaalinga yigo'ro yalu. Kwudar dijego'rrnga le da je be abri.

⁸ 'Donggacar Ngwaalinga gito nginde gwa je be 'donggaca gito. Unar ngwuy nono nga nga lanni liki, ngaa ga'rini yigor yalu, nga nga lanni liru yigoranu rom.

⁹ Runar, ngaa ari dulu de gwulley. Gäbicär ngwimä ngwalu ngaa ari yal ngaa gäbici jayinganu ngaa jalu kürüng.

¹⁰ Okeyar yigo'ro yalu ngwäyanü Gideleny, gwa je be piyi gwa je näji.

Aa'ti nga gwa obalu gwanggalu gwe

¹¹ Lani ngwänggäri, aa'ti ngaa la luidi ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwuki. Gwanni gwati ondi jaji kwenggenala ngwuja'ri ngwanni ngwuki nggwe obalu, nginde gwati ondi jaji giyobala ngwuye obalu. Manari nga gwati obalu yobo ye, ya'ta je mäti nga gu be jalu nda ye obalu.

¹² Gwanni gwuru dobo gwuru gwe'te pu, ngwuru deleny gwuru gwäti yiima ndi gilängidiyi na ndi gerajalu. Nga be ani yäru ndi obalu gwanggalu gwe?

Gatada ngwäyanü Ngwaalu

¹³ 'Dinginar gweneno, nga nga gilee lati ari, "Gwene ya bigänü a ladi ele kündär nggee ya kündär nggone, ar gu jalu didläyü. Ar gu bileda ar mbuja ngwü'rinyä."

¹⁴ Ange gwuru, ngaa la'ti lingidi 'di ndi ari yiru ange yanni yadi ji bigänü. Midi gwunga gwuru ange? Gwuru nono dumbil dele dati ji gwooko ngwube aji ngwabralu.

¹⁵ Ngaa laadi manni ari, "Ma gu Ngwaalu ari, a la midi, ya ar je ärrü giyee ya ar je ärrü giyone."

¹⁶ A be Ngaa gilo be lati iringini ngaa piyi yigo'rala yalu, iringini nggwee 'dar gwuru gwanni gwuki.

¹⁷ Yäy gu no, gwe'te gwe'te gwanni gwati lenge yi'ral yanni yijaw nding je ärrü ngwuje 'ti be ärrü, yating je ärrü yanni yiki.

5

Arnganar lanni linänü liru ngwüriginä

¹ 'Dinginar gweneno, nga nga lanni ru ngwüji ngwünänü, arar ngaa runi gwani dirbä danni ndo dindi dada je mbuji.

² Goola galu gima 'digi'ri ngwured ngwalu ngwuma je ngwuruwal eny.

³ Dab na Buta gwalu gwuma iyini. Iyini gwegen gwuru gwanni gwadi inggidi keng gwalu ara je eny ngwangina nono ngwalu nono ligä. Nga nga lima gwä'räji gola gi'du giyomon giyä'di yidi gwodaning.

⁴ Ge'tar be ngwäyalü! Ndi ari gu'ru ganni gwü'ridängää ngwüji ngwe ngwanni ngwata je äpiji yiiru ngaa je 'ti be ätädi, ngwo ngwudugu yal ye 'danggalu. Na yal yidi ngwüji ngwanni ngwäpijä je yiiru, yima je Deleny diru yiima 'dingini.

⁵ Nga nga liju gididlä liriyalü ngaa enyalu yelenya ngaa amiyi yigo'ranu yalu. Ngaa likwudiniya yigo'ro yalu nono yindri komon gidi rce.

⁶ Ngaa lima obalu ngwüji ngwe ngwanni ngwujaw nono ngaa je 'rinye ngwanni ngwa'ta je ärrü yi'ral yere.

Or'temaji gidirbanü

⁷ Lani ngweengga, mätar yiguri 'di a Deleny o'ra. Änggädär anaku ati gu diji danni dati kwoy dünici yona ndi 'tüdä gidiyäng. Na awa dati määtä liguri ngwüdünici giranyu ganni gati ni a yon 'tüdä na ganni gati pi yona aar äti ngwäy.

⁸ Mätär be yiguri nga nga 'to, ngaa mätinälü 'di'däny ndi ari Deleny ndoo dindi puprang.

⁹ Lani ngwänggäri, aa'ti ngaa la äbinginijidi giyinenanu, nunnu aa'ti Ngwaalu ngwa ji ngwa je ngwe obalu ngwuja'ri ngwee. Gwanni gwati obalu ngwüji ngwe nggwo gito, nggwo gwüdünü gilängir.

10 Lani ngwänggäri, or'temajar nono ngwäjirä ngwanni ngwondaja ngwüriny ngwe ngwudi Deleny ndi ari ngwumbuju dirbä.

11 Anaku lüngidä gu ndi ari a länggädi ndi ari, lonjacaar je lanni lor'temaju. Nga nga li'dingina or'temaji gwe gwudi Äyüb, ngaa lima engga ndi ari gwuma Ngwaalu ärrä gwodanalü. Ngwaalu ngwuru dinä ngwanni ngwati je ngwüji inä.

12 Yanni yipana gu'ru, lani ngwänggäri, aa'ti nga la pi yi'rany Ngwaalu ngwe na gere ge, na diyäng de, na gong ge gere. Gäbicä "Yäying" gwunga ngwani yäy, na "Bäring" gwunga ngwani bäri, ya la gwe obalu.

Utalu ämnä gwe Ngwaalu

13 Diji dere 'danggalanu ndo gidärbäno? Gäbicär ngwotaci Ngwaalingalu. Diji dere dijayano? Gäbicär ngwelnge ngwortada Ngwaalinga.

14 Diji dere 'danggalanu düma? Gäbicär ngwurnidi mbumbung je lidi gi'doonga aar abingaci Ngwaalinga aar bruti yila ye ngwüriny ngwe gwudi Kirictu.

15 Otaci Ngwaalingalu ämnä gwe Ngwaalu, gwa gäbici dijü dänni dümä da u'ri nono. No da Deleny 'di'riyälü. Manari dapu gwanni gwuki, da aar düdänjänü.

16 Yäy gu no, 'täjidärälü giyi'ral yalu yanni yiki ngaa otacidi Ngwaalingalu nunnu ara je Ngwaalu u'riyi nono. Otaci Ngwaalingalu gwudi diji dänni didünälü gwätä yiima ndi ärrä yi'ral.

17 İliyä gwuru diji dümnä nono alanga je, ngwube otaci Ngwaalingalu gwulleny ndi ari aa'ti gere ga ni, a gere alala ngwüdläyü tä'räl na didläyü dü'ränü ngwu'ti nu.

18 Ngwo're ngwotaci Ngwaalingalu nunnu a gere ila kerala ngwunni a ngwong 'tüdä gidiyängänü, o're a gere ni.

19 Lani ngwänggäri, manari gwere gwuma gatani ngwuja'ri ngwanni gwätä ngwäyänü, ma be ari gwuma diji dere gwä'ra,

20 lüngidär ndi ari gwanni gwati gwä'ra dijü dänni diki kay gidi dudi, diming gätäjä yi'rany a da aar gwü'rübäci yi'ralalu yanni yiki yonyadu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Butruj gi'ra ge'te Äni kitabanu

Ngwuja'ri ngwanni ngwuru gi'ra ngwullu je Butruj ngwondacung ngwe ngwikirijinä ngene ngwucaar je “Ngwüji ngwanni ngwäbrä je Ngwaalu,” ngwanni ngwubadalu mbüny mbüny kängir ngwaalu ngwudi gen gweneno gicaar Türkiyä. Yanni yiru gi'ra gidi ngwuja'ri yiru ndi or'temaji ngwüjü ngwanni ngwadi uli ngwuja'ri ngwee ngwübünäär jälü aar mbuji yi'rendenya yani änni Ngwaalu gwegen. Butruj gwubupa nding je diwayiniyi Yicu gwe gwanni gwayu ngwü'di'ri mana na ngwuja'ri ngwe ngwüngün gwanni gwaru nggwe gwadi o'ra, nunnu a ngindenga äti ge'tajing. Ngwuja'ri ngwee aar änni aar or'temaji giyi'rendeny yegen, aar icinänü ndi ari idäji gwuru gwani 'didanu gwudi änni Ngwaalu gwegen a la aar je be ätädä gu'ru “komon gadi ge Yicu Kirictu 'tädälü” (1.7).

Or'temaji gwe nggwee kaji gidi dirbä, Butruj gwüpäcä 'to ngwüjälü ngwanni ngwadi uli ngwuja'ri ngwee ndi aar elelle nono ngwüjü ngwudi Kirictu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1–2)
2. Ange gwuru ndi ge'taji (1.3–12)
3. Elelle gwudi ngwüji ngwujuru ngwudi Ngwaalu (1.13–2.17)
4. Gwuji gora gidi yi'rendeny yidi Kirictu (2.18–25)
5. Ru dikirijin na yi'rendeny (3.1–4.19)
6. Ola gwani lanni lati okta gi'donga gidi Ngwaalu (5.1–11)
7. Aganni gwudi mi'ra (5.12–14)

Aganni

¹ Äny gwani Butruj gwuru doo'ra dükäjä didi Yicu Kirictu, ngwuja'ri ngwee ngwükäci nje ngwüjü ngwanni

ngwäbrä je Ngwaalu ngwobadalu ngwuru ngwörnü poor ngwaalu ngwee ngwani Buntuj, Galatiya, Gäbüdükiyä, Ajiya na Bijiniyä.

² Ngwanni ngwäbräär je anaku lingidi gu Ngwaalu ngwuru Papa 'tu'tu gwerre ngwuje ju'riyi Ligirrim le nunnu aar 'dengenaci Yicu Kirictung ngwuje gwürä yin ye yüngün.

Ara je gu yimi'ru ji ara je gu adatalu ji gwirälü.

Näji Ngwaalinga gwani ge'taji gwanni gwumidu

³ Ar näji Ngwaalinga ngwuru Papa gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu. Ndi ari ndi inä gwüngün gwanni gwupa 'dengge, a lima lingini lingining gwanni gwuyang ndi ge'taji gwanni gwumidu 'di'ri gwe gwudi Yicu Kirictu giyi'ranyanu.

⁴ Aar nje äniyi giyu'rinanu yanni yati 'ti 'digi'ru a'tur aar ralu aar medadi. Giyo yirimitijärä je kerala

⁵ ngaa lanni letadu gu yiima yidi Ngwaalu änning gwe gwalu 'dünggüngün 'di a gilang gwanni nggwo mama, ngwa ji ngwü'tädälü komon nggä'di gidi gwodaning.

⁶ Jayar banu gwulleny gwani ngwuja'ri ngwee, a be gweneno, miminni nono gwonyadu yi'ranu gwa je mbuji gaji gooko.

⁷ Ya je mbuji giyee nunnu aar inggidi ndi ari 'di'didanu änni Ngwaalu gwalu gwanni gwupana gu'ru gidab danni dati medadi danni dati aar gwalli nono ligä le nunnu aar ombaji ndi ari diru 'didanu. Änni Ngwaalu gwalu gwuru gu no, ndi ari ngwümbüjini gwuru 'didanu ndi orta, ndi näji na ndi denya, ma ji ma Yicu Kirictu 'tädälü.

⁸ Gwa'ti aang änggädi, ngaa be änni. Gwa'ti aang änggädi gwenene, ngaa be ännäci lijayanu gwulleny lonyadu gu näji gwupa.

⁹ Ndi ari ngaa gilo ndi ape gu'ru gidi änni Ngwaalu gwalu, gwani gilang gwudi lingeno lalu.

¹⁰ A gwani gilang nggwee, ngwüjir ngwanni ngwondaja giyimi'ru yanni yadi

ara je Ngwaalu ükacä, yimänäär jälü gwulleny aar ye arngani gu'ru gipa.

¹¹ Aar bupi ndi ari ye lenge gaji aar ye lenge ngwuja'ri ngwanni ngwinggida je Lig'rim lidi Kirictu lanni liju 'denggenanu. Anni ondajing gwani yi'rendeny yanni yadi mbuji Kirictung, a gwani näji gwupa gwanni gwadi gwuja.

¹² Ngwaalu ngwondaca ngwäjirä ndi ari ngwa'ti äpijä yigo'ro yegen yiiru, ara je be äpiji yiiru. Anni ondacaar yi'ral ye yanni yima je 'dingini gweneno. Ngaa li'dingina ngwuja'ri ngwee ngwanni ngwondaca je ngwüji, ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani Yicu Lig'rim le lanni Liju'ru lükäjinä kerala. 'Di ndi ari yi'rr 'to yijädi ndi ombaji yi'ralanu giyee.

Ju'rar

¹³ Yäy gu no, jar balu ngwäy ngwe ngwudi yigor yalu aang arngani gwani yiiru. A ge'taji gwalu 'dar jada giyimirü yanni yadi ara je Yicu Kirictu ätäda mung 'tädalü.

¹⁴ Nono yijü yi'dengenaca Ngwaalinga, aa'ti ba be ngaa lo'raci elelleng gwudi ami'ra gwudi lingeno gwele gwuju yogo ye gwerre.

¹⁵ Ngaa be ju'ri anaku ju'rung gu gwanni gwurnida je, no ju'rar be giyi'ral 'dar yanni yata je ärrä.

¹⁶ Ndi ari yüllinä no yaru nu, "Ju'rar, anaku ju'riny gu."

¹⁷ Ndi ari anni urnidangaa Ngwaalinga ngwuru Papa gwanni gwati 'ti utu ngwüjänü ndi pi yelenya yüngün, elellar elelleng gwudi ngwüji ngwuru ngwörnü ngene gididlä ara je yedeny eny.

¹⁸ Ngaa lilingidi ndi ari la'ta je ü'rädälü kay ganni ga'ti äti midinganu gägätijänärä je mbumbunga lalu ngwong ngwe ngwanni ngwati dudi nono buta na dab,

¹⁹ ara je be ü'rälü yin ye yidi Kirictu yanni yiru gu'ru, gwuru Girany ganni gijaw nono ga'ti rngü.

²⁰ Gwäbräär 'tu'tu gwerre didlä da'tina gi'tinä, gwuma aar be 'täjalü kaji nggee gidi gwodaning gwani nga nga.

²¹ Nginde gwe, ngaa lima änni Ngwaalu ngwanni ngwü'di'riyälü giyi'ranyanu ngwünäji, a gu no, änni Ngwaalu na ge'taji gwalu nggwo gwüjädü Ngwaalu.

²² Gweneno anni ma aang gä'rini yigo'ro yalu 'dengenaji gwe 'didanung nunnu ngaa äti änning ngwengga 'di'didanu, ännäjidär gwulleny 'tu'tu giyigoranu.

²³ Ndi ari ngaa lima lingini lingining gwanni gwuyang ngaa lä'tüdi yuula yanni yati äni, ngaa be ru yuula yanni yati 'tädä, midi gwe na mätinälü gwe gwudi ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

²⁴ Ndi ari yüllinä yaru nu, "Midi gwudi ngwüji 'dar gwuru nono yanya, na näji gwegen gwuru nono yibobo yidi didäny.

Yanya yati undi na yibobo yati ayi nono aar mi'ri'ti,

²⁵ a be ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwati jalu pupud."

A ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwondacara je ngwe.

2

¹ Yäy gu no, gätär be yi'ral mbüny yanni yiki yani yi'rinya na i'däjänü 'dar, yimur'tuny, yü'düny na yani lo gwere 'dar.

² Rüdär nono yijü yilingitäär je girem, ara je yan yanni yiju'ru yidi lig'rim ami'ra nunnu ngaa ye pe ndi gilang gwalu,

³ ndi ari gweneno ngaa lima lenge ndi ari Deleny dijaw.

Ngwu'dun ngwudi lig'rim na lanni läbräär je

⁴ Ngaa lindädi 'dünggüngün, ndi ari nginde gwuru nono go'rra giru gidingo ganni gimidu gi'dünyidädi ngwüjalü ngwanni ngwati oda, a be Ngwaalu äbrä ngwuruji gu'ru gipa ngwäyänü ngwüngün.

⁵ Nga nga 'to liru nono yo'rra yimidu yüdädäär ye ngwu'duna ngwudi lig'rim, ndi ari ngaa ru ngwur'dal ngwanni ngwuru'ru ngaa äpiji Ngwaalinga mi'rining

nono gwudi ligi'rīm gwanni gwüjädänü Yicu Kirictu gwe.

⁶ Ndi ari yüllinä kitabanu yaru nu,
 “Ombaja ndi ari äny nggwo gwügäti
 go'rralu ngwaalu ngwani Jäyün,
 ganni gäbriny ngwuru gu'ru,
 a gwere gwanni gwa gu gatada
 ngwäyänü,
 gwa'ti gwa yaaru ape a'tur.”

⁷ A be gweneno nga nga lanni länni
 'dünggüngün, go'rr nggee gipa gu'ru
 'danggalu. A be lanni la'ti ämnä
 'dünggüngün ngwube ari,

“Go'rr ganni gi'dünyädädi ngwüjälü ng-
 wanni ngwati oda,
 gima ru gidingo gidi ngwu'dun.”

⁸ Na gima ru 'to,
 “Go'rr ganni gima ru nono gimle gadi
 gäbici ngwüjü aar gu obalu
 ngwuru ngwur'da gwudi i'diyi
 ngwüjü.”

La obalu, ndi ari linyurtanu ndi änni
 ngwuja'ri aar gu ru 'to ndi ari lige'tajaar
 je gu.

⁹ A be ngaa liru ngwüji ngwäbräär je
 ngaa ru ngwur'dal gwudi yeleny yidi Ng-
 waalu, ngaa ru ngwüji ken gwanni ng-
 wuju'ru, ngaa ru ngwüji gwudi Ngwaalu
 ndi ari ngaa ondaji orta gwe gwüngün
 nginde gwanni gwü'tiyä je gidirimänü ara
 je 'täjä giburalu gwüngün gwanni gwuru
 'ter.

¹⁰ Ngaa gwele gwerre lä'tüdi ngwüji,
 a be gweneno ngaa lima be ru ngwüji
 gwudi Ngwaalu. Ngaa gwele gwerre,
 ngaa la'ti inädi Ngwaalinga a be gweneno,
 ngwuma je be inä.

Elle gwudi ngwükirijin

¹¹ Lani ngwumaad ngwüny, nggwa je
 päcälü ngaa liru ngwünnü ngaa ru li'ter
 ngene gididlä ndi ari gatanar ami'rang
 gwanni gwuki gwudi lingeni gwanni
 gwati aar kwudi ligi'rīm le lalu.

¹² Elellar elelleng gwanni gwujaw
 ngwüjänü gwudi didlä, ma aar je üpäci
 yi'ral nono yanni yiki ngaa je gäbici aar
 engga apepeng gwalu gwanni gwujaw
 ngwuje gäbici aar näji Ngwaalinga

komon nggä'di gidi gwodaning gadi aar
 nje ge ilijä.

'Dengenacar ngwelenya ngaa 'dengenaci ngworta

¹³ 'Dengenacar yelenya 'dar yanni
 yigi'tinä ngwüjänü, gwani Deleny. Ma
 aar ani denya delenya dannu diru gi'ra
 dü'rädi yeleny nono ku,

¹⁴ na ma aar ani denya ngwartana
 ngwüngün, ngwükäjing je aar gikiji
 ngwüjü gwanni ngwa ärrü gwanni gwuki
 aar je gwällini lanni lati ärrü yi'ral yanni
 yindi kayalu.

¹⁵ Ndi ari bupi gwuru gwudi Ng-
 waalu ndi ärrü yi'ral yanni yijaw, ya
 gäbici ngwüjü gwanni ngwati ondaji
 yi'donggala, aar määta ngwünyü ngwen-
 gen.

¹⁶ Gätinär linginalu aang elellalu aa'ti
 be ngaa la gu rtanu ngaa ärrü yi'ral yanni
 yiki. Elellar ngaa ru ngwünäd gwudi
 Ngwaalu.

¹⁷ Dünyädär ngwüjü 'dar ngaa ämnäjidü
 yengga yidi ngwükirijin ara je yedeny eny
 Ngwaalu, ngaa denya delenya.

¹⁸ Ngaa lanni liru ngwünäd, 'dengenacar
 ngworta ngwalu ngaa je denya aa'ti la je
 'dengenaci 'dogo lanni lijaw drü ara je
 jayi ngwäy, ngaa je be 'dengenaci 'to lanni
 liki drü agaa je ke ngwäy.

¹⁹ Ndi ari yijayi gu manari ye'rendeny
 yima mbuji dijü yiriginä kay gidi Ng-
 waalu.

²⁰ Yiru ange ya ara je i'räci manari ngaa
 lipinä gwani ape gwalu gwanni gwuki?
 Ma be ari ye'rendeny yimbujanga gwani
 ape gwunga gwanni gwujaw, or'temaja
 be, giyee yijaw Ngwaalu.

²¹ Yiru giyee yanni yornacara je, ndi ari
 Kirictu gwumbuju yi'rendenya yani nga
 nga ara je gi'tijäni gay ngaa gwuji gora
 güngün.

²² “Nginde gwa'ti ärrä yi'ral yere yanni
 yiki,

aar 'ti mbojaja i'däjing nono gwere
 ngwulemanu ngwüngün.”

²³ Anni lüddär yi'ral ye yiki, ngwuje
 'ti gwä'räcänü ngwugwalli dämjä, anni
 mbujing yi'rendenya, ngwuje 'ti iya

yedenyo, ngwube gatada ligo'ro lüngün Ngwaalu gwanni gwati übidi yi'ralanu.

²⁴ Nginde giligo'ro lüngün gwapu keng gwege ngwanginu ngwüngün kü'rälä nunnu ar ayi ndi ke ar be midi gwani dünälü. Ngwämmä ngwe ngwüngün, lima je u'riyi nono.

²⁵ Ndi ari nga nga gwele liru nono ngwangal ngwududu a be gweneno, ngaa lima o'raca Yicung gwanni gwuru doo'ra ngwuru dangida danni dati arnga lingenon lulu.

3

A ngwaw na ngwur 'dengenacidi

¹ Lani ngwaw, 'dengenacar 'to ngwuru ngwalu nunnu manari gilona lere lanni la'ti ämnä ngwuja'ri, aar je gwürlä eelle gwe gwanni gwujaw gwudi ngwaw ngwegen

² ma aar engga eelleng gwudi ju'ri na denya gwudi ngwaw ngwegen.

³ Aa'ti jayi gwalu gwa ru gwudi ngwanginu poor, nono ndi micini ngwä'rü ndi genne dab nono, ndi genne buta nono na ndi genne ngwureda ngwanni ngwu'ri.

⁴ Ngaa be manni bupi jaying gwudi ligor lulu gwanni gwati 'ti medadu, gwani jayi drü gwalu na jilänü gwalu gwudi ligi'rüm, yiru giyee yanni yipa gu'ru ngwäyanü Ngwaalu.

⁵ Ndi ari yiru giyee yanni yindä ye ngwaw ngwuru'ru ngwudi gwerreng ngwanni ngwügati ge'tajing gwegen Ngwaalu aar gwe jayiyi yigo'ro yegen. Aar 'dengenaci ngwuru ngwegen.

⁶ Nono Jarrang, gwanni gwa'dengenaca duru düngün dani Äbräyüm 'di ating urnidi doorta düngün. Ngaa liru yera yüngün manari ngaa lati ärrä yi'ral yanni yidünälü aar je 'ti yedeny itä giyi'ral yere.

⁷ Aar gu ru 'to 'danggalu nga nga lanni liru ngwur, jayar drü ngwaw ngwalu ngaa je ärrä yi'ral yijaw ngaa je denya ndi ari ngindenga liru ngweengga ngwami'ratu na ndi ari lemada le giyimiränü yidi angidaji gwudi midi nunnu aa'ti yere ya ji yü'rü otacing Ngwaalingalu gwalu ngwäy.

Mbuji yi'rendenya gwani apepe gwanni gwujaw

⁸ Ndi mi'rä, nga nga 'dar acajidar gwüpäng lamatanu, inäjidär, ämnäjidär yengga, jayar yiguri ngaa ru ngwumulu.

⁹ Aa'ti ngaa la gwä'räji yi'ral yanni yiki yi'ral ye yanni yiki, aa'ti ngaa la lujidi ngaa be onjaci ngwüjü ndi ari yiru giyee yanni yornacara je Ngwaalu nunnu ngaa ji ngaa ape gu'ru galu gidi onjaci.

¹⁰ Ndi ari,

“Gwere gwanni gwadi ämnä miding gwudi ligo'ro lüngün

a yomon mbuji 'dar yanni yijaw,

ngwümäätä lingla lüngün giyi'ral yanni yiki na ngwulem ngwüngün ndi ondaji yi'duru.

¹¹ Ngwugwurla giyi'ral yanni yiki ngwuje ärrä yanni yijaw.

Ngwüminä adatingalu ngwugwoda.

¹² Ndi ari ngwäy gwudi Ngwaalu gwati iye ngwüjü gwanni ngwüdünälü na lating je geraji läni lüngün ma aar otacalu.

Ngwuje be gwürläci lu'ra lanni lati ärrä yi'ral yanni yiki.”

¹³ Yärü gwa je akani nono manari yigor yitäjänü ndi ärrä yi'ral yanni yijaw?

¹⁴ A be manari yiru gu ndi ari ara je yi'rendeny mbuji yanni ärrä gwalu yi'ral yanni yidünälü, Ngwaalu ngwa je onjaci. “Aa'ti yedeny ya je eny giyi'ral yanni yati iye ngwüjü yedenyo, aa'ti yedeny ya je eny ma ara je iye yedenyo.”

¹⁵ Ngaa be ge'te Kirictung ngwuru Deleny giyigoranu yalu. Jar mama giyomonalu 'dar nda je enggaci lanni la je otacalu gwani ge'taji gwanni gwätängää. Ngaa je be enggaci yigor ye yijilänü ngaa je denya.

¹⁶ Gäbicär yigor yalu aar jayi nono, nunnu lanni lata je üpäci yi'ral nono yanni yiki ndi eelle gwalu gwanni gwujaw ndi Kirictu, a je yaaru ape giyi'ral yegen yanni yiru yi'duru.

¹⁷ Yijayana ndi ari manari bupi gwuru gwudi Ngwaalu, ara je yi'rendeny mbuji gwani ärrä yi'ral yanni yijaw aa'ti yi'rendeny ya je mbuji lärrü yi'ral yanni yiki.

¹⁸ Ndi ari Kirictu gwayu gwani ke gomananu ge'te pu gwanni gwüdünälü gwani lanni la'ti dünälü, nunnu ara je apada Ngwaalu. Gwü'rinyitäär gilingeno a be Ngwaalu midiyi Ligir'im le,

¹⁹ Ligir'im le gilee liming le ele 'to ngwondaca ngwügi'rämä ngwudi ngwüji gwanni ngwugekanalu.

²⁰ Ngwanni ngwünyürtijä Ngwaalin-ganu 'tu'tu gwerre gaji ganni gimätijä je ge Ngwaalu liguri gaji ganni giju ge Nuuwa ndi ge'te bälükä. Gibälükänü, looko 'dogo, liru 'dübä (8) gwuma aar gwe gilängidini giyaanu.

²¹ Na yaw giyee yiju yiru gi'remna gidi yaw yanni nyinyinä ye gweneno ngaa ye gilängidini 'to. Ya'ti ani üyini yirledo nono yidi ngwanginu, aar be ani anijälü gwudi icinänü gwudi ligor lanni lijaw ngwäyanü Ngwaalu. Yata je gilängidiyi 'di'ri gwe gwudi Yicu Kirictu giyi'ranyanu,

²² gwanni gwuma allu kerala na nggwo gwujalu yelenya kaama gidi Ngwaalu a gu yi'rr na yeleny na yiima 'dengenaci.

4

Midiji Ngwaalinga

¹ Yäy gu no, anni mbuja Kirictu yi'rendenya ngwanginu ngwüngün, yäy gwodanar banu 'to yi'ral ye giyee ye'te ye'te. Ndi ari gwanni gwa yi'rendeny mbuji ngwanginu ngwüngün, ke gwuma äbrini kay 'dünggüngün.

² Yäy gwa'ti ba be gwelelle gididlä düngün dannii di'dälü gwani ami'ra gwanni gwuki gwudi lingenö, ngwube manni ärrü buping gwudi Ngwaalu.

³ Ndi ari ngaa lonja yomon kaji gwerre ndi ärrü yi'ral yanni yati je ngwüji ärrü ngwudi didlä. Yani elelle gwegen gwudi yidigany, ami'ra ngwanni gwuki, rläli, yi'rinyinä yiru yütä na didülä dannii diki.

⁴ Yanni yima gäbici ngwüjü ngwudi didlä gweneno aar allalu ndir ndi ari ngwa'ta le acajidu giyi'ralanu yanni yiki drü ati aar je be ürrä yiriginä nono.

⁵ A be la ji ya je ye Kirictu otacalu gwanni nggwo gwa ji gwa otaci ngwüjälü gwanni ngwumidu na gwanni gwayu.

⁶ Yiru giyee yanni yigäbica a be ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ündäjinii 'di ngwüjänü ngwanni ngwo gweneno ngwayu nunnu lanni lima aar le obalu gay ge gidi diji dümnä ndi ari liki gilingeno, aar midii giligi'r'im gay ge gidi Ngwaalu.

O'ra gwudi Yicu gwuma ja gito

⁷ Mi'ra gwudi yi'ral 'dar gwuma ji gito. Yäy gu no, beberar be ngaa matinälü nunnu ngaa otaci Ngwaalingalu.

⁸ Giyi'ralala giyee 'dar, ämnäjidär gwüpäng gwulleny, ndi ari ämnäjidi gwati gwü'rübäji yi'ralalu yonyadu yanni yiki.

⁹ Apajidar yirnü gwüpäng la'ti äbinginü giyinenanu.

¹⁰ Angidaji gwe guy ganni gima aar je Ngwaalu angidaci, emadar ge giyiru gwüpäng yigor ye ye'te pu ngaa ruyi yimi'ra yidi Ngwaalu yanni yonyadu yi'ranu.

¹¹ Manari gwere gwati ondaji, ngwondaji nono mung ondaji ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. Gwere gwanni gwati ape yirü, ngwuje ape yiima ye 'dar yätädi je Ngwaalu nunnu a Ngwaalu ortani giyi'ral 'dar Yicu Kirictu gwe gwanni gwuru näji ngwuru yiima yidi gwur'taling. Yiru gu.

Mbuji yi'rendenya yani yikirijin

¹² Lani ngwumaad ngwüny, aa'ti ngaa la allalu ndir ndi miminni nono gwudi ye'rendeny yanni yimbuja je, nono ma yi'ral mine ru yimbuja je ya'ti linginna.

¹³ Ngaa be jayanu ndi ari ngaa gilo lacajidu giye'rendenyanu yidi Kirictu, nunnu ngaa ji ngaa jayanu gwulleny komon gadi ge näji gwüngün 'tädlü.

¹⁴ Manari ngwüji ngwo ngwüllüdä je gwani Kirictu, yijayi gu 'danggalu ndi ari Ligir'im lidi näji na lidi Ngwaalu gilo 'danggalu.

¹⁵ Manari ye'rendeny yima je mbuji, aa'ti yani ndi ari nga gwu'rinyidu na ndi ari a gwuru du'ram na a gwärrü yi'ral yere yanni yiki na ndi ari a gwändi giyi'ralanu yunga yä'tüdi.

¹⁶ A be manari yi'rendeny yimbujanga yani ndi ari a gwuru dikirijin, aa'ti yaaru

ya ang ape nga be ortada Ngwaalinga ndi ari nga gwapu ngwüriiny ngwüngün.

¹⁷ Ndi ari gaji giru gadi ge Ngwaalu obalu ngwüji ngwe, ndi aalu ngwüji ngwe ngwudi ngwu'dun ngwudi Ngwaalu. Ma be ari gadi aar ge aalu 'dengge gwerre gwerre, ya be ru 'tanaa ngwüji ngwanni ngwünyürtijä ngwuja'ranu ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwujaw?

¹⁸ Na ndi ari,
 “Manari yojema ngwüjü ngwanni ngwüdünälü ndi aar mbuji gilang-ing,
 yadi be ru 'tanaa ngwüji ngwudi didlä na ngwanni ngwuki?”

¹⁹ Yäy no, lere lanni lati je yi'rendeny mbuji yani bupi gwudi Ngwaalu, aar ätäädä Ngwaalinga yigo'ro yegen ngwanni ngwuru ligor le'te pu ngwuge'ta, aar gwuji ndi ärrü yi'ral yanni yijaw.

5

Ndi mbumbunga na ngwamal

¹ Äny gwüpäcä mbumbunga jalu 'danggalanu, äny gwuru 'to mbumbu kimaad gegen nyi ru gwanni gwänggädi yi'rendeny yidi Kirictu. Nyi ru gwe'te gwanni gwa ji gwa acidi ndi näji gwanni gwa ji gwa 'täälü.

² Rüdär ngwoo'ra ngwudi gi'doonga gidi Ngwaalu ganni nggo gombajangaa, ngaa je iye liru ngwangida, aa'ti ndi ari ngaa je ärrü yiima ye, aar be ru ndi ari yärrä je yigor ye yalu anaku bupa je gu Ngwaalu ndi ru. Aa'ti yani ndi ari ngaa lübijä ngwü'rinyänü, ngaa je be jada ndi ärrü ligor le.

³ Aa'ti la je acajanu lanni lätädärä je Ngwaalu nunnu ngaa je ombaji, ngaa be ru ngwoo'ra ngwülijä gi'donga gora gijaw.

⁴ Ma be aji ma Kirictu gwanni gwuru doo'ra didi ngwoo'ranga 'täälü, la je be änjijä giyelenyanu yani gu'ru gidi näji gwanni gwati 'ti medadu.

⁵ No 'to lanni liru ngwamal, 'dengenacar je lanni lipana. Ngaa 'dar, okeyar yigo'ro yalu ndi apajidi gwüpäng, ndi ari,

“Ngwaalu ngwati 'donya ngwüjü ngwanni ngwati piya yigo'ro yegen ngwuje be gi'tijä yimi'rü ngwanni ngwati okeya yigo'ro yegen.”

⁶ Okeyar be yigo'ro yalu kuyanü gidi Ngwaalu ganni giru yiima ndi ari ara je 'di'riyälü kaji nggä'di gindä.

⁷ Gätädär yi'ral nono 'dar yanni yata je pici yigoranu, ndi ari nginde gwuru gwanni gwada je gu ge'taji ngwäyänü.

⁸ Mätär yigo'ro yalu nga arngani. Ndi ari güwän galu gani dijego'rr ndo diru nono diira dilandalu ngwäri guba ngwümini nunnu mung mbujalu gwere ngwobedalu ngwungadini.

⁹ Kwudar le be lidirninälü 'di'däny ndi änni Ngwaalu ndi ari ngaa lilingidi ndi ari ngweengga ngwalu giyen dar ngwo 'to ngwumbuja je yi'rendeny giyee ye'te ye'te.

¹⁰ A Ngwaalu ngwudi yimi'rü 'dar, ngwanni ngwurnida je ndi ari aang acajidi ndi näji gwüngün gwudi gwur'taling ndi Kirictu, manari yi'rendeny yima je mbuji gwooko, nginde ligo'ro le lüngün gwa je gwä'ra gwa je ojemeye nono ara je giki ngaa mätinälü 'di'däny.

¹¹ Nginde gwuru gwanni gwuru näji ngwuru yiima yidi gwur'taling. Yiru gu.

Aganni gwudi mi'ra

¹² Ngwuja'ri ngwee ngwoko ngwükäji nje ngwe diwengga dani Jiliwanij gwanni gwati nyi engga gwuru diweengga diru ligor le'te pu, bupi gwüny ngwani nda je ojemeye nono nga je enggaci ndi ari yimi'rü yiru giyee yidi Ngwaalu yanni yiru 'didanu. Mätinär gwälü 'di'däny.

¹³ Gi'doonga gidi Babiling* ganni gäbrä je le Ngwaalu, gaganna je ara je giji güny Gideleny gani Murkuj aganna.

¹⁴ Agannajidar giyenenanu agannajiding gwudi änni.

Ara je gu adatalu ji 'dar, ngaa lanni gilo ndi Kirictu.

4:18 4.18 Gagitada 11.31 5:5 5.5 Gagitada 3.34 * 5:13 5.13 Babil ngene gwuru gi'remna gidi gündär gani Ruma. 5:13 5.13 Yiru 12.12

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Yuwana gi'ra ge'te Äni kitabanu

Yuwana gwuru doo'ra dükajäär ngwoo'ranu ngwükajäär je (ngwanni ngwujaar Yicunga le). Gwänggädaar aar 'dingini gwondaja aar akani nono. Yuwana gwuca Yicung gwuru ngwuja'ri ngwudi midi, nginde gwanni gwujaar papa gwe gwur'tal (1.1-2). Yuwana gwudiwayiniya ngwüjü ngwanni ngwadi uli ngwuja'ri ngwee ngwuru 'didanu ngwani Yicu ndi ari ngwoorta ngwuju ngwonyadu ngwanni ngwuru ngwu'duru ngwanni ngwati nyi'rini ndi ari Yicu gwuru gwanni gwani Kirctu (2.22). Aar nyi'rini ndi ari gwuma ru diji dümnä gilingeno (4.2). A ngwükirijin matinalü 'di'däny ngwuja'ri ngwanni ngwengga-caar je 'tu'tu gerre (2.24).

Yuwana gwüpäcä ngwükirijinalü aar elelle elelleng gwanni gwuju'ru aar ämnäjidi. Ngwuje ci aar änni Kiji gidi Ngwaalu aar 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün. Ngwuje diwayiniyi ndi ari aar gwuji Yicung, nunnu ma ji mung o'ra mana aar gu icinänü ngwäyanü 'dünggüngün (2.28).

Vajang yidi ngwuja'ri

1. Ngwuja'ri ngwudi midi (1.1-4)
2. Midi ndi acajidi gwudi papa na Giji güngün gani Yicu (1.5—2.29)
3. Elellar nono yiji yidi Ngwaalu gididlänü ndee (3.1-24)
4. Ngaa lenge ndi ari yiru ange yanni yiru 'didanu na yanni yiru yi'duru (4.1-6)
5. Ämnär Ngwaalinga ngaa ämnäjidi (4.7-21)
6. Ämnär Kiji gidi Ngwaalu (5.1-21)

Ngwuja'ri Ngwudi Midi

¹ Änyängä lullu ngwuja'ri ngwudi midi ngwuju 'tu'tu gwerre ngwanni ngwu'dingini nje, nje engga ngwäy ngwe ngwäri nje inggidi nje akani nono ngwuy

ngwe ngwäri ngwuru ngwee ngwaru nyii ngwe gweneno.

² Midi nggwee gwü'tädälü nyii engga nyii gwe ondaji, ara je be enggaci ndi ari ngwuja'ri ngwuru ngwudi midi gwudi gwur'taling gwanni gwuju ndi Papa gwuru Ngwaalu aar nje be 'täcälü.

³ Ngwuja'ri ngwanni ngwänggädi nje, nje 'dingini, ngwuru ngwondacara je ngwe nunnu ar gu acajidi ar gu emadanu gwüpäng. Ar emadi ndi acajidi gwüpäng na acajidi gwege nggwee gwuru Ngwaalinga le ngwuru Papa na Giji güngün gani Yicu Kirictu.

⁴ Änyängä lullu ngwuja'ri ngwee, nunnu a jayanu gwege ru gwanni gwumbutu.

Elelle Buri gwe

⁵ Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwu'dingini nje ndi Yicu ara je be ondaca. Ndi ari Ngwaalu ngwuru buri, dirim dere da'ti 'dünggüngün a'tur.

⁶ Ma be ari nunnu a lima ari gwacajidar le ar be elelle gidirimänü, a liru ngwu'duru na elelle gwege gwa ru 'tur.

⁷ A be manari a lima elelle giburalu anaku ru gu Ngwaalu buri, a la be äti acajiding gwüpäng 'didanu, na yin yidi Giji güngün gani Yicu, yinje oyaji kengalu 'dar.

⁸ Manari a lima ari a la'ti ki, a la dudiyi yigo'ro yege na ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu ngwa'ti ngwa ji 'denggeganu.

⁹ Ma be ari alanga lima 'täjälü ndi ari a liki, nginde gwuru ligor le'te pu ngwüdünälü gwunje düdänjänü na gwunje ga'ru giyi'ral 'dar yege yanni yiki.

¹⁰ Manari a lima ari alanga la'ti ärrä yi'ral yanni yiki, gwa ar aniji di'duru na ngwuja'ri ngwüngün ngwa'ti 'dengge.

2

Ar elelle giburanu gwudi Ngwaalu

¹ Nggwüllijä je ngwuja'ri ngwee lani yiji yüny nunnu aa'ti ngaa la ärrä yi'ral yanni yiki. Ma be ari diji dere dima ärrä yi'ral yanni yiki, a läti Yicu Kirictung gwanni gwüdünälü gwati nje ruci ndi Papa.

² Nginde gwanni gwümi'rüdi nje nono ligo'ro le lüngün aar nje ga'ru ndi ke gwege. Aa'ti be ke rüdi gwege 'dogo jücü, ngwube ru 'to ke gwudi ngwüji 'dar gididlä.

³ Manari gwuma ar 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün, a la be lenge ndi ari gwülingidär.

⁴ Gwanni gwati ari, "Gwülingidiny," ngwu'ti be ärrä ngwuja'ri ngwüngün, gwuru di'duru na 'didanu gwa'ti 'dünggüngün.

⁵ A be gwere gwanni gwati 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün, gwuru diji dänni dännä Ngwaalinga änning gwanni gwuru 'di'didanu. Yiru giyee yanni yati nje gäbici ar lenge ndi ari a gilo 'dünggün.

⁶ Ndi ari gwere gwanni gwati ari gwümätinälü 'dünggüngün, ngwelelle nono elella gu Yicu.

Yanni yinggida ndi ari Ngwaalu ngwämni nje

⁷ Lani ngwumaad ngwüny, ngwuja'ri ngwee ngwüllijä je ngwä'tüdi ngwuyang, gwuru ngwuja'ri ngwanni ngwu'rin ngwu'dingina je 'tu'tu gwerre. Ngwuja'ri ngwee gwuru ngwu'rin gwuru ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingina je.

⁸ A be nyi gwüllijä je ngwuja'ri ngwanni ngwuyang. 'Didanu gwudi ngwuja'ri ngwee nggwo gwenggana ndi Kirictu na 'danggalu ndi ari dirim ndo ndi abri kayanu a buri gwanni gwuru 'didanu gwuma be o'rralu.

⁹ Gwanni gwaru nggwo giburalu ngwube a be gwenggen ke ngwäy, nginde nggwona gidirimänü kaji nggoo.

¹⁰ Gwanni gwati änni gwenggen, gwati eelle giburalu a yere ya'ti 'dünggüngün yanni yiki yadi gäbici ngwobalu.

¹¹ A be gwanni gwati gwenggen ke ngwäy, nginde nggwo gidirimänü, dinding gwänü a gwa'ti lingidi ndi ari gwadi ne. Gwuma dirim rimiyi ngwäy.

¹² Äny gwüllijä je ngwuja'ri ngwee lani yiji yüny ndi ari ke gwalu gwuma ara je Ngwaalu düdänijänü ndi Yicu Kirictu.

¹³ Äny gwüllijä je lani papanga, ndi ari gwülingidängä gwanni gwuju 'tu'tu

gwerre gwani Yicu Kirictu. Äny gwüllijä je nga nga lanni liru ngwamal ndi ari ngaa lima obeda dijego'ralu. Äny gwüllijä je lani yiji yüny ndi ari ngaa lilingidi papang.

¹⁴ Äny gwüllijä je lani papanga ndi ari nga nga lilingidi ngindeng gwanni gwuju 'tu'tu gwerre. Äny gwüllijä je lanni liru ngwamal, ndi ari ngaa lojema nono, a ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwümätinälü 'danggalu, na ngaa lima obeda dijego'ralu.

¹⁵ Ngaa 'ti ännä didläyü na yi'ral yere yidi didlä. Manari gwere nggwo gwati änni didläyü, gwa'ti gu änni gwudi papa.

¹⁶ Ndi ari yi'ral 'dar yidi didlä, nono ami'ra gwudi lingeno, ari ngwäy gwudi ngwong gwudi didlä, gigi'tinälü gwudi lingeno gwanni gwating na ngwanni ngwati je ngwüji ärrä, ngwati 'ti indi ndi papa, gwudi didlä gwuru.

¹⁷ Didlä yi'ral yanu yüngün yanni yiki yanni yati ari ngwüjänü, ya dudi a be diji dänni dati ärrä buping gwudi Ngwaalu, da midi miding gwudi gwur'taling.

Arnganar Ngwu'duru

¹⁸ Lani yiju yüny, gaji gima be ja gito. Lica je gwele gwerre ndi ari güwän gidi Kirictu ga ji gila. Gweneno gima be ila gonyadu gima 'tädlü, a la be lenge ndi ari gaji gima be ja gito. Güwän nggee gi'tüdi 'denggeganu ndi ari gati ar le acajidi gwerre,

¹⁹ aar be 'tü aar nje gatani. Adinari lacajidar le ki'du ge'te pu 'didanu, laadi ar le jalu. Liminje be gatani ndi ari ngindenga lä'tüdi lidi gi'du gege.

²⁰ A be nga nga, lima je Ngwaalu maji ligi'rimä nono Yicu gwe, na no, nga nga 'dar yilingidi je yanni yiru 'didanu.

²¹ Äny gwa'ta je üllijä ndi ari nga nga la'ti lingidi 'didanung, a be ndi ari nga nga gwülingidängä, ngaa lenge 'to ndi ari yi'duru yere ya'ti ngwuja'ranu ngwanni gwuru 'didanu.

²² A be yärü gwanni gwuru di'duru? Diji diru dänni dati ari Yicu gwä'tüdi gwanni Gwubrutaar yelenya. Diji dänni

diru gu no, diru güwän gidi Kirictu diru dannu dati 'donya Papang na Giji.

²³ Ndi ari diji dere dannu dati 'donya Gijü, da'ti äti Papang. Gwere gwanni gwati änni Gijü, gwati änni 'to Papang.

²⁴ Mätinär bälü ndi määtä ngwuja'ri giyigoranu ngwanni ngwu'dingina je 'tu'tu gwerre ngaa gu mätinälü 'di'däny. Manari ngaa gilo gu, ngaa 'to la mätinälü Kiji na ndi Papa.

²⁵ A yiru giyee yanni yicaar nje ye Ngwaalu ndi ari gwunje ätäda 'to miding gwudi gwur'taling.

²⁶ Äny gwüllijä je ngwuja'ri ngwee nga je girinya gwani ngwüji ngwanni gwati minü ndi ara je i'däjänü aar je oktada 'ter ngaa dudi.

²⁷ A be 'danggalu, Kirictu gwuma je maji ligi'rimä nono limätinälü 'danggalanu ngaa la'ta be minä diju dere ndi ara je enggaci mana yanni yiru 'didanu. Ma be ari ligi'rim lüngün limätinälü 'danggalu ndi ara je enggacalu pipi'ri'ti, a liru ligi'rim lanni liru 'didanu lä'tüdi yi'duru, mätinärälü 'dünggüngün anaku enggacara je gu.

²⁸ A be gwenene lani yiji yüny, mätinärälü 'dünggüngün nunnu ma ji mung 'tädlü, aa'ti yedeny yinje eny a nje yaaru ape komon ganni gading ge o'ra.

²⁹ Manari ngaa lilingidi ndi ari Kirictu gwuru gwanni gwüdünälü, ngaa la gu be lenge ndi ari diji dere dannu dati ärrü yi'ral yanni yidünälü, diru giji gidi Ngwaalu.

3

Yiji yidi Ngwaalu yati dünälü

¹ Änggädär ämning gwuru 'taa gwudi Ngwaalu ngwuru Papa, gwanni gwämnäär nje gwe! Änni gwüngün gwupa gwulleney 'di ndi ari liminje ci, 'yiji yidi Ngwaalu.' Na a liru gu yiji yüngün 'didanu. Yiru giyee yanni yigäbicä ngwüjü gwudi didlä aar nje 'ti be lingidi ndi ari ngwüji gwudi didlä ngwa'tina lingidi Ngwaalinga.

² Gwenene lani ngwumaad ngwüny, a liru yiji yidi Ngwaalu, a be ya'ti linginna ndi ari gweere a ladi ru 'taa. A be a

lilingidi ndi ari ma ji ma Kirictu 'tädlü, a la ru nono ngindeng, nunnu gwa ar engga anaku rung gu 'didanu. Diji dere dannu däti ge'tajing nggwee giligoranu lüngün ndi Kirictu, dati ju'riyi lingina lüngün

³ anaku ju'riya gu Yicu lingina lüngün.

⁴ Diji dere dannu dati ärrü yi'ral yanni yiki dati kiya yobo yidi Ngwaalu 'didanu yiru ndi ari yi'ral yanni yiki, yani kiya yobo.

⁵ A be ngaa lilingidi ndi ari Kirictu gwüllü ndi äbrü yi'ral yidi ngwüji yanni yiki, ngaa lilingidi ndi ari nginde gwä'tüdi diji dannu diki.

⁶ Gwere gwanni gwümätinälü 'dünggüngün, ngwa'ti gwa ji ndi gwujani yi'ral yanni yiki. A be gwanni gwa ji ndi gwujani yi'ral yanni yiki gwur'tal, gwa'ting änggädi na gwa'ting lingidi.

⁷ Aa'ti diji dere da je oktada ndi dudi lani yiji yüny. Gwanni gwati ärrü yi'ral yanni yidünälü, gwuru diji didünälü, anaku dünü gu Kirictalu.

⁸ Gwanni gwa ji ndi gwujani yi'ral yanni yiki gwur'tal, gwuru giji gidi dijego'rr ndi ari dijego'rr diru dannu darrä yi'ral yanni yiki 'tu'tu gwerre. Yiru yanni yigäbicä Gijü gidi Ngwaalu ngwüllä ndi ari ngwuje äbrü yanni yima ji dijego'rr ärrü.

⁹ Gwere gwa'ti gwuru giji gidi Ngwaalu gwati ji ndi gwujani yi'ral yanni yiki gwur'tal, ndi ari ligi'rim lidi midi Ngwaalu lima ji 'dünggüngün, ndi ari gwa'ti gwa ji ndi gwuji yi'ral yanni yiki gwur'tal ndi ari gwuma ru giji gidi Ngwaalu.

¹⁰ Yiru giyee ndi ari awa a ladi lenge yijü yidi Ngwaalu 'ter giyijänü yidi dijego'rr ndi ari gwere gwanni gwati 'ti ärrä yi'ral yanni yidünälü na 'to gwere gwanni gwati 'ti ännä gwenggen, gwä'tüdi giji gidi Ngwaalu.

Ämnäjidär

¹¹ Ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingina je gwerre ngwuru ngwee, ndi ari ar ämnäjidi.

¹² Aa'ti a la ru nono Gayining, nginde gwanni gwuru giji gidi dijego'rr ngwümäätä gwenggen gwani Äbiil ngwu'rinye. Gayin gwarra ngwube 'rinye

gweggen gwani Äbiil? Yä'tüdi mene ndi ari yi'ral yüngün ya'ti dünälü ngwäyanü Ngwaalu a be yi'ral yidi gweggen gwani Äbiil aar be dünälü ngwäyanü Ngwalo?

13 Yäy gu no aa'ti ngaa lotalu, lani ngwänggäri manari nga lima ke ngwüjü ngwäy ngwudi didlä.

14 A lilिंगidi ndi ari alanga lima gatana gay gidi yi'rany a lima elada ndi midi, na lilिंगidi gu no ndi ari a lati änni ngwengga. Gwanni gwati 'ti ännä, nggwo gu na yiimala yidi yi'rany.

15 Gwere gwanni gwati gweggen ke ngwäy, gwati 'rinyidi. Na ngaa lilिंगidi ndi ari gwere gwanni gwati 'rinyidi, gwa'ti äti miding gwudi gwur'taling 'dünggüngün.

16 A lilिंगidi ndi ari änni gwani yäru, ndi ari Kirictu gwayu gwani alanga. Alanga 'to la dodaji yigo'ro yege ngweengga!

17 Dijji dannii däti ngwony ngwudi lingenon gwube engga gweggen gwanni gwuru diwayi ngwu'ti be inädi, awa ngwube ari dännä Ngwaalinga.

18 Lani yiji yüny, änni gwege aa'ti gwa ru ngwuja'ri ngwudi ngwulem 'dogo ngwube ru änni gwanni gwuru 'didanu giyi'ral yanni yati ar je ärrü.

19 Yiru be giyee yanni yati nje gäbici ar lenge ndi ari a liru ngwüji ngwudi 'didanung. Yiru giyee yanni yati nje gäbici ar dünä ligor le la'ti yedenyanu ngwäyanü Ngwaalu.

20 Ma be ari yigor yiminje mi'ränü, ar lenge ndi ari Ngwaalu ngwupana giyigor yege na gwuru ngwanni ngwülingidi ngwuja'ralu 'dar.

21 A no lani ngwumaad ngwüny, ma be ari yigor yege yiminje 'ti mi'rädänü, yedeny ya'ti yinje eny ngwäyanü Ngwaalu.

22 Ya ar je mbuji 'dünggüngün 'dar yanni ya ar ye otacalu, ndi ari gwati ar 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün ar ärrü yi'ral yanni yati gäbici ngwujayanu.

23 A ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwaru ngwe gwuru ngwee ndi ari ar änni Gijü güngün gani Yicu Kirictu na ar ännäjidü gwüpäng.

24 Lanni lati 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün, limätinälü 'dünggüngün na nginde gwümätinälü 'denggen. A yiru giyee ndi ari awa a lilिंगidi ndi ari nginde gwümätinälü 'dengge, ndi ari a lilिंगidi gu ligi'rim le lanni latädäär nje.

4

Ligi'rim lidi Ngwaalu na ligi'rim lanni liki

1 Lani ngwumaad ngwüny, aa'ti ngaa länni ngwuja'ri ngwudi ligi'rimälü rügüm, ngaa be manni iye ngwügi'rimä ngwäy nono ndi aang lenge ndi ari ngwüdi Ngwaalu. Ndi ari ngwüjir ngwo ngwonyadu gwuru ngwu'duru ngwuma 'tü ngwuma badalu gididlä.

2 Yiru giyee yanni yati nje gäbici nda be lenge ligi'rimä lidi Ngwaalu, ndi ari ligi'rim lere lanni lati ari Yicu Kirictu gwüdi giligeno, liru lidi Ngwaalu.

3 A be ligi'rim lere lanni lati 'donya ngwuja'ri ngwee gwani Yicu, lä'tüdi ligi'rim lidi Ngwaalu, liru ligi'rim lanni liru güwän gidi Yicu lanni li'dingina le ndi ari ladi ila, a gilo lima obana gwenene gididlä.

4 Ngaa liru lidi Ngwaalu, lani yiji yüny. A lima je dami lidi didlä ndi ari gwanni nggwo 'danggalanu gwojemana nono giligi'rim lanni gilo ngwüjänü ngwudi didlä.

5 Ngindenga liru ngwüji ngwudi didlä ngwati ondaji ngwuja'ri ngwudi ngwong ngwudi didlä ati je be ngwüji ngwudi didlä 'dengenaci.

6 A be alanga liru lidi Ngwaalu. Dijji dere dannii dilingidi Ngwaalinga, dati nje 'dengenaci. A be gwere gwanni gwä'tüdi gwudi Ngwaalu, gwati nje 'ti 'dengenaca. Yiru giyee yanni yati nje gäbici ar be ngengedani ngwuja'ranu ngwudi ligi'rim liru 'didanu ngwuja'ranu ngwudi ligi'rim lanni liru di'duru.

Änni gwudi Ngwaalu na änni gwege

7 Lani ngwumaad ngwüny, gäbicär ar ännäjidü ndi ari änni gwüdi Ngwaalu. Gwere gwanni gwati änni, gwuru giji gidi Ngwaalu na gwülingidi Ngwaalinga.

⁸ Gwere gwanni gwati 'ti ämnä, gwa'ti lingidī Ngwaalinga, ndi ari Ngwaalu ngwuru ämni.

⁹ A yiru giyee yinggida ndi ari Ngwaalu ngwenggaci nje ämning gwüngün awa. Ndi ari ngwükäjä Gijü gwüngün ganni giralu ge'te pu gididlä ndi ari nunnu ar ge gilang.

¹⁰ Ämni gwuru nggwee, ndi ari a lä'tüdi lanni lämnä Ngwaalinga, a be Ngwaalu ru ngwanni ngwämnī nje 'di aar ükäjä Gijü gwüngün aar nje mī'rini nono aar nje ga'ru ndi ke gwege.

¹¹ Lani ngwumaad ngwüny, anni ämnär nje gu Ngwaalu no, gäbicär be ar ämnäjidī gwüpäng.

¹² Dijī dere da'ti a'tur danni dänggädi Ngwaalinga. Ma be ari alanga lämnäjidü, Ngwaalu ngwa ji 'dengge na ämni gwüngün, gwa mbuti 'dengganu.

¹³ A lilingidī ndi ari nggwo gwümätinär gu a nginde nggwo ngwümätinälü 'dengge. Ndi ari nginde gwuminje ätäda ligi'rimä lüngün.

¹⁴ A alanga lima engga, a lima ondaci ngwüjü ndi ari Papa gwuma ükäjä Gijü gungün ngwuru gilang gwudi ngwüjī ngwudi didlä.

¹⁵ Manari dijī dere dima ämni ndi ari Yicu gwuru Gijī gidi Ngwaalu, Ngwaalu ngwa mätinälü 'dünggüngün a nginde gwa mätinälü Ngwaalu.

¹⁶ A gu no gwenene, a lilingidī ar gatada ngwäyänü ndi ämni gwanni gwätädaär nje Ngwaalu.

Ngwaalu ngwuru ngwati ämni ngwüjü. A gwere gwanni gwelella ämni gwe, gwümätinälü Ngwaalu a Ngwaalu mätinälü 'dünggüngün.

¹⁷ Gay ge nggee, ämni gwati nje gu mbutanu ndi ari aa'ti yedeny ya ji komon gidi obalu ndi ari ngene gididlä ndee, a liru nono Kirictu.

¹⁸ Yedeny ya'ti ndi ämni, a be ämni gwanni gwumbutu gwati 'tüyi yedenyanu, ndi ari yedeny yati ji yani yi'redeny. Gwanni gwati yedeny eny, gwami'ratu ndi ämni.

¹⁹ Alanga lati ämnäjidī ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwämnī nje gwerre gwerre.

²⁰ Manari gwere gwuma ari, "Äny gwämnä Ngwaalinga," ngwube gwenggen ke ngwäy, nginde gwuru di'duru. Ndi ari gwere gwanni gwati 'ti ämnä gwenggen gwanni gwating engga, awa ngwube ämni Ngwaalinga ngwanni ngwa'ting je änggädi.

²¹ A nginde gwuminje ätäda ngwuja'ri ngwüngün ngwee ndi ari gwere gwanni gwati ämni Ngwaalinga, ngwämnī gwenggen 'to.

5

Ämni Kijī gidi Ngwaalu

¹ Gwanni gwati ämni Ngwaalu ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya, gwuru Gijī gidi Ngwaalu, a gwanni gwati ämni Papang, gwati ämni Gijü gungün 'to.

² Gay giru nggee gadi ar ge lenge ndi ari awa a lämnä yijü yidi Ngwaalu, ndi ari ämni gwe gwege Ngwaalinga na 'dengenaji gwe gwege ngwuja'ri ngwüngün.

³ Ämni Ngwaalinga gwege gwuru nggwee, ndi ari ar 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün. A ngwuja'ri ngwüngün ngwa'ti ni 'dengge.

⁴ Ndi ari gwanni gwuru gijī gidi Ngwaalu, gwäti yiima ndi dami didläyü. A dami gwege gwuru nggwee gwanni gwuma dami didläyü, ämni gwe gwege ndi Yicu.

⁵ Yärü gwuru gwanni gwadi dami didläyü? Dijī de'te pu diru danni dati ämni Ngwaalu ndi ari Yicu gwuru Gijī gidi Ngwaalu.

Ondaci ngwüjü Yicu gwe

⁶ Yicu Kirictu gwuru nggwee gwe'te pu gwanni gwindi yaw ye yani nyinyini gwüngün na yin ye yüngün yani yi'rany yüngün. Nginde gwa'ti indī yaw ye 'dogo, a be gwindi yaw ye na yin ye yüngün. A Ligi'rim liru lanni lati inggidi nginde gwe na yanni yinggida ye Ligi'rim, yäti ngwäy ndi ari liru Ligi'rim 'didanu.

⁷ Ndi ari liru tä'ril (3) lanni londaja kerala,

⁸ ligi'rim na yaw na yin. 'Dar gilee liru tä'ril (3) ondaji gwegen gwuru gwe'te pu.

⁹ A lati ämnä inggiding gwudi ngwüji, a be inggidi gwudi Ngwaalu gwupana, a ngwondijaja kiji güngün.

¹⁰ No lanni lati ämnä Kiji gidi Ngwaalu, läti ondajing nggwee giyigoranu yegen. A be lanni lati 'ti ämnä Ngwaalu, lima ruji Ngwaalinga di'duru ndi ari ngindenga lati 'ti ämnä ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe Ngwaalu Kiji güngün.

¹¹ Inggidi gwinggidaar gwe gwuru nggwee. Ndi ari Ngwaalu ngwuminje ätäda miding gwudi gwur'taling na miding nggwee ngwändi Kiji güngün.

¹² Gwanni gwäti Gijü, gwäti miding nggwee. Gwanni gwa'ti äti Gijü, gwa'ti äti miding nggwee.

Midi gwudi gwur'taling

¹³ Äny gwüllijä je ngwuja'ri ngwee nunnu ngaa lenge ndi ari ngaa läti miding gwudi gwur'taling, ngaa lanni lämnä Kiji gidi Ngwaalu.

¹⁴ Yiru giyee yanni yati nje gäbici a nje 'ti yedeny itä ndi 'donggaci Ngwaalinga. Ndi ari manari yere yanni ya ar ye otaci Ngwaalingalu yanni yändäär bupi gwe gwüngün, ya aar nje 'dengenaci.

¹⁵ A manari a lilingidi ndi ari nginde gwati nje 'dingini giyi'ral yere yanni yati ar ye otacalu, a la be lenge ndi ari ya ar je mbuji yanni yotacar yalu.

¹⁶ Manari gwere gwati engga gwenggen ndi ärrä yi'ral yanni yiki yanni yati 'ti üktädi giyi'rany, gäbicä ngwotaci Ngwaalingalu a gwa Ngwaalu ätä miding. Yi'ral giyee nggwärädi gu ngwüji ndi ke gwegen gwanni gwati 'ti üktädi giyi'rany. A be ke nggwo gwe'te gwanni gwati oktada yi'rany. A be äny gwa'ti aru nga otaci Ngwaalingalu giyi'ral giyee.

¹⁷ 'Dar yanni yati ärrini yiki, yiki ngwäyänü Ngwaalu. A be ke nggwo gwe'te gwanni gwati oktada giyi'rany.

¹⁸ A lilingidi ndi ari gwere gwanni gwuru giji gidi Ngwaalu gwati 'ti ju ndi gwuji ärring gwanni gwuki gwur'tal, ndi ari gwuru giji gidi Ngwaalu gwati gu Ngwaalu etadala, a dijego'rr da'ti da ang alliji guy nono.

¹⁹ A lilingidi ndi ari a liru yiji yidi Ngwaalu na ndi ari didlä 'dar ndee ndo kuyanü gidi dijego'rr.

²⁰ A lilingidi 'to ndi ari Giji gidi Ngwaalu gima üllä na giminje ätädäni bebereng, nunnu ar lenge ngindeng gwanni gwuru 'didanu. A alanga gilo 'dünggüngün gwanni gwuru 'didanu Kiji güngün gani Yicu Kirictu. Nginde gwuru Ngwaalu 'didanu a midi gwudi gwur'taling.

²¹ Lani yiji yünü, etadar giyigo'ro yalu giyi'remna yidi didlä yidi didlä yanni yiru 'tur.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Yäwüdä Äni kitabanu

Ngwuja'ri ngwee ngwullu je Yäwüdä, ngwullung je ngwe girinya ngworta ngwanni ngwuru ngwu'duru ngwanni ngwaru ngwuru ngwikirijin. Ngwuja'ri ngwee ngwobla goranu ngwullu je Yäwüdä ngwuru nono ngwanni ngwullu je Butruj gi'ra rom. Yäwüdä gwor'temaja ngwüjü ngwanni ngwadi uli ngwuja'ri ngwee ngwüngün “ngwani ämni Ngwaalu nunnu ngaa gu etadi 'di'däny, gwanni gwügätijänä Ngwaalu ngwüjü ngwüngün ngwanni ngwuju'ru gwur'tal” (1.3).

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1-2)
2. 'Dürni enggacing gwudi yi'duru (1.3-16)
3. Mätinälü ndi ämni Ngwaalu (1.17-23)
4. Ulingani Ngwaalu (1.24-25)

Aganni

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwändi 'dünggüny äny gwani Yäwüdä gwuru gwenggen gwudi Yagubinga, äny gwuru dinäd didi Yicu Kirictu. Ngwükäci nje ngwüjü ngwanni ngwämnä je Papa gwuru Ngwaalu ngwuje urnidi. Ngwanni ngwo ngwetadu gu Yicu Kirictu.

² Ara je gu inä gwudi Ngwaalu na adatalu na ämni ji gwirälü.

Ngwoorta ngwanni ngwuru ngwu'duru

³ Lani ngwumaad ngwüny, äny gwüjädü gu gwulleny nda je üllijä ngwuja'ri ngwee ngwani gilang gwanni gwemadar gu gwüpäng, nyi be o're nyi icinänü ndi ari nga je üllijä nga je päcälü ngwuja'ri ngwe ngwani ämni Ngwaalu nunnu ngaa gu etadi 'di'däny, gwanni gwügätijänä Ngwaalu ngwüjü ngwüngün ngwanni ngwuju'ru gwur'tal.

⁴ Ndi ari ngwüjü ngwe'te ngwo ngwa'ti gidrü didi Ngwaalu ngwuma ngwe Ngwaalu obalu 'tu'tu gwerre, ngwo ngwuma

je äni gidiliganu. Ngwuru ngwüjü ngwa'ti äti drü didi Ngwaalu ngwati gwürli ngwuja'ri ngwudi yimi'rü yidi Ngwaalu ngwege aar je aniji gay gidi yidigany aar nyi'rini Delenya dege dipa diru de'te pu dani Yicu Kirictu.

⁵ Ngaa je ni lenge gwele giyee 'dar, nggwubupa ngaa diwayini ndi ari Deleny diru Ngwaalu digilängidiyā ngwüjü ngwüngün ngwuru Yijiräyil ken gani Mijir. A be aji a je yi'rany 'rinye lanni lima 'ti ämnä Ngwaalu. ⁶ Diwayinar 'to yi'rrä yanni yima 'ti mäti ngwaalinga ngwegen aar 'ti indä yeleny ye yanni yätädi je Ngwaalu aar be gatani ngwaalinga ngwegen, yima je Ngwaalu rädä gidirimänü ngwuje gekajalu yu'rung ye yidi gwur'taling giyoo yijica picing yelenya gwudi gomom nggä'di gipa gidi gwodaning.

⁷ Diwayinar 'to ndi ari yiru gu ye'te ye'te nono ngwüjü ngwudi yündär yidi Jaduminga Gamura gwe na yündär yanni yijicidaar ye, ngwur ngwugwurlidalu aar übiji yidiganyanu 'dar. Yiiru yegen yanni yärräär je yiru gora gidi ngwüjü 'dar ngwanni ngwa je yi'rendeny yidi ligä lidi gwur'taling reraji.

⁸ Yiru gu 'to no ngwüjü ngwee ngwati je ngwulingid eny aar digang ngwangina ngwegen aar ci yelenyalu mireny aar ari ngwulem ngwüjü ngwünäjinä kerala.

⁹ A be deleny didi yi'rr dani Mägäyil anni garnataar dijego'rr de ngwanginu ngwudi Müjä, dima 'ti ädinä ndi ari ngwulem ngwü'ridä dijego'rro ngwuja'ri nono ngwube ci 'dogo, “Aar ang Deleny girinya.”

¹⁰ A be ngwüjü ngwee ngwuru ngwu'duru aar ondaji yidiganya giyi'ralu 'dar ya'ti aar ye lingidi yorta ye ngwaalinga na yi'ral yilingidäär je aar je übijänü ligor le aar ru nono yoo'ra yubanu ya'ti lingidi. Yi'ral yiru giyee ngwäyälü yanni yati je gäbicä aar dudi.

¹¹ Wäj bi gwani ngindenga! Lima gwüji gay gidi Gayin, lima bädädi lima i'di kora gidi gur gani Balam gani linynyi bileng. Lima dudi lima ru nono guru gani Koora gwani nyurtanu gwüngün.

¹² Ngwüjü ngwee ngwübür'tängidinä ngwa'ti je yaaru apu 'di yooko nda le

emadi gwüpäng kiny ge'te pu giyi'rinyinä yalu. Ngindenga liru ngwoo'ra ngwitädi giyigo'ro yegen 'dogo. Ngindenga liru nono gibä'rü gapu dirun ga'ti nu giranyu. Ngindenga liru nono ngwa'ri digadu de ngwa'ti 'ri'ru a je ngwüji aku. Aar ru nono ngwa'ri ngwayu yomonanu rom ngwugwallanalu aar gätini mbüny.

¹³ Ngindenga liru nono dudu daru giyaanu, aar allijaja ngwuduwalu ngwegen mbüny aar ngwe apiyi ngwüjü yaaru. Ngindenga liru nono yuurumu yanni yidudu yige'ta je Ngwaalu, ji gwegen gwuru dirim dümnänü 'ti'tin didi gwur'taling.

¹⁴ Agunug gwanni gwuru gi'ra kwo'ra tä'rül (7) kilinge gidi Adam, gwallija yijirä ngwüji ngwee ngwari, "Lingidär ndi ari Deleny ndo dindäär ngwüji ngwe ngwüngün gwanni ngwuju'ru ngwuru ngwüü'ri (1,000) na ngwüü'ri (1,000),

¹⁵ ndi pici ngwüjü yelenya 'dar ngwudi didlä ngwuje määtä 'dar gwanni gwuki drü gwani apepe gwegen 'dar gwanni gwuki drü gwanni gwärräär gay ge gidi drü dann diki, na gwani yi'ral 'dar yanni yiki drü yondijaja je ngwüji nono gwanni gwuki drü."

¹⁶ Ngwüji ngwee ngwäbänginü giyenenanu aar ke yi'rinya. Ngwugwuju ami'rang gwanni gwuki gwudi yigor yegen 'dogo. Ngwati piyi yigo'ro yegen aar mami'ri ngwüjänü ngwuja'ri ngwe aar gu mbojaji.

Lurnidi nje nunnu ar or'temaji

¹⁷ A be lani ngwumaad ngwüny, diwayinar ngwuja'ri gwanni ngwondaja ngwe ngwoo'ra ngwükäjäär je ngwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu.

¹⁸ Lica je ndi ari, "Gaji gidi gwodaning ga ji gila ngwüji ngwa ji gwanni ngwa ru ngwü'dü'dinyä ngwa gwuji ami'rang gwudi yigor yegen gwuki drü."

¹⁹ Ngwüji ngwuru ngwee gwanni ngwata je gäbici ngaa ü'ri'tidänü, gwanni ngwati gwuji ubinganu gwudi lingeno 'dogo aar erne Ligirimä lidi Ngwaalu.

²⁰ A be nga nga lani ngwumaad ngwüny, üdädär yigo'ro yalu ndi ämnä Ngwaalu gwalu gwanni gwuju'rana ngaa

otaci Ngwaalingalu yiima ye yidi Ligirim lanni Liju'ru.

²¹ Ngaa arngani yigo'ro yalu ndi ämnä Ngwaalinga ngaa dünicä inäng gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu ndi ara je olatiyi ndi midi gwudi gwur'taling.

²² Ara je inä loko lanni gilo lümimänü.

²³ Äbärär je loko giligä ngaa je gilängidiyi. Ara je inä loko ngaa be arngani yigo'ro yalu ara je yedeny eny 'di ngwured gwanni ngwuma je ngwanginu ngwegen rngiyi.

Deelnga didi näji

²⁴ Ngwaalu gwuru ngwätä yiima ndi ara je dege'daji ndi i'di nunnu aji ara je olatiyi ngwäyänü ndi näji gwüngün lijaw nono lijayanu gwulleny.

²⁵ Ngwaalu ngwe'te pu ngwuru Gilang gwege a gu näji na yur'tu na yiima na yeleny yüngün ru Deleny de dege dani Yicu Kirictu 'tu'tu gaji 'dar gwerre na gweneno 'di aar gu ele gwur'tal. Yiru gu.

'Täälü gwanni gwenggacaar Yuwanang 'Täälü Äni kitabanu

Gitab nggee gullu doo'ra dükajäär dani Yuwana gwüllijing ngwikirijinä giyi'doonga yiru kwo'ra tä'r'il yanni yimätäng je. (Giyi'raany 2-3), nginde gwüllijä gi'donga ge'te ge'te ngwuja'ri ngwuje girinya ndi aar jo'renyana ndi ke gwegen ngwuje or'temaji ndi aar jalu liru ngwinäd ngwuru yigor ye'te pu Ngwaalu 'di manari lübinaär jälü. Ngwuja'ri ngwanni ngwujalu ngwondaja gwani engga gwudi yiima yidi Ngwaalu na näji gwanni gwänggädäng. Ndi engga gwudi Ngwaalu nggwee, Ngwaalu ngwü'tajä gündälü gungün gwani yi'ral 'dar yanni yiki yanni yiju gididlä a nginde inggidi awa Kirictu gwadi obeda yi'ralu yanni yiki ngwobalu ngwüji ngwe ngwanni ngwübidi 'didanung gwungün gora ge. Ngwaalu ngwa be medaji didläyü ndee ngwa ge'te didläyü danni diyang danni da gu nginde na ngwüji 'dar ngwanni ngwämnäcä ji gwüpäng gwur'tal.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Yijir yidi Yuwana (1.1-8)
2. Engga gwani Deleny dimidu (1.9-20)
3. Ngwuja'ri ngwudi Yi'doonga kwo'ra tä'r'il (2.1-3.22)
4. Enggga gwudi äpiji Ngwaalinga yiuru kerala (4.1-11)
5. Gitab ngwulge ngwe kwo'ra tä'r'il (5.1-6.17)
6. Äpiji Ngwaalinga yiuru ngwudu'ri ngwudi yeleny (7.1-17)
7. Yiil kwo'ra tä'r'il (8.1-11.19)
8. Dägi'ri'dir na yome'reny (12.1-13.18)
9. Engga gwudi obalu na etadi gwudi Ngwaalu (14.1-15.8)
10. Yiny kwo'ra tä'r'il yidi güündä gidi Ngwaalu (16.1-21)
11. A güwän gidi däminä (17.1-20.10)
12. Obalu gwudi gwodaningt (20.11-15)

13. Kerala gwanni gwuyang na diyäng danni diyang (21.1-8)
14. Ürajälim gwanni gwuyang (21.9-22.5)
15. Kirictu gito gwadi o'ra (22.6-21)

Gwerre gwerre

1 'Täälü gwuru nggwee gwudi Yicu Kirictu gwanni gwätädi Ngwaalu ngweng-gaci ngwinädä ngwungün yi'ral yanni giyo gito yadi ji. A je Yicu 'täci dinädälü düngün dani Yuwana gi'rr ge gungün ganni gükäjing.

2 Yima je Yuwana inggidi 'dar yanni yänggädäng je. No ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwudi Ngwaalu aar ru inggidi gwanni gwaru gwe Yicu Kirictu.

3 Gwa aar onjaci gwanni gwa uli ngwuja'ri ngwudi yijir giyee na la aar je onjaci lanni la 'dingini na lanni la ärrä yi'ral yanni giyo giyijiränü giyee. Ndi ari gaji gima ja gito ndi yi'ral giyee ji.

Aganni yi'donga yidi Ngwaalu

4 Ngwuja'ri ngwee ngwändi 'dünggüny äny gwani Yuwana, ngwükäci nje ngwikirijinä giyi'doonga kwo'ra tä'r'il (7) yidi ngwaalu ngwani Ajiya.

Ara je gu yimi'rü na adatalu gwudi Ngwaalu ji nginde gwanni nggwo na gwanni gwuju na gwanni gwa ji gwila. Na ngwügi'rim kwo'ra tä'r'il (7) ngwanni ngwo ngwüdünäcä didu'ralu düngün didi yeleny

5 na ndi Yicu Kirictu gwanni gwing-gidu ligor le'te pu gwanni gwuru gi'ra ndi 'di'ri giyi'ranyanu gwuru deleny didi ngwelenyinga ngwudi diyängälü.

Nginde gwanni gwati nje ännä a gwuminje ü'rälü ndi ke gwege yin ye yüngün,

6 gwuminje ruji yeleny na ngwur'dal nunnu ar äpiji Ngwaalinga yiuru ngwuru Papa gwungün. Gwuru näji ngwuru yiima yidi gwur'taling. Yiru gu.

7 Ge'tar ngwäyälü! Ndi ari Yicu nggwo gwadi 'täälü giyibä'rälä, a gwa ngwüji 'dar engga, 'di 'to ngwüji ngwanni ngwudugu giiri ge,

na ngwüji 'dar gidiyängälü ngwa runi gwani nginde.

No ya gu ru! Yiru gu.

⁸ Deleny diru Ngwaalu daru nu, “Äny gwuru gwanni gwuru gi'ra nyi ru gwanni gwuru gora. Nginde gwuru gwanni ngwo na gwanni gwaju na gwanni gwa ji gwila, nginde gwanni gwuru yiima giyi'ral 'dar.”

Gwanni gwuru nono Giji gidi Diji dümnä

⁹ Äny gwuru diweengga dalu dani Yuwana gwacajida le gidirbänü ngaa le acajidi giyelenyanu na ndi määtä yiguri na or'temaji gwani Yicu. Äny gwaju ngwaalu giyaanu ngwani Bitumij ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nyi inggidi Yicu gwe.

¹⁰ Komon gidi Deleny, a nyi Ligir'rim lidi Ngwaalu aw nono nyi 'dingini gilur'ranu dula dipa gärnänü nono yal yidi giil,

¹¹ aar nyi ci, “Yanni yänggädä je, ullu je kitabanu nga je ükäci yi'donga giyee kwo'ra tä'r'il (7), Abijuj, Jämirnä, Bargamuj, Tiyatira, Jarduj, Bilädilibiyä na Lädükiyä.”

¹² Nyi be gwurlalu ndi ombaji nyi engga yärü gwuru gwondaciny. Anni miny gwurlalu nyi engga yudina yidi ngwamba kwo'ra tä'r'il yiru dab

¹³ gidiliganu didi yudin nyi gu engga dijü diju gu diru “nono giji gidi diji dümnä.” Digenna direda dola düllälü 'di ngwobani giyoralu yüngün nyi engga lägüwä liru dab limilidinä konggemala güngün.

¹⁴ Ngwä'rü ki'ra güngün gwuru nono ngwola ngwubidu aar bidi nono ngwäbi'ra. Na ngwäy ngwüngün ngwitänü nger nger nono ligä.

¹⁵ Ngwari yora yüngün nggäm nggäm nono buta gwügwällär ligä le na yal yüngün ari nono yaw yonyadu yüllü dära.

¹⁶ Gwümäätädi yuurumu kwo'ra tä'r'il (7) gaama ge güngün a galal 'tüdä ngwulemanu ngwüngün gäti yini giyimere 'dün. Ngwuru ngwäyanü ngwüngün nono lingen litänü.

¹⁷ Anni miny engga nyi i'di giyoranu yüngün nono diji dayu. Aar nyi gu ge'te guyala güngün giru gaama ngwari, “Aa'ti yedeny ya ang eny. Äny gwuru gwanni gwuru gi'ra nyi ru gwanni gwuru gora.

¹⁸ Äny gwuru gwanni gwumidu, äny gwayu gwele a be gweneno äny nggwo gwumidu miding gwudi gwur'taling. Na äny gwuru gwümäti mubita gwudi längir lidi yi'rany na del didi yi'rany.

¹⁹ Yäy gu no, yanni yänggädä je ulla je, yanni giyo gweneno na yanni ya ji gweere.

²⁰ Yujimidi yidi yuurum kwo'ra tä'r'il (7) yanni yänggädä je kaama güny na yudin yiru dab yidi ngwamba kwo'ra tä'r'il yani no, yuurum kwo'ra tä'r'il (7) yani ngwoo'ra ngwudi yi'doonga yidi Ngwaalu kwo'ra tä'r'il (7), na yudin yiru dab yidi ngwamba kwo'ra tä'r'il (7) yani yi'doonga yidi Ngwaalu kwo'ra tä'r'il (7).”

2

Ki'doonga gidi Abijujing

¹ Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Abijujing. Ngwuja'ri ngwee, nginde gwuru gwükäjä je gwanni gwümäätädi yuurumu kwo'ra tä'r'il gaama ge güngün gwanni gwelellalu giyudinanu kwo'ra tä'r'il yidi ngwamba yiru dab.

² Äny gwülingidi yiuru yunga nyi lenge unding ngwäy gwunga na or'temajing gwunga. Na äny gwülingidängä ndi ari yanni yiki yati ang ke ngwäy na ndi ari nga gwüdidimä ngindeng je lanni laru liru ngwoo'ra ngwükäjäär je aar gu be 'ti rüdi, limbüjinä ndi ari liru ngwu'duru.

³ Nga gwuma or'temaji gidirbänü gwani ngwüriny ngwüny nga 'ti gakidu.

⁴ A be yäti nje giyee 'dungguna, ndi ari nga gwuma gatani ämning gwunga gwele gwätängä gwerre.

⁵ Diwayina be ngwaalinga ngwanni ngwuma gu i'di nga jo'renyana nga je ärrü yanni yärrä je gwele gwerre. Ma ang 'ti jo'renyana, nggwa ila 'dungguna ngwäbrü gudina gidi lamba lunga ngwaalu ngwüngün.

6 A be yätä je giyee, apepe gwudi Nekolanga gwukanga ngwäy gwanni ngwukiny ngwäy 'to.

7 Gwanni gwäti läni, ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Lig'i'rim yi'donga yidi Ngwaalu. Gwanni gwa dami, gwäti gu ndi nyi ätä ngweny gida'ri didi midi dannu ndo gidaartanu didi Ngwaalu.

Ki'doonga gidi Jämirnäng

8 Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Jämirnäng. Ngwuja'ri ngwee nginde gwuru gwükäjä je gwanni gwuru gi'ra ngwuru gwanni gwuru gora, gwanni gwayu gwerre gwuma be o'ra gwumidu.

9 Äny gwülingidi dirbä dunga nyi lenge yiwaya yunga a be yanni yiru 'didanu nga gwünänü. Yilingidi nje yanni yati aar je ü'ridä nono ngindenga lanni lari liru Ngwüyäwüd aar gu 'ti be rüdi, aar be ru ngwämrä ngwudi dijego'rr.

10 Aa'ti yedeny ya ang eny giyi'rendeny yanni giyo yadi ang mbuji. Nggwa ang ondaci ndi ari dijego'rr da je gatu loko korkon ara je didimänü, na la je übinälü ngaa la ji gidirbänü yomon 'di (10). Mäti ligor, 'di ma aar ani yi'rany, nggwa ang be giki gukuna gidi midi.

11 Nginde gwanni gwäti läni ngwu'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwuca ngwe Lig'i'rim yi'donga yidi Ngwaalu. Gwanni gwa dami, gwa'ti gwa yi'rany yidi gwodaning akani nono.

Ki'doonga gidi Bargamujing

12 Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Bargamujing, ngwuja'ri ngwee nginde gwuru gwükäjä je gwanni gwäti galala gäti yini giyimere 'dün.

13 Äny gwülingidä gwe ngwaalinga ngwata gu ji, ngwaalu ngwanni gwäti gu dijego'rr didu'ri düngün didi yeleny. A be nga gwümätinälü 'didanu ngwüri nyi ngwüny. Nga gwa'ti nyi'rinä ämning Ngwaalu gwunga 'dünggüny 'di kaji gidi Andibaj, gwanni gwinggidiny gwe ligor le'te pu gwanni gwuma aar 'rinye kündär galu ngwaalu ngwati gu dijego'rr ji.

14 A be yäti nje giyee yoko 'dunggunga, nga gwäti ngwüjü ngeno ngwanni ngwugwuja ngwuja'ri ngwudi Balam, gwanni gwenggaci Balaging ndi gi'rici ngwüjü ngwudi Yijiräyil ngwuje iye ngwony ngwudi mi'rini nono gwudi didülä aar ärrü yi'ral yiki aar arri yijinä.

15 Nga äti 'to ngwüjü ngwugwuja ngwuja'ri ngwudi Nekolanga.

16 Yäy gu no, jo'renyana. Ma ang 'ti jo'renyana, äny gwa ila puprang 'dunggunga linyi le dugidi galal ge gidi ngwulem ngwüny.

17 Gwanni gwäti läni ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Lig'i'rim yi'donga yidi Ngwaalu. Gwanni gwa dami gwuny ätäda män gwoko gwanni gwändälü. Nyi ätäda 'to dü'rimünä dibidu düllünä gu ngwüri nyi ngwuyang ngwulinginna 'dogo gidiji dannu dadi ape.

Ki'doonga gidi Tiyatirang

18 Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Tiyatirang, ngwuja'ri ngwee nginde gwuru gwükäjä je gwanni gwuru Giji gidi Ngwaalu ngwäy ngwüngün ngwanni ngwitanü nono ligä a yora yüngün ru buta gwuju'ru.

19 Äny gwülingidi apepeng gwunga nyi lenge ämning gwunga, nyi lenge ämning Ngwaalu gwunga na yiiru yunga na or'temajing gwunga. Na ndi ari yiiru yunga yidi gwodaning yonyadana giyiiru yidi gwerreng.

20 A be yäti nje giyee 'dunggunga, ndi ari ngaa lati gätiji dayu ligoralu dani Yijabil dannu daru diru dijir. Dati raji ngwinädä ngwüny 'ter ngwuja'ri ngwe ngwüngün aar ru ngwüri aar eny ngwony ngwudi mi'rini nono gwudi didülälü.

21 Dätädiny yomon nunnu ngwujo'renyana giyijin yüngün ngwube 'donya ndi jo'renyana.

22 No, diny gatu ngwümbür ngwudi dirbä da ümi na lanni limi'ridäär le ngwäyanü, linje le gatu gidirbänü dipa, manari lima 'ti jo'renyana ndi acajidi ndi apepe gwüngün.

²³ Nggwa mi'ri yijü yüngün yi'rany ye. Yi'doonga 'dar yidi Ngwaalu ya be lenge ndi ari äny gwuru gwanni gwati ombaji yigoranu nyi ombaji ya'ranyanu yidi diji na nggwa je gwä'räcänü gwani apepe gwalu.

²⁴ A be gwenene nggwa je ci loko lanni gilo lijalu Tiyatira, nga nga lanni li'donya ngwuja'ri ngwudi daw ndee ngaa lanni lima 'ti ämnä ngwuja'ri ngwaru ngwe ngwuru yujimidi yidi dijego'rr yojema, nggwa je ci nu nggwä'tüdi gwada je üpiyi üpining gwu'ter,

²⁵ mätinädär gu 'dogo giyoo yätä je 'di nyi o'ra.

²⁶ Nginde gwanni gwa dami ngwugwuji ndi ärrü buping gwüny 'di ngwumedaji, gwunyi ätäda yelenya ngwuruyi ngwüjü giyen.

²⁷ Ngwuje ruyi yelenya guura ge giru laaba,
ngwuje pänü nono ma pi gimoyanu giru gilü.

Nono ape nyi gu yelenya ndi Papa gwüny.

²⁸ Gwunyi ätäda 'to guurumu gidi gitänying.*

²⁹ Nginde gwanni gwäti läni, ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Lig'rim yi'donga yidi Ngwaalu.

3

Ki'doonga gidi Jarduj

¹ Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Jar-dujing, ngwuja'ri ngwee nginde gwuru gwükäjä je gwanni gwümäti ngwügi'rimä kwo'ra tä'ril (7) ngwudi Ngwaalu na yu-urum kwo'ra tä'ril (7). Äny gwülingidi yiiru yunga. Nga gwumidu ngwüriiny ngwe a be 'didanu nga gwayu.

² Rita nga je burnani nga je gägiräji yunga giyoo yadi ayi, ndi ari äny gwumbuju yiiru yunga ya'ti mbutu ngwäyanü Ngwaalu.

³ Diwayina ndi ari awa nga gwu'dingina ngwuja'ri awa nga je määtä nga je 'dengenaja nga jo'renyana. Manari nga gwuma 'ti 'ritu, nggwa ila nono gwele du'ramu gaji ganni ga'ti ga ang lenge.

⁴ A be läta je loko Jarduj la'ti rngiyä ngwureda nono ngwegen ke gwe, ngindenga liny le ele ligenna ngwureda ngwubidu ndi ari lädi gu.

⁵ Gwanni gwa dami gwa genne ngwureda ngwubidu nono ngindeng je a gwa 'ti gwunyi brota ngwüriinyälü ngwüngün mbüny kitabanu gidi midi, a be gwunyi gwe inggidi ngwäyanü ngwudi Papa gwüny na yi'rr yüngün.

⁶ Gwanni gwäti läni, ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Lig'rim giyi'donga yidi Ngwaalu.

Ki'doonga gidi Bilädilibiyäng

⁷ Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Bilädilibiyäng, ngwuja'ri ngwee ngwudi Nginde gwuru gwanni Gwuju'ru, Nginde gwanni gwuru 'Didanu, gwanni gwäti mubita gwudi Däwüd, mung igitalü aa'ti diji längitä, mung längiti aa'ti diji igitädälü.

⁸ Äny gwülingidi yiiru yunga ndi ari nga gwäti yiima yooko a be nga gwuma 'dingini ngwuja'ri ngwüny nga je määtäda. Nga 'ti nyi'rinä ngwüriiny ngwüny. Yäy gu no, nggwuma ang igitiji längirü diji dere da'ti da längiti.

⁹ A be lanni lijädi ngwämrä ngwudi dijego'rr, lanni laru liru Ngwüyawüd aar be ru ngwu'duru, linje gäbici lila la ang kwucalu yirku ye giyoranu yunga aar lenge ndi ari nggwämnängä.

¹⁰ Na ndi ari nga gwümäti ngwuja'ri ngwüny nga or'temaji, äny nggwa gu etadi 'to kaji gidi mimini nono ganni gadi ila gididlä ndi mimini ngwüjü nono gidiyängälü.

¹¹ Äny nggwo gito gwadi ila puprang, mätinälü ngwuja'ri ngwoo ngwätä je nunnu aa'ti la ang apada gukuna gunga.

¹² Gwanni gwa dami, gwunyi ruji gidingo ngwu'dun ngwudi Ngwaalu nggu ji ngene gwur'tal gwunyi gu ulli ngwüriiny ngwudi Ngwaalu ngwüny na ngwüriiny ngwudi gündär gidi Ngwaalu ngwüny, Üräjälim gwanni gwuyang gwüllü kerala Ngwaalu ngwüny, na gwunyi gu ulli 'to ngwüriiny ngwüny ngwanni ngwuyang.

13 Gwanni gwäti läni, ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Ligir'rim yi'donga yidi Ngwaalu.

Ki'doonga gidi Lädüküyäng

14 Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Lädüküyäng, ngwuja'ri ngwee nginde gwuru gwükäji je gwanni gwani Yiru gu gwanni gwinggidu gwuru ligor le'te pu ngwuru 'didanu, gwanni gwuru gora gidi yi'ral 'dar yanni yigi'tinä.

15 Äny gwülingidi yiiru yunga na ndi ari nga gwa'ti jilü nga 'ti büdü. Nggwüjädi ndi ari aadi ang jili na aadi ang büdi.

16 Nga be jalu cagi'rim nga 'ti büdü nga 'ti jilü, äny gwa ang gwonynyalu mbüny ngwulemanu ngwüny.

17 Nga gwati ari, "Äny gwünänü, äny gwuma bile yelenya, äny gwa'ti bupa yi'ral yere." A be nga gwa'ti lingidi ndi ari nga gwa'ti äti jayinganu, nga gwangi'ru ngwäy, nga ru diwayi, nga rimi ngwäy, nga gwändälü ngwanginu ngwanu.

18 Äny gwa ang ola ndi ari nyi ella dab dijü'rinä ligä le nunnu nga nänü 'didanu, nyi ella ngwureda ngwubidu nga je genne ang ngwe gwü'rübäni yaaralu yidi ngwanginu ngwunga, nyi ella düngänä nga de gwällini ngwäyänü nunnu nga ombajidalu.

19 Äny gwati rime nyi reraji ngindeng gwanni gwati nyi ämni. Büdä be nono nga jo'renyana.

20 'Dingina, äny nggwo gwüdünü gilängir nyi pi dimbüra, ma diji dere 'dingina yal yüny ngwigitä, äny gwa äni diiny de eny diiny de ji.

21 Gwanni gwa dami gwunyi ätäda yelenya nyii gwe jalu ngwudu'rala ngwudi yeleny ngwüny, anaku dami nyi gu äny, nyii jalu Papa gwe gwüny ngwudu'rala ngwudi yeleny ngwüngün.

22 Gwanni gwäti läni, ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Ligir'rim yi'donga yidi Ngwaalu.

4

Didu'ri didi yeleny kerala

4:8 4.8 Ajaya 6.2-3

1 Anni ma yi'ral giyee ele, nyi ombajidalu nyi engga längirü lijalu mbüny kerala. A dulu dele durnidiny gwerre dipa gänänü nono yal yidi giil, nyi 'dingini aar nyi ca nu, "Anda ngene nga enggaci yi'ral yanni yaji ya ji gweere."

2 A puprang no, aar nyi Ligir'rim aw nono, nyi engga didu'ri didi yeleny kerala diju gu dijälä de'te.

3 Nginde gwanni gwujalu ngenone gwuru nono go'rra giru gu'ru guuranu ngwiginyänü ngwuru nono go'rra giru gu'ru guri. A dulili diru nono nyad-bay gwiginyä ü'rü didu'ralu didi yeleny gu'rigu'tu.

4 A ngwudu'ri ngwudi yeleny küü'ri na kwo'rongo (24) änni didu'ranu didi yeleny ndoo, a gu mbumbunga jala liru küü'ri na kwo'rongo (24) ligenna ngwureda ngwubidu aar genne yukuna yidi yeleny yiru dab giyi'rala yegen.

5 Ati didu'ri didi yeleny ndoo enyanu ngi'räm ngi'räm, a gu dulu 'tüdä, ating mi'rinänono gwele gere. Ngwäyänü ngwudi didu'ri didi yeleny, a gu ngwamba kwo'ra tä'ril (7) dünä ngwu'du ligä, ngwani ngwügi'rim kwo'ra tä'ril (7) ngwudi Ngwaalu.

6 Na 'to ngwäyänü ngwudi didu'ri didi yeleny a gong ji giru nono yaw yiru ngwäyänü gijaja, yiju'ru ngwäyänü nono daginya.

Gidiliganu, didu'ri nono didi yeleny, a gu ngwong kwo'rongo (4) ngwumidu ji ngwonyadu ngwäyänü gweere na gwodan.

7 Gong ganni giru gi'ra giru nono dira na ganni gigwujanalü giru nono gindri na ganni giru gi'ra tä'ril, giru ngwäyänü nono diji dümnä na ganni gindälü gwodan giru nono gi'ra giru diiyü gi'di'rü.

8 Ngwong ngwee kwo'rongo (4), ge'te ge'te gäti ngwubung nyärläl (6) ngwubu gu ngwäy nono 'dar, 'di ar ubi nono nginä'dänü ngwubunganu. Aar 'ti dünädi dilu de na lingen ndi ari,

"Ju'ri, Ju'ri, Ju'ri,

Deleny diru Ngwaalu diru yiima,

gwanni gwuju na gwanni nggwo na gwadi
ila.”

⁹ Ma ngwong ngwee ngwumidu näji ngin-
deng gwanni gwujalu gididu'rala didi
yeleny gwanni gwumidu gwur'tal, aar
ortada, aar ci yäy 'tu,

¹⁰ ati mbumbunga giloo liru küü'ri na
kwo'rongo kwucalu yirku ye gwujalu gi-
didu'rala didi yeleny gwanni gwumidu
gwur'tal ati aar gï'tiji yukunalu yidi ye-
leny didu'ri nono didi yeleny ati aar ci,

¹¹ “Gwani Deleny diru Ngwaalu ngwäri a
gwädi gu

ndi aar ang näji, aar ang denya aar ang
gwä'räci yiima,

ndi ari nga gwuru gwuge'ta yi'ralalu 'dar,
a bupi gwe gwunga, yigi'tinä
aar ji yimidu.”

5

Gitab na Girany

¹ Nyi be engga kaama gidi nginde
gwanni gwujalu gididu'rala didi yeleny
gitab güllinä gu ngwuja'ri giluru na gilari
aar mi'ra ngwulge ngwe kwo'ra tä'räl (7).

² Na nyi engga gï'rrä gäti yelenya yipa
ngwurnida dula gwulleney ngwari, “Yäru
gwuru gwädi gu ndi kiyi dilge ngwigitä
gitabalu mbüny?”

³ Aa'ti diji dere ju kerala na gidiyängälü
na gidiyängänü ndi igiti gitabalu na 'di
nding ombajanu.

⁴ Nyi ari gwulleney ndi ari diji da'ti ju
dädi gu ndi igiti gitab ngwombajanu.

⁵ A nyi be mbumbu gwe'te ndi mbum-
bunga giloo ci, “Nga 'ti aru! Ge'ta
ngwäyälü, Dira dannu di'tüdi kiilü gidi
Yäwüdä, digüürnä didi Däwüd dima
dami, diru da burni ndi kiyi ngwulge ng-
wee kwo'ra tä'räl (7) ngwigitä gitabalu.”

⁶ Nyi be engga Giranyu gidünädälä
gidiliganu didi didu'ri didi yeleny ngwuru
nono ma aar ü'rü ngwulem, gänü ngwon-
ganu ngwoo kwo'rongo (4) ngwumidu na
mbumbunga giloo. Gäti ngwiil kwo'ra
tä'räl (7), ngwäti 'to ngwäy kwo'ra tä'räl
(7) ngwani ngwügi'rim kwo'ra tä'räl (7)
ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwükäjing je
gididlä ku.

⁷ Ngwube 'dongga ngwape gitab kuy
gidi gaama gidi nginde nggwoo gwujalu
gididu'rala didi yeleny.

⁸ Anni mung ape, a ngwong ngwoo
kwo'rongo (4) ngwumidu na mbum-
bunga giloo liru küü'ri na kwo'rongo
(24) adaci Giranyalu nggoo yirku ye. A
diji de'te de'te 'denggenanu 'dar dapu
dümbärä aar määtäda yindängälä yiru
dab yonyadu yilunala yani otaci Ng-
waalingalu gwudi ngwüjü ngwanni ng-
wuju'ru.

⁹ Aar elnge delnga diyang aar ari,
“Nga gwädi gu ndi ape gitab
nga igiti dilge düngün,
ndi ari nga gwü'ridinä ngwulem,
a yin ye yunga, nga gwuma ü'ridäci
Ngwaalinga ngwüjälü
giyüilü 'dar na ngwungla 'dar na
ngwüji giyen 'dar.

¹⁰ Nga je ruji yeleny na ngwur'dal ndi
äpiji Ngwaalinga ngwege yiiru,
na ngwa ape yelenya gidiyängälü.”

¹¹ Nyi be ombajidalu nyi 'dingini yal
yidi yi'rr yonyadu yi'ranu ngwüü'ri na
ngwüü'ri na ngwüü'ri 'di yomonanu ng-
wüü'ri 'di, aar rekaji didu'ralu didi yeleny
na ngwong ngwoo ngwumidu na mbum-
bunga.

¹² Ati aar elngala gwulleney aar ari,
“Girany gädi gu ganni gima aar ü'rü
ngwulem,

ndi ape yelenya na yur'tu na yibegeng na
yiima

na denya na näji na orta.”

¹³ Nyi be 'dingini ngwony 'dar kerala na
gidiyängälü na gidiyängänü na giyaanu
na ngwong 'dar ngwanni ngwuju gwanu
aar opepala aar ari,

“Nginde gwanni gwujalu gididu'rala didi
yeleny na Girany

aar je ortada aar je denya na aar je näji
aar je ruji yiima,
gwur'tal na gwur'tal.”

¹⁴ A ngwong ngwoo kwo'rongo (4) ng-
wumidu ari, “Yiru gu,” na mbumbunga
kwucalu yirku ye aar äpiji yobo.

6

Ngwulge kwo'ra tä'räl

1 Nyi ge'te ngwäyälü nyi engga Giranyu nggoo ngwīgiti dilge didi gwerre gwerreng ngwulge ngwoo ngwuru kwo'ra tā'rīl. Nyi 'dingini gony ge'te ngwonganu ngwoo ngwuru kwo'rongo ngwumidu ngwondaji dulu de dipa gārnanü nono gere gimi'rīnānū ngwari, "Ila!"

2 Nyi ombajidalu nyi engga dimirta dibidu yi'remna ki'ra gwere 'dūnggūny, gwanni gwāndi gwälā gwapu gwu'rijal, aar ātādā gūkuna gidi yeleny ngwū'tū dimirta de ndi dugidi giyāārā yonyadu ngwudami.

3 Anni ma Girany o're ngwīgiti dilge ndoo didi gwodaning, nyi 'dingini gony nggoo gimidu gidi gwodaning ngwari, "Ila."

4 A be dimirta 'tūdā gi'ra rom (2) di'ter, duri yi'remna. Gwanni gwāndi gwälā gwātādāār yelenya ngwābrī adatingalu gidiyāngälü nunnu ngwügābici ngwūjū aar dugidi aar ayi. Aar ātādā galala gipa.

5 Anni ma Girany iḡiti dilge ndoo diru gi'ra tā'rīl, nyi 'dingini gony nggoo gimidu giru gi'ra tā'rīl ngwari, "Ila." Nyi ombajidalu nyi engga dimirta dūmnā yi'remna ki'ra gweere 'dūnggūny. Gwanni gwāndi gwälā gwapu mijaan kuy gūngūn.

6 Nyi 'dingini dula daru nono dulu didi dījī dūmnā dī'tūdi gidiliganu ngwong ngwoo ngwuru yi'ra kwo'rongo ngwumidu ngwari, "Gu'ru gidi ngwülā ngwudi yirende ginya ge'te pu, giru dinar* de'te pu na gidi ngwülā ngwudi yon yinya tā'rīl, giru dinar de'te pu, a be gu'ru gidi abaar gwudi yila na di'rica, aa'ti ngwa je akani nono."

7 Anni ma Girany iḡiti dilge ndoo diru gi'ra kwo'rongo, nyi 'dingini gony nggoo gimidu giru gi'ra kwo'rongo ngwari, "Ila."

8 Nyi ombajidalu nyi engga dimirta diru dilo yi'remna ki'ra gweere 'dūnggūny, gwanni gwāndi gwälā gwucaar yi'rany a del didi yi'rany gwujanalu. Aar je ātādā yelenya ndi aar ābrī dīyāng kwo'rongo kay ge'te aar 'rinye ngwūjū galal ge, a je ngwamu 'rinye, a je dūmndi 'rinye, a je ngwāng 'rinye ngwudi dīyāngälü.

9 Anni ma Girany iḡiti dilge ndoo diru gi'ra tudini, nyi engga giyoralu yidi dagad ngwangina ngwudi ngwūjī gwanni ngwū'rīnyitāār je gwani ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu na gwani inggidi gwanni gwinggidaar gwe

10 aar urnida dula de gwulleny aar ari, "Gwani Doorta danni Diju'ru diru 'didanu, jadu gwuru gwada gwe obalu ngwūjū ngwe ngwudi dīdlā na jadu gwuru gwada gwe gwalli dāmjä gwani yīn yāri?"

11 Ati aar ātā dījū de'te de'te direda dibidu aar ondaci ndi dūnī gwoko, 'di aar 'rinyeta ngwīnādā ngwuru gimaad gegen na ngwenggen ngwegen 'dar gwanni ngwuru ngwīnād ngwudi Kirictu gwanni ngwa je yi'rany mbuji nono ngindeng je.

12 Nyi ombajidalu nyi engga anni ma Girany ji ndi iḡiti dilge ndoo diru gi'ra nyārlāl, a dīyāng lagadalu gwulleny. A lingen gwurli ngwūmni 'tī'tin nono ngwured ngwudi gīmārā a dūūwā gwurli 'dar ngwuri nono yīnā.

13 A yuurum mi'ri'tadalu gidiyāngälü kerala, nono ati gu dirun dojema nono mi'rītiyi yimnigora gidimnigoralala ma dirun āriyi.

14 A gere pānīdī nono gwele ati gu dirna pānīdī nono ngwududī a yen gwaginadalu mbūny na ngwaalu giyaanu gwaginadalu ngwaalu ngwegen.

15 A be ngweleny ngwudi dīdlā, ngwubegeng, gwanni ngwūnānū na ngwartan na ngwongor na 'dar lanni liru ngwīnād na 'dar līgātīnālū, aar ānālū ngwubanganu na ngwur'danu ngwudi yen.

16 Ati aar ci yeno na ngwur'da, "I'dādī nje nono nje gwū'rübājälü ngwāy ngwūngūn gwanni gwujalu gididu'rala didi yeleny na kūūndā gidi Girany.

17 Ndi ari gomom gipa gidi gūūndā gegen gima obana na yārū gwuru gwanni gwa dūnī ngindeng ngwāyānū?"

7

Aar je mī'rā 144,000

* 6:6 6.6 Dinar de'te pu dati de dījī ape yīi gilinen. 6:14 6.14 Ajaya 54.10 6:17 6.17 Yūwīl 2.11

¹ Anni ma yi'ral ele giyee nyi be engga yi'rrä kwo'rongo (4) yidünädälä giyi'rundu kwo'rongo yidi diyäng, aar dünäji diruna didi yi'rundu kwo'rongo (4) aar üminici ndi äriyi diyängälü na yaw a da'ri dere.

² Nyi o're nyi engga gi'rrä gi'ter mana gändi gitäny gwe gapana gu'runga gidi mi'ra gidi Ngwaalu ngwumidu. Ngwurnida yi'rrä giyoo kwo'rongo (4) dulu de gwulley yanni yima aar je ätäda yiima ndi ari aar akani diyängü nono na yaw, ngwuje ci,

³ "Aa'ti ngaa la akani diyängü nono na yaw na ngwa'ri 'di ar mi'ra ngwinäda giyidülälä ngwudi Ngwaalu ngwege gu'rung ge."

⁴ Nyi be 'dingini ngwüjü ngwanni ngwuma aar je mi'ra ngwudi yilü 'dar yidi Yijiräyil ngwuru yi'ra ngwüü'ri kүү'ri tudini na 'di kwo'rongo na kwo'rongo (144,000).

⁵ Kүүлü gidi Yäwüdä, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
kүүлü gidi Rabin, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
kүүлü gidi Jad, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),

⁶ kүүлü gidi Äcir, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
kүүлü gidi Nabitali, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
kүүлü gidi Manaji, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),

⁷ kүүлü gidi Jamaan, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
kүүлü gidi Lawi, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
kүүлü gidi Yajakir aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),

⁸ kүүлü gidi Jablun, aar je mi'ra ngwüü'ri na rom (12,000),
kүүлü gidi Yujib, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
na kүүлü gidi Biniyamin, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000).

Ngwüji ngwonyadu ngwugenna ngwureda ngwubidu

⁹ Anni ma aar ele giyee, nyi be ombajidalu nyi engga ngwüjü ngwonyadu ngwa'ti ngwa dü'rani ngwindi giyen na

giyilü na ngwüji na ngwungla aar dünäci didu'ralu aar düni ngwäyanü ngwudi Girany, ngwugenna ngwureda ngwubidu ngwapana yi'rina yidi ngwi'di ngwuy ngwe ngwegen.

¹⁰ Aar opepala gwulley aar ari, "Gilang gwuru gwudi Ngwaalu ngwege, gwanni gwujalu gididu'rala didi yeleny, ngwuru gwudi Girany."

¹¹ A yi'rr 'dar dünälä aar ü'rü didu'ralu gu'rigu'tu didi yeleny na mbumbunga giloo lijalu na ngwong ngwoo kwo'rongo ngwumidu. Aar üllänü aar kwuci didu'ralu didi yeleny yirku ye aar äpiji Ngwaalinga yobo.

¹² Aar ari, "Yiru gu!

Orta na näji na bebere na yäy 'tu na denya na yeleny na yiima aar ru yidi Ngwaalu ngwege gwur'tal na gwur'tal.

Yiru gu."

¹³ Aar nyi be mbumbu gwe'te otacalu aar nyi ci, "Ngwüji ngwee ngwugenna ngwureda ngwubidu ngwuru ange? A ngwindi ne?"

¹⁴ Nyi be ci, "Nga gwuru gwülingidi gwani doorta."

Aar nyi be ci, "Ngwüji ngwee ngwuru ngwanni ngwuma gilängidinä gidirbanü danni dipa. Ngwuma uya ngwureda ngwegen ngwuma aar je bidiyi giyin yidi Girany.

¹⁵ Yäy gu no, Aar be dünäci didu'ralu didi yeleny didi Ngwaalu aar äpiji yobo lingen le dilu de kobanu güngün, na nggwo gwujalu gididu'rala didi yeleny ling je gwü'rübajälü diil de didi gä'tä güngün.

¹⁶ Ngwa'ti ngwa je ngwamu enyanu mana, na ngwa'ti ngwa je ngwäädä eny mana. Ngwa'ti ngwa je deja mi'ri, na ngwa'ti ngwa je ngwübrürtä ngwere ape.

¹⁷ Ndi ari Girany ganni gijalu gidiliganu didi didu'ri didi yeleny, ga ru doo'ra degen,

ling je oktada ngwel ngwudi yaw yanni
yäti ngwäyänü yidi midi.
La je Ngwaalu brota yal ngwäy yere 'dar."

8

Dilge gi'ra kwo'ra tä'r'il na gindäng giru dab

¹ Na anni ma Girany igiti dilge ndoo diru gi'ra kwo'ra tä'r'il, a ngwaalu jalu biny biny kerala 'di aar ape gaji gü'ränü.

² Nyi engga yi'rrä kwo'ra tä'r'il yidünäcä Ngwaalingalu aar je ätäädä yiil kwo'ra tä'r'il.

³ A gi'rr ila gi'ter gapana gindängä giru dab ngwüdünü gidagad didi gatalu. Aar ätäädä yiluna yonyadu ngwuje gatalu ulingani gwe gwudi ngwüji ngwanni ngwujaw gidagad diru dab gididu'ralu.

⁴ A dilü didi yilun 'tüdä kuy gidi gi'rr na ulingani gwudi ngwüji ngwanni ngwujaw allu aar obani ngwäyänü Ngwaalu.

⁵ A be gi'rr ape gindängä nggoo giru dab ngwonjaji ligälä lanni lijalu gidagadalu ngwugata gidiyängälü, a ngwaalu mi'r'inänü nono gwele gere a dulu ji a ngwaalu enyanu aar lagadalu.

Yiil yi'ra kwo'rongo yidi gwerre gwer-reng

⁶ A yi'rr giyoo kwo'ra tä'r'il giyoo yapanä yiil aar ji mama ndi aar je äri.

⁷ A gi'rr gidi gwerre gwerreng äri giil gungün a gi'rim giru yuurum na ligä 'didalu gidiyängälü diläganänü yin ye ngwu'diyi diyängü ngwangridu tä'r'il na ngwa'ri ngwangridu tä'r'il na yanya yanni yiginyä 'dar.

⁸ A gi'rr gi'ra rom äri giil gungün aar gata gony ge'te giyaanu giru nono geno gipa gu'du ligä ngwügwürlü yaw ngwangridu tä'r'il aar ru yin,

⁹ a ngwong ngwanni ngwumidu giyaw aar je 'rinye ngwangridu tä'r'il a ngwübälükä dudi ngwangridu tä'r'il.

¹⁰ A gi'rr gi'ra tä'r'il äri giil gungün a guurum mi'ra kerala gipa gu'du nono lingla lidi ligä ngwacaji ngwubirta na ngwel ngwudi yaw ngwangridu tä'r'il.

¹¹ Ngwüriiny ngwudi guurum nggoo ngwani Di'roker* a yaw gwurli aar 're cicir nono di'rokera ngwangridu tä'r'il, aar 'rinye ngwüjü ngwonyadu ndi ari yaw yi'ri gwulleney.

¹² A gi'rr gi'ra kwo'rongo äri giil gungün a lingen mi'rini ngwangridu tä'r'il na düüwä na yuurum a ngwaalu ru dirim ngwangridu tä'r'il a lingen le ngwangridu tä'r'il aar ümnänü a buri erne na 'to dilu de ngwangridu tä'r'il.

¹³ Nyi be ombajidalu nyi engga gi'räyü giru diiyü gi'di'rü kerala nyi 'dingini ngwari yal ye yipa ngwari, "Ngwäjäj bi! Ngwäjäj bi! Ngwäjäj bi! Ngwüji gidiyängälü gwani yal yidi yiil yanni yadi je yi'rr tä'r'il yi'ter ärä."

9

Giil gi'ra tudini

¹ A gi'rr nggoo giru gi'ra tudini äri giil gungün, nyi engga guurumu gi'dü kerala ngwüllä gidiyängälü, aar ätäädä mubita gwudi igiti delo diru gibü'r'il.

² Anni mung äbräji delalu diru gibü'r'il, a gu dilü 'tüdä dannu dipa gi'ranu nono dilü didi güdä a lingen ru dirim na gere, dilü de dannu di'tüdi kibü'r'il nggoo.

³ A ngwama 'tüdä gidilänü aar elalu gidiyängälü aar je ätäädä yelenya ndi iyiyi ngwüjü yi'rendenya nono yiyi yidi ngwümü ngwudi diyängälü.

⁴ Aar je ondaci ndi ari aa'ti ngwa akani yanya nono yidi diyäng, na ngwong ngwüküdinä na da'ri, aar be gwoda 'dogo ngwüjü 'dar ngwanni ngwa'ti aar je mi'rädi giyidülälä yegen mi'rä gwe ngwudi Ngwaalu.

⁵ Aar je iyiyi yi'rendenya ngwüwäyü tudini (5) aa'ti ngwa aar je 'rinye. Aar je iyiyi yi'rendenya nono gwele yiyi yidi dümü mung dugi dijü.

⁶ Giyomon giyoo ngwüji ngwa bupi yi'rany, a ya'ti ya aar je mbuji, ngwa jada ndi ayi, a ngwa je yi'rany abri.

⁷ Ngwama ngwoo ngwuru yi'remna nono ngwumirta ngwüjä'rimädäär je ngwadi aar ngwe ele giyäärä ngwugenna

ngwony giyi'rala yegen ngwuru nono yukuna yiru dab aar ru ngwäyänü nono ngwüjü ngwümnä.

⁸ Aar 'tü ngwä'rü ngwuru nono ngwä'rü ngwudi ngwaw a ngwad gwegen ru nono ngwad ngwudi ngwira.

⁹ Ngwätü ngwäärä giyonggomala ngwuru ngwaaba, ngwümi'rinä ngwubung ngwe gwegen nono gwele yal yidi ngwumirta ngwonyadu ngwäbrädi giyäärä.

¹⁰ Aar äti ngwiya ngwati obe nono gwele ngwümü, ngwiya ngwee ngwätädäär je yiima ndi iyiyi ngwüjü yi'rendenya ngwüüwäyü tudini (5).

¹¹ A ngwükti je deleny diru gi'rr gidi gibü'räl gani Yibriyängä 'Äbädün' na ngwani Yigirigiyängä 'Abuliyun.'*

¹² A wäjaj bi gwudi gwerreng medadi ngwo're ngwugwujalu gi'ra rom.

Giil gi'ra nyärläl

¹³ A gi'rr nggoo giru gi'ra nyärläl, äri giil güngün, nyi 'dingini yal yindi giyiil giyoo kwo'rongo gidagadalu ndoo diru dab ngwäyänü Ngwaalu.

¹⁴ Yal giyoo aar ci gi'rrä nggoo giru gi'ra nyärläl ganni gapana giil, "Gwällädi yi'rrälü giyoo kwo'rongo yigekannalu gidibirta dipa dani Burad."

¹⁵ A yi'rr giyoo kwo'rongo gwallanalu kaji nggoo a komon nggoo gidüüwä ndoo na gididlä ndoo, yiju gu be mama nunnu aar 'rinye ngwüjü ngwangiridu tä'räl (3).

¹⁶ Aar je enggaci yi'ra yidi gwu'tulu gwanni gwändi ngwumirtala gwuru ümn, aar mbuji ndi ari gwuru yi'ranu küü'ri 'di ngwüü'ri ngwubaalu (200,000,000).

¹⁷ A nyi dilingid eny nyi engga ngwumirta gwändi gu ngwüjälä, ngwugenna ngwärä ngwuru ngwaaba giyonggomala ngwuri nono ligä aar iginyänü nono gälgätüm aar ranu girende nono gibriti. A yi'ra yegen ru nono yi'ra yidi ngwira ati ligä na dilü na gibriti 'tüdä ngwulem gwegen.

¹⁸ Aar 'rinye ngwüjü ngwangiridu tä'räl dimdi de ndoo tä'räl diru ligä na dilü na

gibriti dannu di'tüdi ngwulemanu ngwegen.

¹⁹ Yiima yidi ngwumirta ngwee yiju ngwulem na ngwiya gwegen, ndi ari ngwiya gwegen ngwuru nono ngwüüngä ngwätü yi'ra yati aar ye obe ngwüjü aar je ätiyi ngwämmä.

²⁰ Na ngwüji ngwoko ngwanni ngwuma je 'ti dimdi ndoo 'rinyiti, aar 'ti jo'renyana aar gatana ngwony ngwanni ngwuge'taar je ngwuy gwegen, aar 'ti dünäjä äpijing ngwujego'ro yobo na yi'remna yiru dab na buta yo'rr na yü'ri, yi'remna yanni ya'ti äti ngwäy ndi ombajidalu aar aa'ti äti ngwäni ndi 'dingini aar 'ti äti yora ndi ele.

²¹ Aar 'ti jo'renyana ndi 'rinyidi, ndi arri yu'rinyu, giyijin yegen na giyu'ram yegen.

10

Gi'rr na gitab ganni gooko

¹ Nyi be aji nyi engga gi'rrä gi'ter gäti yelenya ngwüllä kerala, gigenna gibä'rü, a dulili ji ki'rala 'dünggüngün. Giru ngwäyänü nono lingenno a yora yüngün ru yidingo yiru ligä.

² Gapu gitab gooko kuy güngün gigitinä. Ngwugatu gora güngün gidi gaama giyaala na gidi gängir gidiyängälü.

³ Ngwube mi'ri dula gwulleney nono guba gidi dira. Anni mung mi'ri dula gwulleney, gere gimirinanü kwo'ra tä'räl ondaja.

⁴ Anni ma dulu didi gere gimirinanü kwo'ra tä'räl ondaji, nyi ji mama gwadi ulli, nyi be 'dingina dula kerala ngwondaja, "Mi'rädi ngwuja'ri nga je määtä yujimida ngwanni ngwaru ngwe gere gimirinanü kwo'ra tä'räl aa'ti ngwa je ulli."

⁵ A be gi'rr nggoo gänggädiny gidünädi giyaala na gidiyängälü, allijaji guyala güngün gidi gaama kere.

⁶ Ngwümi'ri yi'rany ngwüriiny ngwudi nginde gwanni gwumidu gwur'tal, gwanni gwuge'ta yere na 'dar yanni giyo gu, diyäng na 'dar yanni giyo gu, na

* 9:11 9.11 Ngwuja'ri ngwee 'dün Yibriyängä na Yigirigiyängä, ngwani 'Geradalu.'

yaw na ngwong 'dar ngwanni ngwo gu ngwari, "Ya'ti ba be ya jana.

⁷ Giyomon yanni yadi ye gi'rr giru gi'ra kwo'ra tä'räl mi'ridä giil gungün, yujimidi yidi Ngwaalu ya be medadi, anaku ondacing ye ngwänädä ngwungün ngwuru ngwüjir."

⁸ A be dulu danni di'dingininy 'tu'tu kerala aar nyi ondaca mana aar nyi ci, "Indi ang ape gitab nggone gooko gigitinä kuy gidi gi'rr nggone gidünädälä giyaala na gidüängälü."

⁹ Nyi be ele ki'rr nyi otacalu nyi ci ätädüny gitab nggoo gooko. Aar nyi be ci nu, "Apa ang eny, ga ang nyinyilaji ngwulemanu nono ngwaay a be ga ang uliyanu."

¹⁰ Nyi ape gitab nggoo gooko kuy gidi gi'rr nyi eny, aar nyi nyinyilaji ngwulemanu nono ngwaay a be anni minyi eny aar nyi uliyanu gilaranu.

¹¹ Aar nyi be ci, "A gwa alliji yijirä mana gwani ngwüji ngwonyadu, ngwüji giyen, ngwungla na ngweleny."

11

Ngwüji rom ngwanni ngwänggädi

¹ Aar nyi be ätäädä gipuru giru nono gimur gidi idi, aar nyi ci, "Indi nga idi gobo gidi Ngwaalu na dagad didi gatalu na nga i'ra ngwüjü ngwanni ngwäpüjä Ngwaalinga yobo ngenone.

² Nga be gäbici gubunga gidi gobo poor aa'ti ngwa je idi ndi ari ngwumaar je ätäädä ngwüjü ngwuru Garany. Ngwa ru'ti gündärä ganni giju'ru yora ye ngwüwäyü küü'ri rom na rom (42).

³ A linje ätäädä lüny rom lanni länggädi yiima la jalu gimärä aar alliji yijirä yomon ngwüü'ri na küü'ri tudini rom na 'di nyärläl (1260)."

⁴ Giloo rom lanni länggädi, liru ngwüminiti rom (2) na yudin yidi ngwamba rom (2) yanni yidünädälä ngwäyänü ngwudi Deleny didi diyäng.

⁵ Manari diji dere dima ari ngwuje akani nono, a ligä 'tüdä ngwulemanu ngwegen ngwu'diyi güwänü gegen. Na gwere gwanni gwa ari ngwung je akani nono gwa gu ayi no.

⁶ A ngwa äti yiima ndi längiti gere aa'ti girany ga ni gaji ganni gadi aar ge ji ndi alliji yijirä. Aar je äti 'to yiima ndi gwürlü yaw aar ru yin na ndi mi'ri diyängü dimdi de 'dar ma aar gu bupi.

⁷ Manari lima medaji inggiding gwegen, a be gom'reny ganni giki drü gati 'tüdä kibü'ril ngwuje 'di'ra nono aar ngwe dugidi ngwuje dami ngwuje 'rinye.

⁸ A ngwangina ngwegen gätinälü kayalu gidi gündär gipa ganni gätädäär ngwüriiny gi'remna gani Jadum na Mijir ngwaalu ngwanni ngwäpädäär gu 'to Delenya degen kü'rälä.

⁹ A ngwüji 'dar giyüülü 'dar na ngwungla 'dar na ngwüji giyen 'dar ombajaji ngwanginalu ngwegen ngwäyädälü yomon 'tä'räl na gomon ganni gü'ränü aar je gu etadi ndi aar je gatu.

¹⁰ Ngwüji ngwanni ngwunyurtanu gidüängälü ngwa jayanu yi'rany ye yegen ngwape yi'rinyinä aar angidajidi ngwony ndi ari ngwüjir ngwee rom ngwärrü ngwüjü ngwanni ngwunyurtanu gidüängälü yündä gwulleny.

¹¹ Anni ma yomon tä'räl na ganni gü'ränü medadi, a je gu Ngwaalu ngwükäjä ligi'rimänü lidi midi aar 'di'rälü aar dünälä yora ye yegen a lanni liju ndi je ombaji a je yedeny eny gwulleny.

¹² A ngwüjir ngwoo rom 'dingini dula kerela aar je ci, "Andar ngene." Aar allu kerela giyibä'rälä a je güwän gegen engga.

¹³ A gaji nggoo no, a ngwaalu lagadalu ati ngwu'dun 'di kündär i'di gi'ra ge'te aar 'rinye ngwüjü ngwüü'ri kwo'ra tä'räl (7,000), a ngwanni ngwuma gilang, a je yedeny eny aar ortada Ngwaalinga ngwudi gerala.

¹⁴ A wäjaj bi nggwo gi'ra rom medadi a wäjaj bi gwanni gwuru gi'ra tä'räl ji kay ndi ila.

Giil gi'ra kwo'ra tä'räl

¹⁵ A be a gi'rr nggoo giru gi'ra kwo'ra tä'räl äri giil gungün a dulu aranu dipa kerala ngwari,

"Yeleny yidi didlä yima aar je ätäädä Delenya dege

na ngindeng gwüngün gwanni gwani Kir-
ictu Gwubrutar yelenya,
na gwadi ru Deleny gwur'tal."

¹⁶ A mbumbunga giloo liru küü'ri na
kwo'rongo lijalu ngwudu'rala ngwudi ye-
leny ngwegen ngwäyänü Ngwaalu, aar je
kwucalu yirku ye.

¹⁷ Aar ci,
"Licanga yäy 'tu gwani Deleny diru Ng-
waalu ngwuru yiima,
ngwanni ngwo na ngwanni ngwuju,
nunu nga gwuma ape yiima yunga yipa
na nga gwuma aalu ndi ape yelenya.

¹⁸ A güündä ape ngwüjü giyen, na güündä
gunga gima ila.

A gaji gima ila ndi obalu ngwüjü ngwe
ngwanni ngwayu,
na ndi ätäädä ngwänädä ngwunga ng-
wanni ngwuru ngwüjir gu'ru
na lunga lanni liju'ru na ngindenga
'dar lanni lidinyädi ngwüriny ng-
wunga,

lanni loko na lanni lipa,
na ndi geraji ngwüjälü ngwanni ngwuger-
aja diyängälü."

¹⁹ A be gobo gidi Ngwaalu igitinä ker-
ala, kobanu güngün a gu dimbür didi
Gekajidi enggani. Ngenone a gu gere
enyany a gu dulu ari a gu gere mi'rinänu
a gu ngwaalu lagadalu aar i'di giji'rimä
gipa giru yuurum.

12

Daw na däg'ri'dir

¹ A gi'remna giru yiima 'täädälü kerala,
a daw ji digenna lingen a düüwä ji giy-
oralu yüngün a ki'rala güngün digenna
gukuna gäti yuurumu 'di na rom (12).

² Diju lari le ngwuji gito dadi lenge, a
yajima enyanu ngwari.

³ O're a yi'remna yiru yiima yi'ter
'täädälü kerala a däg'ri'dir danni duri
dibinga däti yi'ranu kwo'ra tä'ril na
ngwiil 'di ngwäti yukuna kwo'ra tä'ril
giyi'rala yüngün.

⁴ Ngwoda yuurumu kerala ngwan-
giridu tä'ril (3) liya le lüngün ngwuje gata
gidiyängälü. Ngwube dünäci dayalu ndo
diju gito dadi linge, nunnu mung lingeta
ngwungadini gijü güngün diti'rambal.

⁵ A daw lingeta gijü giru dur giru ganni
gadi ruyi ngwüjü giyen yelenya guura
ge giru laaba. Aar äbrü gijü güngün
nggoo aar ge ele Ngwaalu na gididu'ri didi
yeleny düngün.

⁶ A be daw abri ngwele gitäny a gu
Ngwaalu gi'tiji ngwaalinga ngenone nggu
ji aar gu ombaji yomon ngwüü'ri na
küü'ri 'di na 'di nyärläl (1260).

⁷ A be yäärä 'di'rä kerala, a Mägäyilingä
yi'rr ye yüngün aar dugidi däg'ri'dirngä
le yi'rr ye yüngün.

⁸ Aa'ti be däg'ri'dir ojema nono gwul-
leny aar je dami aar je apada ngwaalinga
ngwegen kerala.

⁹ Aar gata däg'ri'dirä ndoo dibinga
gidiyängälü. Diru düngä duubu dani
dijego'rr danni dati üktini ngwüjü
'dar gididlä ngwuje dudiyi. Aar i'dä
gidiyängälü yi'rr ye yüngün.

¹⁰ Nyi be 'dingini dula dipa kerala ng-
wari,

"Gwene gilang na yiima na yeleny yidi
Ngwaalu ngwege yima ru,
na yeleny yidi nginde gwüngün
gwanni Gwubrutar yelenya.

Ndi ari dijego'rr danni dati ü'ridä ng-
weengga ngwege ngwuja'ri nono,
danni dati je ü'ridä ngwuja'ri nono
lingen le na dilu de ngwäyänü Ng-
waalu ngwege,
dima aar linyanya dima aar gata
gidiyängälü.

¹¹ Dima aar obedalu
yin ye yidi Girany
na ngwuja'ri ngwe ngwegen ngwanni
gwinggidaar je,
aar 'ti ämnä miding gwudi yigo'ro yegen
gwulleny,
nda je yedeny eny giyi'rany.

¹² Yäy gu no, jayanu gwani gere
na nga nga lanni gilo gu jayaranu!
A be wäjaj bi gwani diyäng na yaw,
ndi ari dijego'rr dima üllä 'danggalu!
Dapu güündä giru ligä,
ndi ari dilingidi yomon yüngün yima
jalu yooko."

¹³ Anni ma däg'ri'dir engga ligo'ro
lüngün ndi ari dima gätinä gidiyängälü,
ngwugwurlü ngwübini dayalu ndoo
dilingiti gijü giru dur.

14 Aar gi'tiji dayu ngwubung ngwudi gi'ra giru diiyü nunnu ngwe 'di'ri ngwele ngwaalu ngwanni ngwügi'tijäär je gitäny nggu ji ngeneno aar gu ombaji ngwüdläyü tä'ril na ngwüwäyü nyärläl nunnu ngwabri däg'ri'dirä.

15 A düüngä gata yaw ngwulemanu ngwüngün nono däärü nunnu aar ape dayu.

16 A be diyang igitinä ngwungadini däärä ndoo digäti däg'ri'dir ngwulem ngwüngün ngwataji dayu düwä.

17 A güündä ape däg'ri'dirä gidaw ngwo'rada gilinge nono güngün ganni gi'dengenaca ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar inggidi ndi ari yiru ngwüji ngwudi Yicu, aar ye dugidi.

18 A däg'ri'dir düni kimämü gidi yaw.

13

Gom'reny gi'tüdi giyaanu

1 Nyi engga gom'renya gi'tüdi giyaanu, gäti ngwiil 'di na yi'ra kwo'ra tä'ril na ngwiilala ngwüngün ngwäti yukuna 'di na giyi'ra yüngün yüllinä ngwüriiny ngwüllüdi Ngwaalinga.

2 Gom'reny ganni gänggädiny giru nono ga'dirgany ngwube ru yora nono yidi dämbä'rü ngwuru ngwünyü nono ngwudi dira. A däg'ri'dir ätädä gom'renya yiima yüngün ngwätädä didu'ri didi yeleny na yeleny yipa.

3 A be gi'ra ge'te gidi gom'reny gü'ridäär dämmä dani yi'rany a be dämmä ndoo u'ri nono. A ngwüji ngwudi didlä 'dar allalu ndir aar gwuji gom'renya.

4 A ngwüji kwuci däg'ri'dirälü yirku ye ndi ari dima ätädä gom'renya yelenya, aar kwuci gom'renyalu 'to yirku ye aar utalu, "Yärü gwuru gwanni gwuru nono däg'ri'dirä? Yärü gwuru gwanni gwa aar gwe 'täjidi yongra ngwudami?"

5 Aar ätädä gom'renya ngwulem ngwe ondaji yi'ral ngwuye piyi ligo'ro lüngün ngwe lo Ngwaalinga ngwape yelenya yüngün ngwuje ruyi ngwüwäyü küü'ri rom na rom (42).

6 Ngwullo Ngwaalinga ngwullo ngwüriiny ngwüngün na gobo na ngwüji ngwudi gerala.

7 Aar ätädä yiima ndi ari aar dugidi ngwüji ngwe ngwanni ngwuju'ru nunnu ngwuje dami. Aar ätädä 'to yelenya giyüilü 'dar, ngwüji na ngwungla na ngwüji ken.

8 Ngwüji 'dar gididlä ngwa kwuci gom'renyalu nggoo yirku ye ngindenga 'dar lanni la'ti üllinä ngwüriiny ngwegen kitabanu gidi midi. Gitab gidi Girany ganni gü'ridinä ngwulem 'tu'tu gi'tinä gu didlälü.

9 Gwanni gwäti läni, ngwu'dingini.

10 Manari yiru ndi ari aar ape diju yiwaya ken da aar ape.

Manari yiru ndi ari aar 'rinye galala ge, da aar 'rinye galal ge.

Giyee yibüpinä a ngwüji ngwanni ngwuju'ru määtä yiguri aar or'temaji aar ru yigor ye'te pu.

Gom'reny gi'tüdi gidiyäng

11 Nyi be o're nyi engga gom'renya gi'ter gi'tüdi gidiyängänü gäti ngwiil rom ngwuru nono ngwiil ngwudi girany ngwube ondaji nono däg'ri'dirä.

12 Ngwape yi'ral yeleny ye 'dar yidi gom'renya gele gidi gwerre gwerreng ngwügäbici ngwony 'dar gidiyängälü na ngwüji aar kwuci gom'renyalu gele gidi gwerre gwerreng yirku ye ganni gima u'ri dämmä nono düngün ndoo didi yi'rany.

13 Ngwape yi'remna yidi yiima 'di ngwuge'te ligä lu'du lüllü kerala ngwüllä gidiyängälü a ngwüji engga 'dar.

14 Ngwududiyi ngwüjü gidiyängälü yiima ye giyee yanni yimanding ye kom'reny nggoo gidi gwerre gwerreng. Ngwuci ngwüjü gidiyängälü aar ga'riji gi'remna aar näji gom'renya ganni gü'ridär dämmä galal ge nggona be ji gimidu.

15 Aar ätädä yiima ndi ari ngwübüdä gi'remna düwänü gidi gom'reny nggoo gidi gwerre gwerreng, nunnu ngwügäbici ngwondaji ngwügäbici ngwüjü 'dar ngwanni ngwu'donya ndi kwuci gi'remnanalu yirku ye aar je 'rinye.

16 Ngwügäbici ngwüjü, ngwanni ngwooko na ngwanni ngwupa, ngwanni ngwünänü na ngwanni ngwuru ngwuwayi, ngwudi 'dunung na ngwinäd, aar je mi'ra gubu'ru kaama güngün na kidülälä güngün,

17 nunnu aa'ti diji da ellang na aar ella, 'dogo manari däti gubu'ru nggoo. Gubu'ru nggoo giru ngwüriny ngwudi gom'reny na gi'ra gidi ngwüriny ngwüngün.

18 Giyee yibüpinä a bebere ji. Gwere gwanni gwubebera, gäbicär ngwi'ra gi'ra gidi gom'reny ndi ari giru gi'ra gidi diji dümnä. Gi'ra güngün giru nyärläl nyärläl (666).

14

Girany na ngwüji ngwanni ngwü'rädijälü

1 Nyi be engga Giranyu gidünü kenala gani Jäyün gijaar ngwüji ngwe ngwü'ri küü'ri tudini na 'di kwo'rongo na kwo'rongo (144,000) ngwullaar je giyidülälä ngwüriny ngwüngün na ngwudi Papa gwüngün.

2 Nyi 'dingini dula kerala daru nono gwele yaw yonyadu nono gwele yal yidi gere gim'i'rinänü gwulleny, na dula dann di'dingininy, daru nono yal yidi ngwüji ngwä'ri aar mi'ri ngwümbärä ngwegen.

3 Aar ji ndi elnge delnga diru diyang giyoranu yidi ngwudu'ri na ngwong ngwoo ngwumidu ngwuru kwo'rongo na mbumbunga. Aa'ti diji dere lingidi ndi elnge delnga a be ngwüji ru 'dogo ngwo ngwuru ngwü'ri küü'ri tudini na 'di kwo'rongo na kwo'rongo ngwanni ngwü'rädäär jälü gidiyängälü.

4 Ngwüjü ngwee ngwuru ngwanni ngwa'ti rngiyä ngwangina ngwegen ngwaw ngwe, aar be etadi ngwangina ngwegen aar ju'ri. Ngwati gwujani Giranyu nggoo ngwaalu 'dar ngwati nggu ele. Ngwuru ngwü'rädäjälü aar ru yi'ra ngwüjänü ngwanni ngwügätäjär je Ngwaalingalu aar je gätäji Giranyalu.

5 Ngwa'ti 'tüyä yi'duru yere ngwulemanu ngwegen aar jayi nono.

Yi'rr tä'rül ngwuja'ri ngwe ngwegen

6 Nyi be engga gi'rrä gi'ter gi'di'ru gidiliganu kerala gapana ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi gwur'taling ngwe ondaci ngwüjü gidiyängälü ngwüji 'dar ken, na gülü na lingla na ngwüji.

7 Ngwondaji dula de dipa ngwari, "Dinyädär Ngwaalinga ngaa je näji, ndi ari gaji gima be ila gidi picü ngwüjü yelenya. Kwucaralu yirku ye gwanni gwuge'ta gere na diyäng ngwuge'te yaw na ngwäy ngwudi yaw."

8 O're a gi'rrä gwujanalü gi'ter ngwari, "Gwuma i'di! Gwuma i'di! Babil gwanni gwupa! Gwanni gwürläliyü ngwüjü di'rica didi yijin yüngün."

9 O're a je gi'rr gwujanalü giru tä'rül ngwari dula dipa, "Manari diji dere dann dikwuca gom'renyalu na gi'remna güngün yirku ye ngwäti gubu'ru güngün gidülälä güngün na kuy güngün,

10 nginde gwa iyü 'to di'rica dani güündä gidi Ngwaalu dann di'dejaralu yiima 'dar kiny gidi güündä güngün, aar iye yi'rendenyä gibriti ge giru ligä ngwäyänü ngwudi yi'rr yanni yiju'ru na ngwäyänü ngwudi Girany.

11 Ati aar 'tü dilü didi yi'rendeny yegen yidi gwur'taling. La'ti la gatu düwä dilu de na lingen le, lanni la kwuci gom'renyalu na gi'remna güngün yirku ye aar ape gubu'ru gidi ngwüriny ngwüngün."

12 Ngene, mätinälü gwudi ngindenga lanni lidünälü, aar ape yiiru ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu aar jalu liru yigor ye'te pu ndi Yicu.

13 Nyi be 'dingini dula kerala ngwari, "Ullu, la aar je onjaci lanni ladi ayi 'tu'tu gomon gidi gweneng liru ngwüji ngwudi Deleny."

A be Lig'i'rim ari, "Ndi ari ngindenga la gatu düwä gidirbä degen, ndi ari la je yiiru yegen gwujani."

Engga gwudi pi'yelenya yidi gwodaning

14 Nyi ombajidalu nyi engga ki'ra gweere 'dünggüny gibä'ru gibidu giju gu dijälä diru nono ngindeng gwanni gwuma ru nono gjü gidi diji dümnä, ki'rala güngün, gigena gukuna giru dab ki'rala

güngün ngwape mänjälä gyy güngün gwäti yini.

¹⁵ A be gi'rr gi'ter 'tädä kobo gidi Ng-waalu ngwurnida dulu de gwullenyy ngin-deng nggwo gwujalu kibä'rälä ngwuci, "Dingada mänjälä gwunga ang uni. Gaji gidi uni gima ila, ndi ari yuula yidi diyäng yima banyi."

¹⁶ A nggwo gwujalu kibä'rälä, dingada mänjälä gwüngün ngwuni yuula gidiyängälü.

¹⁷ O're a gi'rr gi'ter 'tädä kobo kerala gapana 'to mänjälä gwäti yini.

¹⁸ A be o're a gi'rr gi'ter 'tädä gidagad didi gatalu gäti yelenya kiligä ngwurnida dulu de gwullenyy gi'rrä nggoo gapana mänjälä gwäti yini ngwuci, "Dingada mänjälä gwunga gwäti yini nga ü'rü dütü didi dügiri ndi ari yügiri yüngün yima banyi."

¹⁹ A gi'rr dingada mänjälä gidiyängälü ngwü'rü dütü ngwugatu kigoganu gipa gidi ündi yügiri gidi güündä gidi Ng-waalu.

²⁰ Poor kündär ngenone aar je gu mirenyanu yora ye 'di aar 'tüyä yinä kigoganu gidi ündi aar allala 'di aar obani gidilli didi dimirta aar badalu aar ole bränü küü'ri 'di (200).

15

Dimdi didi gwodaning kwo'ra tä'rül

¹ Nyi be engga kerala gi'remna giru yi-ima gi'ter gibinga giralu 'ter, yi'rr kwo'ra tä'rül yapana dimdi kwo'ra tä'rül didi gwodaning dadi aar de medaji gündä gidi Ngwaalu.

² Na nyi engga gony giru ngwäyanü nono yaw yiru gijaja yilägänänü ligä le aar gu dünädä gito gilo lanni lima dami gom'renya na gi'remna güngün na gi'ra gidi ngwüriiny ngwüngün, ngin-denga lapu ngwümbärä ngwätädi je Ng-waalu,

³ aar elnge delnga didi dinäd didi Ng-waalu dani Müjä na deelnga didi Girany aar ari,

"Yiiru yunga yipa yiralu 'ter,

Gwani Deleny diru Ngwaalu ngwuru yiima.

Dünälü na 'didanu gwuru gay gunga, Gwani Deleny didi gwur'taling.

⁴ Yärü gwanni gwa'ti gwa yedeny eny 'dunggunga gwani Deleny, na yärü gwanni gwa'ti gwa näji ngwüriiny ngwunga?

Ndi ari nga gwuru jücü gwanni gwuju'ru. Ngwüji giyen 'dar ngwa ila ngwa ang kwucalu yirku ye, ndi ari apepe gwunga gwanni gwüdünälü gwuma 'tädälü."

⁵ Anni ma yi'ral ele giyee, nyi ombajidalu nyi engga gobo giru gä'tä gidi Ju'ri igitinä kerala.

⁶ A gu yi'rr 'tädä kwo'ra tä'rül yele yapana dimdi kwo'ra tä'rül, yigenna ngwureda ngwujaw nono ngwubidu pupu'rul aar ü'ridinänü ngwägüwä ngwuru dab giyonggomala yegen.

⁷ Gong ge'te ngwonganu ngwoo ngwuru kwo'rongo ngwumidu, ätädä yi'rrä giyoo kwo'ra tä'rül yinya kwo'ra tä'rül yiru dab yonyadu güündälä gidi Ngwaalu ngwanni ngwumidu ngwudi gwur'taling.

⁸ A dilü onyadi gobala didi näji Ng-waalinga na yiima yüngün, aa'ti diji dere mbuja gay gading ge äni gidrü 'di a dimdi medadi ndoo diru kwo'ra tä'rül.

16

Güündä gidi Ngwaalu

¹ Nyi be 'dingini dula dipa kobo ngwuci yi'rrä giyoo kwo'ra tä'rül, "İndär ngaa 'deje gündälü gidi Ngwaalu giyinyanu kwo'ra tä'rül gidiyängälü."

² A gi'rr ganni giru gi'ra ele ngwu'deja ginyalu güngün gidiyängälü, a ngwom-boro ngwanni ngwuki ngwübüdü yiya määtä ngwüjü ngwanni gwäti gi'remna gidi gom'reny na ngwanni ngwati kwuci gi'remnalu güngün yirku ye.

³ A gi'rr nggoo giru rom 'deje ginyalu güngün giyaanu, a yaw gwurli aar ru yin nono yin yidi diji dayu, a ngwong 'dar ngwanni ngwumidu ayi giyaanu.

⁴ A gi'rr nggoo giru tä'rül 'deja ginyalu güngün ngwubirta na ngwel ngwudi yaw aar gwurli aar ru yin.

⁵ Nyi be 'dingini gi'rrä gidi yaw ngwari,

“Gwani Ngwaalu nga gwübidänü giye-
leny yunga giyee,
nga gwanni nggwo, gwanni ngwuju,
nga gwanni gwuju'ru,
ndi ari lima je le obalu no.

6 Ngindenga lanni li'rinyiti ngwüjü
ngwanni ngwuju'ru aar 'rinye
ngwüjira,
na ngwuma je ätäda yinä aar je iyi
ndi ari yädi gu 'denggen.”

7 Na nyi 'dingini a dagad gwä'räcänü
ngwari,

“Yäy gwani Deleny diru Ngwaalu ngwuru
yiima,
'didanu na übidänü na yeleny yunga
yiru.”

8 A gi'rr giru gi'ra kwo'rongo 'deje
lingeno ginya nono, aar ätäda lingeno
yiima ngwu'diyi ngwüjü ligä le.

9 A ngwüji ü'dini ngwübürtä ngwe
ngwüngün ngwübüdü gwulleny. A
ngwüji lo ngwüriiny ngwudi Ngwaalu
ngwanni ngwäti yiima ndi ülliya dimdi
ndee, aa'ti ngwüji jo'renyana aar 'ti näjä
Ngwaalinga.

10 A gi'rr giru gi'ra tudini 'deje didu'ri
didi yeleny didi gom'reny ginya nono
güngün, a yeleny yüngün gwurli aar ru
dirim, a ngwüji iyani ngwunglalu ngwe-
gen gwani yi'rendeny yanni yiju.

11 Aar lo Ngwaalinga ngwudi gerala
gwani yi'rendeny na ngwomboro ngwe-
gen, aar 'ti jo'renyana giyiuru yegen yanni
yiki.

12 A gi'rr gi'ra nyärläl 'deje ginyalu
güngün gidibirta dipa didi Burading a
yaw yüngün undi aar ge'te gay gidi ng-
weleny ngwanni ngwüdi gitäny gwe.

13 Nyi be engga ngwü'rillä tä'räl ngwuru
nono ngwuro a de'te 'tädä ngwulemanu
ngwudi däg'ri'dir ndoo na de'te 'tädä
ngwulemanu ngwudi gom'reny na de'te
'tädä ngwulemanu ngwudi gom'reny ng-
goo giru gi'ra rom giru dijir diru di'duru.

14 Ngwü'rillä ngwuru ngwudi dijego'rr
ngwati ape yi'remna yidi yiima ati aar
ele ngweleny ngwudi didlä 'dar aar je
gwä'rälälü gwani yäara komon gipa gidi
Ngwaalu ngwuru yiima.

15 “Arnganar! Äny nggwo gwüdi
nono gwele du'ramu! Jayi nono gwani
nginde gwanni gwujalu ngwäy ngwe
ngwarnga ngwureda ngwüngün nunnu
aa'ti gwa elalu ngwanginu ngwanu aar
apiyi ngwüjü yaaru.”

16 A be ngwü'rillä ngwee ngwudi
dijego'rr gwügwä'rälä ngwelenyalu
gwüpäng ngwaalu gwani Armajidun
Yibriyängä.

17 A gi'rr gi'ra kwo'ra tä'räl 'deje ginyalu
güngün gidirun a dulu dipa ara gididu'ri
kobo gidi Ngwaalu ngwari, “Yi'ral yima
ärrini.”

18 A ngwaalu aranu yal aar mi'rinänu
gere aar enyanu a diyäng lagadalu gwul-
leny da'ti gu lagadalu no gomon gere
anaku ge'taar gu dijü gidiyängälü nggu
lagadalu dikalu gikidang.

19 A gündär ganni gipa ü'rüdinänu
ngwuru yerelanu 'tä'räl a yündär yidi
ngwüji giyen i'di, a Ngwaalu diwayini
Babiling gwuru gündär gipa, ngwicä
ginya gonyadu di'ricala didägänä ligä didi
güündä güngün.

20 A ngwaalu giyaanu abralu aar dudi a
yen dudi.

21 A gi'rr giru yurumu yipa yipa
yinänu gwulleny i'dä kerala aar acaji
ngwüjü, a ngwüji lo Ngwaalinga gwani
dimdi didi gi'rr diki gimra.

17

Dedr dibinga na gom'reny

1 A nyi be gi'rr ilijä ge'te, giyi'rränü
giyoo yiru kwo'ra tä'räl, yanni yapu yinya
kwo'ra tä'räl aar nyi ci, “Ila nga eng-
gaci rerajing gwudi dedr dipa, danni
diru gündär ganni gidünädälä giyaala
yonyadu

2 na danni dimi'rüdäär ngwäyanü ng-
weleny ngwe ngwudi didlä ngwürläliyi
ngwüjü ngwudi didlä di'rica de didi mi'ri
ngwäyanü ngwüngün.”

3 A nyi be gi'rr ape Giligi'rim aar
nyi ge ele gitäny, nyi be engga dayu
dijalu kom'renyala guuri yi'remna gubu
ngwüriiny ngwangina nono ngwudi lo
ngwäti yi'ranu kwo'ra tä'räl na ngwäti
ngwiil 'di.

⁴ Daw ndoo, digenna ngwureda ngwuru yi'rura nono di'roker aar uuri yi'remna digenna dab nono na yi'rigar ye yiru yo'rr na yoora yiru yo'rr, dapu ginya kuy güngün giru dab gonyadu ngwonyala ngwuru yütä na rngi gwudi mi'ri ngwäyänü gwüngün.

⁵ Na düllinä kidülälä ngwüriny ngwee, "Yujimid gwani Babil gwanni gwupa, gwuru nanni gwudi ngwedr ngwuru nanni gwudi yütä yidi diyängälü."

⁶ Nyi be engga dayu dirläliyä yin yidi ngwüji ngwanni ngwüdünälü na yidi ngwüji ngwanni ngwondaja gay ge gidi Yicu.

A nyi gwe ngwaalu elalu anni minyi engga.

⁷ A nyi be gi'rr ci, "A gwarra ma ara gwe ngwaalu elalu? Nggwa ang enggaci yujimida yidi daw ndee na gom'reny nggee gänding gu ganni giru yi'ranu kwo'ra tä'räl na ngwiil 'di.

⁸ Gom'reny nggee gänggädängä, giju gwerre na gweneno, ga'ta be, gadi 'tüdä kibü'räl ngwele ndi anadalü. Na ngwüji ngwudi didlä ngwallalu ndir ngwanni ngwa'taar je ullu ngwüriny 'tu'tu ge'taar gu didläyü kitabanu gidi midi, ma aar engga gom'renya. Ndi ari giju gwerre, a be gweneno ga'ta be ga 'tädälü mana.

⁹ Na ngene, arngani gwa be büpini gwani iriyi ngwäyälü na bebere. Yi'ra giyoo kwo'ra tä'räl yiru yidotr kwo'ra tä'räl yiju gu daala.

¹⁰ Aar ru 'to ngweleny kwo'ra tä'räl. Yima gu i'di tudini, nggoo giru nyärläl nggona, na nggoo giru kwo'ra tä'räl, nggona ga'ti indi. Na ma ji mung ila, ga'ti ga jalu gaji golanu.

¹¹ A be gom'reny nggee ganni giju gwele gima be erne gweneno, gani deleny dannu diru gi'ra 'dübä gidi ngindenga gilo liru kwo'ra tä'räl, nggo be kay gadi ele ndi geradalu gwüngün.

¹² Na ngwiil ngwoo 'di ngwanni ngwänggädä je, ngwuru ngweleny 'di ngwa'tina apu yelenya a be ngwadi ape yelenya gom'renyinga le gaji ge'te pu.

¹³ Na bupi gwegen gwuru gwe'te pu ndi ari aar ätädä gom'renya yiima na yelenya yegen.

¹⁴ Aar be dugidi Giranyinga le ngwuje be dami ndi ari gwuru Doorta didi ngwoortanga ngwuru Deleny didi ngwelenyinga na ngwüji ngwe ngwüngün ngwanni ngwurnidung je gwugwujaar yigor ye ye'te pu, ngwa aar ngwe dami gwüpäng."

¹⁵ A nyi be gi'rr ci, "A be yaw yanni yänggädä je yanni yiju gu dedrala, yiru ngwüji aar ru yilü yidi ngwüji na ngwüji giyen na ngwungla.

¹⁶ Na ngwiil ngwoo 'di ngwänggädä je na gom'reny la je dedr ndoo ke ngwäy, da aar gwalla ngwuredalu mbüny, da aar gatanalu da geradalu, da aar be eny da aar u'diyi ligä le.

¹⁷ Ndi ari Ngwaalu ngwuge'ta ngwuja'ri ngwüngün giyigoranu yegen aar je ärrä. Aar be mätajidä ndi aar ätädä gom'renya yiima yegen ndi ape yelenya 'di a ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu mbuti.

¹⁸ Na daw ndoo dänggädängä, diru gündär ganni gipa dannu dati mäti yelenya ngwuye ruyi ngwelenya ngwudi diyängälü."

18

İ'di gwudi Babil

¹ Anni ma yi'ral ele giyee, nyi be engga gi'rrä gi'ter güllü kerala gäti yelenya yipa a buri gwudi näji gwüngün o'rra diyängälü.

² Ngwurnidi dulu de gwulleny ngwari, "Gwuma i'di! Babil gwanni gwupa gwuma i'di!

Gwuma ru ngwu'dun ngwudi ngwu-jego'rr

a gwuma ru ngwubang ngwudi ngwü'rillä 'dar

na yi'ra yanni yirngü yiru yiläng.

³ Ndi ari ngwüji giyen 'dar ngwiyü di'rica didi ami'ra gwudi yijin yüngün.

Ngweleny ngwudi diyängälü ngwucidaar ngwe,

na ngwüji ngwanni ngwati illidi ngwudi diyängälü ngwünänü

irälü gwe gwudi ubanu gwüngün."

⁴ Nyi be 'dingini dula di'ter mana kerala ngwari,

“Tüdar gu lani ngwüji ngwüny
nunnu aa'ti ngaa lacajidi ndi ke
gwüngün
ara je dimdi mbuji.

⁵ Ke gwüngün gwuma gendadi 'di gwuma obana kerala,
a Ngwaalu ngwa'ti dodana gimra güngün ganni gapung.

⁶ Ärrär gu anaku ärrä je gu rerajar manni mama gwani ärrä gwanni gwärrärä je
na giny ganni gicärä je, icär gu yomananu rom.

⁷ Ängi'riyär ngwäy nga runiyi anaku näjing gu ligo'ro lüngün ngwarri yayu

ndi ari dica ligor lüngün nu,
'Äny gwujalu gwuru daw diru deleny nggwa'ti rüdi dedel a runi gwa'ti gwunyi mbuji a'tur.'

⁸ Yäy gu no, gwa dimdi ndee mbuji gomonge'te pu,
yi'rany, runi, ngwamu na da ü'dini ligä le,

ndi ari Deleny diru Ngwaalu ngwanni ngwureraja, ngwuru yiima.”

⁹ Gwa ngweleny arada ngwudi diyängälü gwa aar rüniji ngwanni ngwümi'ridäär ngwe ngwäyanü aar ngwe acidi giyayu yüngün ma aar engga dilü didi u'di gwüngün.

¹⁰ Ngwa düni ngwaalu ngwolanu yedenyo ndi angi'ri ngwäy gwüngün ngwari,

“Wäjä bi! Wäjä bi gwani güündär ganni gipa,
Gwani Babil, gwuru güündär giru yiima!

Kaji ge'te pu geradalu gwunga gwuma ji.”

¹¹ Gwa ngwüji arada gwa aar rünji ngwanni ngwati illidi ngwudi diyängälü, ndi ari ngwong ngwudi ellang ngwa'ta be ngwa je diji dere ellang

¹² ngwong ngwanni ngwuru dab na buta na yi'rigar yiru yo'rr na yoorayiru yo'rr na ngwured ngwuju mi'reny, ngwuranu di'roker aar ru arir na ngwanni ngwuri, yü'ri yanni yami düwä,

na ngwong 'dar ngwanni ngwügi'tinä yoje'rr ye yiru ngwad ngwudi ngwungur na ngwanni ngwügi'tinä yü'ri ye yiru ngwumra, na ngwanni ngwügi'tinä buta gwe na ngwanni ngwügi'tinä ngwaaba ngwe na ngwanni ngwügi'tinä yimur ye,

¹³ na ngwong ngwuru ngwuwa ngwanni ngwami düwä, na ngwong ngwuru yilun, ngwuwa, na gwudu'rul, ngwong ngwuru di'rica na yila yidi yiminiti, ngwülä ngwanni ngwuju'ru, na ngwudi yon na goola giru yoo'ra, na ngwumirta na ngwümbil, ngwinäd na ngwüji ngwumidu.

¹⁴ Ngwadi ari, “Yima ang doda yanni yämi'rädi ligor lunga, nänü 'dar na arri yelenya 'dar yima ang abri ngwäylü na ya'ti ya je mbuji.”

¹⁵ Na ngwüji ngwanni ngwati ella ngwony ngwee aar ngwe nänü, ngwa düni ngwaalu ngwolanu yedenyo gwudi yi'rendeny yüngün ngwa ari ngwa runi

¹⁶ na ngwari,
“Wäjä bi! Wäjä bi! Gwani gündär ganni gipa,
gigenna ngwureda ngwuju mi'reny, ngwuranu di'roker aar uuri,
ngwugenne dab nono, ngwugenne yi'rigara na yooral

¹⁷ Yeleny giyee 'dar, kaji ge'te pu, yima aar je gerajalu.”

Na 'dar lanni liru yi'ra yidi ngwübälükä na ngwüji ngwanni ngwati ele ngwübälükä ngwe na lanni lati ruyi ngwübälükä na ngindenga 'dar lanni lati mbuji enying bile gwe giyaanu, la dünä ngwaalu ngwolanu,

¹⁸ ma aar engga dilü lidi u'di gwüngün ngwüri dula ngwari, “Gündär gindä ne giru nono gündärä nggee gipa.”

¹⁹ Na la ürräni diyäng giyi'rala yegen la ari la runi la ürrä dula la ari,

“Wäjä bi! Wäjä bi! Gwani gündär ganni gipa!

Lanna 'dar lanni läti ngwübälükä giyaanu

lanni lima nänü goola ge güngün!

Kaji ge'te pu 'dogo gima aar gerajalu!

²⁰ Jayanu gwani gere!

Jayaranu lanni liju'ru na ngwoo'ra ngwükäjäär je na ngwüjir!

Ndi ari dima de Ngwaalu obalu anaku ärrär je gu.”

²¹ A gi'rr gojema nono apa go'rralu gipa giru nono lille ngwugatu giyaanu ngwari, “Yiima ye giyee no, gündär gidi Babling ganni gipa ga aar gu gatu no ga'ti ga mbüjini ba be.

²² Deelnga didi ngwüji gwanni ngwati mi'ri ngwümbärä lanni lati elnge na ngwüjämbär na lanni lati äri yuulla na lanni lati äri yiil, la'ti la aar je 'dingini 'dunggunga mana a'tur.

Diji didi yiiru yere da'ti da mbüjini 'dunggunga mana a'tur.

Aranu gwudi ngwaaba ngwürüdi gwa'ti gwa 'dinginini 'dunggunga mana a'tur.

²³ Buri gwudi lamba gwa'ti gwa enyanu 'dunggunga mana a'tur.

Diiyä didi gur gagu na gera gäginä da'ti da 'dinginini 'dunggunga mana a'tur.

Ngwüji ngwunga ngwanni ngwati illidi ngwuru ngwüji ngwupa gididlä. Yu'riny ye yunga yüktä ye ngwüjü 'dar giyen aar je dudiyi.

²⁴ 'Dunggunga, yin yirädi gwälü yidi ngwüjir na yidi ngwüji ngwuju'ru na 'dar lanni li'rinyitäär je gidiyängälü.”

19

Jayanu kerala

¹ Anni ma gi'rr nggoo giru yiima medaji ondajing, nyi 'dingini dula dipa daru nono dulu didi ngwüji ngwonyadu kerala aar opepala,

“Ar ortada Ngwaalinga! Gilang na näji na yiima yiru yidi Ngwaalu ngwege,

² ndi ari obalu gwüngün gwuru 'didanu gwüdünälü.

Gwuma obalu dedr de dipa danni dirngiyä ngwüjü gidiyängälü mi'ri gwe ngwäyanü gwüngün, gwuma gu gwalli dämjä didi yin yidi ngwinäd ngwüngün.”

³ O're aar ari mana, “Ar ortada Ngwaalinga! Dilü didi u'di gwüngün di'ru'rädi gwere gwur'tal.”

⁴ A mbumbunga gilo liru küü'ri na kwo'rongo na ngwong ngwoo kwo'rongo ngwumidu, aar aalu yirku ye aar kwuci Ngwaalinga ngwujalu gididu'rala aar opepala, “Yiru gu, ar ortada Ngwaalinga.”

Gi'tidi kay gwudi Girany

⁵ A dulu 'tädä gididu'ri ngwari, “Eingajar Ngwaalinga ngwege nga nga 'dar liru ngwinäd ngwüngün,

nga nga 'dar lanni lati denya, lanni looko na lanni lipa.”

⁶ Nyi be 'dingini dula dipa daru nono dulu didi ngwüji ngwonyadu, aar ari nono yal yidi yaw yonyadu yüllü dära na aar ari nono yal yidi gere gimir'inänü gwulleney aar opepala,

“Ar ortada Ngwaalinga! Ndi ari Delenya diru Ngwaalu ngwege dima määtä yelenya danni diru yiima giyi'ral 'dar.

⁷ Ar jayanu ar opepala ar näji ngindeng ndi ari gi'tidi kay gwudi Girany gwuma ja gito

na gera güngün gima aar ja'rima

⁸ na gima aar ätädä direda dibidu dijaw nono nunnu ngwugenne.”

Na dired ndee diru gi'remna gidi yiiru yanni yidünälü yidi ngwüji ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju'ru.

⁹ Aar nyi be gi'rr ci nu, “Ullu ngwuja'ri ngwee, 'Lonjacaar je lanni lurnidaar je aar ilada giyi'rinyinä yidi Girany.’” Ngwo're ngwugendaji ngwari, “Ngwuja'ri ngwee, ngwuja'ri ngwuru ngwanni ngwuru 'didanu gwudi Ngwaalu.”

¹⁰ Nyi be jürbälü gadi nyi kwucalu yirku ye, aar nyi be ci, “Aa'ti ärrü yi'ral giyee äny gwuru dinäd nono ngang nyi ru nono ngwanggalu ngwanni ngwo ndi inggidi ndi ari ngwo ndi gwuji Yicung. Kwucu Ngwaalingalu yirku ye, ndi ari gwanni gwati inggidi Yicu gwe gwa gu ligi'räm ji lanni lati ji ngwüjir.”

A Kirictu dami gom'renya

11 Nyi be engga gere ngwigitini a dimirta ji dibidu a diji danni dändi gwälä, dani gwanni gwuru Ligor le'te pu ngwuru 'Didanu, ndi ari gwati pi yelenya yüdünälü nggu dogodada.

12 Ngwäy ngwüngün gwuru nono ligä ngwugenne yukuna yonyadu ki'rala güngün ngwäti ngwüriny ngwüllinä 'dünggüngün ngwa'ti je diji dere lingidi 'dogo nginde.

13 Digenna direda dülläjäy giyinänü dani "Ngwuja'ri gwudi Ngwaalu."

14 Ati be gwu'tulu gwudi gerala gwujalanu ngwumirta ngwe ngwubidu gwugenna ngwureda ngwuju mi'reny ngwubidu ngwuju'ru.

15 Ati galal ganni gäti yini 'tädä ngwulemanu ngwüngün ngge mi'ri ngwüjü giyen. Na ngwading je ruyi yelenya guura ge giru laaba ngwurgwony yügiranü kigoganu yani güündä gidi Ngwaalu ngwuru yiima.

16 Aar ulli gidired düngün na kora güngün giru gimäni ngwüriny ngwee, "DELENY DIDI NGWELENYA NA DOORTA DIDI NGWOORTANGA."

17 Nyi be engga gi'rrä güdünädi giligen. Ngwümi'ri dula dipa ngwümi'rici yi'rayü 'dar yanni yati 'di'ri kerala ngwari, "Ilar ar ele giyi'rinyinä yipa yidi Ngwaalu,

18 aang eny ngwelenya na lanni liru yi'ra na ngwongor ngwanni ngwojema nono na ngwumirta na ngwüjü ngwanni ngwändi gwälä na ngwüji 'dar gwudi 'dunung na ngwinäd ngwanni ngwoko na ngwanni ngwupa."

19 Nyi be engga gom'renya nggoo na ngweleny gwudi diyäng gwu'tulunga le legen aar o'rajidalu ladi dugidi dijingä le ndoo dändi gidimirtala na gwu'tulu gwüngün.

20 Aar määtä gom'renya dijir de ndoo diru di'duru danni dapu yi'remna yidi yiima ngwäyänü gwudi gom'reny nggoo. Yi'remna yidi yiima giyo yanni yiming ye dudiyi ngwüjü ngwanni ngwämnä gi'remna gidi gom'reny nggoo na ngwanni ngwukwuci gi'remna güngün yirku ye. Aar ape gom'renya na dijir ndoo

diru di'duru aar je gatu limidu kibüng gidi gibriti giru ligä.

21 Na ngwoko aar je 'rinye galal ge nggo gi'tüdi ngwulem ngwudi diji ndo dändi gidimirtala, a yi'ra pe ngwangina ngwegen.

20

Ngwüdläyü ngwüü'ri

1 Nyi be engga gi'rrä güllü kerala gapana mubita gwudi gibü'ril ngwapana gu'runga gipa

2 ngwümäätä däg'ri'dirä, düüngä ndoo duubu du'rin diru dijego'rr, ngwugekajalu ngwüdläyü ngwüü'ri (1000).

3 Ngwugatu kibü'ril ngwülängitaji ngwüngidä, nunnu aar etaci ndi i'däji ngwüjänü mana giyen 'di a ngwüdlä ngwoo gwuru ngwüü'ri ele aar medadi. Aar be aji aar gatalu gaji gooko.

4 Nyi be engga gwudu'ri gwudi yeleny na ngwüji gwanni ngwuju gwala ngwätädäär je yiima aar pi yelenya. Nyi engga ngwügi'rimä gwudi ngwüji ngwanni ngwü'ri'täjäär je yi'ralu mbüny ndi ari nunnu ngindenga linggidu Yicu gwe aar ondaji ngwuja'ri ngwe gwudi Ngwaalu. Ngindenga la'ti kwuca gom'renyalu nggoo na gi'remna güngün yirku ye aar 'ti üpinä gi'remna güngün giyidülälä yegen na ngwuy nono ngwegen. Ngwüji ngwee ngwo'ra ndi midi aar ape yelenya Kirictunga le ngwüdläyü ngwüü'ri (1000).

5 'Di'ri gwuru nggwee gwudi gwerre gwerreng. A be ngwoko ngwanni ngwayu ngwa'ti ngwo'ra ndi midi 'di a ngwüdlä ngwüü'ri medadi.

6 'Dar lanni lacajidu ndi 'di'ri nggwee gwudi gwerre gwerreng, liru lanni lonjacaar je liju'ru. La'ti la je yi'rany yidi gwodaning mbuji aar be ru ngwur'dal gwudi Ngwaalu na Kirictu aar le ape yelenya ngwüdläyü ngwüü'ri (1000).

Aar dami dijego'ro

7 Ma be ari ngwüdlä ngwoo ngwüü'ri (1000) ngwuma medadi, aar be gata dijego'ralu korkon.

8 Ngwube 'tü ngwele ndi dudiyi ngwüjü giyen giyi'rundu kwo'rongo yidi diyäng.

Ngwüji giyen ngwee ngwucaar je Juj na Majuj, ngwuje gwä'rajidi gwüpäng giyäärä. Ngwonyadu yi'ranu gwulleny aar ru nono dijicirä didi dibirta.

⁹ Aar badalu gidiyängälü 'dar aar änni ngwaalinganu ngwudi ngwüji ngwudi Ngwaalu, gündär ganni gämning. A be ligä üllä kerala ngwuje u'diyalu ladibur.

¹⁰ A dijego'rr dannu di'däji jänü, aar gatu kibüng gidi gibriti giru ligä ganni nggo gu gom'reny nggoo dijir de ndoo diru di'duru. Ngenone aar gu ape yi'rendenya lingen le na dilu de gwur'tal.

Aar picä ngwüjü yelenya ngwanni ngwayu

¹¹ Nyi be engga didu'ri didi yeleny dipa dibidu na ngindeng gwanni gwuju gwala, gere na diyäng abri ngwäyänü ngwüngün nyirül aar je 'ti ba be änggädi mana.

¹² Nyi engga ngwüjü ngwayu, ngwanni ngwupa na ngwanni ngwooko aar dünäci didu'ralu didi yeleny a yitab igitinä o're a gitab gi'ter igitinä giru gitab gidi midi. Aar picä ngwüjü yelenya ngwanni ngwayu yi'ral ye yanni yüllinä giyitabanu giyoo, aar je picä yelenya dijü de'te de'te yiiru ye yüngün yanni yapung je.

¹³ A yaw apa ngwüjü ngwanni ngwayu ngwuju gu a yi'rany na del didi yi'rany aar apa ngwüjü ngwanni ngwayu ngwuju gu. Aar je picä yelenya, dijü de'te de'te yiiru ye yüngün yanni yapung je.

¹⁴ Aar be gatu yi'rany na del didi yi'rany kibüng gidi ligä. Gibüng nggee gidi ligä gani yi'rany yidi gwodaning.

¹⁵ Na ngindenga 'dar ngwüriny ngwegen ngwanni ngwa'ti üllinä kitabanu gidi midi, aar je gatu kibüng gidi ligä.

21

Gere ganni giyang na diyäng dannu diyang

¹ Nyi be engga gere ganni giyang na diyäng dannu diyang. Ndi ari gere gele gidi gwerreng na diyäng dele didi gwerreng, ngwuma erne, na aa'ti ba be yaw yere ju.

² Nyi be engga gündärä ganni giju'ru, Ürajälim gwanni gwuyang gwüllü Ngwaalu kerala, gwuru nono gera gija'rimana gigikaar ngwureda ngwujaw gadi aar gi'tiji duru düngün kay.

³ Nyi 'dingini dula dipa gididu'ri ngwari, "Gweneno Ngwaalu ngwuma ji gidiliganu didi ngwüji ngwuma aar ngwe ji. Aar ru ngwüji ngwüngün aar ji Ngwaalinga le na nginde gwa ru Ngwaalu ngwegen.

⁴ Ngwung je brotada yal ngwäy ngwäbri yi'rany ngwäbri runing ngwäbri yal na yi'rendeny, ndi ari yi'ral yele yiru yu'rin yima medadi."

⁵ A nggwoo gwujalu gididu'rala didi yeleny ngwari, "Yi'ral 'dar yinje ge'te ya ru yiyang." Aar nyi be ci, "Ullu je giyee, ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwädi gu a ngwuru 'didanu."

⁶ Ngwube ari, "Yi'ral yima ra'tadi. Äny gwuru gwanni gwuru gi'ra nyi ru gwanni gwuru gora, nyi ru gwudi gwerreng na gwudi gwodaning. Nggwa ici dijü dannu diti ngwäädä 'dogo a'tur gidel didi yaw yidi midi.

⁷ Gwanni gwa dami, gwa ape yu'rina 'dar giyee na äny gwa ru Ngwaalu ngwüngün na gwa ru giji güny.

⁸ A be ngwüji ngwanni ngwuru ngwudeney, na ngwanni ngwa'ti ämnä Ngwaalu, ngwanni ngwürngü na ngwanni ngwuru gimra na ngwanni ngwuru ngwüjin na ngwanni ngwuru yu'riny na ngwanni ngwäpijä yi'remna yobo, na ngwu'duru ku, ngwaalu ngwegen ngwadi ru gibüng gidi gibriti giru ligä. Yi'rany yidi gwodang yiru giyee."

⁹ Aar nyi be gi'rr ge'te ilijä giyi'rr giyoo yiru kwo'ra tä'räl (7) yapanu yinya yele kwo'ra tä'räl (7) yonyadu dimdala didi gwodaning kwo'ra tä'räl aar nyi ci, "Ila ang enggaci gera giru daw didi Girany."

¹⁰ Aar nyi ape Lig'i'rim le nyi allu kenala gipa golala aar nyi enggaci Ürajäliming, gündär ganni giju'ru güllü Ngwaalu kerala

¹¹ garu näjing gwudi Ngwaalu ngwäyänü kir kir ngwenyanu nono

gadbay giru go'rr giru gi'rigar gu'ru giju'ru ngwäyänü jicu'rr nono daginya.

12 Gätì gundi'ru gipa golala, gätì ngwängiränü 'dì na rom ngwüdünü gu yì'rr 'dì na rom (12). Ngwängirälä ngwoo, ngwüllinä gu ngwüriny ngwudi yүүлü yidi Yijiräyil yiru 'dì na rom (12).

13 Ngwängir tä'rìl aar jada gitäny gwe, na tä'rìl aar jada kängir, na tä'rìl aar jada kaama, na tä'rìl aar jada gi'ra ge.

14 A gundi'rr gidi gündär äti yidingo 'dì na rom(12) yapu ngwüriny ngwudi ngwoo'ra ngwükajäär je 'dì na rom (12) ngwudi Girany.

15 A gi'rr nggoo gondaciny, gapana gimur gidi idi giru dab nunnu ngge idi gündärä na ngwängir, na gundi'ru güngün.

16 Aar be ü'rü gündärälü giru yimiri kwo'rongo yubidanu, ole gwüngün na ongranu gwüngün, aar ubidanu. Ngwube idi gimur ge ngwumbuji gola bränü ngwüü'ri na küü'ri tudini tudini (1,500) ole na ongre na olala, gwüngün aar ubidanu.

17 Ngwube idi gundi'ru güngün ngwumbuji giru ngwuyanü küü'ri tä'rìl na nyärläl (66) idi gwe gwudi diji gwanni gwidi gwe gi'rr.

18 Gundi'rr gidi gündär gallijaar yo'rr ye yiru gu'ru yuuri aar iginyänü a gündär ru dab diju'ru nono gijaja giju'ru.

19 Yidingo yidi gundi'rr gidi gündär yallijaar je yo'rr ye 'dar yiru gu'ru yiru yi'rur. Gidingo ganni giru gi'ra, giru go'rr giginyanü ngwuuri na go'rr ganni giru gi'ra rom, giru gigitü na nggo giru gi'ra tä'rìl, gibidu pupu'rul, na nggo giru gi'ra kwo'rongo, giginyä,

20 na go'rr ganni giru gi'ra tudini, gümnä na go'rr ganni giru gi'ra nyärläl, guuri na go'rr ganni giru gi'ra kwo'ra tä'rìl, giginyanü nono yiminiti, na go'rr ganni gi'ra 'dübä giranu di'ruju. Go'rr ganni giru gi'ra tudini kwo'rongo, giru go'rr giru gälgätüm giranu girende na go'rr ganni giru gi'ra 'dì, giru go'rr giginyä na go'rr ganni giru gi'ra 'dì na gwe'te, giranu di'roker, na go'rr ganni giru gi'ra 'dì na rom, giru go'rr gircinänü yi'rur ye yonyadu.

21 Na ngwängir ngwüngün 'dì na rom, ngwuru yoora yiru yo'rr yiru gu'ru 'dì na rom, längir le'te le'te, lige'taar goora ge ge'te pu giru go'rr giru gu'ru na gay ganni gipa gidi gündär gege'taar giru dab diju'ru nono gijaja giju'ranu.

22 Nyi 'ti änggädi gobo kündär ndi ari Deleny diru Ngwaalu ngwuru yiima na Girany, lima ru gobo güngün.

23 Gündär ga'ti bupa buri gwudi lingen na gwudi düüwä ndi o'rracalu, ndi ari gati näji gwudi Ngwaalu o'rracalu na Girany ru lamba lüngün.

24 Ngwüji giyen ngwa ele giburalu gwüngün, ga ngweleny ngwudi didlä äpijä yelenya yegen.

25 Na ngwängir ngwüngün ngwa'ti ngwa längitini gomom gere a'tur, ndi ari ngwaalu ngwa'ti ngwümnänü ngenone.

26 Ga ngwüji giyen denya aar näji.

27 Ga'ti ga gu gong gere girngü äni na diji dere dannu darrü yi'ral yiru yaaru, na diji dannu dati i'däji ngwüjänü, aar be 'dogo ngindenga lanni läti ngwüriny ngwegen ngwüllinä kitabanu gidi midu gidi Girany.

22

Dibirta didi yaw yidi midu

1 A nyi be gi'rr enggaci dibirta didi yaw yidi midu yiju'ru ngwäyänü jucu'riny nono ngwaginya yübädälü gididu'ri didi Ngwaalu na didi Girany

2 aar irälü gidiliganu ngwayalu ngwupa ngwudi gündär. Giyerel yidi dibirta, a gu da'ri düni didi midu dati 'ri'ri yuula 'dì na rom (12) gididlä, dati 'ri'ri guula ge'te pu gidüüwä, ngwäni ngwüngün ngwati u'riyi ngwüjü nono giyen.

3 'Täji ngwünyü gwere gwa 'ti gwa ji mana. Didu'ri didi Ngwaalu na didi Girany da ji kündär a gu ngwinäd ngwüngün kwucalu yirku ye

4 aar engga ngwäyänü ngwüngün a ngwüriny ngwüngün üllini giyidülälä yegen.

5 Dilung da'ti da ji ngenone na la'ti la bupi buri gwudi lamba na lingen ndi ari Deleny diru Ngwaalu ling je o'rracalu. Na ngindenga la ji giyeleny yidi gwur'taling.

⁶ Aar nyi be gi'rr ci nu, "Ngwuja'ri ngwee ngwuru ngwädi gu aar ru 'didanu. Deleny diru Ngwaalu ngwanni ngwati ru ligi'rim ngwijir, ngwükajä gi'rrä güngün nunnu ngwü'täci ngwinäda ngwüngün yi'ralalu yanni giyo gito yadi ji."

Yicu nggwo gwändi

⁷ A Yicu ari, "'Dinginar, äny nggwo gwändi puprang, gwonjacaar gwanni gwa maätä ngwuja'ri ngwudi yijir ngwanni ngwüllinä kitabanu nggee."

⁸ Äny gwuru gwani Yuwana, ngwu'dingina nyi engga yi'ral giyee. Anni minje 'dingin nje engga, nyi jürbälü ngwadi kwuci gi'rrälü yirku ye giyoranu ganni genggaciny yi'ral giyee.

⁹ Aar nyi be ci, "Aa'ti ärrü yi'ral giyee äny gwuru dīnād nono ngang na nono ngwanggalu ngwuru ngwijir nono ngindeng je 'dar lanni limāti ngwuja'ri ngwudi gitab nggee. Kwuca Ngwaalingalu yirku ye."

¹⁰ Aar nyi be ci, "Aa'ti nga gwa mi'rä ngwuja'ri ngwudi yijir yidi gitab nggee, ndi ari gaji nggo gito.

¹¹ Gwanni gwuki, ngwugwuji keng gwüngün na gwanni gwürngü ngwugwuji rnging gwüngün na gwanni gwüdünälü ngwugwuji dūningälü gwüngün na gwanni gwuju'ru ngwugwuji ju'ring gwüngün."

¹² A Yicu ari, "'Dinginar, äny nggwo gwändi puprang gwapana gu'ru ganni gadi nyi ätädä dijü gani yiiru yüngün.

¹³ Äny gwuru gwanni gwuru gi'ra äny gwuru gwanni gwuru gora, nyi ru gwudi gwerreng na gwudi gwodaning

nyi ru gwanni gwädäälü nyi ru gwanni gwüm'rädi."

¹⁴ Lonjacaar lanni luyu ngwureda ngwegen ndi ari lätädäär je yelenya ndi eny gida'ri didi midi na ndi aar äni ngwängir aar äni kündär.

¹⁵ A be lanni gilo kündär poor, liru yinyen aar ru yu'riny aar ru ngwijin aar ru gimra aar ru lanni läpijä yi'remna yobo aar ru ngwu'duru na 'dar lanni lati je yi'duru jadanu aar je ärrü.

¹⁶ Äny gwani Yicu, "Äny gwuma gwükacä je gi'rrä güny ara je 'täci inggiding nggwee gwani yi'doonga yidi Ngwaalu. Äny gwuru guuwa gidi Däwüd nyi ru gilinge güngün. Äny gwuru guurum giru Daapa gitänü."

¹⁷ Ligi'rim lidi Ngwaalu na gera laru nu, "Ila." Na gwanni gwu'dingina ngwari, "Ila!" Gwere gwanni gwiti ngwäädä ngwila, na gwere gwanni gwüjädä gu, ngwape angidajing gwudi yaw yidi midi.

¹⁸ Linje arnga lanni la 'dingini ngwuja'ri ngwudi yijir ngwanni gwändi kitab nggee. Manari ngwuma je diji gendaji ngwere, da Ngwaalu gendaci dimdi dannu daru de gitab nggee.

¹⁹ Na manari diji dima äbräji yi'ralu yere yidi ngwuja'ri ngwudi yijir ngwanni ngwo kitabanu nggee, da Ngwaalu äbräci gu'ralu güngün gida'ri didi midi, na kündär ganni giju'ru giyee rom yanni yinggidaar je kitabanu nggee.

²⁰ Gwanni gwinggidu yi'ral ye giyee gwaru nu, "Yäy, äny nggwo gwändi puprang."

Yiru gu, ila gwani Deleny dani Yicu.

²¹ A yimi'rü yidi Deleny dani Yicu ji ngwüji 'dar ngwudi Ngwaalu. Yiru gu.